

BIBLIOTEKA

Zakł. Nar. im. Ossolińskich

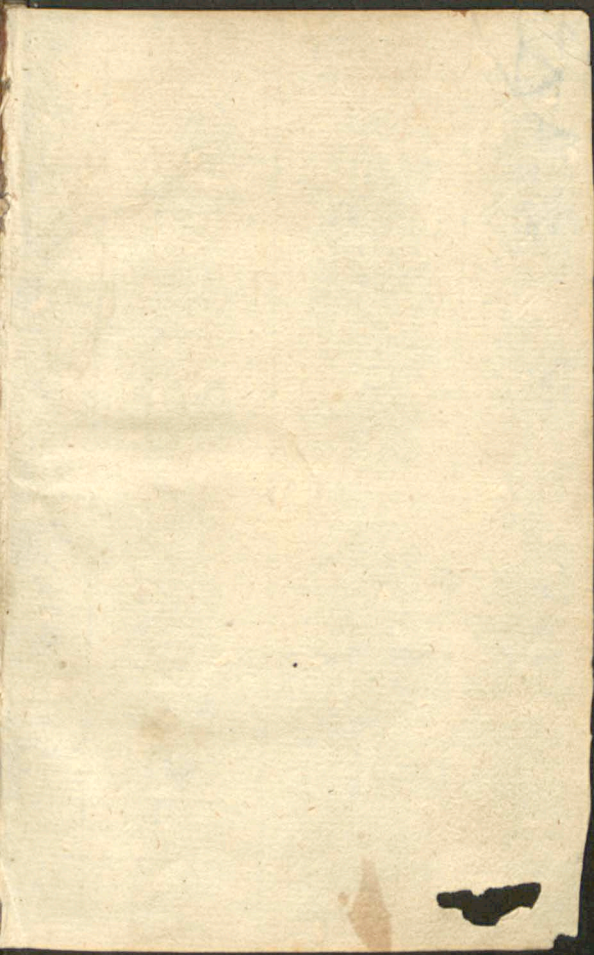
XVII

5.134

Lapáwana 1835

L. E. 23

register

LUCÆ OPALENII.

Marfalci Curix Regni Poloniæ.

SEU

(*Anagrammaticæ.*)

PAULI NÆOCELI

DE

OFFICIIS

LIBRI TRES.

In quibus

Sapientiæ Christianæ, id est, Moralis Philosophiæ,
Jurisprudentiæ, immo & Theologiæ pleraque
& præcipua: Nova hætenus ratione, atque
Methodo accurate explicantur.

AMSTELODAMI,

In Bibliopolio FORSTERIANO
Sumptibus viduæ Secretarii WISTENHOF,
ut heredis ejus Bibliopoli.
Cum Privilegio S. R. M. Polonia & Sueciæ.
Anno 1668.

11.509

XVII-5134-I

ANDREAS MAXIMILIANUS FREDRO,
CASTELLANUS LEOPOLIENSIS,

LECTORI SALUTEM.

DEUS: famaue Authoris voluit, ut hic liber, Authore ab ipso, pignus in amicitiae, mihi ferretur: praesensit fors divinitus, fatum sibi instare brevi, eoque nullibi fidelius, posse scriptum deponi, quam apud me, qui rectorum ingeniorum amator, etiam sum non invidus, sed immo, cujusque pro merito, laudis propagator. Librum postquam attigi, fateor, veniam tanti viri, & nostrae amicitiae, illico me severius expostulasse. Quorsum? *Pauli Neoceli* nomina, quorsum? tam parce in publicum prostant, magnae rei exemplaria: *Opalenskiorum* Illustre meritis, & inter praecipuos dignitate, in Polonia nomen: scripti dein ipsius praestantia, manus oculosque Lectorum, sponte in se raptaret. Sed ille; viginti non amplius exemplaria, (re-

A 2

spon-

spondit) Cracoviano sub prelo, excusa: pluribus sub apertiori nomine, correctius excudendis, publicæ eruditorum experiendæ censuræ, præmissa. Sibi, viro politico, ministro Regni, liberorumque curâ distracto, extra Clericalis togæ statum, theologica scribenti, si quâ parte, iudicio doctiorum non responderetur, excusatum quoquo modo haberi, si editione posteriori, corrigeret quædam, adderet, minueretve. Hæc ille coram, civilitatis ut solitus, nec præsumptæ prudentiæ officio, respondit. Ut ut sit: Quoniam propera mors, intentum abruptit: Piiis manibus Authoris, Catholico voto, *Beata & Æterna*: Lectori bono, scriptum versanti, virtutum (quæ innuit) similia, facta implenda, id est, rem ipsam virtutis, non inania nomen, precor. Interim Lector vale; & pro alienis, quæ imprimenda porri-go, mihi non succense. Cur etiam facias, non habes.

*Andreas Maximilianus Fredro
Castell. Leopold.*

L V C A

LUCAE OPALENSKII

PRÆFATIO OPERIS,

Ejusdemquè Dedicatio

LECTORI.

QUI enim potius, quàm *Tibi* Lector Opus meum *dedicem?* Tibi illud scripsi: laborisquè & operæ non aliud *mibi pretium, quàm tuum commodum assignavi: ut legas, inquam, ista: capias: probes: & utare. Meritò itaque ea Tibi inscribo: utinam tali curâ noscenda, qualem ego impendi: & quam vel magnitudo, vel utilitas meretur argumenti. Sapientiæ etenim Christianæ, specimen quoddam adfero: cujus cum multa sint; quæ fructum uberem habeant adferantquè, tum nullus in illa utilior præstantiorquè locus, quàm hic, quem tractaturus sum de Officiis: ab eo namque benè sanctèquè vivendi præcepta ducuntur. Hæc verò ut exactè explicarem, non modo putavi necessarium, conjicere præcipua, quæ*

Causa
cur le-
ctori o-
pus in-
scribatur

Ejus ar-
gumen-
tum.

Unde
haustum.

Nova
ejus me-
thodus.

An tra-
ctata di-
stinctè,

Et gravi-
ter,

ralis Philosophia continet ac præcipit ;
sed etiam nonnulla è media Theologia
petenda censui. Juris quin immò prin-
cipia eodem pertinere, ideoquè ex pro-
fesso tractanda existimavi. Quæ omnia
deduxisse mihi visus sum, ut nova ra-
tione ac ignotâ hæctenus methodo, ita
et raro profectò pro magnitudine rei
compendio. Dum nempe tribus exiguae
molis libris, totidemque libri cujusque
capitibus, tantam rerum copiam inclu-
do. Præterea, quod alibi in tractatione
Philosophica requirere Cicero vide-
tur, ut fiat distinctè, graviter, et or-
natè, id ut probè implem, animus co-
natusque fuit, nescio an successus. Di-
stinctè imprimis studui rem aperire : ac-
curatè et aptè (prout quidem captus
meus erat) partiendo argumentum : et
factâ definitione, ac divisione cujusque
rei, etsi ut plurimum novâ, puto tamen
non incommodâ. Talis autem metho-
dus, artis specimen habet : et enuclea-
tiùs rem explicat : et meliùs memoriæ
imprimitur ; denique præclara et rara
est : quia difficilis, et ardua. Cùm non
possit fieri, nisi priùs probè cognitâ rei
naturâ, et ut ita dicam subactâ mate-
riâ. Graviter deinde volui in serio hoc
scripto versari. Itaque nec amœnitatis
studio,

studio, in longas dissertationes me effudi: nec declamatoriâ illâ, & tautaloga ubertate, qua Seneca præcipuè audit, lascivire volui: nec superfluâ ostentatione eruditionis, ineptire. In ejusmodi enim scriptione, paucis, sobriè, & graphicè decet $\nu\omicron\mu\omicron\lambda\omicron\sigma\epsilon\upsilon$: nihil bis dicere: sancire quodammodo & decernere: sine vano lenocinio eloquentiæ: verum, quod sat per se pulchrum est, aperire: denique inserere quædam animis, quæ cogitatione propagata, latius sua sponte pullulent, & fructum per se ferant. Attamen nec Ornatum penitus omittere volui: Necessarium existimans ver-

Et non
sine or-
natu :

ba rebus paria reddere: ne vitio sermonis, ac vili tractatione, non modo naturam sui cognitionem, sed dignitatem etiam amitterent. Itaque huic fini, commodè ac decorè ab alijs dicta, Operi meo intexui, etsi non editis plerumque Authoribus: ratus, nec eruditis, id esse necessarium, agnoscent enim: nec minùs peritis proficuum, cùm à ratione potiùs pondus peterem, quàm authoritate. Præsertim verò profanâ, à qua, velut à non idoneo teste, nihil veritati Christianæ accedere posse existimo. Sacram verò ac Divinam, prorsus, ac primo loco, censui advocandam. Quan-

Id iudicio lectoris subiicitur,

Sed si totum & cum cura legerit.

Cur in summo exemplari Officia posita.

Causa adfertur.

quam nec huius anxie (ut plerique solent) loca indicavi, eò quòd, censerem pudorem esse Christiano, ea ignorare. *Fam verò, an tria hæc, quæ ex Cicero-
ne adduxi, impleverim præstiterimquè;
censebis Lector. Censebis inquam: sed
haud rectè, nisi legas totum, probequè
cognoscas. Quod, à te, & brevitatis libri
facile impetraverit: & structura eius-
dem omnino requirit. Nisi enim à capi-
te ad calcem decurras; partium eius non
invenustam Symmetriam, & quomo-
do prima medijs, & hæc postremis, re-
spondeant; videre non poteris. Perie-
ritquè primùm labor meus: quem scio
me non levem nec tenuem subiisse: dein-
de fructus tuus, qui haberi non poterit,
properâ, & desultoriâ lectione. Ulti-
mum, quod adhuc præfari ad te oppor-
tunum existimo; est: ne, dum de Officijs
promisso sermone, in abdita pietatis im-
mò & Sanctitatis Christianæ te deduci
videbis, ne, inquam, putes, Titulo libri,
Tractationem haud respondere: aliud-
què promitti, aliud præstari. Consultò,
sine jaëtantia: & modica inscriptione
Opus insignivi: talitamen, quæ tra-
ctata completeretur, ideoquè require-
ret. Ut enim Plato Rempublicam, Cicero
Oratorem, Stoici Sapientem, ideo in*
summa

summo exemplari ostendere, ut excitarent conatum quàm proximè accedendi, & citra quamvis consistentibus, laudem assignarent; ita & mihi de Officijs Hominis Christiani dicturo, proponendum omninò fuit, quod summum consummatissimumque censerem. Præsertim cum certissimum sit, veram Sapientiam, à pietate, & sanctitate, non posse secerni: & culmen Christianæ Philosophiæ, religionem ac Θεοσεβειαν esse. Veteres illi, lumine fidei orbi, atque destituti: alios habuere, qui Sapientiam profiterentur: nec Deos quærerent: alios; qui in Deorum vano cultu occupati, Sapientiam non curarent, ideoque dum hæc ab invicem sejungunt ac separant, nec veram (ait Lactantius) sapientiam, nec Religionem habuere. Nobis Christianis, par, & juncta cura utriusque: aut unius potius, nempe Sanctitatis, sed in qua, totum istud sapere continetur: atque adeò tota Scientia, Deus est. Ille Principium & Finis: ab hoc ducuntur: ad hunc omnia referuntur. Facessat ergo ista ex solo Aristotele desumpta, & seorsim à doctrina pietatis tractata Ethicè, & nescio quæ partitio virtutum, à Christiana professione, ac perfectione sejunctarum.

A Pietate Sapientiam non posse separari,

Dei cultum.

Christianè itaq; philosophandum.

deat, verò illa, illa, ignorata profanæ
 Philosophiæ, parum nota plerisque
 Christianorum, intra penetralia ac cel-
 las ascetarum clausa, simplici & humi-
 li, ideoquè sæpè illusâ pietate occultata
 sed alta profectò: & sola vera: quia Di-
 vina Sapiëntia: qua homo hic, officium
 perfectè implere, & olim præmium con-
 sequi, ac beatus esse possit. Feci ego, quan-
 tum potui; ut illam proprio vultu osten-
 derem: facile mihi promittens fore; ut
 multos sublimitas ejus in admirationem
 rapiat, & pulchritudo in amorem. Mo-
 veat verò etiam eos; quos vel nimia re-
 rum hujus vitæ cura in tantum obruit,
 vel vana sæculi eruditio ac ratio huma-
 na, ad eò occupavit, ut fastidire quodam-
 modo, & nauseare videantur, Christia-
 nam omnem pietatem. Faciet Deus, ut
 novo hoc velut condimento, palatum eis
 excitet, novo igne teporem auferat, ac
 fidei fervorem succendat, veritas à mul-
 tis ignorata, ideoquè spreta. Et quid-
 quid, ipso Authore, à me scriptum est, eo
 incrementum faciente, cedat in bonum
 tuum Lector: ipsius laudem, honorem,
 & gloriam.

Quod e-
 go cona-
 tus.

Utinam
 legenti-
 um bo-
 no.

PROLEGOMENA

QUÆDAM PAUCA,

quæ velut fundamentum Operi substernuntur.

Ntequam Tractationem promissam ordiar; consultum immò necessarium omnino videtur, præmittere solida quædam

*Fundamentum
ponitur,
operis.*

immoque, de Deo, & quæ ejus notionem consequuntur, principia: quibus Opus tutò inniti, & firmiter superstrui possit. Frustra etenim Officia ducere conarer, causâ eorum & origine, quæ Deus est, non deductâ. Etsi itaque in libro tertio, ubi de Pietate agitur, de illo tractatus erit, attamen hîc etiam præmittenda sunt saltem illa, quæ de eo, recta dictat docetque ratio; sepositis in prædictum locum iis, quæ à revelatione habentur.

Sit itaque lapis fundamenti, & initium sapientiæ, ut certò scias, semperque & impressè memineris *Deum esse*. Istud autem, etsi certius est omni demonstratione, & tam necessarium, ut probari non indigeat; Attamen, cum pravis quibusdam ingenijs, vel inesse, vel facilè adhærescere soleant nonnullæ *adversus* causæ, omnino, iis recensitis, argumenta ponenda sunt, adstruendæ Divinitatis.

Deum esse propter atheos probabitur.

Atheismi.

Quod igitur *negant* quidam, vel non, ut oportet, adfatentur Deum; Fit primùm, *ingenii protervâ & petulantia*

Causa atheismi recensentur.

1. *Ingenii acrimonia petulantans,* *tulanti acrimoniâ, quæ ratiocinando, antecedere principium frustra conatur: cùm illud, nulla antecedentia habeat: si enim haberet, principum non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit, cur, & quomodo Deus sit, ne esse quidem putat. & fidem aspernatur: qua potissimum Divinitas agnoscenda est. Deinde, fit idem, ex*
2. *Mali- zia,* *perversitate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletquè inesse Deo occultorum scientiam: quia sua occulta nollet prodi: &*
3. *Ferocia,* *ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertiò, à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à suprema aliqua vi domari: ac contineri. Ideoquè omnipotentis Domini osfor, ac contemptrix est. Quartò, ex vagâ disputandi de*
4. *Dispu- zandi li- sentia,* *religione licentiâ. Tales enim, cùm nusquam conquiescunt; desperatione veri, Deum aut non curant, aut diffitentur.*
5. *Ob- ventus varios, providentia negatio.* *Quintò, dum bonis mala, & malis bona vident evenire; de providentia primùm queruntur: mox dubitant: & demum illam, atque Deum unâ, tollunt. Postremò, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inanibus curis negotiisque mersa, se primùm fugit: tum verò Deum, qui nequit esse pabulum, turbatæ, multiplicis, & inquietæ mentis. His fere de causis, cùm multi, à debita agnitione Divinitatis, arceantur; operæpretium est, in limine hoc scripti ostendere; Deum esse.*

Id verò non illis argumentis, quæ ducun- *Asserentur*
 tur à priori: (hoc enim probationis genus, *da ergò*
 ut dixi, locum non habet, in prima & *divini-*
 principe causa:) sed quæ colliguntur à *tas.*
 posteriori, id est à convenientia rei, & si ne- *Argu-*
 getur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, *mentis ut*
 quæ causam apertissimè monstrant: ac te- *vocant à*
 stantur. *posteriori-*
ti.

Existere itaque summam aliquam Di-
 vinamquè naturam; & ratio, & generis
 humani consensus, & denique ordo mun-
 di, seu creaturæ testimonium evincit. Ra- *Ratio o-*
 tio inquam imprimis facillimè colligit, *vincit*
 mundum hunc non esse ab æterno. Causa: quia *Deum*
 constat partibus, & ex illis compositus est. *esse,*
 Quis autem eum composuit? Non seipse:
 nam conjunctionem partium antequam
 haberet, non habuit: ideoque dare sibi, quod
 non habuit, non potuit: necessariò itaque
 ab alio, eam fortitus est. Si autem ab alio;
 deveniendum erit ad principium, quod non
 habeat aliud principium: quod est per se
 Deus, necessariò ab æterno existens: qui
 nisi esset, nihil esset. Quæ enim ab alio
 sunt; aliquando non erant: dum non erant,
 efficere ut essent non poterant. Nunquam ita-
 que extitissent, nisi quidpiam per se esset, quod
 illa efficere potuisset. Nisi itaque Deus esset,
 nihil eorum, quæ sunt, esset. Atqui se esse
 quisque sentit, agnoscitquè, necessariò ita-
 que fatebitur, & Deum esse. Quod ipsum
 non

Et consensus generis humani. non ratiocinando, sed sponte naturâ, & quâdam anticipatione (quam *προβλεψιν* vocant) agnovit semper, omne genus humanum. Tam firma autem, tam constans, tam communis omnibus, notio Divinitatis, vel indita à Deo mentibus nostris sit, oportet: vel à primo Parente posteritati per manus tradita. Utrocunquè autem modo, ingens profectò est veri argumentum. Nihilominus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim Deus testimonium, (inquit Tertullianus) totum hoc quo sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto tamquè consummatae artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensurâ, Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamvis, conservatione, vis suprema, omnia continens; ex motuum cœlestium, certâ, ac statâ vicissitudine, *motor ipse immotus*; ex elegantia, pulchritudine, convenientia ac demum bonitate rerum, unum simplex, ac solum Bonum, in quo fons omnis communicatae bonitatis; ex humani denique tam corporis quàm animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium Deus, spectatur manifestè.

Obiectio de natura solvitur.

Atqui dicunt quidam, hæc non à Deo esse sed

sed à natura provenisse: Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis experte; qui fieri poterit, ut quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione prædicatorum? Utique necesse est, ut causa effectum, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat:

Quomodo autem res non sentiens continebit vim sentientis naturæ; quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiolem? Quodsi naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem, hoc quod naturam vocant; Deus est.

Est ergo, est Deus: &, ut ex dictis patet, Deus creator conditor est universi: idquæ ex nihilo. Nam avit res si ei coæternam, increatamque statuamus materiam, illa quoquæ Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem a se, quod non possit agere, sed pati tantum, & recipere: & quomodo Deus sine sensu? & Deus corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac jussu fecisse omnia dicendus est.

Consequitur verò etiam: ut Rector sit ac Idemque Conservator ejus, quod produxit, Sive enim earum voluntatem ejus spectes; amavit, dum bene conservavit: & vidit, quod essent cuncta quæ creavit, valdè bona: necesse est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit condere: oportet ut noverit conservare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit

tuit *producere* ; quantò magis , ne in nihilum recidat , *retinere* ? Et ut paucis totum dicam , cùm ostensum sit evidenter , ab eo fluxisse omne esse , necessariò ab eodem dependebit totum hoc existere.

Et providentia cuncta regens.

Existere verò , ac conservari id , quod ex tot diversis , ac inter se pugnantibus , partibus , est constitutum , non potest : nisi certo modo , ac ordine , à suprema aliqua vi , ac potestate , præscripto præfinitoque . Talis autem potestas , non est , nisi plastæ , & Factoris , in opus suum : id est Dei . Hinc prodibit Divina providentia : quæ sine ulla anxia cura , curat res , & omnes , & singulas : earumquè naturam , & noscit ; & disponit , ad finem à se præstitutum .

Sine sollicitudine & labore.

Neque obstat , quòd Epicureus apud Ciceronem dicit , hoc modo fore inquietum , plenumque negotio Deum . Non enim potest esse ulla inquieta cura illi , apud quem *par voluntati potestas est* : & qui ut aliquid præstet , non indiget , nisi seipso : id est voluntate sua . Sollicitudo , & labor eorum est , qui volunt perducere in potestatem suam , rem sibi non obsequentem . In cujus verò potestate , cuncta sunt posita , is sollicitudinis expers erit : dum ea , quæ sine labore produxit , sine labore gubernabit . Si enim , cùm non erant , vocata parvè , ut essent ; quantò magis , postquam ejus jussu esse cœperunt ?

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cujusque naturæ terminus: quem ille, quibusdam parcius; abundantius aliis indulfit, prout ejus omniscia disposuit voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum ejus tam vastum produxerit, ut expleri nequeat, nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam sedasse ejus sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potiùs, quàm saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis, *tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe, Intellectum, Voluntatem,* expendit: videritquè quomodo proprietatibus *τῆ ὄντος* id est uno, vero, bono expleri, & in illis tantùm conquiescere possint. Videamus hoc paulò attentius: & nulli, quod sciam, plenè notatum, penitiùs pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd *Memoria* non possit sibi planè constare, nisi omni multiplicitate rejectâ, cuncta videat redacta ad unum. Nullum autem est unum præter Deum, quod in se cuncta contineat. Hoc ergo solum visum, eam quietam reddere potest. Nempè *sine phantasmatum infinitâ copiâ*, quæ eam turbant, distrahuntquè: dum

Ab eo duratio re- rum.

Eam homini infinitam datam.

Quod probatur ex animæ potentiis.

Entis

Memoria enim si- stit in Uno.

dum videbit Deum, videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Itaque nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ futuri cogitatione fatigata, unico intuitu, in idea totius quod est, defixa, ac quieta manebit.

*Intelle-
ctus con-
stat Ve-
re.*

Intellectus non potest consistere, donec agnoscat *Verum*. Verum autem non cognoscitur exactè, nisi in *Causâ primâ*, quæ causas omnes continet, & ultra quam non datur progressus. Talis autem Causa Deus tantùm est, ergo in illo tantùm subsistit Intellectus. Tum enim cognoscet, cur, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia, & quis ille sit nexus causarum, sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium.

*Voluntas
conquie-
scit in
Bono.*

Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugiet: planèque conquiescet. *Voluntas* denique non potest expleri, nisi apprehendat *bonum*. Bonum autem nullum est consummatum, nisi *quod à se est*. Tale enim cùm à se possit habere; non potest non velle sibi inesse, omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicumque est bonum ejus, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cùm illam esse, & talem, ut est, esse, gratuitâ bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum ejus erit: ergo in hoc Bono, id est

in

in Deo Voluntatis plena saturitas: & quieta possessio. Concludo itaque locum hunc, & dico: *Anima Rationalis quieta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam Uno, agnito per Intellectum Vero, prehensio per Voluntatem Bono Deo.*

Quod si ita est; necessariò consequetur, <sup>Unde in-
mortalis
status de-
ducitur.</sup> ut quod non possit, nisi participatione & consortio Divinitatis, quietem, seu finem suum consequi; id Divino auxilio elevetur, ad statum tantæ forti & conditioni parem. Atque adeò, <sup>ut verè potiatur immor-
tali Deo: immortale sit, oportet.</sup> Alioqui nec appetere, nec frui posset, bono sibi non convenienti.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vi- <sup>Et post
hanc vi-
tam vitam
alterâ.</sup> tam nobis alteram superesse: quæ nos Dei compotes reddat. Nam status hujus præsentis & *mortalis, incapax est plenæ fruitionis boni immortalis.*

Verè itaque pervulgatum illud Augu- <sup>Quæ in
Deo.</sup> stini, dici ad Deum potest: Creasti me ad te, inquietum est Cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat inquam, sed tuo auxilio. Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. *Et ut vita Carnis Anima est, ita vita beata Anima, Deus est.*

Idemquè summum appetendorum:
Sum-

Uti sum- Summum Bonum finisque hominis : ad
mo homi- quem benè , rectèque vivendi consilia re-
nis bono. ferri, & quem omne cogitatum , dictum,
 factum, respicere debet.

Quod qui Porro Bonum hoc , *malis ac perversis* ,
non appe- qui illud nec appetierunt , nec quæsiverunt ,
tit, amit- imò spreverunt etiam , salvâ justitiâ , non
tit, & pe- potest pariter , & ex æquo cum bonis obtin-
rit. gere. Necessariò itaque consequetur , ut
vita futura, dispar sit meritis , ac immeritis :
 Beata nempè illis ; his verò misera & cala-
 mitosa.

Sed hæc uberiùs suo loco. Præmitten-
 da verò hîc erant, seu præparandis, seu ex-
 citandis animis , ut visis solidis hisce prin-
 cipiis , surgentem libri fabricam , rectè
 contueri ac scandere tutò queant.

LUCÆ OPALENSKII
 LIBER
 OFFICIORUM
 PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapientiæ Christianæ ve- *Definitio*
 lut fundamento, ad Officium e- *Offici-*
 jus, dum venio; illud ita defi- *um.*

nio. Officium, est vitæ institutum, & actio,
conueniens Naturæ rationabili. Dividitur *Dividi-*
 trifariam. Primum enim est, *Probitas*: quâ *tur tri-*
 homo se bonum reddit. *Charitas* alter- *pliciter.*
 um: quâ *erga alios* bonus est. *Pietas* de-
 nique: quâ *coram Deo* bonus est: cuncta
 ad eum referens, uti finem. Tripartita *Uti &*
 hæc totius Operis & Materiæ divisio, to- *tractatio*
 tidem libros requiret: in quibus expli- *Operis.*
 candæ mihi erunt partes istæ, compen-
 dio quidem & breviter, sed tamen ut
 existimo, accuratè.

Probitatem definitio: *Tenacem boni ani-*
imum sententiâ, dicto, facto. Tres ei par- *plex di-*
 tes *visio.*

tes assigno: ἀναμαρτοσίαν, μετενοπίθειαν, καὶ
 ἐναργεσίαν, seu fugam vitiorum, affectuum
 regimen, & exercitium virtutum. (Ita enim
 Græca hæc verto: interpretatione, quæ
 rem exprimat; & quæ ut Seneca dicit ap-
 pellationis vim potiùs habeat, quàm fa-
 ciem) Quæ tria, singulis capitibus expli-
 care, ac complecti conabor.

C A P U T I.

De ἀναμαρτοσία Prima Parte Probitatis.

Primam Probitatis partem, *impeccabili-
 tatem* seu *impeccantiam* feci. Homo
 etenim, à Deo factus naturâ bonus, volun-
 tate autem propriâ pravus, & corruptus
 est, culpâ originis. Id est, per prævaricatio-
 nem primi Parentis, quæ eum infecit: &
 loco debiti, ad Unum, Verum, Bonum amoris;
 indidit concupiscentiam multiplicis, falsi, ideo-
 què non boni. Hoc fonte derivata labes flu-
 xit ad posteros: idquè triplici, prout par-
 titur Discipulus Domini, rivo. Nempe
 Concupiscentiâ carnis, Concupiscentiâ oculo-
 rum, & Superbiâ vitæ, quibus omnem pec-
 candi materiam ostendam contineri. Per
 subsidia igitur, quæ Deus homo factus,
 sufficientia reparandæ naturæ præstitit,
 opus est eradicare ex animo mala, fir-
 mumque facere propositum, non pec-
 candi. Nempe post solennia illa Sacramen-
 torum, (de quibus suo loco,) conscientia for-

*Impecca-
 bilitas ex-
 plicatur.*

*Quæ est
 in expu-
 gnanda
 triplici
 concupis-
 centia.*

*Per non
 peccandi
 propositum.*

formanda est : tanquam Dux, & custos Per Sa-
 vitæ innocentis. Est enim illa : *Internum* cramen-
 & *integrum* judicium, *respuens malum : id est* ta, &
peccatum : veniens, cum abhorrentia : admis- conscien-
sum, cum angore : in bono autem, cum gaudio tiam.
conquiescens : idquè totum cum Deo, & prop- Cujus de-
ter Deum. Meritò hæc postrema addidi ;
 nam si rationis tantùm, non verò religio-
 nis dictamine oriatur, nihil est. Fit tantum
 inanis vel *ostentata Probitas, id est, fucus.*
 Firmamentum igitur illius unicum erit,
timor Domini. Porrò ut evellantur vitia,
 dignoscenda sunt. De singulis itaque par-
 titione propositâ dicam.

PARS CAPITIS PRIMA.

Explicatur primus peccati rivus, Con-
cupiscentia Carnis.

Concupiscentia Carnis est, *Abusus eo-* Definitur
rum, quæ corpori propria. Fitquè tripli- Concu-
pif-
 citer. Nempe *molli ac delicatâ, Gulâ* centia
carnis. deinde,
 ac demum *Libidine.* Qui his dediti, illis
 corpus voluptati, anima oneri est. *Mollitiem* Pars ejus
prima
 voco, *nimis delicatam curam corporis,* Molli-
 quæ *desidem & enervem vitam reddit.* ties. Sunt
 enim quidam, in cute curanda nimis ope-
 rati, nimis compti, nimis culti, odorati,
 uncti, sensuum oblectamentis inhiantes :
 idquè cum quodam delicato fastidio: quod
 scitè quidam præferunt : ostentantquè.
 Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc
 non

*Gula
pars alte-
ra.*

non modo laboris, sed omnis actionis fuga: fegne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. *Gula est in esu & potu excessus.* Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant: fructu, nausæ & cruditatis: quâ evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. *Libidinem* vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illam non dignabor.

*Tertia,
Libido.*

*Hiscæ de-
genera-
mus in
bruta,
immò
ea supe-
ramus.*

Hæc sunt vitia, quibus homines in bruta animalia degenerant: quanquam vincant ea potiùs, quàm imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem *animus* fruitur, & expleri nequit; *exigere illas vult ad mensuram sui appetitûs: & corpus citò satiabile, onerat ac torquet*: studet què ingenio irritare, ac provocare, languentem ejus falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere, vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

Et quare.

*Remedia
contra.*

Remedia contra eam ut adferam; Primum erit: ut voluptatem ejus abeuntem cogi-

cogitemus. Morsum nempe illum, quem ^{corporis voluptatem.} aspernatione & abhorrentia sui, linquit. Annexum namque semper illi, poenitere. ^{Annexum ei} Et si rectè expenderis; facile agnosces: ^{pœnitere.} istas, quas vocamus voluptates, ubi modum ^{Vilis & brevis} transcenderint, profectò pœnas esse. Deinde, ^{Turpis} agnoscamus: quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breve fit: tantoquè studio appeti non mereatur. Tertiò, ut turpitudinem earum aversemur. Mollitie enim, obliviscimur animi: & velut abdicamus meliorem nostri partem: totâ curâ ad corpus translata. Vitam otio, somno, ignaviâ, conterimus: & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. ^{Fœda} Gulâ, ad naturam eorum delabimur: quorum tota vita est, ali tantùm, & nutrirî. ^{Obscena} *Mactatorum animalium, & intra nos putrescentium, sepulchrum sumus.* Et multâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus: foetemusquè. Libido denique, quàm sit, usu, & obscœnitatis ministerio fœda: fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adacti, lucem fugiunt: & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sapienti: seu ^{hæc igitur} *Vitanda* viro bono: etiam si non fuissent à Deo ^{& quia} *vetita*: prout etiam docuit vetus illa Philosophia. ^{per se mala.} Quantò verò magia, cùm non ratio tantùm, sed etiam lex Divina vetat. ^{Et quia} *Profectò & ratione, & præcepto, firmatus animus, non modò illecebris corporis, se* ^{à Deo vetita.}

Exercitatio-
nem.

capi & captivari non permittet, sed quò longiùs ab hoc absit periculo; contraria eligit: ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus, & ad fer-
vitutem ac obsequium animi, per necessà-
riam ἀσκησιν, rediget. Vivamus hanc vi-
tam igitur: *non tanquam propter corpus, sed
tanquam non possimus sine corpore.*

PARS CAPITIS ALTERA.

*In quo ostenditur, quid sit Concupiscen-
tia Oculorum.*

Definitio
Concupi-
scentiæ
oculo-
rum.

ALter peccati rivus est, *Concupiscentia
oculorum, seu Avaritia*: quam voco;
Rerum, quæ extra nos, pravum usum. Rectè
vocatur Concupiscentia oculorum. Cun-
cta enim externa, quæ Avaritia appetit;
quid habent, præter spectari tantùm, &
videri? *Tripliciter hîc peccatur: nempe
dum illis Fruimur: Non utimur: Abuti-
mur.*

Fruitio
prima
ejus pars.

Eaque
explica-
tur ac
monstra-
tur.

*Fruitio rerum externarum, est: nimia
ex illis oblectatio: vel animus earum specie
nimis captus, ac irretitus. Splendor enim
ille opulentix, & commoditas, & arbi-
trium quoddam in rebus humanis pecu-
niæ omnipotentis, & illi annexa munda-
na felicitas, perstringit primùm oculos: &
tum mirum in modum animum fascinat.
Præsertim, si quis sit; qui gloriari & gau-
dere possit, *datas sibi divitias, artemquè
fruendi:**

fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, sua haurientium; sed *erudito luxu*, qui in omni cultu diligens, elegantiae ac magnificentiae *peritus sit ostentator*. Hi inquam tales, immergunt animum in externa: & eorum pulchro ac prudenti (prout putant) usu inescantur. Et quia *in veste, domo, suppellectili, familia*, procurant varia, ac comparant; Multa autem requiruntibus, multa petentibus, necesse est desint multa; ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, saepe jus & fas, insuper habeant.

Altera pars Avaritiae est, *non utentium re-* Pars al-
bus externis: idquè nimiâ, insanâ, & fordi- tera Par-
dâ parcitate. Etenim multi, falso obtentu *citas*.
 posterorum; vel inani, in senectâ egestatis *Ejus in-*
 metu; vel nec causâ, nec fine habendi; *genium*
 semper egent: semper appetunt: semper *describi-*
 congerunt: & congesto pauperes in auro *tur*.
 sunt. Dum, quod per tot labores, & curas, *liberum*
 saepe turpi questu paravere; recondunt: *in eo est*
 maluntque, omnem penuriam sustinere, *liberum non*
 immò etiam emori, quàm sacrum tange- *liberum non*
 re depositum. Itaque pendunt poenas vitii *liberum non*
 infelicis: aliis odio, sibi oneri sunt. Nec *liberum non*
 quidquam boni faciunt; nisi dum citò *liberum non*
 moriuntur. Dùm sint omnium Officio- *liberum non*
 rum desertores, & nullâ erga quenquam *liberum non*
 charitate.

Tertium genus avaritiae est, apud eos; qui

*Pars ter-
tia prodigi-
galitas.* qui rebus externis abutuntur: nempe, apud
prodigos. Isti enim dum non alium fructum

*Ejusquæ
mala.*

opulentia, quam, profusionem putant; nullam curam, & cautionem, erogandi habent. Sumptuosa convivium, ingentia in veste & familia impendia, immensa largitio, quâ perdere sciunt, donare nesciunt. Ita, inquam, effusi in cuncta, queis pecunia prodigitur; dum sua decoquunt, aliena expetunt: & egestas insueta, ideoque intoleranda, acris causa Avaritiæ est. Cui semper tantum deest, quantum cupit. Cupit autem quantum prodigit, & prodigit immensum. Ideoque ejusmodi *radix omnium malorum fit: fraudis nempe, injuriæ, perjurii; rapinæ.* Quin immò si animi sint acres ac violenti; sæpè *seditionis, civiliumquæ bellorum.* Tales, inquam, solent ad facinora converti: cuncta miscere: & privata damna, Patriæ malis reparare.

*Remedi-
um erit
non ama-
re externa.*

Hæ sunt causæ: hæc mala avari animi: & Concupiscentiâ Oculorum peccantis. Remedio erit, admonitio Sacri Vatis: quæ vetat, divitiis, si affluant, cor apponere: id est amare, velut verè bona, cum non sint: sed ex se, neque bonis, neque malis accensenda. Unde meritò, exilis eorum æstimatione animo inferi debet. Caduca nempe sunt: mutationi & alienæ potestati obnoxia: &, ut non eripiantur; morte tamen mox relinquenda. Deinde, non vilia tantum

*Quippe
adiapho-
ra*

*Minuta
& cadu-
ca.*

sunt,

sunt, sed etiam noxia: Animum enim per-
 turbant: & anxie expetita, inquietant:
 dum acquiruntur, fatigant: non adepta,
 torquent: possessa, non satiant: denique
 custodita, metum, erepta, vel amissa, do-
 lorem adferunt. Quod si verò ad votum
 succedant; & possideantur; tamen nihil ex
 illis accedet ad interna illa: veraquè solatia:
 quæ pura tantùm, & vero Bono, id est, Deo
 nixa, mens conferre potest: &, quæ tantò
 majora sentiuntur; quantò quisque sibi
 plura negaverit. Intra nos, nempe, esse
 oportet, quod nos beatos facit: externa,
heterogenea animo sunt: ideoque non ei
 miscentur: seu uniuntur. Et quid stultius,
 quàm bonum rationabilis naturæ, in irra-
 tionalibus quærere? Hæc ad tollendam
 Avaritiam, quæ ex fruitione, Addo: contra
 insanam Parcitem, utendum esse opi-
 bus: nisi enim utare; insaniâ (ut apud Poë-
 tam est) *par eris illi; qui cytharæ ignarus,*
cytharas undique coëmat: comparet: affer-
 vetque. Porro usui, si necessitatem tantùm
 spectes: facile parabilis: sufficiens: & sup-
 petens erit. Prodigalitatem, seu Abusum,
 dissuadet, quæ luxum humili gressu co-
 comitatur egestas: jubens quidvis agere &
 pati: agere, inquam, iniqua: & pati indi-
 gna: ita hinc orta Avaritia, aut scelerata,
 aut misera, semper vero perdita erit. Quam
 ut evites, regulam tibi constitues erogan-
 di:

Noxia.

Et quæ
nihil ad
animum.

Non de-
cei ita-
que illis
frui.

Sed uti.

Non vero
abuti.

di: eam verò dictabit parsimonia virtus: huic vitio opposita: de qua suo loco.

PARS CAPITIS TERTIA.

*Declaratur tertius vitus peccati, nempe
Superbia vite.*

*Definitur
Superbia
vite.*

*Sui ama-
ntem cu-
pidita-
tem.*

*Ejus ori-
go.*

*Et mate-
ria tri-
plex.*

*A Corpo-
re Fero-
cia.*

POST detectam, corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi *φίλαυτην ἐπιθυμίαν* excutiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est *superbia*: quæ definiri putari commodè potest: *Ejus, quod est supra id, quod sumus, usurpatio*. Oritur, dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur: aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus: tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quam datum habeamus. Quamvis verò, hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantum est, sed à dotibus etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam *Ferociam* voco: nempe *viribus corporis fidentem elatumque animum*. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; faciliè induunt animum arrogantem: acres ac violentos Spiritus sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri,

feri, contemnunt infirmos: & deprimunt: *Qua de-*
cunctis terrori esse volunt: simulquè & in *scribitur.*
 altum efferuntur, & rabie efferantur. Gi-
 gantæa nempe proles: quos à staturæ ma-
 gnitudine, id est corporis viribus; famo-
 sos, potentes, nihil nisi bellum scientes,
 disciplinæ seu mansuetioris vitæ ignaros,
 Scriptura vocat: & quos Poëtæ *θρομάχες* faci-
 unt. Ita nempe, superbia exinde orta,
 quanquam revera fragili nitatur funda-
 mento; tamen plurimum extolli solet:
 dum audax, nihil ratione, sed vi tantum,
 ac impetu agit: & quantumvis ardua, alta-
 què, appetere, & adipisci, eousque conatur;
 donec seipsum perdat: & præcipitet.

Deum
oppu-
gnantes.

Alterum Superbiæ genus, à *rebus ex-*
ternis ortum, vocabo *Fastum*. Nempe *ex*
affluentia earum, *vanae gloriæ vento infla-*
tam mentem. Porrò, inter externa numero:
 non solùm opes, nobilitatem, potentiam,
 cæteraque infra animum; sed etiam natu-
 rales ejus facultates. Pertinet namque ad
 fortunam: quidquid forte nascendi contin-
 git: & totum id, velut externum est, quo
 hominibus apparemus, & videmur. Unde *Qui du-*
plex erit, velut dos, fastuosæ elationis: plex.
Affluentia nempe mundanæ felicitatis:
 & *excellencia naturalium animi facultatum.*
 Primùm, cùm insanum vulgus adeo æstimet;
 ut propterea, Sectatores, & turbam
 famulantium, venerantium, blandientium,

*A Fortu-
na factus
ad osten-
tationem.*

*A dotibus
ingenij,
judicio
arro-
gans.*

*Unde aut
Philari-
stia.*

*Aut Phi-
losophia.*

*Dei ne-
scia di-
sciplina.*

*Aut Philo-
doxia.*

promptè exhibeat ; facit : ut animus, inani
plausu illusus, sui obliviscatur : extra se to-
tus exeat : se totum vanitati aptet : & ac-
commodet : & ab interna ista, & inani ; sen-
su, verbis, actione, ad ostentationem,
pompam, typhum se componat : quod
mimicè prorsus, & Histrionum instar, fa-
stuosi isti exercere solent. *Alterum*, dum
nempe ; *Memoria & Intellectus solito obtigit*
felicior : & deinde studio acquisita doctrina,
& scientia, animum occupavit : & quæ po-
tissimum cum vanè ostentat, longè pro-
vehit, opinione inficit, (*quippe quidvis*
struendi & destruendi artifex) *eloquentia* :
si istarum, inquam, dotum præstantiam,
quispiam sortitus est, facile *arrogantiam*
judicii sumit : ac usurpat. Arrogans verò
hocce judicium, si ad actionem se accin-
gat ; è contemptu aliorum, quibus præcel-
lere se censet ; alta concupiscit : & sæpè
ambit : fiuntque *tales in Repub ; imperii im-*
patientes : & seditiosi : si in cognitione veri
ponit operam ; *aut in Philosophiam labitur,*
aut in hæresim. Philosophiam intelligo :
quæ rationis propriæ tantùm viribus con-
stat : & nititur : prout fuit vetus illa, *ἀθρο-*
διδασκαλία, religionis contemptrix, & Dei
aut penitus oblita, aut tanquam per in-
somnia memor : ipsa verò, adeò plena
inanis & insanæ fiduciæ : ut diceret, Sa-
pientem Deo parem. *Hæresis* verò est, quæ
scien-

scientia inflata, auctoritatem receptæ & constitutæ doctrinæ, spernit: iudicio proprio eligens dogmata, eorumque censuram arroganter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidem; & irridet: aut dum ad suum captum aptat; tollit. Iam verò à voluntatis etiam facultate fastus oritur. Quibusdam enim, ab indole meliori, est moderatio affectuum: & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum, velut congenita quædam propensio. Naturâ videntur boni, si ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quàm sunt: unde provenit, suavis & blanda *φιλανθία*: & dum in se confidunt, tantumquam iusti, profectus incuria: & ex omnibus istis, interitus veræ Probitalis.

Sed tertium, & perniciosissimum elationis genus est: quod ab inferiori animo, & ut loquimur, Spiritu producitur. Deus enim Spiritus est: ideoque vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quispiam, subactò corpore & fortuna, animum depuravit; id est, in Spiritum vertit; illum verò ad se mirandum, sibi què complacendum convertit; & à Deo hoc ipso avertit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei injurius, quippe donis & auxiliis ejus fultus, eum aspernatur: & à se removet. Ideoque quod acceperat amittit: & turpi lapsu perit. Hæc est, vera propriequè dicta Superbia: ab hac

initium accepit peccatum. Nam, & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ, superbire, & velle æquari Deo non potuit: & homo, re Spirituali nempe cognitione illectus est: per quam fieret sicut Deus. Itaque *Ferocia, & Fastus*, velut coram hominibus *Deo maxime ad-versa.* fiunt: *superbia* propriè in conspectu Dei: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illa avertere dicitur: & humilia respicere in terrâ & in cælo. Hæ sunt *partes Superbiae, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.*

Vitia ejus dum pauper est.

Cæterùm *materies* eorum, aut plenè, & ad votum, *non habetur; aut habetur.* Si primum; oriuntur *vitia pauperis superbi.* Nempe studemus *Iactantiâ* aliis imponere: deinde satagimus, augere *ambitione*: contendimus *per æmulationem*: in victoriâ *contumeliâ* utimur: si vincamur; *invidiâ.*

Vitia ejus dum abundat.

Si alterum; mirum prorsus est quantum felicitate corrumpamur. *Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur:* cuncta vi ac violentiâ agit: hinc *cædes, bella, id est, populorum atrocimia*: & illud occifarum gentium grande scelus. *Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis impos fit:* gloriæ vento abripitur: & eò vesaniæ devenit; ut per illum, portenta hominum, se Deos, non dici tantùm juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus infla-

inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus & cooperator Dæmonis. E quo *Apostatae*, *Seductores*, & *Hæresiarchæ*, quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone: mutato in Angelum lucis. Primùm dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ, animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde *suboritur complacentia: amissio gratiæ: & damnationis præcipitium.*

Sat puto aperui causas: partes: malaque ^{Remedi-} Superbiæ. ^{um ejus} *Remedium* adversus immane ^{notitia} hoc, & maximè inimicum Deo vitium, ^{sui.} unicum esse existimo: nempe *sui ipsius notitiam*. Quod etsi vetus quoque Philosophia vidit; & velut oraculum agnovit; attamen nec plenè intellexit: nec implevit. Notitiam enim sui, seu à corpore fragili, seu ab externis adeo viribus, ad deprimendam superbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωπρωσιν* præcepit: sed cùm ad animum venit; admiratione ejus abreptâ, tota in fastum evanuit. Atqui undique, ad omnem nos modestiam, non duci tantùm, sed etiam compelli, manifestum est. Ferocia enim, ut altos ^{A corpore} ponat Spiritus; vel invita à corporis fra- ^{fragili}

Temperanter agere.

gilitate adigitur : cujus non vigor tantum, sed vita etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis : brevi tempore suapte extinguendus : quem suppressit sæpè, levi causâ morbus : quem eripere potest, quidquid tandem est : Nam ortus illi unus, exitus innumeri. Porrò si illa tam instabilis, cur homo firmitate corporis superbiat, ejusque virium operâ, tam alta moliri conetur ? Itaque ab hac sui parte, nosce te : & non ad vim corporis animum apta (quod est proprium Ferociæ :) sed ad vim animi corpus redige : exerce : doma : & quandoque libens impende : quæ est, ut ostendam in parte, fortitudo. Ista sunt, quæ Ferociam tollunt. Ad exuendum verò Fastum, ducit ; Primò, rerum quæ extra nos, vilis conditio : & par illis æstimatio. Quam superiùs cùm fatis demonstraverim ; superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est ; quàm commodatâ ad tempus alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire. Ducit eòdem ; *naturalium animi facultatum imbecillitas* : quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur ? *In memoria ; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est : in intellectu erronea opinio : in voluntate inordinatus amor* : quæ nisi in nobis videmus continuò ; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus,

*A*vilitate
rerum
externarum
contra Fastum.

scamus, & se nosse decet. Postremò, eadem sui notitia, etiam ab *interiori animo*, vetat, extolli, ac superbire. Quamvis enim eximius ille est; tamen *quantus est, ab alio est*: & ipse per se nihil. Quamvis superemineat; tamen Deo comparatus, pusillus. Quamvis denique *virtute, & gratia pulcher*, tamen à se *sædari facilis*, & ni *Divino sustineretur auxilio*, continuo *culpâ turpis*. Hæc tria probè *expendentem*, humiliari coram Deo *necessè est*. Quis enim de alieno, minuto, & corrupto superbiat? Itaque verâ animi *notitiâ*, ad omnem modestiam *flectamur*. Quod *non abjectionis est, sed roboris ac firmitatis*. Id enim verè est sibi dominari: seque majorem effici: quod summum fortitudinis opus esse, cum de illa agam, demonstrabo.

Ab animi instabilitate contra superbiam
Quæ cuncta humiliari cogunt.

C A P U T I I.

De Regimine Commotionum: seu de

μετριοπειθία: Altera Parte

P R O B I T A T I S.

Absolvi primum officium Probitatis. Ordior alterum: nempe Regimen Commotionum, id est, Affectuum: Perturbationum: ac Passionum. De quibus dicam quædam: paulo aliter, quam vulgus Philosophantium solet. Et primum ostendam istas Commotiones esse:

&

& quid, & quot sint: deinde quales sint postremo quales esse debeant. Erit ergo

PARS CAPITIS PRIMA.

*An sint, quid sint, & quot sint Com-
mationes?*

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris, ut notum est, fuit illa de Affectibus controversia, & contentio: in eo fere sita: quòd Peripatetici eos temperarent: Stoici tollerent. Illi à natura esse, ideoque inevitabiles, & moderandos tantum; hi ab electione, & voluntate; ideoque tolli posse, ac nullos esse debere: non parvos. Denique illi censebant, impetum ac vigorem animi, ab illis esse: ideoquè, si modus adsit; laudabiles: hi, quasi morbos ejusdem dicebant: ideoque vitandos prorsus Sipienti. Et multa, ultro citroque argutabantur, sueta illis *λογομαχία*. In quo utrique frustra fuerunt. Nam & hi, qui affectus prorsus sustulerunt, & illi, qui modum tantum, non verò, finem etiam eorum spectarunt; aberravère. Sed tota hæc pugna disceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt, nunc primùm puto patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, *omnibus rebus inditam, esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conveniunt: Ea appetitio, in rebus*

Vetus contentio de affectibus. In quo sita describitur.

Seu verborum velitatione. Et vana ostenditur.

Origo commotionis generica.

inanimi-

inanimatis Pondus est ad locum proprium. In viventibus vegetatio. In sensitivis Instinctus ad se speciemque suam conservandam. In ratione præditis voluntas: seu effectus ejus, Amor: qui unum, proprium, naturalemque terminum habeat necesse est: alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus ejus est, Bonum. Bonum autem est: quod propriè & unicè ei naturæ cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quam incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum, odium: seu eiusdem voluntatis, aversio à malo.

Porrò ut illa prima, τὸν ὄντων, si obtineant id, quod naturæ eorum, convenit, Entium. conquiescunt. Si verò impediuntur, arceanturque, commoventur: & vim sibi inferri, apertâ resistantia ostendunt. Ita & Origo earundem specifica. homo, si potiretur fruereturque bono suo, in quiete seu gaudio esset: omnis commotionis, nempe affectus, Perturbationis, ac passionis, expers. Sed quia, vel nondum boni plenè capax est, ideo, *Affectu movetur: vel circa bonum impeditur; ideo necessariò perturbatur. Vel denique partim imperfectè fruitur; partim frustratur; ideo Passioni subest.* Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem: &

& dum hîc vivimus, necessariò nobis ad-
hærentem.

Nempe
Affectu-
um.

Primum enim, *non est homo plenè capax boni, quamdiu hîc vivit. Quippe (ut in ipso limine scripti docui,) Bonum ejus Deus est: Deo verò frui hîc plenè non potest: ideoquè nec affectu carere: cuius causâ & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis: Motum amoris, bono suo non fruientis. Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert; & quo odium à malo removet; Duplex erit & affectus; Desiderium scilicet, & abhorrentia, seu Fuga.*

Pertur-
batio-
num.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex Spiritu ac corpore constitutæ, impeti ac impediri in consequendo facilè possit; ideo perturbari eam necesse est. *Perturbationem verò definitio; Amoris ex præpedito aut dubio bono commotionem.* Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum; ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit *ira*. Si bonum abfuturum videatur; oritur *Spes*. Iterum verò, si impediti boni; periculum appareat, à malo; *Metus* nascitur. Si certò malum putetur futurum, prodit *Desperatio*. Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemquè de malo. Sed perturbationes istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bonum

num continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκάλυτον, καὶ δυσαρταίσιτον, id est : quod nec impediri, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent, quamdiu homo, unum, verum, bonum quærit. Spestantum manet : sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta : ut Apostolus jubet esse, bonos : spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres, istas turbellas in bonos : seu in pœnam alicuius culpæ : seu denique in stimulum, ac incitamentum ; ad appetendam tantò magis veram ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Sed tertium Commotionum genus, posueram *Passiones* : non minùs, quàm *Passionum* duo prima, inevitabiles. Idquè ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio, amoris *ex bono*, aut aliquantum *possesso, aut amisso*, sensus exultans suavitate : vel concidens amaritudine. Ille est *Letitia, hic tristitia.*

Non erit itaque Sapiens, id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθής*, ut Stoici nugabantur. Quia securitas perpetuasque pacis, & quieti gaudii, adhuc illi *impassibilem.* deest ; Malus verò, & qui stultè falsa bona consecratur, evidens & necesse est, ut ** Impassibilis.* Affecti-

Unde patet sapientem non esse apathen seu impassibilem.
** Impassibilis.*

*Multò
minus
malum
seu stul-
tum.*

Affectibus, Perturbationibus, Passioni-
busquè multò magis commoveatur.
Quippe, & ægrè consequi ac retinere po-
test, quæ extra ejus sunt potestatem; Et
ut consequatur, habeatquè; tamen mini-
mè quiescet: nempe, non in bono. Ita-
que & avida cupiditate inhiat bono, quo
expleri nequit: & averfatur frustra id;
quod non est malum. Deinde & irâ exæ-
stuat: inquè audaciam impetu ruit: dum
illi facilè, bonum opinabile impeditur:
& alternante spei metusquè fluctu agita-
tur: quatiturquè: dum adeo dubia & in-
certa petit. Denique aut effertur, vanâ
breviquè lætitiâ, si cõtingat consequi,
opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si
eo frustretur. Et hæc illi continua gra-
vis, & infelix pugna est: *in animo decepto, &
frustra quietem in falso bono quærente.*

PARS CAPITIS SECUNDA.

*In qua Amoris tres proprietates ostensæ:
tum singularum Commotionum
qualitas, & efficacia.*

*Præmit-
titur amo-
ris ener-
gia.*

HAbes reclusum Commotionum fon-
tem: Ex quo, etsi facilè qualitas pe-
ti ac hauriri potest; tamen singulas separa-
tim producam. Sæd præmissâ prius ex-
plicatâquè breviter amoris energiâ: hæc
enim probè intellectu, lucem Commo-
tionibus istis confert.

Amo-

Amoris itaque prima proprietas est; ut *Se perfectius se* quidpiam, perfectiusque appetat. *Etius appetit.* Bonum enim semper potius perfectiusque est, re, cuius bonum est: atqui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo appetit. Altera Proprietas; ut *amor amatae rei uniat.* Etenim uniuntur ea facile; *Unit cum re amata.* quorum unum, & potest, & studet apprehendere: alterum item, & potest, & avet communicari. Tale autem est Amor & Bonum: unde coalescant in unum, est necesse. Tertia eaque summa Proprietas; *In ea qua potest transmutat.* ut *Amor non uniat solum, sed etiam qua potest transmutat.* Essentiae enim annexa operatio est: Amoris vero Operatio; dum se penitus linquit: & tota in amatum transit: ideò in illum, esse suum quodammodo transfert. Hinc vero consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Magna vero prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris vis ac energia est, per quam (ut benè quidam nuper dixit;) *plus nobis datum est in eo, quod esse possumus, quam quod sumus.* Datur enim libera optio, ut quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias; quod amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca de Amore.

Ad Commotiones transeo: primumque ad Affectus: quorum primus est *Definitur primus desiderium.* Definitur: *boni absentis Naturalis affectus,* appetitio. Propriè vocatur Affectus: quia *Desiderium afficit*

afficit intimè Voluntatem : *inest Amori* :
 ejus inseparabile accidens : & dum hîc vi-
 vitur , ob absentiam , nunquam se plenè
 impertientis boni , perpetuum . Est nem-
 pe motus animi , quo ille fertur , quo-
 cunque fertur . *Si in verum bonum* ; etsi
 magno , placido id tamen *facit conatu* : ple-
 no *spei* : ac jucundo . Appetit enim , quod
 Naturæ ejus convenit : quod eam explet :
 perficitquè . Si verò fertur *in bonum opinabile* ;
 quidquid agat , inutili *anxietate* , &
 curâ : irritum conatum sentiet : & agno-
 scet , se appetere , quod prava cupido sua-
 det , reluctanti Naturæ , & invitæ . Alter
 Affectus oppositus Desiderio , est *Fuga* : id
 est *mali imminentis abhorrentia* . Si verè ma-
 li ; facilis esse potest , parato semper auxi-
 lio Dei , si invocetur . Sin illius , quod non
 est malum ; stulta : inanis : & frustra est .

*Alter
 Fuga.*

Pertur- Sequuntur Perturbationes . Et primum
batio pri- *Ira* : quæ est ; *Commotio animi aut resisten-*
ma Ira, *tis , aut pugnantis , in ea , quæ bonum im-*
pediunt . Meritò & propriè Perturbatio
vocatur : quippe ut plurimum inquieta ,
& turbata . Initium sumit ab Indignatione :
qua velut decernit ; comparans boni præ-
stantiam , cum indignitate adversantis , ju-
stam pugnæ causam . Et hinc sumptò im-
petu , resistit malo , forti tolerantiâ : oppu-
gnat verò idem , animosâ audaciâ . Diffi-
cillimè modum patitur : quippe sæpè in-
citata :

citata: fervida: ardens. Et dum omni conatu renititur; nititurvè; *moderationem, pusillanimitatem existimat.* Si falsum bonum tuetur; aut in obstinatam pervicaciam vertitur: aut *ad temeritatem prorumpit.* Et victa angitur: in victoria *servit: ac vindictam exercet.*

Metus, est Perturbatio opposita: contrariaquè Iræ, ideoquè definitur: *Contra illa, quæ bono adversantur, resistendi detrectatio: & certaminis fuga.* Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; rectèquè causam metus æstimet; & vereri sciet: & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, *Spes*: nempe repræsentatio: & exinde velut odor quidam, in animo, successuri desiderii: qui illum extra se promovet: ideoquè perturbat. Ortum habet à *possibilitate.* Quæ si, certis firmisque niti videatur signis, *producit fiduciam:* A qua curæ & laboris condimentum, conatusquè calcar. Modum si excedit; vana & Præceps est: & ludibrium sibi debet. Prona in illam *magnanimitas. Desperatio illi opposita:* id est, *mali eventus, præsumpta opinio.* Prodit ab animo *pusillo:* cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quàm sit, quod putat eventurum.

Alter
Metus.

Tertia
Spes.

Quarta
Desperatio.

Passio
prima
Gaudi-
um,

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est *Gaudium*. Hoc dum plenum & immutabile est; *quies est*. Ergo non Motus, sed potius *Pax & Fruitio*. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet: dum continud, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud: *Usuram brevis fruitio- nis, velut possessi boni*. Eget temperamento: etiamsi oriatur ex vero bono: prout ostendam; cùm ad Præcepta Commotionum veniam. Altera veraquè Passio est *Dolor*. Definitur: *Ex bono; vel non obtento, vel amisso, sensus mali*: Frequens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè, prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò vitandusquè: quin immò proficuus salutarisquè sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ, Resipiscentiæ causa est: prout ostendam, tertiâ, quæ sequitur parte τ μετριότητις.

Alterâ
Dolor.

Moderationis affectuum.

PARS CAPITIS TERTIA.

Ostenditur, qualis esse de beat *Amor*: & ex illo
communes primum regulæ, tum verò sin-
gularum Commotionum E'vraçia.

Ordina-
 tio.

EX Natura ac proprietate *Amoris*, quam
 superius deduxi ac comprobavi,
 consequitur necessariò: *illum soli Deo de-*
beri. Etenim, præter Deum, nullum
 aliud bonum, natura rationalis se ma-
 jus perfectiusquè habet; in quo con-
 quiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui so-
 lus, & potest, & vult, infinitâ quadam
 ratione. Nec denique transmutari, quam
 in causam finemquè. Alia præter Deum,
 infra illam sunt. Ergo non ejus bona. Si
 autem non bona, ergo non amanda. Ne-
 què uniri possunt; quia redamare neque-
 unt. Nequè multò minùs in se transmu-
 tare: quia esse, quod *Amor* quodammo-
 do transfert; nec recipiunt: nec refun-
 dunt. *His de causis, Deum tantùm, natu-*
ræ rationali, convenit, & expedit amare.
 Quod si petas; quo modo? Dicam, suo
 loco luculenter: nunc hoc solùm: Sine
 modo. Nec enim definiri potest, ratio
Amoris, erga illud, quod est infinitum.

Amor soli
Deo debe-
tur.

Quia bo-
no.

Cui uniri

Immo &
in illud
possumus
mutari.

Atque hinc patet: *Commotionum* omni-
 um, *causam* magis considerandam, quam

Commoti-
onum pri-
ma

regula: ut modum: & priùs quales sint; quàm *causam* *potius,* quàm *modum,* *spec-* *tent.* tæ, expendendum. Nam si, circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas freno reges: atque temperabis.

Altera ut moderere: & morâ aliquâ interpositâ, *principio* retineas, cohibeasquè: antequam impe- *cohibean-* tum sumant. Habent enim), uti observa- *tur.* tum rectè est :) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum seu *phantasia* objicitur: tum sequitur *diavónsis*, id est *cognitio*: eaque recta; vel erronea, boni, malivè. Mox *ὄρεξις, ἢ ἐκκλισις*, id est *appetitus*; vel *aversatio*. Postremò *ορμη*: vehemens jam, incitata, & *cum impetu affectio*. Ergo circa ipsum initium, hæreas paulisper: & propositum ordina: atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Particu- Ex his verò communibus, particularia *laria præ-* præcepta facilè peti possunt. Atquè inpri- *cepta De-* mis, inter *affectus, Desiderii*: Cuius unica *si derii.* totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: id-
 què

quæ ignorantia Naturæ humanæ. Nam, *In agni-*
 qui illam interire, eoquæ post obitum lo- *tione finis*
 co, quo non nata jacent, putavere; quid *nostri.*
 miri est, si in rebus aut actionibus hujus
 vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea *Qui non*
 non est in hac vita. Non, inquam, in re- *est in hac*
 bus, quæ ad corpus fortunamquæ perti- *vita.*
 nent. Nam cuncta hæc, mutabilia, incer- *Non est in*
 ta: aliena: denique, malis etiam, id est *rebus, ex-*
 infelicibus, communia. Non item, in *ternis.*
 actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui *Non in*
 paulò altiùs philosophabantur docuere;) *virtute*
 virtute: nam nihil agit, hoc tantùm, ut *propriè.*
 agat: & ipsa ex virtute actio, finem sco-
 pumquæ habet, se potioem: qui merces
 ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem,
 in æternâ & immutabili vitâ nos demum
 manet: tunc eâ fruemur, Deo, id est *Sed in*
 omni bono, se ultrò impertiente: & de- *Deo.*
 siderium, mirâ ignotâquæ prorsus ratio-
 ne, adimplente. Itaque ad hanc finis ul-
 timi regulam, atque normam, aptari de-
 bet desiderium omne: Et, cum tota vis
 ejus & operatio fit, velle bonum & appe-
 tere, id; quod summum appetendorum
 vocatur; id est *Deus; appeti verè & pro-*
 priè, & proter se debet: reliqua propter ip-
 sum: & quatenus fini consequendo ser-
 viunt. Alter verò Affectus, qui est *Fuga, Fuga*
 præceptis aliis non eget; quàm, quæ con- *præceptis.*
 traria omnia desiderio sunt. Id est, ut toto

animo fugiat malum, quod Deo adversatur. Non defugiat verò nimiùm, nec abhorreat, quæ non sunt verè mala.

Ad Perturbationes venienti, se offert primùm, *Ira*. Hæc si debite oriatur; id est, si pugnat; aut resistit, *contra ea, que impercepta diunt unum, verum, bonum*, quamvis in *Causa* justa; tamen initio cohibenda est, ne effervescat: excandescat: & in flammam, quæ brevis est, abeat: sed *in robore potius constantiaquè immutabilis propositi, consistat*. Secura victoriæ; si nec cedat loco: nec cesset oppugnare. Bonum enim verum, quid impediet? Tribulatio? angustia? persecutio? gladius? an mors denique? Certus sis, omnibus istis te superiorem fore: & aut fugabis cuncta aut vinces; sustinendo. *Si autem oriatur Ira, propulsando, quæ non sunt Propriè bona, sed commoda, tantùm vitæ huius*; Tum & si jus habet, teneturvè officio, tueri quidpiam, aut repetere; tamen probè expendat: sitnè tanti quod impeditur: aut eripitur: ut pugnam certamenquè mereatur: taxabitquè exinde sui modum. Deinde moderationem adhibebit: ne nimis commoveatur: ne in furorem ac temeritatem dicto aut facto, prorumpat. Sed potius firmiter statuet: in causâ bona, magno animo conari: aut resistere: & si non succedat; æquanimiter tolerare. *Victoria enim*

Inter passionem Iræ ut in causa etiam unius veri boni non exastuet. Et certa sit victoria.

In adiphoris, et si teneatur officio.

Tamen si bi temperet.

enim in adiaphoris istis, incerta & dubia est. Unde in utramque paratum esse debet, iræ temperamentum. Si vinceris; ne ringaris: ne iram frustratam, in te contorqueas: non te, non Deum incuses. Quin immò, vel Conscientiâ quamvis infelicis, impleti tamen officii; te solère: vel mederi studeas: vel denique documentum in futurum cape. Si vicisti; ne vindictam sumas: id est ne dolore adversantis fruaris. Falsò enim Aristoteles defini- vit iram, ἐπιζήν ἀτιλυπήσεως, id est cupidita- tem refundendi doloris: cùm id, non Natura, sed vitium iræ sit. Dolore enim alie- no pasci quod bonum? quæ utilitas? At- qui nihil est à Natura; (ira autem est:) cujus non constet ratio boni. Meritò ita- que vindictam ab irâ legitimâ amoveo: uti & sevitiam & crudelitatem: quæ ul- tionis filia est. Atrox malum: & quo ra- biem ferarum vincimus. Nam illæ, brevi impetu sæviunt: hominis crudelitas lenta sæpè: meditata: & se pascens ac oblectans, dum, (ut ille dixit,) hominem homini perdere libet. Hoc verò demum est, quo potissimum *ira malè audit*. Cùm tamen non nisi dum vitiosa: & in noxam abit; ejus causa sit. Alioqui innoxia. *Bellatrix* Illa inno- xia alio- tantum contra malum strenua: officii animo- sa custos: excitatæ mentis vigor: denique Spiritus, ad magna incitans: & ardua au- dere,

*Victa non
ringatur.*

*Vidtrix
non sæ-
viat.*

*Nam
vindicta
ejus vi-
tium, &
sevitias.*

*xia alio-
qui.*

dere, aggredi, & perficere juvans. Et hæc ad regendam Iram sufficient.

Metum Succedit ei opposita Perturbatio; *Me-*
ut mode- *tus*: qui si oritur ob ea; quæ vulgò mala
vere. putantur, hæc ne nimium nos exterreant,

verâ facie noscenda sunt. *Paupertas* nem-
pe, *Dolor*, seu exitus ejus *Mors*: & deni-
que *Ignominia*. Facilè enim patebit, cun-
ta hæc stultè omninò timeri. *Paupertas*
enim Nobis congenita & propria, per
quam nemo tam egens vivit, prout nasci-
tur moriturquè. Non est ergo mala, sed
quæ in ortu nostro, exituquè, docet; ho-
minem sibi quoad externa posse sufficere.

Dolor, si tolerari potest; parvus: si non;
brevis. Eumquè mors consequitur: id
est, quies: id est, veræ vitæ initium. Igi-
tur mala non est, nisi malis. *Infamia*, si
ob flagitium, venit; justa; Et culpa tan-
tum, quæ illam promeruit, mala. Sin
immeritò; contemnenda: uti enim ho-
nor, ita & illa, est extra nos: alieni arbi-
trii: & verè, *ὅκ ἐφ' ἑμῶν*. Non est verò

Non in
nostra
potestate
malum meum, quod non est mecum. Si
verò hæc, quæ maximè timentur, ma-
la non sunt; quorsum timebuntur? De-
trahenda omninò illis persona, & larva,
quâ terrent: Et fatebimur; majus malum
esse timere; quàm sit illud ipsum, quod
timetur. Victo autem timore ejusmodi,
implebis officii finem: & *circumspectio* erit
multa:

multa: nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio ejus esse debet: nec tam pavere decet illud, quàm abhor-
 rere. At restat ille, timor Domini sanctus: & qui facit sanctos. Non ille tantùm, qui à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quanquam & iste proficiuus: quo configi-
 petit Pfáltes; ut à judiciis Dei timeat: hor- rendum enim est, incidere in manus Dei viventis:) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majesta-
 tis, potestatisquè, & qui Nos humiliet sub potenti manu ejus. Adfit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pa-
 vidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem uti Ira examen, revocanda est. Nempe causam primùm, deinde modum ejus, oportet expendere: Si fertur in ve-
 rè bonum, id est Deum, non confundit. Freta quippe auxilio ejus; qui cùm se u-
 num appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum Dei ope operetur: agatvè gnaviter: & in agendo imploret auxilium. Hæc est Spes veri boni: quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cùm nobis qui non ex Lyçæo, aut Por-

Timor
Peccati.

Timor
Dei.

Spem ut
contineas
causam
ejus ex-
pende.
In bono
vero non
confundit.

Hac The-
ologicam
vocant.

Theolo-
gicè cen-
seri

Spescirca
externa
fallax.

Itaque
non ei in-
dulgen-
dum.

Parado-
xè loque
bantur.

* Magis
velisquæ
eveni-
unt.

Voluntati
divinæ ac
quiescen-
dum.

ticu, sed ex Christi disciplina sapimus, non modo hîc, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat *θεολογίζεσθαι*: id est ad Deum referri: ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere, decet, rationem affectuum virtutumquè: ut exinde tantò faciliùs fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes inquam veri boni. Rerum humanarum autem fallax omninò est: ideoquè cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu: & naufragii causâ est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, modestia voti. Quam suadet primùm, exigua pars ævi, quam hic vivimus: Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat, inchoare longas. Deinde suadet Tranquillitas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, ut sæpè frustreris. Unde perturbatio & inquietudo. Itaque si vis consequi (quod olim Stoici *παραδοξίλογον*.) ut tibi nihil unquam insperatum, nec præter votum eveniat: Moderare Spem: Et freno rationis contine. Et * *μᾶλλον θέλεις τὸ γινόμενον*, seu potiùs, quod ex præcepto æternæ Sapientiæ, dicis quotidie; re ipsa præsta: ut nempe *velis voluntatem Dei*: Cum hoc tamen monito, ne ista (ut proprio artis ver-
bo-

bo utar) resignatio : ullatenus impediatur, diligentiam, debitæ, & quam officium postulat, actionis.

Ultima Perturbationum *Desperatio*. Desperatio in vero bono nulla fit. In adiaphoribus rara. Vilitanda in vero bono, semper: in adiaphoribus, quam diu potest: Potest verò facile, ab animo Deo fidente. Et cur non fidat ei, qui summè potest, scit, vult, & denique promisit homini bonum? Hac basi firmata providentia, & cura nostri, securos nos esse jubet: & vetat desperare. Quod si verò, apertè pateat, nihil spei reliquum; tum *se fato permittat*: & nec irritè repugnet: *nec velit malus pati; pati, quod liceat bono.* Deposita nempe Spes, quietum ultra, sed post expletum officium, reddat. Et postquam quæ debuit, fecit; expectet: excipiatquè, quæ jubeatur. Ut verò non decet ejulare; detestari; se aliosque, imprecationibus devovere; ita Spe abiecta, consciscere sibi mortem, nefas. Hactenus de Perturbationibus.

Passionum verò regendarum præcepta; *Gaudium* imprimis requirit. Et requirit, etiamsi ex impertito vero bono proveniat. Suavitate enim sua allicit, & avidos sui facit. Haustum verò largiùs, obest: officitquè. Degustata enim dulcedine fruitionis, dum se compotem boni hominis putat; ex natura gaudii quiescit: id est: in quærendo amplius bono subsistit. Gaudium etiam in vero bono, modicè teneat. Ne exinde studiù boni tepescat. In hoc Hoc enim studio saepe fit.

studio autem, dum hîc vivitur, *non progredi
semper; nec proficere; retrocedere, ac desin-
cere est.* Ex defectu autem, delictum &
corruptio. Oritur enim, in animo ante

Fruitio, tempus gaudente, diffusio sui: *complacentia:*
vitadebe- *inconsulta securitas: incuria: & denique lap-*
tur que *sus.* Itaque plena illa fruitionis dulcedo, dif-
nos ma- ferri debet, in illud tempus, cùm (quod
net. Deus faxit) unicuiquè nostrum dicetur:

Gaudium intra in gaudium Domini tui: & ; gaudi-
Stoicum um tuum nemo tollet à te. Nec imponat
frivile. illud Sapientis gaudium: quod hîc intra
nos nasci, ex Nobis oriri, nostræ spontis,
ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et
quod stultè definivit Seneca: Elationem
animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis
viribusquè, (hæc profectò nullæ) fidentis:

A rebus
externis
falsum.

quantò sapientiùs dixisset diffidentis?
Quod si verò hîc, ne internum istud qui-
dem, & ab animo gaudium, continuum
esse potest, quantò minus erit adventiti-
um illud, & ab externis rebus ortum?
Certè esse nequit. Primùm, quia nixum

Quia no-
ex bono.

incertis & mutabilibus bonis: deinde, quia
nec bonis. Quid enim ista ad animum?
immò si probè examines, contra animum
sunt: ejus vincla & compedes: & ad ma-
lum illicia. Itaque ex illis, non prodit,
nisi inanis lætitiæ exultatio: effusa & bre-
vis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est,
voluptas immoderata animi, sine ratione

Vitan-
dum
itaque.

gesti-

gestiens, opinione præsentis boni. Jure ergo, risum reputes errorem: & gaudio fallaci, dum hic vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis? Præterit figura huius mundi. Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamentum: *Dolor non omnis fugiendus.*
 & non adeo requirit: prout docûere, qui *Bonus est*
 in hac vita, apatheiam nescio quam, som- *pœnitentia.*
 niarunt. Primò enim, si in verè malum, *actia.*
 id est in peccatum, incidisti; dolere, ac-
 tristari, bonum. Hæc enim, (inquit A-
 postolus.) secundùm Deum tristitia, pœ-
 nitentiam, in salutem stabilem operatur.
 Deinde, si dolor sit, in pœnam culpæ; *Et pœna.*
 bonus itidem: & hic potiùs, dum minor,
 & non ex merito dependitur; expetendus.
 Sed præter has causas pœnitentiæ, & pœ-
 næ, proprium vitæ huius est, dolere.
 Quippe extra Patriam sumus: quippe in *Vitæ mor-*
 labore, impetitur à Dæmone: impedi- *tali pro-*
 mur à carne: & mundo: quippe exerce- *prius.*
 mur variè: ut mereamur. Statuit autem
 Deus, testandæ bonitatis suæ, gloriam:
 quam olim paravit: non donum tantùm
 esse; sed etiam mercedem. Et mirâ benig-
 nitate, velut debere Nobis quidpiam,
 voluit. Hæc verò, quamtulacunque (fas
 sit dicere) obligatio, doloris tolerantia,
 quam gratia confert, ut plurimum com-
 paratur. Meritò igitur, sancta *ἀσκήσια* illa, *contem-*
 alter- *platrix.*

alterutrum, aut mori, aut pati prooptabat. Atque ideo, dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusquè. At ille, qui ob mala externa provenit, coërceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis: aut propriis, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici: velut vitium (inquit Lipsius:) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola: quæ rigorem omnem aspernatur: mansuetamquè ac teneram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet: & compatitur: cum modo tamen. Et ad testimonium tantùm, pronæ in auxilium, & beneficentiam, mentis. In malis autem propriis; cùm molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimiùm frangat, abjiciatquè dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi: & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant; quo alia orientur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porrò, si producerentur semper nova, seu natu-

Ob externa coërcendus. In malis alienis commiseratio est.

Ejus modus & ratio. Doloris proprii.

Remedium primum: mutationis necessitas.

naturâ, seu Arte, & nihil periret; non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori, opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis: peste: bello: tyrannide.

Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: id- *Ideo non*
 què libenter. Nam necessitatis non aliud *egre fe-*
 effugium est; quàm velle, quod ipsa co- *renda.*
 git. Alterum doloris remedium; cogita- *Alterum:*
 re: hæc quæ vocantur vulgò mala, reve- *falsò qua-*
 ra non esse: idquè à ratione, quam strict- *dam mala*
 im, dum metum coërcui, dixi. Tertium: *vocari.*
 non modò non esse mala; sed etiam sæpè *Tertium:*
 bona: & utilia. Et bona, primùm origine: *bona esse*
 nempe à Deo: Bona etiam fine: nempe *Autore*
 exercendi, castigandi, puniendi. *Deo, Et*
fine.

enim ista, malorum externorum, seu cala-
mitatum immissio, aut Bonos exercet: aut *Exercen-*
lapsos castigat: aut improbos punit. *di,*
 tium bonorum, necessarium: primò, ut
 per illud, firmetur eorum animus. Nam,
 quemadmodum, si Nautam te esse velis;
 per tempestates doceâre; si Militem, per
 pericula; ita si verè virum; per afflicti-
 ones. Non enim alia, ad robur via. Ne-
 cessarium deinde, ad experimentum. Ut
 nempe, quantum profeceris; periculum
 facias. Postremò, necessarium ad exem-
 plum: ut tuâ tolerantia, aliis præceas.

Castigandi. Castigatio etiam bona. Et juvat; seu sit flagelli loco; cùm peccavimus: seu freni; ne peccemus. Pæna denique bona: quæ tollit, quod castigatio non correxit. Decet verò justum Deum: expedit generi humano: cujus Societas stare nequit, malitiâ impunitâ. His fere rationibus, pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς satis, Lipsius, dolorem non tam cohibuit, quàm sustulit. Cohibendus autem, temperandusquè tantùm est. Impatibiles enim nos esse; nec est Conditionis Mortalium: nec Divinæ voluntatis. Et, qui sensum malorum, non fatentur; mente obduratâ, & pervicaci, velut in certamen, provocant Deum: qui solâ, sed mansuetâ, domitâ patientiâ vincitur: i. e. placatur. Et provocant tamen frustra; Nam scit ille, telum hoc mærorum, ita torquere; ut quidquid facias; tangi illo, indequè pati, ac dolere, sit necesse. Animum enim ipsum, & petit: & ferit: cuius exultatio, cùm sit, prout dixi, insalubris; mæror sæpè proficiuus est. Beati ergo, qui lugent, & patiuntur patienter. Non ut malefici; sed propter Deum. Hic character bonorum est. In tentationem & dolorem ergo, si incideritis; beati: quia merces copiosa: & non sunt dignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ nos manet.

*Puniendi.**Philosophicè.**Non proorsus dolori contrariendum.**Frustra enim, cum sit à Deo.**Idcoque sæpè proficiuus*

C A P U T I I I.

De *ευαγγελία*: seu exercitio Virtutum,
 tertia parte Probitatis.

Q Uemadmodum illa, quæ colore & succo medicata esse velis; primùm munda reddere; deinde, quò faciliùs humorem imbibant; variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet; Ita animus humanus, per *αἴνα* Fugam *μαρτυρίαν*, purus, per *μετενοπήθειαν* aptus, vitiōn. tandem ut habitum acquirat; & velut succo affectuū cum imbibat virtutum; tingendus: aut moderationem. potiùs imbuendus est, salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probitatis feci, *ευαγγελία*: seu exactum Virtutum exercitium. Inspiciemus ergo hoc capite officia ejus: & *Tripartita hujus divisio.* primùm dicam; *Quid sit virtus.* deinde, *Qualis esse debeat.* Tertio, *Quomodo & unde insit* homini. Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto Scholæ.

P A R S C A P I T I S P R I M A.

Quid sit Virtus, ostensum: ejusque & Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; *Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus ejus dirigens.* Ratio inquam per-

*Et explicatur.***Rationale.***In quo consistat.**Ut efficiat Constantem.***Convenienter vivere: seu uniformi ratione.***Sapientem.*

perfecta, quæ à Deo illustrata, ac directæ, principium est ejus, quod homo quâ est rationalis, agit: idque per ἡγμῶνικον illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμῶν residet. Cujus est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et in memoriâ quidem, ratio hæc, ut consummata sit; *victrix esse debet, mutabilitatis*: quâ non constat sibi homo: fines varios proponendo: *Ignorantiæ in Intellectu*, quâ à vero aberrat, & opinatur: *Pravitate in voluntate*, quâ in malum labitur; *appetitione*: Effectrix verò τὸ ὁμολογίας, & , ut ita dicam, *uniformitatis*: τὸ γνῶσις, seu *veræ cognitionis*: denique τὸ ἀγαθωσύνη, id est *rectissimæ bonitatis*. Quæ tria, cum efficiunt, *Cogitatione, Verbo, Opere, Constantem: Sapientem: Sanctum*. Et primùm oportet ὁμολογεμενῶς εἶναι, quod summum bonum homini, quidam posuere. Id verò est, *semper unum velle*. Nec opus est exceptione uti: ut *bonum* nempe sit, quod velis: cum non possit cuiquam semper idem placere nisi bonum. Itaque unum est necessarium: Sed quoniam non potest appeti unum, nisi *ejus contingat notitia*; & ignoti nulla fit *cupido*; Ideo, si vis eadem semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis.

Necessa-

Necessaria ergo erit & cognitio: unde Cogni-
 quispiam dixit, γνώσιν τελειότητα εἶναι. Portionem
 strendò, appetere, & nosse non sufficit; perfecti-
 nisi etiam apprehendas: id verò fit san- onē esse.
 ctitate. Sanctum

Ex triplici hac parte, mira prodit *ἑνωσις* Unitas
 virtutis. Una enim est ratio recta: & , seu unio:
 quæ in illa enumeravi tria; quia singula *ἑνὴν* *ἑνὴν*
 per se, id est in monade separata, existere *ἑνὴν*
 nequeunt; quin contineant in se, duo re-
 liqua; ideo ex illis, miro modo unita exi-
 stet virtus: quam seu Sapientiam, seu
 Prudentiam, nominare licet: normam
 nempe & regulam, ejus habitus; qui na-
 turæ humanæ, prout rationis incorruptæ
 est, convenit. Hæc est velut fons, & ra-
 dix, omnis bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit: distingui ta- *A triplici*
 men trifariam; & potest, & solet: non in *tamen*
 se tantum, prout ostendi: sed à Materiâ *Materia*
 etiam, & à rebus, quarum rectum usum *triplex.*
 præcipit, ac exequitur: & quarum trip-
 lex velut classis est. Partim enim corpus *Circa Cor-*
 spectant: vel ad usum vertendæ modera- *pus Tem-*
 tum, vel abjiciendæ omninò: circa quas *perantia.*
 occupatur *Temperantia*, opposita nempe *Circa ex-*
Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extra *terna Jus-*
 nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuen- *titia.*
 dæ: quas disponit, distribuit, ordinatquæ
Justitia: quæ concupiscentiæ oculorum con-
traria: Partim denique, ad Animum per-
 tinent:

Circa animam occupatur Fortitudo. continent: vincendæ, regendæ ac continendæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ superbiam, prout ostendam, vincit: frænâ: ac continet.* Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:*) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus *Quid, & Quot* sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patefcet verò id meliùs, in hoc qui sequitur Paragrapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ uberiori notione; monitisquæ ejus; singulæ, prout tribuæ sunt, explicantur.

Prudentia virtutes regit. **P**rudentiam, ex divisione Virtutum excerpti: ac separavi: velut universalem omnium Directricem: ideoquæ non aliam illi assigno definitionem: quam quâ Virtutem definivi. *Est nempe illa, velut specimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sapientiæ; quæ una, simplici, æternaquæ contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit.* Hanc si homo sibi convenientem, & analogam haberet omnino veram regulam: ac normam omnis actionis: mensuramquæ implendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abditæ, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

*Cur sit
difficilis*

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapientia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atque causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐστίαν*. Solus autem cum habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamque à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, *Doctrinam*. Etenim illa nihil aliud est; quàm benè intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam: è quo cum volumus, depromimus, quæ usui

*Habenda
tamen
primùm
à Deo.*

*Potentiam
essentiã.*

*A quo doctes natu-
ra & gratiæ.*

*Habenda
à doctrina*

usui esse possunt, ad similia ex similibus
 dijudicanda. Unde, qui non modo plura,
 sed quod multò majus est, benè cognita
 recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad
 manum: quibus utatur. Nisi quod à
 Doctrina sola, generalia tantùm præcep-
 ta petantur: quæ nisi exactum judicium
 particularibus aptet; sæpiùs error subre-
 pet: nasceturquè superba ac pertinax opi-
 nio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè
 accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: &
 qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus
 condus est: experimento docens, aut
 monstrans potiùs singularia: circa quæ
 Prudentia præcipuè occupatur: Hæc
 verò tria; Nempe, Dei munere *natura*
apta, doctrina seria, & usus denique si
 adsint; & in unum convenient; tum de-
 mum firmam certamquè *Prudentiam* fa-
 cient.

Denique
 ab usu

Ejus e-
 nergia.
 In con-
 templa-
 tione.
 Actione.
 Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim
 cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: par-
 tim cùm *facit*. Contemplatio, est visio
 quædam, seu *intuitus veri*: isquè non il-
 lusus, deceptusquè. Actio est, ex ista
 notione *dictamen animi, quomodo se gerat*,
implendo quod naturâ tenetur. Factum
 seu *efficientia*, ejusdem animi velut exter-
 num opus, quod, in quovis negotio be-
 nè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc
 po-

postremum propriè Prudentiam esse volunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus, magis pertinere videtur, ideò paulo diligentius explicandum est. Primùm igitur quod Prudentia facit, est, *Consultatio*: quæ quid agendum omittendumvè sit; quærit: & variè indagat. Cui propria *sollertia seu sagacitas*: ea enim modum & media adinvenire studet, vel expediendi negotii, vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: quæ directo quodam iudicii dictamine, quod consultatio quæsierat, & sollerter adinvenerat, *decernit*: & rationibus apparentibus rejectis, *unum certumque quid statuit*. Illi annexa *providentia*, & *consideratio eventus* secuturi. Etsi enim iste incertus; attamen exacta prudentia, ut plurimum illum conjicit: & assequitur. Unde non malè illam, *Divinationem* vocat quispiam: Certiorem utique ex causis, quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: quæ id, quod consultum constitutumque est, effectum reddit. Huic propria *circumspectio*: quæ circumstantias negotii videt: & aut cavet, & evitat impedimenta: aut subita casuum, quæ potest emendat. Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter. Cæterùm, præcipuum, potissimum què quod ab illa ducitur, officium est: certum *vitæ statum eligere*. Cujus etsi varia sit fors, atque conditio: tamen ad

Hujus
postremi
prima
pars con-
sultatio.

Alteram
Sententiam.

Tertia
executio.

Munus
præcipuum
prudentiæ,
vitæ genus
eligere.

tria

*Quod
triplex.*

tria summa genera, non incommodè re-
ferri solet. Primum est: *quietum*, & à
negotiis subductum: *Actuosum* alterum:
Tertium, *mixtum*: & ex utroque tempe-
ratum. De singulis dictamina quædam
prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, *vitan-
da est improba Syren, desidia*: quæ invisa
primùm; ut ille ait; postremò amatur:

*Literas
tractat
serias.*

Prono in eam ingenio humano; dum
sæpè *amore quietis, torpet*. Exercendum
itaque est, etiam in otio: ubi occupatio
esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In

*Cum mo-
do.*

ea verò cavendum: ne nimiam curam in
res minutas, subtiles, non necessarias,
vanas denique impendamus. Talibus e-
nim abduci, contra officium est: & in-
eptiis istis, animum ad majora natum,
detinere; indignum. Philologia igitur,
& *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo*

Et sine.

habendæ sunt. *Nimia enim horum, consecra-
tio, ut plurimum molestos, verbosos, intem-
pestivos, sibi placentes, id est imprudentes*

facit. Immodè etiam *habendæ certo fine*: &
omnis ejusmodi opera, in rerum utilium
studio, & usu vitæ, collocanda. Quam-
vis, & mira abditaque naturæ scrutaris
ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

*Magis
vero stu-
dium Sa-
pientia.*

Authoris admiratio juxta, ac veneratio,
mentibus nostris imprimatur; laudabile.

Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum,
longe-

longequè pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ, quæ finem hominis quærit: videt: ad illum vera media eligit: adimpletque: latentem veritatem eruit: *opinionem & opinationem omnem tollit*: & denique animum purum ac infontem Deo dedit, consecratquè. Et præterea, ut alii idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò, eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium. Hoc est denique quod Dominus porrò unum dixit esse necessarium. Quod homo, primâ sui origine, purus nempe & innocens, solum unicquè curasset: quod nunc dum gratia fruitur, solum implere studet: & quod olim in gloria plenè & continuò exercebit: atque hoc unum perpetuò aget. Id verò, *A Deo dum hîc vivimus, ut exactè fiat: & ne illustratè,* mens illusa vagetur; alliganda Deo est: & insistendum pressè illis, per quæ se Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro tertio, qui de Pietate, id est vera ac unica Sapiencia, uberiùs dicetur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe *Actuosum*: quod propriè negotio, operâ, labore, constat: & quod adminiculo corporis, & rerum externarum impletur. *Alterum vita genus Actuosum.* Hoc, eò præstantius est, quò magis ab animo ortum sumit: & ad illum refertur: eò verò vilius, quò corpus magis, & ex-
ter-

Laudabiliter Reipubl. impenditur. terna spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ *Reipubl., & Civitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: sive pace, sive bello.* Tales, splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenii iudicii que velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantùm natos esse: ortusquè nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficua verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, *ambitione & Avaritia procul,* impleantur: Bonumquè iis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, iisque parandis acquirendisquè impenduntur; aut ad *Agriculturam,* aut ad *Mercaturam,* aut ad *Opi-*
In Agricultura: quæ sequuntur, optima: uberrima: quippe, ingenua: innocens: & quâ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusquè meliùs vita quæ priscos colat. Mercatura, si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes faciat: & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & propolarum; indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiatur. Opi-
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiæ*
& utilitatis, in publicum; non indigna. *haud di-*
In vili autem & abjecta re, occupata, uti *gnum.*
& operæ, quibus exigua merces est aucto-
rumentum servitutis, aliiquè illiberales
questus, nihil profectò possunt habere
ingenui.

Tertium *vite genus*, è duobus primis *Tertium*
compositum, *perfectissimum* existimo: na- *vite ge-*
turæquè nostræ maximè conveniens. Ad *nus ex u-*
utrumque enim nati sumus: *Cognitioni re-*
rum, & actioni. Unde conjungendo u- *troque*
trumque; sequetur status, erga se, ho- *mixtum.*
mines, Deumquè, eximii prorsus meriti.
Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-*
Pietatisquè officia, tum demum optimè *tissimum.*
exequemur; cùm Animum verâ Cogni-
tione imbutum, ad Actionem & negotia
conferemus: & pulcherrimo tempera-
mento, vitam ita partiemur; ut eam no-
bis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad- *Monita*
denda adhuc sunt quædam monita: cui- *quædam*
que (ex jam dictis) conditioni vitæ, ad- *adduntur.*
modum necessaria: & unicè servanda.

Atque imprimis, in quocunque genere *Noscendæ*
Actionis, expendere diligenter oportet, *suam cui-*
naturam ingeniumquè proprium: & vi- *que inge-*
dere; quid quisquè habeat sui: nec expe- *niunt.*
riri temere, sine erroris certè evidenti
periculo: quàm se deceant aliena. Id enim

*Aliena
non se-
ctanda.*

*Exemplo
persona
in scena.*

profectò maximè quemque decet ; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potius convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. Pudentum verò esset, ut ; quod *Hystrio* videat in scena, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt ; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

*In negotio
quod ne-
cessitas
imposuit.*

*Utendum
peritorum
consilio.*

Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruferit ; quæ nostri non sunt ingenii ; tum adhibenda erit exacta diligentia : ut talium peritos inquiramus : agnoscamus : eorum consilio utamur : & monitis cum iudicio obtemperemus : Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit ; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam : ut in constitu-
to

to semel vitæ genere, constanter manea- *Servanda*
 mus: & quam nobis sortem, seu ratio *propositi*
 dederit; seu fors objecerit; illâ contenti *constantia*,
 vivamus. Nec imitemur eorum levitatem;
 qui assidua mutatione propositi, præsen-
 tia fastidiunt; inexperta appetunt: *lau-*
dant jam relicta. Qui votis, & omni vita,
 pendunt semper: quorum animus: natura *Et animi*
 inquietus: parum in se solatiorum habens: *tranquil-*
 se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè for-
 tis suæ, & tristem vix sustinet patientiam.
 Huic verò contrarium: *tranquillum*, nem-
 pe, *placidum*, *semper æqualem*, *se conten-*
tum, *statum animi* quem Græci *εὐδωπιαν* *Animi*
 vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquil-*
 optimumquè. *liratem.*

Ultimum monitum est, *in ordine*, *de-* *Et in A-*
coro, & *Convenientia Actionis*: quod Græ- *ctione o-*
 cis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *moribus*, *rum.*
sermone, *vultu*, *habitu*, *incessu*, *gestu* omni *Deco-*
corporis, *decens* ac *venustum* nescio quid: *rum.*
 deinde *lentum*, *grave*, *sedatum*, & denique
sine affectatione omni, & *nimia cura* *concin-*
num & *compositum*. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
 loco, ita servit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
 inde causam sumat. Et quod non opportu-
 num, *intempestivum*, *nec conveniens*, id et si
 alioqui bonum, *indecorum* tamen & *eneptum*.
 Usu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
 vatione. Hactenus Prudentia, prout in *discitur.*

se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamur.

De Temperantia.

Etimon **Q**uia corpore & animo constat homo;
Græcum hujusquæ imperio, illius servitio uti-
Tempe- mur; ideo oritur p̄fima virtutis pars, quæ
rantia. σωπρωσύνη Græcè vocata, & εἰς σωζύουσα ἢ πρό-
Velut υἱοσύνη ab Aristotele explicata, Latinè *Tem-*
servans perantia vocatur: definiturque *prudens usus*
pruden- eorum, quæ debentur carni: Id est: naturæ
tiam. ejus exigentiam temperans: & id quod
Ejus desi- delectabile censetur, non quærens in cor-
nitio. pore. Cujus exigentia, partim est natura-
Exigētia lis, & omnino necessaria: ut alimentum &
corporis tegumentum: Partim Naturalis: sed non
triplex. omnino necessaria: ut conjugium: Partim
Ejusquæ nec omnino Naturalis, & penitus non neces-
ratio. saria: ut illecebræ ad sensus corporis ob-
lectandos. Primam, aio, Sapientem, id
est, virum bonum, admittere necessariò:
alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In
omnibus verò quidquid corpori detrahet,
animo conferet. Docebit hoc *Frugalitas,*
Castitas, Abstinentia, seu quam, Græco
verbo εὐχράτεια meliùs forsan voco.

Frugali- *Frugalitas* est in esu & potu modus: su-
tas in cibo stentationi corporis sufficiens: qui *Gulæ op-*
& potu. ponitur. Modus, inquam, in quantitate
Modus e- cibi potusquæ: qui alat vires, reparatquæ.
jus expri- In qualitate; qui salubri usu, & facilitate
mitur. para-

parabili, non verò sumptu tantum damnoque commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum statuta tempora jejunii assignavit. Cæterum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in reminimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit *Matrimonium*. Meliùs enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusque.

Qui & animo & corpori prodest.

Ideoquæ unice servandus.

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incundum.

Quod est à natura. & inter bruta etiam, præcipuè quorum operosior educatio, ut volucrum, tam mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si Idquæ autem taliter educanda est proles; ineunda causa e-ducanda da est Conjugalis Societas: quam, uti prolis. dixi, naturalis ratio dicit, exigitquæ.

Strictius lege Divina constitutum. Eam verò lex Divina, & præcipuè Evangelii, certo instituto circumscript, & strictiori præcepto devinxit. Dum, & unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit. Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt. Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major: altior: magisque Deo Chara:* quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò faciliè in Spiritualem Naturam assurgit. Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, faciliùs intra se habebit hospitantem.

Vitanda obscœnitas in verbis. Utrobiquè autem, tam in conjugio, quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in verbis servanda: in quibus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docuere. Dicebant enim. Si esset obscœnitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem: si

si non suo potiùs: quod itidem turpe esse non potest, cum denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam et si in rebus naturalibus, non est ea turpitudine, quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

Altera pars Castitatis, in cogitatione: Vitanda quam item puram & nullo phantasmate fædatam, casta & sancta lex Christi requirit, Ut nempe, nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò facilè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantum, ut Fornicationes, Stupra, Adulteria,

Rejetti Stoici qui aliter docere.

vitanda in cogitatione.

Et demum in Opere.

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicita sunt eorum. nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquè mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugas: nam in aliis vitiis victoria causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.

In corporis cultu modus. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili &*

Item in comptu.

In situ denique.

ut illuviem fordidam, squalloremquè vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum, agile, patiensquè laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequè molli enervet, duoquè vitet contraria: nempe,

Ubique nihil nimis molle.

ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & universim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum,

Temperantia.

id totum ἐγκράτεια aut moderatur, aut abstinere jubet. Ut verè sit Temperantia, ex
Stoi-

Stoica definitione, ἐξὺς ἀνῆλθον ἠδ' ὄρω. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluntatem, animumquè ejus fallacibus, & falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam *οἰκονομίας* spectant, cum in hac vita rerum externarum egentes naturâ simus, præscribit præcipitquè Justitia: quomodo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa, *ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, justa administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plùs aut minùs, quàm tenemur. Porro bisariam considerari Justitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantùm, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem: vel ut sit actus ipse hoc idem exercens. Primâ notione, pertinet ad hunc tractatum, Probitatis: quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: imple-*

Justitia definitio.
Qua partim est potentia.
Partim actu.
Huc primâ spectat.

*Altera
ad Chari-
tatem.*

dumquè id totum ; unde viri boni nomi-
nantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid
sit jus, suum cuiquè tribuens, accuratè
expendetur. Itaque hîc priorem partem
tractabimus. Constitutum mihi enim,
quidque suo loco, sine tautologia pone-
re: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad
mentionem *Justitiæ*, totam *Jurispruden-
tiam* infarciunt.

*Utilitas
propria
non nimis
sectanda.*

Justitiæ autem istius, ut ita dicam,
interioris, fons & origo est, regimen seve-
rum, adstrictumquè ejus affectus ; quo in
id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur.
Etsi enim ille, à natura ad conserva-
tionem sui, inditus cuiquè animanti ;
tamen ubi ratio homini accessit, docet il-
lum & admonet : ne sua commoda plus æquo
diligat : aut quærat : quin immò sæpè im-
pendat, societatis, & ex illa orti officii
causâ. Occupetur ergo primùm animus, in

*Quippe
hostis Ju-
stitiæ.*

expugnando hoc affectu: qui hostis unicus *Ju-
stitiæ* : omnia sibi rapiens : & nulli reddere,
quod suum est, permittens : statuaturque non
modò quidquam sibi arrogare, sed etiam pro-
priis licitisquè commodis, societatis & officii
causâ, detrabere. Quin immò, ut id exa-

*Expu-
gnanâa
ergo.*

ctiùs impleat; meminerit : quàm altum,
& eximium, quàm liberum, & liberale,
quàm denique ratione dignum sit ; cuncta
quæ infra animum, ex animo sprevisse.
Affectu autem tali victo ; concidet *Ava-
ritia* :

*Et officio
impen-
denda.*

ritia: & oriatur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potiùs omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit declinare. *Hic virtutis habitus*, (qui uno nomine non effertur,) *oppositus est vitio frivolationis*. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentix: quam fulgor & commoditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio; magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.

Virtutis hic habitus oppositus frivolationi avaræ. Rarus & difficilis. Habendus tamen.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, *Liberalitas*: contraria parcitati: interiori verò Justitiæ, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquè. Ita constabit *beneficentia*, & *benivolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratia*: quæ non feneretur beneficium: non captet: non requirat vicem: largiatur gratis: non mutuum, sed donum. Postremo

Liberalitas altera pars interioris Justitiæ. Sit libens. Gratuita.

Benigna. mò si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusa sui*, ut benefaciat etiam illis; qui odere: & quâ potest, æmuletur Deum: qui beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non petentes: abnuentes: immerentes: sed (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Etiam non amicus.

Modò miseris.

Parsimonia pars tertia interioris Justitia.

Definitio ejus.

Et eximius usus.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris Justitiæ pars: prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cùm aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato *Parsimoniam*. Definitur: *prudens rerum dispensatio: seu mensura: ac regula; nec plus, nec minus, quàm opus sit, in alios erogandi*. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Alii nempe dividunt (inquit Sapiens) propria: & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt*. Justus autem dispensator, assignans tribuensquè quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapiet aliena: vitabitquè ea; quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe & injuriam. Deinde *benefaciet, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut provocando*. Duo ita-

itaque præstat Parsimonia: Primùm do- *Doces*
 cet nos modicos esse, in omni impendio: *modicos*
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa- *esse in*
 miliâ, largitione: idquè, ne oporteat, *sumptu.*
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut *pro cuiusque*
dignitate & meritis, tribuamus. Nam si *Et in tri-*
 hic delectus non servaretur, nulla ratione *buendo a-*
 æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut *quos.*
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in semine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquè fit; Super- *Definitio*
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea- *Fortitu-*
 què est *Fortitudo.* Definitio illam: *dinis.*
Prudentiæ habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀνταρρετον καλόν*, Per se
 forti & invicto studio superatis, victisque *eligibi-*
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo- *le, pul-*
 riæ portò istius, seu *κατάπε* materiam seu ho- *chrum*
 D 6 præ- *nestum.*

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. præbent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*, *molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maxime incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaque non potissima sit, prout patebit.

Firmitas animi. A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista autem *φειρότατος ὁ θάνατος* inquit Aristoteles.

Mors maximè terribilis. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit. Non ut *αὐτοπόνος*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *αὐτόχειρ* sit, (*Apoge Porticensium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consci-*

Non ut illam conscias. *scit, quàm duri quidpiam, & molesti sustineat: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloria inani:)* Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterreri ab officio patiatur: sitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam.

Sed cum opus est subeas Quâ majorem dilectionem officii, nemo habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eli- *Nempe vñ*
 git mori priùs, quàm honestum deserere; *tandi fla-*
 Pejusquè letho flagitium timet: & non *gitii.*
 timet, quæ occidunt corpus; sed quæ
 occidunt animam: Ubi est mens gnara
 sui finis: ideoquè recti tenax propositi,
 Partim, dum usque ad periculum mortis,
 propugnat quod tenetur: putatquè dulce *Officij*
 & decorum, pro officio mori: Ubi est, *implendi.*
 amore *καλῶς*, strenuæ & excitatæ indo- *Honesti.*
 lis, pulcherrimus vigor: Partim denique, *Dei re-*
 cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam im- *standi*
 molat: Ubi est fortis supra mortem dile- *causa.*
 ctio: Prout fuit in illis; qui torti, secti,
 usti, cæsi sunt, tormentis & morte stre-
 nuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est
primus Fortitudinis gradus: in quo est *Vi-*
etoria terribilium: idquè à mente tranquil-
 la, & ex proposito, justam ob causam,
 agente. *Ei opposita, pars illa superbiæ;*
quam ferociam dixi: quæ præceps, incon-
 sulta, impetu agens, acta nempe, ut ita
 dicam, Gyganteâ quadam, superbiâ, ex
 corporis robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: *Pars altera*
 quem in re & materie molesta posui: & *ra Forti-*
 in *luctu animi cum fastu*: orto à rebus exter- *tudinis in*
 nis: Ut nempe eas superet, id est, infra *re moles-*
 se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum ad- *ta.*
 scribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ
 eximia plerisque & præclara videntur, ra-

tione stabili firmâquè contemnat. Vocari
Qua est & definiri hic gradus potest. *Constantia*
Constãtia. *animi, in eodem statu permanentis: externis*
Detrectãs *nec depressi: nec elati.* Sed quia mens hu-
deprimi. mana, quasi naturâ extollitur, (igneum
 enim quidpiam & æthereum est) contra
 naturam verò deprimitur; Ideo *plus mo-*
lestiã sentit, in elatione continenda, quam in
depressione detrectanda. Itaque potior For-
Et (quod titudinis vis, erit in primo: Tum enim
operosius) verè animus secum pugnat certatquè.
extolli. Unde verò hoc monstrum, animus nem-
 pe secum pugnans? (quærit & respondet
 sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd
 imperat animus corpori, & paretur statim:
Tum e- imperat sibi, & resistitur. Imperat ani-
nim ani- mus, ut moveatur manus; movetur.
mus secu Et vix à servitio, distat imperium: Im-
pugnat. perat animus, ut velit animus, nec facit
 tamen. Causa est, quòd non ex toto vult,
 ideoquè non ex toto imperat. Vincendus
 itaque animo animus est: ut sibi parere
 possit. Majorquè erit hic gradus, quàm
 in terribilium victoriã. Nam vita, ut ita
 dicam, corporea, cùm infra animum sit,
Molesto faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò*
certami- *animi secum, tantò molestius est: quantò*
ne. *operosius, par quàm inferior, vincitur. Ne-*
mo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se
ergo vincere, admodum arduum, operosum-
què erit. Porrò tum demum verè se op-
 pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum fastum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Philosophia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cum præcellat maximè fama & gloria: præsertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta sit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, complacentia vanæ gloriæ, & serius veri boni amor. Ergo contra fastum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam judicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo,

in

Ut cupidines superet.

Inter quas erinet vana gloria.

Quæ vincenda.

Mirum
hac à
nullo tra-
ctata.

in rebus molestis superandis; quam etsi fa-
tentur passim, eximiã esse; dum magis
expeditum putant, hostem, quàm cupi-
ditatem vincere; & quæ premunt sustinere,
(a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam
tamen, quod miror, ejus mentionem
faciunt: cùm de virtute hac agunt.

Summus
fortitudi-
nis gradus
humilitas

Tertius summusque Fortitudinis gra-
dus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis
& Cupidinis dominum, ac victorem, ite-
rum vincere: domare: Deoque subjice-
re. Hanc partem voco *Humilitatem*: Qua-
tenus, inquam, respicit Deum: nam
quã se; robur ac firmitas summa est. De-
finiri potest. *Status & conditionis humanæ,*

Quæ de-
finitur.

fortiter agnita, retentaquè veritas, quæ ho-
minem, in suo, quod ex se est, nihilo,
firmiter collocat: & nulla re externã, ab
illo permittit dimoveri: Sublimis reverã,
arduusquè gradus. Quia etenim animus,
ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum
parens est; facilè, adeo præclari operis,
fructu capitur: se miratur; se oblectat;
ideo hoc ipso, victoriam, quam parave-
rat, incautus amittit. *Vincitur enim iterum*

Est, ut
vincat ip-
sã Spiri-
tus victo-
riam.

Complacentiã: quæ bono principio orta,
facilè imponit: & difficillimè deprehen-
ditur: quippe mirã celeritate sese insi-
nuans. Difficiliùs verò superatur, quia

(a) *Idque totum, ad proportionem, majoris vel
minoris, Boni, vel mali.*

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: &
 vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo,
 velut se perimere, ac mactare: idquè parte
 sui potiore: nempe, quodammodo ani-
 mo mori. Sciunt experti quid dicam, &
 fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ
 est virtus opposita parti illi superbiæ, quæ ab *Idquè*
 elatione animi, se bono suo oblectantis, o- *mira*
 ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in *quadam*
 cognitione sui nihili, sui minuti, sui cor- *ratione.*
 rupti, fortiter firmiterquè hominem
 constituit: & adeò ab hac consideratione,
 seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re
 non permittit; ut etiam id, quodammo-
 do prohibeat vero bono. Quando enim
 illud, influit sua spontè; quoniam dele-
 ctatio, quam secum adfert, externum
 jam quidpiam & productum est; Ideo, *Quæ ex-*
 ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui *actè ex-*
 potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; se- *plicatur;*
 què compotem boni existimans, evanes-
 cat; ideo inquam, in tantum sibi non
 appropriat, id quod suave & dulce influit;
 ut satagat etiam, totum & integrum, nul-
 lo delibatum proprio gustu, & fruitione,
 reddere & refundere datori. Et cum hoc
 fecerit, se non plenè fecisse, inutilemquè
 ideo & vilem esse, semper & verè agno-
 scit: fateturquè; quippe cum talis sit re- *In triplici*
 vera. Habes Fortitudinis plenam victo- *morte.*
 riam. Partam primùm, si opus est, *morte*
 natu-

naturali. Deinde, quod semper opus, *morte cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum *ut* *et* *Θεωρεῖται* agam; Nunc verò partem tertiam capitis hujus absolvam.

De(utita
dicam)
deifica-
tione.

P A R S C A P I T I S T E R T I A .

*Declaratur unde, & quo principio, parctur,
& insit, homini Virtus.*

QUæsitum id acriter olim, & nunc: neque dum sopita ex integro controversia. Ad eam namque pertinet referturquè, magnum illud dissidium, non scholis tantum, sed Ecclesiæ etiam diu grave, *de Gratia Divinæ necessariis auxiliis,* & arbitrii humani libertate. Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederim, hujus contentions magis propriam; quàm multiloquium: dum diffusis disputationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tollunt. Est verò, omninò necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *et* *εὐταξίας* unicum est: scire, unde

Contentio
hac de re
Scholæ &
Ecclesiæ
gravis.

Necessa-
riò hic
tractan-
da.

unde illi petendum sit principium. Ne ignorantia veræ ejus causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & ut eum, authorem gratiæ; *gratiam* verò potissimam *causam meriti*, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus, niti tantum velimus, & iis putemus nos posse, summum bonum consequi; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco insistam. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam. dein- de, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idque partitione quæ proponitur.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cujusquæ mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionem. Cujus humorum prout est *αἰσθησις*, magis minusvè videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaquæ. Sed si animus corpore potior, præstantiorquæ; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

Virtutem à temperie Corporis esse.

Temperamentum.

Falsum.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramquæ homini inditam, sed à corporis consortio,

A ratione tantum humana.

tio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνταρξίαν* tribuit homini; impiè Deum relegat. A quo cùm sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut sorte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe, animus passivè se tantùm habeat, sine ulla *συνεργία*, & extincta omni libertate, suiquè arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. *Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum, causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?*

Deus hominem liberum creavit.

Decuit hoc ejus bonitatē.

Quartam veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis suiquè arbitrii creasse. Quod testimonio scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sancitumquè. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare, decuit inquam impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium hoc,

hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus *Omnipotentiæ*: quæ ultro concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) *dominii adeo integro*; ut in ipso vivamus, moveamur, & fimus. Denique Sapienciam reddit maximè illustrem: dum mira ratione, *cuncta ad suam gloriam, gubernat dirigitque*: salva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

Porro ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quòd *voluntatis actio*, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur: nempe in bonum seu finem: quem etsi necessariò appetit, non tamen invita, & τὸ ἐκὼς οὖν integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout sua *αὐτοαίτια* movetur: scilicet liberè eligat media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem: ubi τὸ αὐτοζήσιον suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse desineret. Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc

Ejus status ante peccatum describitur

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Hæc est voluntatis humanæ, vera innataquæ vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamquæ habuit; Primùm inclinatione naturali; quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium conveniensquæ appetebat. Deinde electione liberâ acceptare aut rejicere poterat, quod vellet: & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam tamen ob innocentiaë statum, quodammodo Naturalem potiùs, inditamquæ à Deo, quam θεωρητικὸν ἀπερὶ τὸν, haberet, ideoquæ faciliùs bonum, quàm malum acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit, coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio: cùm nempe malum, specie boni, per concupiscentiam appetere cæpit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis, variavit: lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita, ut bona media, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta: quæ voluntatem afflixit:

flixi: & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata *volunta- Ita ut pe-*
tis energia, vulnerata: debilitata: vitiosa: riuisset fere
 (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta: aut sublata est. Corrupti enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli & eripi non potuit. Mansit ergo vis & proprietates ejus: sed saucia: mutila: & ad malum tantum pronata.

Atque ita, perierat homo: dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero: *Nisi gratia*
benignitas Salvatoris nostri Dei; qui mani-
 festatus in carne, dum naturam, quam sibi *Sal-*
 propriam assumpsit, *reparavit*; etiam *subvenis-*
 nobis, ejusdem reparationis communio *set.*
 nem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro, obtinuit. Ita illi tributa justitia: nobis data, per ipsum, misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit; ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. *Gratia* porrò hæc, *sita in Auxilio: Quæ Christi*
Institutione: & Exemplo. Auxilium: stus salu-
 partim depulso malo originalis peccati, *bre auxi-*
 per *παλουργασίαν* baptismi; partim collato *lium,*
 bono, per internam inspirationem gratiæ *Regene-*
 prævenientis, quæ memoriam stabilit: *ratio-*
 illustrat intellectum: accendit voluntatem
 ad bonum: idquæ sæpè supernaturali illa-
 psu;

psu: qui creatas vires animæ excedit. Partim denique, datâ in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamquè nobiscum mansionem: & Spiritus Sancti donum.

*Instituti-
onem ne-
cessariam*

Institutio: Partim doctrinâ: & ultimi finis, non in hac vita quærendi, notitiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit, & Judaica religio, non expressè asseruit:) Partim ad eum facilè obtinendum consilio; quod brevissimarum sententiarum in affectatâ majestate, & arcanâ veritate aperuit: Partim denique, *præcepto*; & jussu: mysteriis nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat

*De Deo
aberra-
tione.*

Athanasius) *θεοπλαγῆσια*: religione autem constitutâ: quæ antehac, aut nulla; apud nescientes Deum: aut falsâ; apud malè colentes: aut imperfecta adhuc; in Judaismo erat. *Exemplum* denique dedit nobis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ imperavit, facere monstravit: meritoquè *se sequi*, suisquè insistere vestigiis iussit: ut quod ille fecit, & nos faciamus.

*Exem-
plum de-
nique no-
bis dedit.*

Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura humana, non modo ad pristinum statum rediit; sed longè maiori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata ornataquè est. Primùm, quia major libertas, (inquit Angustinus) necessaria fuit adversus tot tentationes, quæ in paradiso non fuerunt: deinde, quia dignitas, copiosa redemptio,

*Ita natu-
ram su-
peravit
gratia.*

ptio,

ptio, & misericordia Salvatoris id meruit: voluitquè.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse:)* *manè variatio.*
 Primò, in innocentie statu: potuit homo benè agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, expers innocentie, non potuit bene agere, & non potuit non peccare: Tertiò, compos gratie, iterum, atque faciliùs multò, potest benè agere, & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloria, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quam agit:) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus; *Nunc in libertate adjuncta gratia nos esse.*
 id est; in libertate, adjuncta gratiâ, facilis responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimem illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilii Tridentini:) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; *Posse tamen gratie sentire.*
 ut liberum hominis arbitrium, in, non dissentiendo gratie, interveniat. Ut enim, non est amissum penitus, arbitrium per peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est interfectum

fectum per vulnerantem ; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, *ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ.* Unde, cùm *Cooperari vero in non dissentiendo.* Concilii Tridentini regula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum *gratiæ cooperetur : nemin non detrectando.* Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se jactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, *nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri.* Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se, non potuerit non perire, salvari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cùm ut acceptaret, illectus sit, invitante, sequè planè ingerente, ejus bonitate. Et cùm, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam : sed ei referemus : qui ad eam obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin immò, confundemur potius; cùm videbimus ; ægre, pravâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmiis affici : & munera ejus oblata, suasa, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. *Nostrum enim ferme tantum est, posse illa respuere, id est, posse perire.* Et propriè, (ut inquit Augu-

Quippe propriè nil efficiamus ipsè.

Augu-

Augustinus) non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio. Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur gratiæ cooperamur; seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus soli viribus nostris: sed tantum, adjuti gratiâ, non deficimus: cùm, absque illâ esset; deficeremus. *Sed tantum non deficimus*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsâ evidentiâ, Authoritate scripturæ, & interpretatione Patrum, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma, turbavit nuper pruritus disceptandi: & *καίνοτομία* illa, scabie insanabilior, quæ prodidit dogma, tale: Nempe, non posse hominem gratiæ dissentire: Quòd verò dissentiat, id à nescio quâ prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis humane, ab æterno statuisse: ac decrevisse: omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus: ita ut aliter fieri non possint. *Qui prædeterminationem voluntatis determinat nationem inducunt.* Causas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse constare providentiam ac gubernationem universi. *Nullâ justâ causâ.* Alteram; quia necessarium dicunt, ut causâ prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium justificationis;

tionis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Auctoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem, aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

- Absurda istius opinionis.* Primùm erit; quòd si hæc sententia obtineret; *tolleretur libertas arbitrii*: cujus vis est *in electione*. Electio verò non est, ubi non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas.
1. *Libertatis interruptus.* Alterum absurdum; quòd benè secusquè meritis, *promissio præmii, vel comminatio pœnæ*, quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, *inutilis: imo ludicra esset*: prædeterminatione hâc, ad unum, cui non possit resisti, manente. *Tertium*; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus benè agere, & possimus non peccare mutaretur; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe, non posse non peccare. *Quartum* absurdum; quòd induceretur, fatalis & *cogens necessitas*, idque non illa, quam vocant *sequelæ*; id est *ex suppositione prævisæ voluntatis*; sed *ex prædeterminatione*: atque ita ex merâ adactione: Indequè prodiret atrox

atrox illa, & terrribilis prædestinatio: quæ immutabili decreto, *faceret hominem, non ideo damnandum, quia peccaturum; sed quia damnandum; peccaturum.* Quintum ^{5.} Deum absurdum; Deum fore authorem peccati: ^{causam fore mali.} & magis quam Dæmonem: nam ille suadet tantùm ac incitat: hic tali, quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò: cogeretque. Sextum absurdum; Deum injurium, ac iniquum judicem fore. Quare enim in alio puniret, ^{Et ini-} cujus ipse Author esset? ^{quum ju-} dicerent damnandi: ^{dicem.} non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantiis faceremus, non decrevisti solùm; juvisti; justisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potiùs tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc & plura absurda sequerentur, *quorum quidquid tetigeris; ut ille ait, ulcus est.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos ^{Effugis} arbitrantur: cùm dicunt, ^{frustra} Deum præde-terminare ad opus, ^{adferunt.} sed non quia malum est & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione, omnis peccans, ^{Quæ re-} vis peccaret. ^{viselluntur.} Rarò enim vult peccatum, quia

Deo injurium, sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei naturalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem ut ei potiùs obsequi videatur.

*Uti &
eorum
argumen-
ta,*

Sed ut refutem paucis rationes, quas adferunt; Primùm; de Providentia Dei, seu potiùs, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constabit illi ratio, istius potestatis, & imperii: ita ut, nihil ipso inscio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum, invalido, fiat.

*Deum si-
ne præde-
termina-
tione, esse
rectorem
universi.*

Scit omnes eventus, immò semper præsentibus sibi spectat: & noscit: neque huic inspectioni, & notitiæ, officit quidquam, libertas humani arbitrii. *Vult* deinde quædam fieri: quædam *permitit* quandoquæ: & *operari sinit causas secundas*, prout earum condidit naturam: *nempe liberas liberè agere: sed ipso non invito: alioqui non agerent*: Ita neque hîc, eum impedit libertas humana. Potest denique omnia: etiamsi liberos homines creavit. Velle enim illis, liberum dedit: efficere ac præstare quæ voluerint, sua gubernatione circumscriptis: suâquæ omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit, destinatum. Neque prædeterminatione, id est coactione voluntatis, opus habet:

habet: suppetunt abundè media imple- *Esse item*
 di, vel impediendi effectus. Quòd verò *primam*
 argutantur, de influxu *causæ primæ*; *Prio-* *causam.*
ritas hæc, sita in eo, quòd ab illâ essentiâ,
 vis, & conservatio promanet, *causæ se-*
cundæ. Deinde, quòd causa secunda, si-
 ne primâ nequeat operari: potest verò pri-
 ma, (quamvis ut plurimum non facit;) *Et princi-*
 sine secunda. Tertio, quòd causæ primæ *pium*
 concursus, est etiam *generalis*: secundæ, *justifica-*
tionis.
particularis tantùm. Prior ergo exinde,
 potiorquè erit, causa prima. Sed hoc ni-
 hil impedit, quòd minùs causa secunda,
 naturam quam accepit, retineat: &, si
 necessaria est; agat necessariò: si libera;
 liberè. Quod verò attinet *principium Ju-* *Et princi-*
stificationis, hoc à Deo esse certum est: *pium*
 & sine gratia auxilioquè ejus, nihil pror- *justifica-*
tionis.
 fus boni hominem posse, omninò profi-
 tendum. Nempe, Deus vult omnes sal-
 vari, etsi non omnes salventur: Quòd
 autem salventur quidam, salvantis est
 donum: quòd pereunt, pereuntium me-
 ritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo:
 dissensus est à nobis: aut potius nec est:
 cùm peccatum, seu hic dissensus, propriè
 nec subsistat, nec sit. Ut enim *tenebræ*,
aut silentium, (scitè hoc Lipsius) *non ag-*
noscentur esse; nisi *absentiâ contrarii*, ita &
 illud. Privatio tantùm est, id est *deliquium*
boni. Hac igitur ratione, ut principium *Nos verò*
sine illo
 E 4 Ju- *perire.*

Justificationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus. A quo solo salus, à nobis solis, perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremquè, gloriantur.

Augustinum non docuisse prædeterminationem.

Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrii, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut fit pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentiam, satis superquè ex ejus scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc novam, nunquam docuisse: nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, *sine auxilio gratiaquè Dei, nos malum tantum, id est, nihil posse*: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo *opem* agendi, ac perficiendi petere, *quæ demum rectè egerimus, illi soli adscribere, tribuerequè debemus.*

*Vñto & precatio-
ne clausula
imponi-
tur.*

Fac igitur ô Deus, ut gratia tua, in nobis, culpâ nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adjutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probritatem retinendam pertinentia.

Sed in libri hac clausula, addenda quædam monita supersunt: quæ in Contextu & serie tractationis inferi vix commodè poterant: cùm tamen ad recenfitas Probritatis partes, apprimè facere videantur. Meritò itaque illis hunc librum consignabo.

Primò ergo, ad *Anamartbisiã*, unicè Impeccantiam, pertinet, sacrum illud dictum: Memora- seu fugã re novissima, & in æternum non peccabis. vitio- Novissima verò hæc sunt: *Mors* assiduò rum, veniens, non longè remota, certa even- *Primum* tu, incerta tempore: ideoquè semper ex- *monitum* pectanda. Non est enim, ut diem rectè *memoria* peragas, nisi illum ut ultimum existimes. *novissi-* Omnem itaque tibi supremum diluxisse *morum,* puta. Deinde: cogita, *reddendæ rationis,* *Mortis,* omnium quæ egeris, dixeris, cogitaveris, *Judicii.* certam & *præstitutam diem:* toties eloquio Dei promissam, acingeminatam. Postre- *Pramii* mò: expende, *præmiũ aut pænæ magnitu-* *aut pænæ* *dinem:* & spem ejus metumquè: prout merueris. Horum autem vivâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore tur- *Vita hinc* batam, anxiam tristitiã, & negotiorum *emenda-* ac omnis actionis ut superfluxæ incurio- *tio, &* sam: Quinimo tranquillam potius, quã *quies.*

ad portum & quietem veram ferimur: Terroris expertem & vacuam: dum nempe ille timorum maximus, haud urget, lethi metus. Emendatam denique: quippe sedulam boni operis & meriti: & exinde lætam semper.

Alterum monitum presentia Dei. Alterum impeccantiæ remedium, cogitare, *præsentem tibi semper, & cuncta videntem adesse Deum.* Fastidit hoc & averfatur apud Ciceronem Epicureus: dum conqueritur, impositum Cervicibus nostris sempiternum Dominum, omnia advertentem, quem dies & noctes timemus: Sed non *Christiana nostra Philosophia,*

Qui nobis adest, & inest.

Et aspiciat nostra.

cui initium sapientiæ est timor Domini: firmum nempe peccati, & temerandæ conscientiaæ frenum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus, præsentem nobis Deum. Agnoscimus ergo, scimusquè, quòd *non ita nos ambiat, undique, & impleat aër, ut ille.* Immensus enim non esset, ni ubique esset: ni operi suo & circumfusus, & inditus, extra illud, & intra. Itaque *in illo vivimus, movemur, & sumus.* Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus, pervadit: ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, *cùm fores clauseris, ne putes te esse sine arbitro.* Videt te enim, & aspiciat præsens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, testes intendunt

dunt oculos. Deo verò spectatore, & olim *Ideoquè*
 Judice, & Vindice, tum verò tot testibus *eo coram*
 coram, quanta esse debet non dicam vere- *non pec-*
 cundia, sed abominatio etiam, terror *candum.*
 horrorquè peccandi. Alè id ergo defiga-
 mus in animo, in Conspectu Dei, Ope-
 re Verbo, Cogitatione versemur: $\alpha\gamma\theta$ *Et invi-*
δορατον, ὡς ὄροντες, ἐκαρτερήσασμεν. *sibilem,*

Tertium Probitatis retinendæ monitum, *tanquam*
 & salutare velut Antidotum, censeo: *videntes*
 quod vocare solemus *Examen Conscientiæ.* *sustineã.*
 Quo velut in numerato habemus, *motus*
omnes animi: ad exemplar ejus; qui dixit: *tertium*
 Anima mea in manibus meis semper: ut *Examen*
 nempe ob oculos posita spectataquè quo- *conscien-*
tia.

tidie emendatior esset. Quemlibet itaque
 diem scrutemur. Commotionum, quò
 nos ducant, quantùm raptent, & modum
 & finem, in nobis speculemur. Quæ vi- *Quo vita*
 tia magis infestent, ac urgeant, expendam- *judicatur*
 mus; & huic fini *facta, dicta, cogitata* *& corri-*
remetiamur. *pitur.* Causam omnium, coram in-
 terno conscientiaè Judice dicamus. Et quia
 hoc arbitro nemo nocens absolvitur; pœ-
 nam etiã pœnitentiã sumamus, donec
 exercitatione istâ sanetur, quidquid cor-
 ruptum & pravum fuerit.

Verùm, quia Judicium hoc, quod de *Quartū*
 Nobis ipsis instituimus, sæpe depravat, *varia ad-*
 semper se insinuans amor sui: qui conni- *monitio.*
 vere quemque ad sua vitia facit; usu verò

compertum, in aliena nos cernere acutiùs; Ideo quartum monitum, magno præsidio ad parandam omnium commotionum eutaxiam & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem, imò Censorem bonum & prudentem, eligere: cui nos aperiamus: & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias, quantò magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exercent: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioqui *αὐτοθέρησι*, *αὐτοπάρουσι*. Cæterùm vel hinc eximius patet fructus: & præstantissimum veræ probitatis remedium ex instituto Religionis Catholicæ: quo *confitemur alter alteri peccata nostra: & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores, sed omnino Iudices*. Sed hac de re suo loco, nempe libro qui de Pietate.

A viro bono.

Qui ad hoc eligendus.

Non monitus, non correctus, Confessio Catholica etiam huic fini.

Quintum monitum. Exercitium virtutum. Præceptis addendâ exercitationem.

Quintum ultimumq; monitum, idquè ad *eupraxiam* propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantùm sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus: transferamusque. Cùm enim nulla ars & artificium solis constet præceptis: sed addi exercitatio debeat, quæ omnia evincit perficitquè; certè & sapientiæ, quam artem bene vivendi quispiam dixit, adhibenda

benda *devenire* est: quæ illam demum con-
 summatam reddat. Præclare enim uttatio,
 multa Epictetus dixit: Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis, quòd dogmatum demon-
 strationem potissimùm inquirant, usum
 verò illorum insuper habeant. Exempli
 causa: si ponatur dogma, non esse men-
 tiendum; causa inquiritur dicti: & de-
 monstratio mandatur memoriæ: res ipsa
 non impletur. Itaque mentimur quidem,
 inquit: quamvis interrogati, cur non sit
 mentiendum; Causam in promptu ha-
 beamus. Ergo non in cognitione tantùm,
 & indagandi labore, nec in differendi pe-
 ritiâ ponenda est opera: sed facta omnino
 addenda: inquè illis potissima profectus
 ratio collocanda. *Non enim ingenium exco-
 lere oportet, sed animum: non solertiæ lau-
 dem aut oblectationem captare ex studio
 sapientiæ, sed fructum: qui nos expertes
 vitiorum, Commotionum arbitros, Vir-
 tutum compotes, Temperantes inquam, Justos,
 Fortes reddat. Frustra alioqui nota
 titia præceptorum, si de virtute locuti,
 vitia sectemur. Frustra Probitas, quæ in-
 tra verba tantùm consistit. Non enim Au-
 ditores legis, ac periti ejus interpretes,
 sed factores operis, officium implebunt:
 ac præmium consequentur.*

*Nec dis-
 putare
 oportet.*

*Sed vi-
 vere.*

L I B E R
O F F I C I O R U M
S E C U N D U S.

De Charitate.

Consistendo factæ divisioni Officiorum, postquam ea differui, quæ ad Probitatem putavi pertinere; aggredior *Officia Charitatis*: eum invocans, qui Charitas ipsa est: ut veram ejus arcanamquè vim, aperiam mortalibus, ac instillem. Hanc itaque

*Definitur
Charitas.*

ut novâ, nec hæctenus usitatâ methodo, ac ratione explicem: primùm ita definiam. *Charitas, est propensio animi erga proximum,*

Benigna.

benigna: benevola: benefica. Benigna imprimis: nempe, *judicium & sensum de proximo,* quàm maximè bonum, retinens: cuncta ejus, *vel probando: vel tolerando: vel amanter corrigendo.* Benevola deinde,

Benevola

in appreciatione, voto, studio ut bene illi sit: & dum est, gaudio: & congratulatione. *Benefica* denique: libenter & copiosè opitulando necessitatibus ejus: id est, opera, ut vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

*Debita à
communi
ortu.*

Debita verò prorsus humano generi: *quòd uno parente satum, cognationem agnos- cere*

cere meritò debet: & ex illâ mutuum habere amorem. Etenim, cum non animalia modò, ejusdem speciei congregentur, conciliante natura; sed inanimata quoque, & sensu carentia, conjungi quodammodo appetant; idquè pondere, sympathya, ac propagine testentur; Quantò magis id homini conveniet, cui non alia natura, quàm ratio est? ut nempe sui generis societatem quærat: concordiam appetat: commune norit bonum: impleat officium: id est, mutuum exerceat charitatem.

Amare certè & amari, itemquè sibi mutuo prodesse, natura suadet exigitquè: *Naturæ ductu.* Eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum, aut non pejus, malis corporis & fortunæ. Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum, gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia. Contra Naturam verò, *aphilia*: divisionis, discordiæ, & demum interitus parens. *Amoris vacuitas.*

Quodsi Charitas, vel ipsius naturæ & *Et deni-* rationis ductu, homini propria: quantò *que jussu* magis jussu Dei? Hoc mandatum ejus *Dei.* primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo. Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: *Justi*

Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. *Non enim amare Deum potes, quem non vides, si proximum odisti, quem vides.* Et si Deum verè amas; nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum: qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei, Amor proximi necessariò consequitur.

Itaque exactè habenda est.

Diligamus itaque invicem. Nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: nihilquè profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P U T I.

Qualis Charitas in statu innocentiae fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Furis.

Causa adfertur cur inquirenda est charitas primitiva.

DE Charitate dicturo, operæpretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset, in sua Origine, & veritatis primitiva, id est, in statu innocentiae. Cùm

Cùm nempe homo, nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis: eam erga proximos exercendo. Operæpretium hoc inquam inspicere: quò in statu hoc, multifariam vitiatæ Charitatis; primitivam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu ejus ortum Jus, ad illam, quoad fieri potest, revocemus: aptemusquè. Dicam igitur hoc Capite tria. *Tripartitum ostendam statum Charitatis primitivæ. ta capitis divisio.* Deinde deducam illam *talem post peccatum subsistere non potuisse.* Tertiò illam, *inducto fure, sarcire, ac reparare, necessarium fuisse evincam.*

PARS CAPITIS PRIMA.

De Statu Primitivæ Charitatis.

Cogitanti itaque *de Primitiva Charitate*, in mentem primùm venit: illam, *Charitas primitiva* tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se *æqualitatem*: Rerum omnium *Communitatem*: Omnis oneris à se vicissim exigendi *Immunitatem*. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primùm inter pares: deinde nihil ut suum usurpantes: postremò nihil à se vicissim velut debitum requirentes. Paritas seu *Habuisse æqualitatem.* *Æqualitas prima genitrix Charitatis.* Cùm *namquè naturaliter se quisque amet; ideo & sibi*

sibi similem : id est parem & æqualem. *Nam in illo seipsum*. Unde illud : quod Amicitia pares aut accipiat , aut faciat.

Communitatem.

Communitas deinde , altera ejusdem origo. Cùm enim præcipua dissidii causa esse solet , à pluribus usurpatio ; rei alicujus , quæ pluribus non potest sufficere ; ideo inductâ Communitate , & provisâ cunctis æquali sufficientiâ , (quæ necessario fuisset in communi vita) Charitas facile constabit. Immunitas denique auctrix Charitatis erit. Quia gravis & servilis , ideoquè odiosa est , exactio debitæ obligationis : quâ sublatâ , Charitas manet , sponte ac liberè supplens , quod extorquebat obligatio.

Immunitatem.

Ea dotes faciles innocencie.

Porro triplex hæc dos Charitatis , facile in statu vitæ innocentis , haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset : primùm *ab Æqualitate Conditionis* , quâ creti sumus : & per quam , omnia habuissemus æqualia : Deinde *ab eximia quadam bonitate* : quæ non permisisset , viribus parare potestatem : quæ naturaliter cuique in se tantum est , eaque libertas vocatur. Deniquè cùm *sibi quisque adultus ad omnia suffecisset* : (prolem enim teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. Communitas item omnium rerum , facile constitisset. Nam occupatio , & dominium , & possessio , inutilis prorsus foret : cùm eam suffi-

Quod in singulis ostenditur

sufficiencia, & parabilitas rerum, sponte
 provenientium, superfluam fecisset. De-
 nique Immunitas mutua foret: & extor-
 sio obligationis necessariò cessasset. Cùm,
 ut alter alteri munifex esset: nec ullius ne-
 cessitas egeret: nec quisquam exigeret:
 sed voluntati tribuentis relinqueret. Quan-
 quam nec tribuere opus foret: cùm in
αὐταρξια cujusque, benevolentia tantùm, Sui suffi-
 vix beneficentia, locus esset. Et hic fu-
 turus fuisse videtur, status exactæ ac con-
 summatae Charitatis. In quo, lege, aut *Ita ut*
 scripto jure opus non fuisset: cùm sine *scripto*
 malâ libidine, & concupiscentiâ, eoquè *jure opus*
 fine pœna, aut coercitione, agere po-
 tuissent. *non fuis-*
set.

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Impossibilitate Primitivæ Charitatis.

CORRUPTO verò, per peccatum primi *Post pec-*
 Parentis, genere humano: nullo mo- *caium*
 do, ejusmodi Charitas, potuit retineri. *orta.*
 Nam in pœnam peccati, invasit Nos, pri-
 mùm *Infirmitas*: dum pulverem Nos ef- *Infirmi-*
 se; facilem dissipari, primo Parenti à *tas.*
 Deo dictum, & simul factum est. Deinde
Indigentia, dum ab eodem sterilem alendis *Indigen-*
 Nobis terram, spinas tantùm & tribulos *tia.*
 suapte germinantem, accepimus. Postre-
 mò *Labor accessit*, cùm in sudore vultus, *Labor.*
 pane vesci, jussi & damnati sumus. Hæc
 tria

*Hæc di-
Etas dotes
sustulere.* tria verò Æqualitatem exuere, proprietatem quærere, obligationem pacisci, coëgerunt.

*Sed sub-
venit in-
firmitati
potestas.* Etenim ad *auxilium Infirmitatis*, necessariò *debilioribus* ferenda: *validioribus* verò ad *majorem commoditatem*, viribus paranda: & ne privatim parta, *nimiùm excresceret*, tandem, consensu, Civitati deferenda fuit potestas. Tollenda verò Æqualitas, per quam Charitate cessante, nec hospes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens quisquam erat.

*Indigen-
tia domi-
nium.* Deinde: Cùm etiam *non sufficerent* nobis, quæ ad usum vitæ pertinent, ea verò, naturæ seipsam conservantis ductu, *acquire quisque sibi mallet, quàm relinquere alteri*: In communi omnium Indigentia, *ad occupationem ventum est*: ut quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessariò Communitas, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunquè occupari potuerunt.

*Laboris
obligatio
sive opis
alienæ
exactio.* Tertio denique: Quia *labor gravis, & onerosus* nimiùm erat; nec suus cuique sufficebat; *obligatione varia*, ad operas præstandas, fructus ex iis tribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac *obstringere, & promissa, pacta, Contractus,*

ctus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cùm etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minùs grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam, ægrè permittit retinere, accessit illa, quæ animum *corruptit, triplex Concupiscentia: auxitque immensum impedimenta, mutuae dilectionis.* Per hanc etenim, non contenti homines, necessitati subvenire; ultra ejus exigentiam, appetière inania, & superflua, id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, factus, & elationis varia nutrimenta: quæ fat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritia præcipuè, & Ambitio Charitatem sustulit: *rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit.* Quæ non extinguenda omnino erant, sed ad certum modum & temperamentum, reducenda.

Ex concupiscentia Charitatis noxa.

Et fere interitus.

PARS CAPITIS TERTIA.

*De necessitate Juris scripti, ad Societatem
Civilem (cujus origo ostenditur) reti-
nendam.*

*Jus insti-
tutum re-
paravit
Charita-
tem.*

FAcit ergo hoc & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessario subsequi debuit, *potestate, & obligatione introducta.* Nisi enim hæc jure temperata essent, perpetuum dissidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum cuique fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet, vi & armis omnia agerentur. Cùm præsertim par quoque libertas esset, renitendi & resistendi, & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaque æterna semper odia mortales gererent, nec cœptus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita & belluina rabies, & interitus Societatis, inter homines, jure non constituto esset.

*Alioqui
fera vita
hominum
fuisset.*

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus,
& con-
summatio*

Porro Societatis origo, est, *mutua sui In-
digentia: illitium sermo: initium proles:
progressus familia: consummatio Civitas:
ejus autem anima Jus.*

His inquam gradibus crevit forma Ci-
vitatatis,

vitatis, & hinc petenda est intima ejus Causam
 causa. Quia enim mutuae opis Indigentia habet In-
 inter nos evidens erat; (Cum uti supra digentiã
 dixi, infirmam, omni præsidio destitu- mutuam.
 tam, rerum externarum egentem, con-
 ditionem fortiti sumus) Ideo nisi com-
 muni ope ac viribus fulciremur, interire
 nobis necesse foret. Quemadmodum au-
 tem membra singula, varia functione ac
 ministerio, usui & commodo sunt toti
 corpori: Ita diversa multorum officia,
 munia, operæ, artes, labores in commu-
 ne Societati consulunt: se vicissim juvant:
 & Socialem vitam, omnino expetibilem Instru-
 faciunt. Præsertim verò cum accedat, mentum
 non aliã causã, quàm colloquii & conver- ejus ser-
 sationis datus nobis sermo: quo ad mo.
 Consofiationem & commercium allicimur,
 alioqui frustra eo instructi, à Natura seu
 Deo: Hinc & literæ inventæ, quibus, ab-
 sentibus etiam, immo & posteris loqui-
 mur, & memoriam majorum retinemus.
 Conamurquè earum beneficio, velut
 præsentem conjunctosquè habere, qui e-
 rant, & qui fuere. Tanta est consociatio-
 nis appetitio. Initium Societatis Prolem Initium
 feci. Etenim conciliante naturã, prima sumit à
 est inter Parentes, & Natos, caritas. Ea prole.
 verò jubet, quod genitum, fovere, cu-
 rare, educare. Incipit itaque exinde, ho-
 mo non solus esse: nec sui tantùm curam
 gerere,

Vnde Familia. gerere, sed Societatem inire, è qua, pro-
dit Familia. Quæ ex Matre, Patre, Filio,
& Servo constat & domum, variè aucta
Et demum Civitas. facit. Deniquè ex Confociatione Familia-
rum, Vicus, Oppida, Urbes, ex illis
verò mutuo fædere vinctis, & communi
rectore, ac formâ certâ summi imperii
constitutis; Magna illa unius populi Ci-
vitas ortum habet. Cujus animam dixi
jus esse. Ut enim eo fruamur, violentiæ
ac injuriæ securi; multitudo, in unius
populi corpus, coaluit.

*Jus ad
personas
est pote-
stas.*

Jus verò, (prout rectè divisit; si factæ
divisioni institisset, eamquè sensu alio po-
suisset Justinianus:) *vel ad personas perti-
net, vel ad res, vel ad Actiones.* Personis

*Ad res
dominium*

respondet *Potestas*: rebus *dominium* seu
possessio: *Actioni Obligatio*. Hæc tria,
inquam, ad certum modum jus redigit,
ordinatquè. Ita ut & sarciri possit Chari-
tas, societasquè retineri: & nihilominus
ad conservationem sui sua cuique constare
commoditas.

*Ad A-
ctiones
obligatio.*

*Has par-
tes juris
sanxit
Deus
Decalogo*

Hæc autem humani juris partes, spe-
ciesquè, introductas, ut ostensum; ne-
cessitate ipsa *comprobarvit Deus præscripto
Decalogi* Hebræis quidem tantùm primitus
dato: Sed etiam & Christianos meritò
obligante. quippe cùm socialis vitæ vim
totam exactè contineat. Nam post capi-
ta, quæ *ad Deum & pietatem pertinent*; *pri-*

primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur. *Ejus præcepta ad potestatem pertinentia.*
 Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum: id est majorum superiorumque; & qui nostro bono & commo nobis præfunt: omnes enim hi merito vice parentum habendi: debeturque iis ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur, hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & adulteria capite sexto ideo *vetita*, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur: ac interiret. Hæc sunt quæ potestatem spectant. *Ad dominium.*
 Ad dominium verò & possessionem firmandam, furta prohibentur & alieni omnis concupiscentia: capitibus septimo, nono, & decimo. Denique *Et obligatio nem.*
obligationem stabiliendam, capite secundo, sancitur *juramenti religio*: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo *fides & veritas*, id est fundamentum sponsionum præcipitur: dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque ita tota, quod *Ob tantam auctoritatem*
 dixeram, juris humani ratio, divina auctoritate constituta firmataque est: & tabulis illis (ut Tertullianus loquitur) cœlestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, *teneri hoc jure.*
 potestas, dominium, ac obligatio appro-
 F ba-

bata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, Deus probavit, & Juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

C A P U T I I.

Ostenditur quid sit Jus, & quotuplex, & quales esse inter homines debeant, recensitæ ejus partes & Species.

Definitio Juris. **P**Atet apertè ex antecedenti Tractatione, *Jus* ita commodè definiri posse: ut sit *Regula conservandæ inter homines Charitatis*, seu Societatis: idquè post introducta in usum ea, quæ ei repugnare videntur.

Origo ab æterna Dei lege. Hujus Regulæ fons est & origo, *Verum*: quod inest Divinitati, velut lex quædam æterna & immutabilis *Recti ac boni*: à qua tota Juris ac Justitiæ natura manat ac derivatur. Partim enim æternam legem hanc, ejusquè rationem, Deus, naturæ rationali, dum eam crearet, indidit: (alioqui rationalis non esset, si rationis istius expertus esset;) unde fluxit illa ante peccatum nobis insita, & post peccatum non penitus extincta, Notio, eorum, quæ naturæ nostræ conveniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur *Jus naturale*. Partim voluntario sancito nobis promulgavit: unde *Jus Divinum*, quod vocant Positivum.

Partim pro mulgata.

vum.

vum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi justissimique Conditoris voluntate velut tecta; cui jus est, ita sancire quædam, ut sanciti sui ratio non reddatur. Ejusmodi verò Jus; aut ipsemet dedit Judæis per Moysen, & Nobis in Christo: aut vicariæ suæ potestati reliquit: cui ligandi quidvis, ac solvendi, facultatem concessit: cum rati habitionis promissio. Unde Jus Ecclesiasticum seu Canonicum. Partim denique permittit eandem æternam legem exprimere humana Constitutione, (quæ ut sit justa, conformis illi, aut certè nullo modo contraria esse debet:) inde verò est *Jus Humanum*. Quod vel usu, & consuetudine, nationum receptum, *Jus Gentium* nominatur: vel legibus cujusque populi seu Civitatis descriptum; *Jus Civile* dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, aliquid homini posse, habere, agere, aut *vetat*; nempè *illicitum*: aut *permittit*; nempè *licitum*: aut *præcipit*; nempè *debitum*. *bet.*

Quamquam si propriè loquendum est, quod *vetatur*; *nefas*: quod *permittitur*; *fas*: quod *jubetur*; *jus* est.

Hac origine ac partitione Juris demonstrata, superest, ut cum superiori capite ostenderim: quod tria hæc; Potestas nempe, Dominium & Obligatio, necessariò quamvis introducta, imo & Divino

approbata edicto, adverſarentur tamen Charitati, niſi Jure temperata, & ad certum modum reduc̄ta ſint; Superest inquam, ut modus hic circa ſingulas hæſce partes explicetur, deinceps: & ex illo *liciti, vetiti, juſſi denique*: tota ratio, ac regula ſtatuatur. Sit itaque.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Potestate prima Juris Specie.

Necessitas inter homines potestatis ostenditur. **P**OST ſublata *Æqualitatem*, quæ (ut ſuperius oſtendi) in ſtatu corrupto manere non potuit, *Potestatem certa ratione conſtitutam*, hominis in hominem fieri ἀρχὴν ἑ ἀρχοῦναι neceſſarium omnino fuit. Cauſa eſt: quia nec ſine Societate homo ſibi ſufficiebat, nec Societas retineri potuit, niſi quidam regerent, quidam regerentur. Nam *cum & Æqualitas conſtare non poſſet; & omnes imperare malent, quam parere*; non Societas tranquilla, ſed certamen continuum fuiſſet de principatu; niſi illud, aut natura, aut vis major, aut conſenſio finiſſet. Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima eſt *naturalis & Neceſſaria*, in Uxorem, prolem, ac naturâ, regiminis indigum: Altera *violenter acquiſita*, in ſervos: Tertia *ſponte conſeſſa, & delata imperantibus*. De ſingulis conſueto compendio dicam.

Eaque triplex eſſe declaratur.

De

De Potestate Naturali,

POTestatem Naturalem, In Uxorem confert primum *Fus naturæ*, quod jubet præstantiorem sexum, firmiorem, fortioremquè, sequiori, infirmiori, & imbecilliori præesse. Idem *Fus Divinum* præcipit, dum sub potestate Viri, fæminam constituit. *Fus demum humanum* & consuetudine, & lege, id implevit. Uxorem ergo decet dirigere, sed simul & diligere. Nam imperium hoc amoris, & Charitatis esse debet: nempe erga comparem, thori & vitæ sociam, castam, probam, viri, liberorum, domus studiosam, ac sollicitam: *quæ si talis non est, sæpe vitium ex eo mariti*. Prudens certè, reget eam leni fræno: retinens ac procurans maximè concordiam, nempe Matrimonii, & ornamentum: & suave ac unicum condimentum. Qui verò magni hujus Sacramenti status, conditio, obligatio, quæ conjugales leges, quamvis hoc loco facile potuissent recenseri; tamen quia cuncta hæc, usu tot scriptorum trita, & apud eos obvia ubique habes, ideo meritò hic, ubi compendio studemus, omittenda.

Potestas
viri in fæ-
minam.

Sed blan-
da ut in
compa-
rem.

Quod do-
cebunt
Matri-
monii le-
ges.

Sequitur verò pars altera Naturalis Potestatis, nempe in prolem: quam eadem natura propter beneficium genituræ, nutritio-

Potestas
Parentiũ
in prolem.

nis, educationis parentibus confert: & ob auctoritatem ætatis ac senii conciliat: *Deus* verò, sub pœna immaturæ mortis præcipit: *Fus* denique *humanum* ubique gentium retinet: Legibus verò olim Romanis severrimè, & ultra morem aliorum populorum, Emancipatione ad libitum Parentum data, & ante eam, non minore eorum in prolem, quàm in servos potestate.

*Officium
filii im-
puberis.*

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet, commodè ex Aristotele *tria liberorum tempora*, vir distinxit eruditus. Primum tempus est *imperfecti judicii*, quo planè sunt sub herili potestate: dum heres, quoadusque parvulus est, nihil differt à servo. Æquum autem, ut qui se regere nequit, regatur aliunde: convenientiùs verò non potest, quàm à Parente. Secundum tempus *Liberorum*, *cùm jam judicium illis ætate maturuit, non tamen sunt extra familiam*. Tum subesse, debent arbitrio parentum, non aliæ eorum actiones; quàm quæ ad familiam momentum habent. Convenire enim debet pars cum ratione integri. Tertium

Adulti.

*Emanci-
pati.*

tempus, *cùm jam extra familiam exeunt*: tum jam plenè sui juris sunt: manente tamen semper honoris & observantiæ debito, cujus causa perpetua est. Hæc ille.

Itaque *Parentes debent liberis educationem*:

nem: ut nempe quod suscepere, tollant: *Officium Parentis erga filium.*
 (nam exponere aut perimere nefas: quia non toti ab illis sumus, alienum autem non licet perdere:) Alimenta præbeant: nam frustra tollerent, ni sustentarent. Et denique, quæ ad bene recteque vivendum sunt, procurent, ac prospiciant, memores, non sibi illos tantum, sed Deo, Familiæ, Patriæ genuisse. *Parentibus verò debetur primùm obsequium, & semper honor.*

Ubi verò iis orbatur proles, eaque immatura, & quæ per ætatem tueri se nequeat; Et rationis ipsius ductu, & gentium omnium instituto, locum obtinent *Tutores: id est (ut Jurisconsulti derivant) pupilli Tutores.* Hi aut testamento dantur: aut proximiori adgnatione obveniunt: aut à supremo Magistratu assignantur: cum potestate, quam apud Jurisconsultos, unà cum officio descriptam habes. Est profectò functio, cum exactè impletur; eximii sed admodum rari meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est in eos; quos Aristoteles vocat naturâ *Servos: nempe tali ingenio præditos, ut regi ac gubernari necessario indigeant: & (ut cuidam dictum) * Domino opus habent.* Talibus ergo ita præesse oportet, ut profis. ** Etiam ad Curores refertur.*

De Potestate Acquisita.

Potestas servitutis acquisita. **P**otestas Acquisita, fit, prout dixi; vi majore. Quæ triplex esse potest. *Pri-*ma propriæ miseriæ ejus qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se tradere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est *Pænæ* ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia *justi belli*, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

Ostenditur eam jurinatura non repugnare. Ejusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur: nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod sarciendæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis justitia pacisci obsequio victum ab eo; qui ejus copiam & dominium habet. Nec iniquum, ut egestatem evites; præstabilem navare operam. Deinde cum tam ex judicio; unde pœna: quàm ex bello; unde captivitas: cum inquam utrobiquè, necis summa potestas sit licita; (prout id ostendam infra & demonstrabo:) utique licita erit minor: quæ est, herum esse ejus; cui vitam concesseris. Unde patet: non refragari legem naturæ, violentæ potestati. Lex verò divina, dum illam non vetat; permittit. Jus autem humanum,

Nec à Deo vetari.

num, eam auxit: ac longiùs produxit: Constitu-
tione hu-
mana au-
tam esse.
 dum ex seruo natos, non melioris condi-
 tionis voluit: & venundari eos permisit:
 & quidquid acquirant, Dominis acqui-
 rere decrevit. Isquè rigor excusabilis
 exinde: quia & nece minor: & commo-
 dior utiliorquè: tam ei, qui jus ejus ha-
 bet, quàm qui ei subest. Cohibetquè & Idque
non iniq̄s.
 avocat à crebra cæde. Unde & à Christia-
 nis diu retentus, nunc tamen remisit:
 vitæ ac necis jure, ad supremam potesta-
 tem revocato: & venundatione fere sub-
 latâ: ita ut priscaë illius servitutis, pauca
 supersint vestigia: nisi fortè in Ethnicis
 captivis: & *adscripticiis colonis: quos cum
 terræ possessione vendere licet.*

In tantâ verò Dominorum in Servos Officio
Dominos
teneri er-
ga servos.
 potestate, aut licentia, est nihilominus,
 quod illis Domini debeant. Et primum,
 ex admonitione Apostoli; *quod justum &
 æquum est illis præstare tenemur.* Memo-
 res, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse
 sub Domino: apud quem non est acceptio
 personarum, & cui reddenda erit ratio,
 debitæ, velut in conservos *Charitatis:*
 quæ nulla inæqualitate exui debet. Cùm In pœna
magis fortuna nos impares faciat, quàm na-
irrogan-
tura. Itaque etsi Jus pœnæ in eos habea-
 mus; tamen non immeritæ, sed ad præ-
 scriptum regulamquè justitiæ: in privata Opera
imponen-
da.
 & domestica jurisdictione exercendæ.

Peculio exigendo. Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam: nec ejus oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude peculii paravere; durum & inhumanum est, eripere. In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multata non vetentur: tamen ut homini in hominem omnia liceant; naturam communem vetare. Ideoque merito, Domini, olim Patres familiæ, Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur: partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Officia servorum erga Dominos. *Servorum in Dominos officia,* exacto compendio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obedire Dominis jussit: & non ad oculum servire, velut hominibus: sed ut Deo: quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

De Potestate Concessâ.

Causa potestatis concessa, seu civilis. **P**otestas Concessa, nempe summi Imperii, explicanda restat: quam ad societatem retinendam necessariam esse certum est. Etenim quemadmodum singulos homines,

nes, in Familiam, natura & Jus redegit: ita singulas familias, in Civitatem coalescere, ratio necessariò persuasit. Singulæ namque Familiæ, cùm & ob infirmitatem majori consociatione indigerent; & ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent; fieri omnino debuit: ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent.

Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet: quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint: inter multa autem diversa, necessariò quædam contraria sunt: quæ autem contraria; sibi adversantur: & se vicissim oppugnant: quæ se autem oppugnant; se mutuò consumunt: & tandem pereunt. *Salus itaque multitudinis est, uniri.*

Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensum efficit: istud verò, eundem (a) metu exigit: continetquè. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

Hanc

(a) & (b) Aristocratico in statu. seu populari, si non numerice, animorum tamen ab unione, & concordia partium, unitas præstatur, eoque facile, qui regunt, consensu imitantur unitatem. Prout vero regentium ex consensu, inest, jubendi auctoritas, etiam puniendi habetur potestas. Recte

Aristo-

Quam
ipsa ratio
demonstrat.

*Et Dei
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii necessitatem, non solum nobis in sevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur; edixit: præcepitque.

*Triplex
ejus sta-
tus seu
forma.*

Paruit ergo, & rationi, & duci ejus Deo, genus humanum: dum *imperium detulit; vel uni: vel Concilio: vel Comitibus.* In primo statu, unius jussa valent. In altero, paucorum consultatio ac decisio. In tertio, per suffragia omnium, majoris partis consensus. In singulis verò horum, æquè Jus summi imperii residet. Unde triplex forma Civitatis, quæ vulgo solet assignari: *Monarchia, nempe, Aristocratia, Democratia.*

*Maximè
probat
Monar-
chia.*

Nec prolixè disputare attinet, quæ illarum sit præstantior. Apertum est *illam præferri; quæ facilius efficit, ac præstat (b) unitatem.* Hæc enim, ut ostensum: causa est imperii: multitudinis substan-

Aristoteles in politicis. In republica, quod singuli præstare nequeunt, solent universi, hic suam, alius suam virtutem adfert; omnes utiles sunt: Plures enim, quorum singuli, boni non sunt, si conveniant, paucis illis, virtute poterunt esse potiores. non ut singuli, sed ut omnes; sapiunt enim amplius multi, quam unus.

tia:

tia: & Spiritus vitalis Civitatis. Ut sit igitur unum Reipublicæ corpus; unius animo regendum censeo. Nam (c) plures ut in unum consentiant; iterum egebunt Charitate: quam sublatam aut imminutam dixi.

Tria perfectum reddunt imperium.

Sed non est hujus, quod instituo argumenti, hæc disceptatio. Quæcunque forma Civitatis; bona: modò probè ac constanter Jus, Vim, & Facultatem summi imperii agnoscat: retineat: atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consummant: ac perficiunt: paucis à me explicanda.

Jus summi imperii, est arbitrium in personis, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdiderent, semper pareant: & nusquam resistent. Quod enim resistere jure potest; majus; Cui nefas resistere.

(c) Tamen plures, nisi perfectè se invicem ament, suam utique amabunt rempublicam, in qua, ipsi, & sui: Unde pullulat, regendi concordia, & consensus. Illud vero, non quo modo se, verum, quo modo populum, ac bonum commune ament, qui regunt, pensatur. Potior autem commodi proprii, quam populi, ut insit amor, sueta Monarchiæ nota est, ac navus: eoque, pauci Regum boni: Paucis populorum bene.

Quod ratione probatur.

aut certè par est : summum autem , si habet par ; non est summum . Ergo non erit imperium , id est suprema potestas ; si ei resistere fas : sed sequetur Æqualitas , & ἀνάστα : quæ non potest , extinctâ , vel imminuta Charitate , prout demonstratum est , haberi . Agnoscant igitur : nec obliviscantur unquam , supremi hujusce Juris , tam potestates summæ ; quam qui illis subsunt . Illæ : ne quidpiam ejus per incuriam amittant ; hi : ne quid per proterviam imminuant .

Impia si impium jubeat : parebo ? Primum , vide & jubeat . Sed si quid (inquies) palam iniquum aut carere , ne sinistrè tale esse opineris . Deinde si verè sit , non facies quidem ; sed tamen pæ-

Pœnam potius subeat . nam potius subibis , quàm oppugnare aut evertere (d) imperium coneris . Mors enim non est tanti , ut ejus vitandæ causa , aut tollatur Princeps ; (vel magistratus) ; aut quæra-

Quam imperium evertas . tur mutatio : quæ semper ingentium malorum causa est . Tolerare igitur , est viri boni : medelam verò , Deo permittere : qui , cùm dominantibus etiam discolis , parere jussit ; jussi sui rationem facilè reddet expeditam : & quæ videntur mala , ad finem bonum rediget .

(d) Principem puta , Monarchico in statu : in Populari vero , Magistratum , vel Comitiorum instituta , quæ summæ potestatis locum habent , in omnes .

Vis seu, ut ita dicam, *vigor* quidam *Vis seu*
 imperii, sequitur: qui illud vegetum & *vigor im-*
 robustum reddit: isquè *in consensu obedi-* *perii in*
tium situs est. Consensus verò hic, et si *consensu*
 jure debetur summæ potestati; tamen *obedi-*
 quia non in arbitrio imperantium, sed *tium.*
 subditorum residet; animus verò mortali-
 um naturâ & origine liber, facilè regi-
 men, odit, averfatur, contemnit: ideo
 arte quadam imperitandi opus est: ut lu-
 beat, profit, & denique necesse sit pa-
 rere.

Lubentia parendi paratur: si temperes,
 & moderere *Fus* illud summum, in per- *Obinetur*
 sonas, res, & actiones Civium. *Cujus, si lubeas*
ut nunquam (prout monui) *oblivisci* oportet: *parere.*
ita non nimium meminisse: ne eo abu-
 taris: Id est, ne cum nihil tibi vetari pos-
 se videas, omnia facere, fas esse putes.
 Abusus enim talis, odiosum reddit im-
 perium: Dum sævities, personis seu vi-
 tæ: avaritia, rebus & fortunis: austeritas
 agendi, libertati insidiatur. Quæ quate-
 nus lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ, *Non sa-*
 temperanda; ut benevolentiam Civium *vo, nec*
 conservent; & tamen necessaria supplicia, *avaronem*
 tributa, censuram retineant; sanè accu- *austero*
 ratè Lipsius explicavit. Lubebit ergo pâ- *imperio.*
 rere: & odium noxium summo imperio
 minuetur: si id observes. Sciasquè illud
demum firmum imperium esse, quo obediens
gaudent.

Pro-

Deinde si proficit parti parere. Proderit verò etiam, si imperii institutio finis, qui est bonum & commodum subditorum, rectè expendatur: & ad eum cuncta referantur: sciantquè qui eo potiuntur, *se non suam rem agere, sed populi.* Atque ita Rempub. administrent; ut agnoscant omnes, suam omnino salutem curari. Ita, *quæ onerosa erunt; levia, si proficua; videbuntur.* Et ut *ager medico, sic populus parebit imperanti:* utroque salutem, etsi per dura, quandoque & aspera, procurante.

Denique si necesse sit parere. Sed etsi hæc, summo imperio admodum proficua sunt: non tamen continent totam vim ejus: nisi adsit vis alia, & vera, quæ invitis etiam necessitatem parendi afferat: & obedientiæ patientiam in animis efficit subditorum. Id *partim internâ* quâdam ratione efficitur; *partim exteriori modo.* Interna velut *Vis est, Æstimatio, & admiratio imperantium:* quæ duo, dum imprimuntur mentibus subditorum; velut cogunt illos obsequi: nempe *præstantioribus: melioribusquè.* Hinc fata majestas; & ei debita veneratio: id est, vita, & anima principatus. *Externa* autem propriaquè *vis est, à metu:* qui faciendus omnino: aut, cum interitu potestatis, *habendus est.*

Quod efficit æstimatio imperantis. Timeant itaquè potius, quàm temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima severitas: quæ pravum ac corruptum, quod

quod sanari non potest, fecat ac urit.
 Hanc, ut securè ac tutè exerceas: profes-
 sò armatis viribus opus est. Opus tamen *Et metùs*
 & moderatione: ut *quamvis metuant: ab impe-*
non oderint tamen: sed potiùs ament. *rante.*

Restat pars tertia, summi imperii: nempe *Facultas*
 Facultas Civitatis gubernandæ: seu *gubernã-*
administrationis publicæ exercitium. Istud au- *ditriplex,*
tem triplex est: nempe consulere Patriæ: &
consulta effecta reddere: deinde Magistratus
legere: & præmia largiri. Denique *Judicia*
 sine provocatione exercere: & pœnas in-
 fligere.

In consultatione vel *ediçta temporaria* *Primùm*
 promulgantur: vel perpetuæ fanciuntur *consulta-*
leges. Per ediçta: ordinatur & constitui- *tio in qua*
 tur quid sit è re Reipublicæ, quod pro- *ediçta*
 videre ac procurare supremæ incumbit *promul-*
 Potestati, & huic fini rebus uti potest pri- *gantur.*
 vatorum. Legum condendarum facultas, *Leges*
 itidem summo imperio inest. Non posset *fanciun-*
 enim illud suo munere fungi, nisi corri- *tur.*
 gendis Civium moribus, & in officio re-
 tinendis, necessaria quædam fanciat, pro
 ingenio populorum, vel temporum exi-
 gentia. Et ni iis quæ fanciverit Cives te-
 neantur. Uti autem potestas suprema à
 Deo, ita Leges ejus à Lege Divina, & or- *Multa*
 tum ducere, & ei congruere aut certe non *decernun-*
 adversari debent. *tur.*

In decernendo, maximè eminent, *Bel-*
li

*Præcipue
de bello
suscipien-
do.*

li susceptio: indictioquè. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; *nec, Jus requisiti, reddere volunt*; certatio per vim: arbitrio supremæ potestatis suscepta: *defendens, repetens, vindicans, quod juris est.* Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis, quale ad Concessam, de quâ nunc agimus pertinet Potestatem. Cæterùm bellum publicum, à privato, uti exordium, ita & fas, sumit. Nam cuique ante constitutum Imperum, imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut fera est per Jurisdictionem tuitio; *naturæ se conservantis instinctu*, propriis viribus datum, *tueri membra primùm, & vitam*: deinde *quæ his subserviunt*: nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi affligere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; *trucidare: rapere: captivare.* Quæ dictu ipso, fera & immania, penitusquè adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ luri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm *maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere.* Integritatis est; *causam expendere: quæ non modo justa esse debet;*

*Ejus fas
deducitur.*

*Et gerendi media
non ini-
qua.*

*Sed cum
integritate
summa.*

debet; sed etiam gravis: imò necessaria: idquè ad pacem obtinendam. Cautionis; *Cautione. temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpè incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli, dissuadet. Postremò: Moderationis; Moderatione. temperare furori in cæde: spolio: servitute.* Hæc de bello,

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet *tributi indictio*. Cuius, ab *Alia consultationum genera.* eminenti summi imperii in res Civium, dominio. Licitè igitur exigitur: ut sumptus & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est, *fœdera sancire: rem nummariam constituere; edicta de rebus variis promulgare: denique quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare.* In hisce omnibus, summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Facultas altera gubernandæ Civitatis *Facultas est, Magistratus, munerisque distributio: altera nempe legendi magistratus.* quæ nec favore cæco, fortuito vè, ut plerumque solet, sed prout quis par dignusquè est, *deserenda: nec per ambitum, sed meritis querenda.* Non inquam lucrum, quod illis adhæret, captandum: sed munus potiùs officiumque quod requirunt, implendum. Quæ talia uberiùs explicant, qui tractant civilem doctrinam:

Tertia demum, Facultas administrati-
onis

Facultas onis publicæ est, *Fus dicere: & reddere.*
tertia jus Cum etenim, nec privata vi jus repetere,
dicendi. nisi cessante jurisdictione, licitum esse,

Cur soli demonstratum sit; Nec rerum nostrarum
competat studium, amorque permittat, rectè sta-
imperio. tuere: quid vel nobis debeatur: vel Nos
 teneamur: Ideo *tertio*, qui id decerneret,
 necessariò deferenda, fuit jurisdictione.
 Nulli autem convenientiùs, quàm supre-
 mæ potestati: cujus est arbitrium, in per-
 sonas, res, & actiones Civium: prout
 ostensum supra est.

Ea par- Jurisdictione hæc igitur, imperio debita,
tim red- partim reddit & constituit suum cuique:
dit uni- partim punit. Utriusquè modus, est lex:
cuique quæ præscribit Magistratui, decernendi
suam. regulam: & formam. Unde benè, *Ma-*
gistratus, *lex loquens* dicitur: *lex verò, mu-*
tus Magistratus. Et actiones quidem, quæ
 suum repetunt restitui, dari, vel reparari,
 immensum patent. Sub potestatis tamen,
 de quâ nunc egimus, & Domini, & obligationis,
 de quibus deinceps agemus, titulos; facile redigi possent:
 ni alterius id esset argumenti: nempe Juris-
 prudentiæ: quæ hoc ex professo agit.

Partim De Pœnis verò hoc primùm dicam:
punit. quòd etsi videantur Charitati admodum
 contrariæ; non sunt tamen: si finis mo-
 dusquè earum rectè servetur. *Finis* enim
Finis pœ- pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, red-
na. diti

diti per vindictam & ultionem doloris: (quod vitium iræ, & sævitiem esse; cùm de affectibus agerem, demonstravi:) sed est *commodum societatis humanæ*: cùm tam *Commo- interest, neminem peccare, & delinquere; dum so- cietatis.* quam toti corpori, singula membra sana esse. Porrò, non tam benè est generi humano, ut sublatâ pœnâ peccandi, licentiam non assumat: Metu ejus, ut plurimum à malo arcetur. Itaque necessariò adhibenda erit. Et primùm, *securitatis* *Id est se- causâ.* Nam, ut tritum illud afferam; *curitas.* qui malis parcit, bonis nocet. Impunita enim malitia, vires & audaciam sumit eadem vel majora patrandi. Deinde, *causâ* *Exempli:* per quod, dum pœna ad paucos, *Exem- metus pervenit ad omnes: qui à peccando plum.* deterret. Postremò, *causâ ipsiusmet qui* *Ipsiusmet peccavit: qui pœnâ, aut corrigitur: aut puniti si corrigi nequit; tollitur: ne pejor fiat. bonum.* Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæpe *pereuntis interest, perire.* Hi tres fines seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò & Differentia ejusdem, itidem triplex. Aut enim compefcit, vires *Fit aut mulctâ.* demendo ad nocendum; quam vocabo *mulctam*: Aut resipiscentiam & emendationem procurat; quæ vocabitur *castigatio*: Aut denique insanabiles & deploratos tollit; quæ *Capitalis dicitur.* Quæ verò cui- *Aut pœna capi- que delicto irroganda fit; lex prout dixi, tum tali.*

tum verò Æquitas & *ἐπιείκεια* definiet: ut adfit regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas. Quod à multis fuscè tractatum, meritò hîc omitti potest.

Clementia tamen Præfertim cùm ad Officium, de quo
suus locus. hic agimus, non animadversio solùm, sed & *clementia* pertineat: quæ lenitate sæpe præcipuum finem pœnæ assequitur: nempe *emendationem*: dum *verecundiam faciens peccandi, suffundit potiùs sanguinem, quàm effundit*. Et profectò, in tanta generis humani ad peccandum proclivitate; temperare severitati; sæpiusquè *pœnitentiã, quàm pœnã contentum esse*; non solum decet: sed etiam necesse est. Præfertim, cùm ita sint ingenia nostra; *ut multos, citiùs ignoscens benignitas, faciat meliores*. Neque id repugnat Justitiæ: quæ pœnam exigit; non quæ pœna est; sed quæ ad dictos fines servit. Unde si illi obtineri aliter possunt; hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supra leges. Jus enim, seu potiùs fas, tàm Clementiæ, quàm pœnæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocavi, Potestatem: huic enim soli, vitæ necisque delatum arbitrium. Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem, naturali & acquisitæ esse potestati; tamen propria, magisque competens iis; est pœna *compescens*

Qua Justitia non avertitur.

Pœna Capitalis non competit naturali potestati nec acquisita.

pefcens tantum, & castigans: quæ illis integra manet, etiam imperio constituto.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Dominio, Juris altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur verò species altera Juris, nempe *Dominium*. Quod plenum perfectumquè tum demum est; cum habetur *Jus ad rem*: possessio rei: & denique *usus*: minùs plenum; dum aliquid ex istis deest. Porro ostensum est supra, fat puto evidenter: *communitatem rerum*, etsi Charitati apprimè convenientem, non potuisse tamen, *corrupto statu generis humani*, commodè retineri: necessariumquè fuisse, *proprietatem inducere*. Etsi enim hæc, communionem societatis, distrahere facilè potest; admittenda tamen fuit, *ob insufficientiam rerum*: cui *curâ & industriâ subvenire, necesse erat*: ea verò nunquam diligens, nisi *proprie utilitatis causa, fuisset*: Nisi itaque *Dominium & proprietas sibi consulens foret*; indigentia & insufficientia major existeret: exinde verò occasio discordiæ, per vim, sibi necessaria & pauca, quæ suapte proveniunt, rapiantis. Ita ratio ipsa naturalis, suasit: & exegit proprietatem. Eandem verò adeo *Deus approbavit*: ut non modò surripere, sed concupiscere etiam rem alienam veterit.

Quod sit plenum dominium.

Ejus necessitas.

Ratione introducta.

Et à Deo probata.

*Jus ei
modum
prescribit*

tuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem seu societatem retinendam incommodi; id reparat corrigitque *Jus*: prescribens modum quo Acquirantur; Habeantur; & demum Desinant Dominia. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

*Primum
in acqui-
rendo.*

Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Jus, in res omnes inferioris hu-

*Per occu-
pationem
non occu-
patorum.*

jus mundi, quas subjecit potestati nostræ, Quisque igitur, eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit; & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illicita ergo erit acquisitio rei, semel occupatæ: ac possessæ. Occupationis ve-

*Quod fit,
contactu
seu apprehensione.*

rò ejusmodi, ratio & modus est, ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moveri possunt, manu apprehendendo: terram verò pedibus adeundo: vel limite signando. Unde patet: solo animi actu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens jam est modus hic acquirendi: cùm vix

*Domino
carentia.*

ad inopiam inveniantur. Nam & loca, si quæ sint inhabitata; ut montes, sylvæ, campi, à territoriis adfitis, ut plurimum usurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe,

sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpiùs per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi modus, *Altermodus acquirendi, hæreditas.* Quam natura seu recta ratio, mos gentium, & paginae sacræ autoritas, assignat soboli: post fata parentum. Convenientissimum enim est: ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe Dominium rerum, nanciscamur. Ubi autem proles deest, eadem ratione, citima quoque adgnatio cognatioquè loco ejus erit. Cæterùm de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisquè careat; intestatusquè decedat; infra dicam.

Tertius modus acquirendi est, à *Tertius translatione Domini*, ab eo, qui plenum ejus *translatione Domini.* jus, & à nullo dependens, habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo; ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris; *Id est;* aut gratuita est; in *donatione*: aut accepto *donatione, venditione,* rei pretio; in *venditione*: aut re vel officio; in *commutatione.* In omnibus istis *commutatione.* dantis & acceptantis voluntas exprimi debet: externis, & quo magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos ratio-

nis sit oportet, qui Dominium transfert: suæque spontis ac potestatis.

*Acquisi-
tio per te-
stamentū
& lega-
tum.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concessio nempe & condito *testamento*. Quod ita potest describi: *ut sit; ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis dispositio ac testimonium: post mortem demum valiturum*: ante eam verò, possessionem & usum rei legatæ, non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur, consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) *solatium fati sit; voluntas ultra factum*. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicitur, nos nihil ultra mortem posse.

*Ex jure
gentium.*

Itaque miror: id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt non poni primo loco. Cùm magis ad illud referri possit, quàm aquisitio; quæ fit jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum vel injuriam repeto; aut vindico justo bello; facio id, non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inæstimabile est. Qui igitur, ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit, gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præfer-
tim,

*Acquisi-
tio jure
belli.*

*Quæ non
iniqua o-
stenditur.*

tim, si aucta sit, post facto, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis: non modò in res ejus: quæ sanè vitâ longè sunt minores. Licitè ergo, illas acquirere possum justo bello: quod ut naturali non repugnat juri; ita & ejus moderati effectus.

Habendi Dominii *modus, & Jus*, se- *Modus*
quitur. In hoc primum est; *securitas pos-* *habendi*
sidendi: quæ nisi omni ratione cauta esset; *Dominii.*
non posset constare proprietas: infirmum foret dominium: gravis ejus custodia. Ergo, talis videtur fuisse consensus, pro- *Possessio-*
prietatem incipientium; tale, ut dixi, *nis securi-*
præceptum divinum; ut non modò nefas *tat.*
esset, rem alienam concupiscere; surripere; retinere; sed etiam non indicare furreptam: & non efficere, quod fieri potest, ut in ejus, cujus est, perveniat potestatem. Eòdem quoquè pertinet: re- *Ejus vis-*
stitutio fructus & commodi accepti, ex *lata resti-*
usu rei alienæ. Eòdem refertur, reparatio *tutio ac*
& refusio damni: culpâ dati: per quam *refusio.*
Jus habendi violatur: dum possessor, per eam, minus suo, habet.

Alterum Jus habendi Dominii, est *Liberè u-*
Facultas utendi. Idquè partim *rem consu-*
mendo: partim *fructum ex eâ capiendo.* *cultas.*
Uterquè usus, pleno competit Dominio. ita tamen; ut *abusus* societati noxii meritò

Sed non abutendi in usura. *vetentur.* Inter quos eminet *usura seu potius fœnus*: quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur: si nempe illa, infructifera seu ociosa sit: id est, si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, neque ulli industriæ seruiat: sed

Ejus iniquitas. deposita tantùm seruetur. Talis si mutuò datur; non est cur fructum adferat: imò iniquum: ut cum ipsa sit sterilis, ex indigentia proximi, lucrum extorqueat. Nisi

Uti & aliorum abusu. fortè ratione periculi, aliquid sit licitum, exposcere. Ad abusum quoque pertinet: rerum, quæ præsertim ad victum, avara detentio: idquè ut ingravescat annona.

Deinde iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimium augens, & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti & sordidi quæstus. Tertio ad Jus habendi refertur alienationis potestas: sed de hac dictum supra est.

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati & Dominio: tamen non penitus extinctam communitatem, eamquè certis casibus redire; Primùm exinde apparet: *Ut vitam serves.* quòd *in extrema necessitate, ut vitam conservem, uti re aliena extra controversiam liceat.*

Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quàm necesse sit: nec si pari necessitate Dominus tenetur: & denique: cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, *Civitatî*

tati uti licet rebus privatorum, ob eminentis *Idem fas*
 Dominium, & salutis communis causâ. *& Civi-*
 Quamquam & hinc à Concivibus debetur *tati,*
 refusio: ut æqualitas onerum sustinendo-
 rum servetur. Postremò, & ea commu- *Prohibe-*
 nia esse debent: quæ sine damno, onere, *re usum*
 & molestiâ sunt, dantis, aut permitten- *quorum-*
 tis: accipienti verò necessaria. Ut ignem, *dam ne-*
 aquam profluentem, non prohibere: per- *fas.*
 mittere transeundi imò & morandi, in-
 noxiam facultatem: emendi rem necessâ-
 riam ab eo, qui ejus copiam exuberantem
 habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo *desi-*
 nat Dominium. Desinit autem: aut *sublato* *dominia*
 Dominio: aut *præscriptione rei derelictæ.* *sublato*
 Domino è vivis sublato, qui nullam pro- *domino.*
 lem, reliquit; nec ullam Cognationem; *Prolem*
 nec ulli debet quidpiam aut tenetur; nec *non ha-*
 denique condidit testamentum; naturali- *bente &*
 ter res redeunt in eum statum; ac si non *intestato.*
 essent occupatæ. Nisi igitur lex Civilis
 aliter constituerit, erunt primò occupan-
 tis. Cæterùm adeo stabilitâ rerum suarum *Hæreditas*
 dispositione, ut etiam ultra fata protenda- *talium*
 tur, conveniens admodum erit, exquire- *vel occu-*
 re conjecturas ultimæ voluntatis, easquè *pantis.*
 prout æquitas suadet, adimplere. Si verò
 improlis quidem, & sine Consanguineis, *Vel credi-*
 & intestatus decedat: relinquat tamen fa- *torum.*
 miliam, & debeat, ac teneatur; tum

Creditoribus & obligationi imprimis erit satisfaciendum: servi ad libertatem redibunt: operis merces danda erit. Et sunt: qui inter familiares dividendam Hereditatem censent: cum famuli sterilibus ἀγα- qui gene *ναλογητοι* esse loco liberorum putentur.

Vel famulisti. Alter *modus Domini Desinentis*, est à *prescriptione* & re derelicta. Derelictio fit: dum quis professus est, se rem nolle habere, in censu rerum suarum, dum eam facto abjecit: dum uti noluit: & utentem non interpellavit: dum sciens præsens, nullâ vi aut metu adactus, tacuit: denique amissam recuperare *contempsit*: spem abjecit: vel, ut recuperaretur; periculo graviore, utpote vitæ, se objicere noluit: quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò: dum tempus longum intervenit: & Circumstantias Derelictionis ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idquæ ad certa reddenda Domina: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulandam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

Tempus prescriptionis pro instituto.

Ejusque necessitas.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

Juris ultima species explicanda superest: nempe *Obligatio*. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quàm potestatis, atq; Dominii, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere; alter alterum officio sine ulla flagitatione præveniret: nihil tanquam debitum, à se mutuò exigerent: non obligatio; sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea & benevola manasset beneficentia. Præsertim cùm minimè onerosa fuisset, imò vix fuisset, in abundantia rerum, suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cùm amore, aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio: non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia insuper *Promissorum: Juramentorum: Contractuum*: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium, *fundamentum & basis est Fides*: de quâ primùm dicam: & post, tres obligationum species explicabo.

Fides, est Concordia mentis & verbi: vera: constans: & efficax. Tria ex definitione ejus apparent requisita. Nempe *Veritas*.

Obligationis inter homines necessitas.

Ut quos caritas non vinciat.

Promissa. Juramenta.

Contractus. adstringat.

Horum fundamentum Fides.

*Quæ de-
sinitur.* Imprimis: non tam ea, quæ est; Intel-
lectus rectè cognitæ rei; sed potiùs in lo-
cutione veracitas: id est, *sermo congruens
menti: seu Intellectui: cui oppositum menda-
cium: seu contra mentem dictio.* Exigit
verò: non modò natura verbi; ut cum sit
animi imago, verè eum repræsentet; sed
etiam commodum Societatis; ita clausum
pectus oratione aperire: ut tutò credere
possimus: nec timeamus falli. *Aliud re-
quisitum fidei, est dicti Constantia:* ut,
quod semel locutus sis, fatearis semper te
dixisse: & religio sit; declaratam infi-
ciari voluntatem. Tertiò, ut dictum ef-
fectum reddas: ut, inquam, pondus
insit verbis: & *vocem facta sequantur.* Hæ
sunt partes Fidei, quam natura ipsa, ne-
scio quomodo nobis unicè commendat,
exosofquè prorsus reddit ejus temeratores.
Pueros vide: (inquit Lipsius:) mendacium
inter prima probra objiciunt: & quanquam
levitate quandam assumunt; tamen judi-
cii rectitudine damnant. Admiranda pro-
fectò Dei providentia: virtutem hanc,
sine quâ vita & societas stare ægrè possit,
animo inserentis: & contrarium ipsi vi-
tium, nempe perfidiam, evidentè ut
plurimum punientis. Itaque firmiter re-
tinenda est: velut Sanctissimum humani
pectoris bonum.

*Itaque
Sanctè
habenda.* Retinenda autem primò in *Promissis.*

Pro-

Promissum verò est; declaratio Volunta- Et primò
 tis de futuro: certitudinem faciens adim- in pro-
 plendi. Si *gratuitum* est; peccat quidem; missis.
 qui ei non satisfacit, nempe mentiendo,
 non tamen facit injuriam: nec reposci
 potest tale promissum; nisi sit solennis
 verborum obligatio: aut testibus firmata Quæ
 stipulatio: aut manentibus signis, nempe quatenus
 literis, expressa. Talis enim demum, obligent.
 Jus conferre videtur: quia deliberatæ est
 voluntatis: & cujus convinci promissor
 facilè potest. Promissa verò non gratuita;
 & quibus inest *συντάξιμα* quin obligent, commu-
 indubitatum est. Sed talia, jam Contra- tatio.
 ctus erunt: de quibus mox dicam. Cæte- Eorum-
 rùm, ut Promissum valeat, requiritur que re-
usus rationis in promittente. Deinde, nulla quisita
 injusta per vim & metum adactio: facta ostendun-
 ab eo, cui promittitur. Injusta inquam:
 Nam quæ justo bello fit, obligat: quæ à
 latrone, invasore, foedifrago, perjuro;
 minimè. Tertiò: ut *materia sit* (ut ita
 dicam) *promissibilis*: nempe non illicita:
 nam in tali; scelus esset fides. Tum verò
 in nostra Potestate sita. Nam ultra eam
 non tenemur. Et demum obtenta, non
per imposturam, aut falsâ causâ. Eâ enim
 deprehensâ, & cessante, meritò mutatur
 Promissum. Nam fraude & dolo inducti;
 nihil promittunt.

Jurisjurandi sequitur obligatio: defi-

G 5 niturquè:

Jurisjurandi obligatio. niturquè : *Affirmatio, Deum testem constituens : & si sciens fallit, vindicem.* Magna profectò ejus Auctoritas : quæ Divinitatem & providentiam adstruit : estquè testimonium ; animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Unde religio ejus, meritò, maxima esse debet : & temeratio non proximo tantùm, sed Deo etiam, quem testem capis, injuria. Cavendum ergo : *ne assumatur, non modò in re falsa ; sed ne in levi quidem : & non penitus necessariâ.* Dupliciter autem juratur : nempe, vel *asserendo* : vel *promittendo*. *Afferitivum* Juramentum ; ut *culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam ; necessarium & inevitabile esse debet.* Minùs, ut rem vindicem : & præsertim exigui pretii. Tum inquam profecto justius est abstinere. *Promissorium*, nisi jure exigatur ab eo, cujus summè interest, non decipi ; ut plurimùm vitandum : studendumquè vitæ probitate mereri : ut nec juratis credatur : & *sit, sermo noster, est, est, non, non* : nam quod ultra hoc est, à vitio est. Ut verò validum sit Juramentum ; & obligans ; eadem fere, quæ circa promissa dicta sunt, requiruntur. Nempe, ut Jurans, mentis sit compos : & non fraude inductus : & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Juramentum de-

Ejus religio.

Aut est afferitivum.

Aut promissorium.

Si adsint requisita validi juramenti.

deprehendatur. Præter hæc, inquam, ^{Jurandi} impedimenta; & Jurandum est, prout ^{sincerè &} ille, cui jure ac debitè juratur, requirit, ^{quod jura} ac intelligit: & quod juraveris; adimplen- ^{veris ad-} dum. Sed si ab iniquo hoste, invasore, ^{implen-} prædone, vi & terrore mortis, compell- ^{dum.} leris ad jurandum; quòd tum fas sit ver- ^{Extortivè} bis ambiguis eludere; & mentem linguæ ^{juramen-} non jungere; & arte aliqua jurisjurandi ^{tum elu-} formulam immutare; probabiliter certè ^{dere fas.} concedi potest. Quanquam laudati magis ^{Laudati} illi: qui se putarunt teneri, etiam metu ^{qui illud} extorto juramento: (in re tamen non il- ^{in re lici-} licità. (Non causâ obligationis erga ini- ^{ta adim-} quum Exactorem:) per injuriam enim, ^{plent.} nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonii religione.

Tertium genus obligationis est; *Con-* ^{Definitur} *tractus*. Definitur: *Conventio duorum aut contra-* ^{tractus.} *plurium, quid pro quo sibi tribuens, recipro-* ^{Qui tri-} *cæ utilitatis causâ. Contractuum genera* ^{plex.} *triplicia sunt, quæ in tribus illis formu-* ^{lis;} *lis; do ut des: do ut facias: facio ut facias:* continentur: Nempe *dum res; pro re: vel pro re; opera: vel pro operâ; opera itidem re-* ^{penditur.} *penditur. Ad hæc; omnes species Con-* ^{ventionum,} *ventionum, tam privatarum quam pub-* ^{licarum,} *licarum, commodè referri possunt. ut* ^{Ejus va-} *verò valida sint, eadem ferè requiruntur:* ^{liditas.} *quæ de promissis ac Juramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primùm in Con-*

*Et requi- tractu do ut des ; ut indicium fiat occulti
sta.* vitii : rei furtivæ : malo vel incerto Jure
possessæ : servi fugitivi : Tum ut iniquum
pretium , ob indigentiam proximi , avarè
non exigatur. Quanquam per hoc pecca-
ri quidem potest, sed vix Jus vindicationis
competere. Nam modus licitationis ; uti
& *æstimatio ; ab affectu in rem , à tempore ,
à copiâ , pendet. & continuò variabilis est.*
Inde *Conventio , Æqualitatem rei , cum*

*A licita- pretio decernit : & si culpa , fraus , dolus
tione, & abest ; jure rescindi non potest. Eadem ra-
conven- tio est, dum intercedit do ut facias: vel fa-
tione mu- cio ut facias. Merces enim , & mutua o-
tuâ pen- pera , aut officium , itidem ex Conven-
det.* tione & consensu partium pendet. Etsi

*Et stan- ergo Æqualitas , aut certè Proportio , vi-
dū prout detur requiri in Contractibus ; attamen
convenit.* profectò standum est, prout convenit,
& pactum intercessit, modo : absque do-
lo malo : & ex fide bona.

*Hæc est Habes novâ hæctenus , sed puto non in-
nova sy- commodâ partitione , explicatum com-
nopsis pendium , & synopsis Juris. Accuratio-
Juris,* verò ejus tractatio , etsi ex hisce fontibus,
facilè deduci posset ; tamen non est argu-
menti à me instituti. Et sunt , qui hæc

*Consultò abundè , & plus satis præstiterunt. Mihi
paucis verò mens fuit, ostendere : quatenus Jus
explicata.* constitutum , temperet iis , quæ potuif-
sent penitus charitatem inter homines ex-
tin-

tinguere: si prout necessariò introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus, si strictè nimis sumatur, exigaturquè; longè potest à Charitate abducere; ideo hujus Tractationis meritò ponendum est.

CAPUT TERTIUM.

In quo ostenditur temperamentum summi Furis per Charitatem. Idquè Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

Vetus enim illud & tritum sermone *Summò* proverbium: *summum Jus, summam Jus sum-*
esse injuriam. Causa dicti: *Quod tria illa; ma crux.*
 nempe, *Potestas, Dominium, & obligatio,*
 tam largè & copiosè, jure concedantur;
 ut facillimè eorum specie ac obtentu, ex-
 tremam multa contra Charitatem committi
 possint, citra pœnam & vindictam. Pro- *Et causâ*
 num autem est genus humanum, indul- *dicti ex-*
 gere sibi: & quæ permituntur; velut lau- *ponitur.*
 data ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè
 conditæ: quæ licentiam potiùs augerent;
 quàm jus constituerent. Hinc earum In-
 terpretatio prava: hinc consuetudines
 quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim sunt. Nam Potestatis
 Potestas; primùm tam severè, avarè, *abusus o-*
 arroganter, & superbè exercetur; ut qui *stenditur,*
 parent, vix putentur hominum vice. Ge-
 mit

mit genus humanum sub onere iniquæ dominationis : & *rari sunt* admodum , qui in illâ cogitent , *quid debeant : sed tantum, quid possint*. Possent autem existimant, quidquid hîc per leges impunitum ipsis est. Nam de Deo vindice , non est , qui cogitet corde. Cùm verò tantum citra metum pœnæ Potestas obtineat ; quid mirum , si dominatus & imperia , credantur humanis majora bonis ? si per vim & bella quæruntur ? si obsequi & juberi , inter miserima censeatur ? Si denique Jus Potestatis præsertim ita auctum , injuria putatur ? Illudquè velut jugum excutere , & libertatem ferro quærere , illustre censetur : & gloriosum ?

*Unde a-
viditas
imperan-
di.*

*Et paren-
di detre-
ctatio.*

*Dominiũ
avarum.*

Rerum Dominium Avaritia corrumpit: quæ summo Jure exerceri extremè potest, nullo pænè legum auxilio : quæ adeo proprietatem jusque habendi firmarunt ; ut beneficentiæ , quam Charitas suadet, non sit locus Ita occupatio ac possessio rerum, avidè ac tenaciter exercita, furta & rapinas provocat : & alienum appetere jubet.

*Furta
provocat.*

*Obligatio
stricta ni-
mis.*

Postremò : obligatio tantum legibus concessa invaluit ; ut ejus velut indagine clausi teneamur. *Laquei ubique & vincula Contractuum* aut captionum : è quibus *vilitigium* : & vafra , ac perdita *causidicina*. Adest enim Creditor aut Fænerator potius : tum manceps & sector : qui in Jus rapiunt,

rapiunt, & nulla remissione miserè eneant. Ita acerbè & acriter flagitata obligatio; subdola effugia, perfidiam, ac per-
Effugia
 juria creat. Quæ cuncta, quin longè re-
curat
 mota sint ab illâ, qua invicem teneri de-
subdola,
 beremus, charitate; nemo est, qui negare possit.

Meritò itaque nova lex & Institutio
 Christi: quæ non venit; solvere hæc Ju-
Hæc cum
Et a lex
 ris vincula; sed perficere: Meritò inquam
Christi
 exigit præcipitquè; ut omnia fiant in
temperat.
 Charitate. Et primùm docet: *Moderationem adhibendam* esse: ne, quæ licita sunt, putentur omnia expedire. Deinde suadet: *decedere quandoquè de jure suo*: aut se eo penitus privare, ut exactiùs Charitas impleatur. In primo est Admonitio; in altero Consilium. Illud ab omnibus requirit nominis Christiani professio: hoc à paucis perfectio. Utrumquè per singulas Juris partes, explicabo: & officia, quæ hinc emanant, deducam.
Et sapè
charitatis
causâ ab-
dicat.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri hujus initio, *defe-* Gratia
Etum Charitatis causam juris extitisse. Christi re-
vocat, do-
 Cùm hæc ergo gratiâ Christi reparatur; *tes chari-*
 profectò necesse est: ut renovet dotes sibi
tatis.
 proprias: iisque quantum fieri potest;

Jus

*Et pri-
um æ-
qualita-
tem.*

**Consub-
stantia-
lia.**

*Qua plu-
res ob
causas
debita
nobis.*

*Sed præ-
cipue ob
regenera-
tionem
per Chri-
stum.*

*Unde
fraterni-
tas primi-
tiva Ec-
clesiæ.*

*Cujus de-
cet memi-
nisse.*

Jus constitutum moderetur: ac temperet
Dotum autem harum; prima est *Æqua-
litas*: hanc itaque Potestati in memoriam
meritò revocat. Meritò, inquam: nam
ratio dicat ipsa: quòd ea, quæ sunt ejus-
dem speciei; æqualia sunt: ad invicem: &
ἰσότης: quæ potissima, & suprema *Æqua-
litas* est. Ut igitur aurum auro, ita homo
homini naturâ par est. Par verò etiam,
non modò ab eodem ortu, & sâtu primi
Parentis: sed quod longè majus est; ab
æquali Regeneratione per Christum: Si
enim Propheta dixit; nunquid non Pater
unus omnium nostrum? nunquid non Deus
creavit nos? quare ergo despicit unusquis-
que fratrem suum? Quantò magis nobis
unus Dominus, unus Deus, qui dixit: Pa-
trem nolite vobis vocare super terram: u-
nus enim est Pater vester qui in cœlis est:
vos autem fratres estis. Unum corpus
nempe, unus spiritus: sicut vocati sumus
in una spe vocationis nostræ. Unde illa re-
centis Ecclesiæ fraternitas & communio;
per quam; erant pariter omnes conjun-
cti, imò & uniti: cùm illis esset cor unum
& anima una.

Hujus itaque novæ æqualitatis, in om-
ni Potestate oportet meminisse: si prout su-
mus nomine; & re ipsa, esse volumus
Christiani. Hæc nos docebit: supportare
invicem in Charitate. Hæc monstrabit
offi-

officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos Deus conjunxit, vetabit separari: & Parentes *εὐσεβῶς* efficiet. Hæc, Potestatem in servos, juxta amant-
monita; quæ ad eam dicta sunt; exerce-
bit. Hæc denique; Imperium tempera-
bit exactè adimplendo, quæ ad illud spe-
ctant. Ita; moderatio, constabit omnis
Potestatis: ab æqualitate per Charitatem: *Ab illâ enim tempera-
mentum
omnis po-
testatis.*
quæ est; æqui & boni consummatissima
regula.

Ea verò; ut tantò meliùs exerceri pos-
sit; *Cui præ-
tulit* Prætulit Christus obedientiam gubernationi: *Christus
obsequiũ.* famulatum dominatui: obsequium imperio. Prætulit autem causã primùm, & ratione. Nam dum omnem animam Po-
testati subdidit; hoc ipso; facillimum
officii compendium, securam recti nor-
mam, unicum erroris effugium dedit:
nempe obsequi libenter: & parere; cui
subjectus jure sis. Reddat rationem rectè
an secus facti, cui Jus delatum jubendi,
obsequii meritum, securum & *ἄσφαλτος* Erroris
manet. Prætulit deinde idem, & exem-
plo. Nam etsi illi data esset Potestas omnis
in cælo & in terra; tamen noluit mistrari:
sed ministrare: regnum fugit: formam servi
assumpsit: factus obediens: & quod ipse
fecit; faciendum monstravit. Reges in-
quit gentium, & qui Jus aliud Potestatis
habent,

habent, dominantur : Vos autem non sic. Sed si & consilium meum & exemplum placet ; qui major est vestrum, fiat sicut minor.

*Quod per
fectiori-
bus pro-
posuit.*

*Merito
ab omni-
bus spe-
ctandum.*

*Ut im-
pleatur
officium
guber-
nandi.*

Istud verò re ipsa implere ; id est subji-
ci velle ; & defugere omnem Potestatem ;
etsi tantum est perfectiora sectantium ;
iisque hoc suadetur : Attamen ad omnes
certè, qui præsent ; pertinet : memi-
nisse hujusce exemplaris : illud identidem
respicere : illi aptare actiones : & hinc
consummata officia petere : cujuscunque
potestatis. Non est enim ut rectè guber-
net ; nisi qui paratus sit gubernari. Talis
enim, sciet : *officium esse regere, non præ-
mium* : Dominationi definitam esse, à
Deo, & naturâ legem : Summam pote-
statem manasse ab instituto : hoc verò *bo-
no parentium, non commodo gubernantium,
ortum* : Onus esse ; hocce munus. Omne
sub Regno graviore, Regnum esse. Red-
dendam ejus rationem. Itaque habendum
Jus Potestatis temperanter : Nec homini
homine abutendum. Deinde, idem do-
cebit ; parendum etiam Potestati. Hoc
utile : hoc tutum : hoc vel non onero-
sum volenti, vel si sit ; majoris meriti.
Hoc demum errori non adeo obnoxium,
& in reddenda ratione minùs grave.

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Temperamento Dominii rerum.

Prouit ad Temperamentum Potestatis, *Gratia*
Charitas utitur Æqualitate; & hac *Christi*
 ejus velut mensura, æquum Jus guber- *commu-*
 nandi constituit; Ita ad moderationem *nitatem*
 Dominii dotem alteram adfert: nempe *suadet.*
communitatem: eamquè quantùm fieri
 potest, suadet revocare. Idquè jureme-
 rito. Nam quemadmodum in corpore *Ostendi-*
 humano, si membra singula, ad se vale- *tur id ex*
 tudinem membri proximi traducerent; *ratione.*
 exempli causa; si hepar aut lien, plus
 attraheret succi quàm necesse sit; debili-
 taretur totius corporis valetudo; Ita si
 unusquisquè nostrùm, avidè rapiat ad se,
 quæcunque jure non vetante potest, com-
 moda; nec ea cum proximo communi-
 cet; societas humana multùm turbetur
 necesse est. Utile ergo generi humano
 proprietatem, quoad fieri potest, tempe-
 rare communitate.

Cùm autem hoc suadeat ratio, quam *Tum ex*
 adduxi, suadet certè multò magis Chri- *consilio*
 sti consilium: exemplumquè. Nihil enim *exemplo-*
 ipse, ut proprium possedit: possidere *que Chri-*
 suis intimis vetuit: Abdicare & dispertiri *sti.*
 cuncta suasit: Præmium pollicitus id fa-
 cientibus ingens: Pœnam comminatus
 gravem

gravem avaris : Impedimenta maxima dixit esse divitibus : quæ omnia uberius , dum de abrenuntiatione agam, explicabo.

Secuti verò sunt id , primi illi , & recentes à magistri scholâ discipuli : cum nempe in primitivâ illâ Ecclesiâ πάντες ἕχον ἀπ' αὐτῶν κτλ , cum possessiones vendebant & dividebant , prout cuique opus erat : Cum nullus eorum , quæ possidebant , aliquid suum esse diceret : Cum denique ita communibus facultatibus uterentur ; ut nec quisquam egens inter ipsos esset. O vitam felicem ! quietam ! Sanctam ! curæ , sollicitudinis , dissidii expertem ! Securi autem ac moderati u-

sus rerum compotem ! O vitam inquam sublimem ! & quanquam non omnibus suam , nec in hac depravatione morum præstandam , tamen meritò à cunctis suscipiendam ! & velut speculum quoddam proponendam ! Ad hoc etenim si nos componamus , manabunt exacta officia , rerum dominii rectè exercendi.

Et primùm acquisitio ejus temperata erit : non nimia : non avida. nec plus concupiscens , quàm capere possit : nec omnia sibi rapiens : sed quæ ultra veram necessitatem sunt , proximo relinquens. Deinde in habendo tenacitas , & avara parcitas cessabit : benefica verò & prudens erogatio , non patietur quenquam inopiâ perire.

Omnes habuerunt omnia communia. Quod sacculi primi Christianorū.

Quod omnes merito debet suspicere.

Hinc enim moderata acquisitio dominii.

Et usus.

perire. Denique *amissio Domini*, non te Et quan-
 plus æquo anget: nec torquebit: & quæ non doque de-
 inhianti animo possederis, securus cum for- relictio.
 tuna volet, dimittes: aut potius reddes.
 Violatio verò Domini nulla profus erit.
 Nec charitas jus suum cuique integrum Nulla
 relinquens, & severè abstinentiam alieni verò vio-
 imperans, permittet aut patietur; ut dà- latio.
 mmo aliorum res & facultates nostras au-
 geamus.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Temperamento Obligationis.

AD moderandam inter homines one- Immuni-
 rosam odiosamquè obligationem; tatem re-
charitas advocat tertiam, quam posueram, stituit
 dotem suam, nempe *Immunitatem*. Ut Charitas
 scilicet homines solo tantum vinculo mu- per Chri-
 tui amoris nexi, cætera liberi, quantum- sti gratia
 què fieri potest soluti sint ad invicem. Ut
 sit nempe *Obligatio*: quam non externa
 necessitas flagitet; sed ultro benevolentia
 sibi imponat: & præstet.

Hac tantum, Apostolus omnium se Hæc obli-
 debitorem fuisse ultro professus est: se- gationi
 quitus exemplum Magistri: qui se im- sponte sa-
 pendit nobis: non quòd teneretur; sed tis facis.
 quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam
 (inquit Apostolus) debeamus, nisi ut in-
 vicem diligamus. Hæc est lex officii apud
 bonos:

*Hæc cum-
 Et a adim-
 plet.* bonos : omnia vincla juris, omnem ne-
 xum promissi, juramenti, ac Conven-
 tionis longè superans : fortiusque adstrin-
 gens. Hæc eximia Charitas Christi, urget
 optimum quemquè, proximo benè vel-
 le : & officia erga eum, implere fide bo-
 na. Hæc jubet, nil acerbè exigere : nil
 flagitare ingratus, nil etiam velut coactè
 præstare : sed dictum effectum sponte ac
 libenter reddere : *probitatem* ὀρθὴν πίστιν ἔχειν
 habere : certitudine satisfactionis super-
 fluas facere cautiones : sponsiones : chiro-
 grapha : aliaque, quibus res anxie consti-
 tuti, inter sibi diffidentes, solet. Hæc,
 (ut cum Cicerone dicam ;) in omni re
 contrahendâ, vendendo, emendo, con-
 ducendo, locando, in vicinitatibus &
 confiniis, æquum & facilem : aliquid de
 suo jure concedentem : A litibus verò,
 quantum licet, & paulò plus etiam quàm
 licet, abhorrentem esse jubet. Hæc de-
 nique in omnibus, quæ summi juris sunt,
 suadet temperare. Ut nempe redeat,
 quantum potest, prima illa Charitas,
 quam status innocens & incorruptus ha-
 buisset.

*Superat
 promissa,*
*Jura-
 mento
 certiorè.*
*Jura-
 menta.*
*Contra-
 ctus.*
*Hæc liti-
 gio absti-
 net.*
*Ut redeat
 innocen-
 tia,*
*Honesti
 voluptas
 vera uti-
 litasquè
 agnoscen-
 da.*

Ut verò redire possit ; quoniam maxi-
 ma perturbatio officiorum esse solet, ab
 eo ; quod utilitatis & voluptatis specie,
 blanditur nobis & imponit ; statuendum
 omnino semel, firmiterquè decernendum
 est,

est, nil homini utile ac jucundum esse, quod non honestum: nec honestum, quod non utile ac jucundum sit. Nulla enim major & perniciosior pestis, vitam hominum invadere potuit: quàm nescio cujus falsæ utilitatis voluptatisquè æstimatio; & ab honesto utriusquè separatio. Hinc ambitus & avaritia, hinc flagitia, fraudes, perjuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc quidquid est violandi juris, & societatis humanæ distrahendæ.

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum *Quæ ab* ac volupe non posse ab honestate secerni. *invicem*
 Nam si id est homini honestum; quod *separari*
 naturæ ejus rationali unicè congruit; *non posse*
 idem profectò & bonum ejus, necessario *demon-*
 erit: Si autem bonum; certè & utile ju- *stratur.*
 cundumquè erit. Idem ergo est honestum,
 & verè utile: ac jucundum. Deinde, si
 nihil magis contra naturam, quàm turpi-
 tudo; nihil autem magis secundum natu-
 ram, quàm vera utilitas; & vera Volup-
 tas; profectò idem verè utile, verequè
 jucundum, simul & turpe esse non po-
 terit.

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; *Id maxi-*
 & à veteri Philosophiâ, sine certitudine *me decet*
 immortalitatis, sine spe futuri præmii, *Christia-*
 sine metu extremæ pœnæ, ex solâ confi- *nos.*
 deratione veri, ac decentiâ virtutis, agni-
 ta ac præcepta; quantò magis nos concer-
 nunt

nunt Christianos! vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicii magnitudine, meritò excitandos terrendosve? Quantò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc falsamquè utilitatem ac voluptatem, aspernari: & spe futuræ veræquè felicitatis contemnere? *Quid enim prodest homini, mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ commutatio falsæ brevissquè voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?*

Deliberari in electione recti, turpe.

Itaque non flagitia modò viro bono fugienda: etsi illa emolumentum aut oblectatio apparens, commendet: sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, quæ dubia videatur, culpâ, deferendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis, causâ. In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Viri & famatantum aut pœna causâ illud retinere,

Denique cum pauci sint, qui delicti ignoratione ac impunitate propositâ, abstinere velint injuriâ, pluresquè famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum, hic murus sit aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis; nil conscire sibi: & non ullo respe-

respectu, imò non necessitate, non electione, sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultro & faciliè implebimus officium, quod Charitas dicitur.

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate, proposueram; cuncta me absoluisse: revocanda est definitio ejus, & dictis applicanda. Cùm ergo definiverim Charitatem; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolam, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè *pertinet ad Potestatem*: cui annexæ virtutes: *Clementia, Modestia, Comitas*, aliæquæ quas ὀμιλιηπικὰς Aristoteles vocat: & quæ æquant, quâ possunt inter se homines: etiam si jure Potestatis impares: & inæquales. *Propensio benevola, danda est Obligationi*: quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat: & virtutes huic fini proprias habet: nempe *Fidem*, & καλοκάγαθειαν, seu libenter se communicantem bonitatem: non curantem quæ sua sunt: modò satisfaciat, quod sibi ipsa imponit, officio. *Propensio denique benefica ad dominium rerum spectat*: quæ efficit, ut sint τὰ τῶν φίλων κοινὰ: utiturquæ virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis. Quæ omnia partim in dotibus primitivæ charitatis, partim in juris

*Ostenditur
charitatis
officia
exactè
tractata
esse.*

*Nempe
benignitate
potestatis.*

Conversivas

*eximiam
probitatem
Benevolentiam
obligationi.*

*Omnia
amicorū
cōmunia
Beneficentiam
Dominio
attributam.*

H con-

constituti effectu; partim denique in temperamento ejusdem, tribus prout promissi Capitibus, ostensa sunt: atque demonstrata.

APPENDIX LIBRI SECUNDI.

De Amicitia.

Post deductum explicatumque Charitatis munus, supervacaneus forsân hic Tractatus de *Amicitia* videri poterit. Eò quòd per illam, (inquit Cicero) adeò contracta est res, & adducta in angustum; vt omnis Charitas, aut inter duos existat, aut inter paucos: *Dilectio verò Christiana diffusa* (vt Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur: & se extendit ad omnes: Attamen cùm hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix ferè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, faciliùs frequentiusq; implet officium; Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitie munus, & nomen, non præterire: Et, Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ charitate, (quæ omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua: quotiesquè fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ quam amare tenemur societate, generis humani, fecer-

*Explicata
ta uni-
versali
charitati.*

*Amici-
tia etiam
quæ inter
paucos
merito
tractan-
da.*

secernet sibi quosdam : conjunctione ac Consuetudine magis intimâ. Vt fructum nempe mutux dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest, à paucis saltem plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

Amicitiam itaque definitio : vt sit mutua De finitio
Constans ac benevola animorum sibi similitum ejus
in bono consensio Ex definitione hac, & origo & proprietates ejus vera, patet. *Origo* Origo ex similitudine.
 enim; est *similitudo animorum*: cum nempe ingenio, judicijs, studiis, moribus denique congruimus : tum facile suam quisque naturam in alio diligit : & vt compari gaudet : fruiturq;. Nil verò est hac consensione jucundius : nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Conciliatrix itaque amicitix est *similitudo*. Conservatio ex virtute.
 sed haud firma ac diuturna : nisi accedat proprietates in definitione posita, vt nempe, sit *in bono*. Vt enim similitudo gignit amicitiam; ita profectò *virtus* sola eam educat, continet, conservatq;. Vnde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Si enim *ex similitudine vitiorum* aut criminum, oriatur; ea *non amicitia erit, sed factio*: *conspiratio*: *sceleris societas* : & exinde brevis tantùm, temporis & *necessitatis causâ*, inita conjunctio : per quam cupiditatum vicissim ministri & adjuutores fieri

possunt : verè amici nullo modo possunt. Quin imò , infida hæc improborum consensio , quam non amor , sed facinus jungit & æquat , in acrem discordiam facile mutatur. Nempe , dum scelus admittunt , superest constantia : eo peracto , incipiunt invicem abhorrere , & se mutuò odisse.

Si deinde *amicitiæ* proveniant *ex utilitate* tantum , commodo , rebusquè *exterioritate sola* nis ; & si eatenus colantur , quantum *constat.* sunt ; Ejusmodi primùm *instabiles sunt* & infirmæ : dum , quod utilitas conglutinat , eadem commutata , ac cessans , dissolvit. Deinde , *subdolâ simulatione tectæ* , & fiduciam mutuæ benevolentiae non habent : & omnia semper iis suspecta : & suspensa : denique vel in occultam invidiam , vel æmulationem ac contentionem apertam , ac demum in dissidium vertuntur. Tales plerumquè sunt *forenses* illæ ac *fucatae familiaritates*.

Si deniquè *ex vano lenocinio Consuetudinis* ; ac consecratione communionequè *eorundem* sed levium inaniumquè studiorum , ineantur ; Fastidium mox sui , nullo firmo nixæ fundamento adferunt : & *amicitiæ* nomen non merentur , sed *sodalitii levis* : sola conversatione , non autem amore vero sociati.

Necessariò itaque consequitur , ut *inter bonos*

bonos tantùm sit Amicitia. Primùm; quia *Denique*
 amor amicitiae parens est, amoris autem *non est ni-*
 causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes *si inter*
 Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis *bonos.*
 tantùm infunt. Denique: quia viri boni
 causas dissolutionis ac dissidij non habent:
 quas vitia & potissimùm avaritia & Am-
 bitio adferunt: pestis vtraquè amicitiae.
 Ideoquè soli *eam colere summâ fide*, Chari- *Verè tã-*
 tate, Constantia, Justitiaquè possunt. At- *les præ-*
 que ita præceptis opus non esset, si inter *ceptis*
 verè bonos amicitia esset. Sed cùm vita *non ege-*
 hæc communis, in qua versamur; & Con- *rent.*
 ditio humana, adeo non habet verè & *Sed in*
 perfectè bonos, vt *optimus ferè censendus* vita *com-*
 sit, qui *minimè malus*: Ideo, viros eximiè *muni*
 bonos voto expetere; quales verò fors *egent.*
 communis fert, oportet recipere. Itaque
 constituendæ, colendæ, retinendæ, & (si
 ita aliquando vera necessitas tulerit;) de-
 ponendæ amicitiae, præcepta proponam.

In constituenda Amicitia, iudicium exac-
 tum *requiritur*. Illud enim dictabit; Pri- *Præcepta*
 mùm; *amicorum delectum*: vt capias nem- *constitu-*
 pe probos: similes tui, seu pares: tùm *enda a-*
 verò opportunos. *Moram* deinde: *ut in-* *micitia.*
grediaris, non irruas in Amicitiam. Crescat *iudicium*
 lentâ consuetudine benevolentia. Et, quod *Mora*
 proverbio tritum est, multum salis con- *deinde,*
 sumas, antequam arctè contrahas. Fir-
 mum denique Propositum: ut amicitiam,

Firmum demum propositum. quam studio perspecto, & consuetudine adjuncta susceperis; *constanter conservare statuas.*

Præcepta colendæ amicitie. *Ad colendam Amicitiam*, primùm facit *vicissitudo officiorum*. Quæ mutuò & libenter sunt impendenda: iisque se vincere decet, & arctiùs adstringere: sed cum hoc

monito ut dicitur, *ad aras tantùm*. Et hæc lex in amicitia sanciat: ut neque rogemus res malas, inhonestas, iniquas: neque faciamus rogati. Virtutum enim schola ac Palæstra, esse debet amicitia: non vitiorum officina: Mater & Nutrix Probitatis: non Cupiditatum ministra. Alter amicitie cultus, est *Beneficentia*: quæ opitulatur: & rem confert. Eam verò nec

Ex beneficentiâ. flagitare decet. Nec ut flagiteris; expectare. Promptè & ultro deferri debet: Et propensiores esse debemus ad largiendum, quàm ad reposcendum: ut hæc inter bonos honesta sit certatio: uter alterum benefaciendo superet. Tertiò coluntur A-

Ex consensione voluntatum. *amicitiæ, consensione voluntatum ac judiciorum*. Nam cum Amicitie vis sit in eo; ut è duobus unus quasi animus fiat: id obtineri profectò non potest, nisi omni disensione inter amicos sublatâ. Ea verò, ut tollatur; aperire sibi mutuò amici debent, pectus purum: candidum: simplex: &, ut judiciis consentiant; sociare vitæ consilia: eaque fidenter, & dare: & expetere. Cæ-

terùm

terùm cavendum est : ne ex assentiendi *Sed sine*
 consuetudine , assentatio , quæ vitiorum *assenta-*
 adjutrix est , subrepat : imponatquè no- *tione.*
 bis. Et , ne censura locum suum in amicitia

amittat : quem profectò obtinere debet.
 Nam monere ; & moneri , proprium amici-
 tiæ. Alterum ; ingenuâ quâdam , non *Et cum*
 acerbâ , nec asperâ facere decet libertate : *censura*
 alterum ; non repugnanter , sed benignè *prudenti.*

acceptare : & non aliter ; quàm dum seip-
 sam mens admonet : atque redarguit. I-
 taquè *sicut rigor* nihil indulgens ; *ita adula-*
 tio , *procul sit* Amicitia : quæ *constans &* *Qua de-*
 una *semper* , nil patitur varium : & fictum. *scribitur.*

Nihil verò potest esse tam flexibile , tam
 devium ; quàm animus ejus , qui ad alte-
 rius non modò sensum & voluntatem , sed
 etiam vultum , nutumquè convertitur.

Superfunt præcepta retinendæ ac con- *Præcepta*
 servandæ constanter amicitia. Difficilli- *retinendæ*
 mum enim est , eam ad extremum usque *amicitiæ.*

diem perducere : & tam multa ei impen-
 dent ; ut ea subterfugere , non modò sa-
 pientia , sed etiam felicitatis , res esse vi-
 deatur. *Retinetur tamen ; primum commi-* *Connive-*
 ventia & *dissimulatione levium vitiorum.* *re ad le-*

Dum , quemadmodum Parentes liberis *via vitia*
 modica ignoscunt ; nævos eorum vel ipsi *oportet* ,
 non vident ; vel coram aliis tegunt ; non
 acriter de ingeniis eorum judicant ; sed

sæpe aberrant ex amore ; Ita & nos , vel-

*Et bona
interpre-
tatione
lenire.*

*Contra
quam fa-
simus.*

*Iniquè
damnan-
do.*

*Pravide-
re tempe-
stivè opus*

lem, in amicitia, sic erraremus: & isti Errori, nomen virtus posuisset honestum: Non damnare, inquam, amici mores oportet: sed quandoque *benignâ interpretatione lenire*. Exempli causa. *Parcius hic vivit; frugi dicatur. Plus equò liber; rectus fortisque habeatur. Iracundior est paulò; acres inter numeretur*. Profectò hæc res, & jungit, & junctos servat Amicos. At nos virtutes ipsas invertimus. *Probus quis nobiscum est; multum demissus & abjectus dicitur: pro benefano ac non incauto; fictum astutumque vocamus: simplicior quis; Communi sensu planè caret: inquamus*. Eheu quàm temere in nosmet, Legem sancimus inquam. Nam vitiis sine, nemo nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur. Vitia, inquam, erunt; donec homines. Sed neque hæc continua: & sufficit, si *meliorum interventu pensantur*. Statuenda itaque est, & appendenda velut libra, ac statera quædam: in quâ, *si vitiis amici, bona præponderant; affectu erga eum inclinemus: idem & Nos ab eo habituri*. Atquè ita, libratis & toleratis utrinquè moribus, facilè amicitia retinebitur. Eòdem facit; tempestivè prævidere, alia: quæ amicitia evenire solent incommoda.

Dirimit enim eas sæpe, ingenii humani morumque mutatio: quam ut plurimum fortunæ vel prosperæ, vel adversæ, adfert

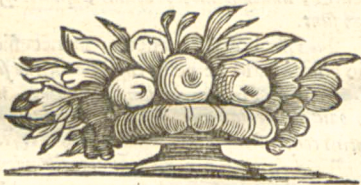
varietas. Tum verò etiam; cùm incidit amicitiæ incommoda
tempus: ut non idem utrique amicorum
expediat. Denique aliquando faties quædam capit: cùm omnia inter se profuderè;
& nihil est reliquum; quod à se vicissim Quæ recensentur.
expectent, requirantve. Hæc talia, inquam
maturè sunt prævidenda: & contra ea, pa-
randa in animo præsidia; constantis bene-
volentia. Quam ipsi ultro primiquè ad-
feramus; securi mutua vicis. Nam hoc Amoris illicium amor.
profectò philtum amicitia: ut si velis
amari; primus ames. Contra quam faciunt
plerique: qui perversè, ne dicam impu-
denter, *amicum habere volunt, quales ipsi non sunt.*

*Quod si tale quid evenerit; ut necessa-
riò continuatio ac velut cursus amicitia si-
stendus sit; Tum verò danda est opera, ne
in odia discordiamquè desinat. Consuetudo
potius conjunctioquè, quàm benevolentia cesset.
Dissuendæ amicitia magis; quàm discinden-
dæ: extinguendæ; non opprimendæ:
& deniquè familiaritates sint depositæ; non
inimicitia susceptæ.*

Hæc ferè sunt; quæ ex Cicerone po-
tissimùm, sed in ordinem certum reda-
cta, de amicitia dicenda habui. Cæterùm, Concluditur hic locus.
cùm ea sit amicorum raritas, quam per-
hibet authoritas veterum: vix aliquot pa-
ria veræ amicitia numerantium: Ea verò
sit ejusdem, non utilitas necessitasquè

*Cum ad-
hortatio-
ne.*

tantum; sed suavitas etiam ac dulcedo;
ut verè eam, huius vitæ unicum condi-
mentum ac delitium vocare possis: Pro-
fectò tanto majori curâ studioquè procu-
randa, colendaquè est: & censendum:
*miserrimam omnino vitam ejus esse: qui nec
diligat quenquam, nec ab ullo diligatur.* Con-
tra verò, beatam eius: qui habet, cum
quo fruatur prosperis rebus: & adversas
mutuâ ope ferat.

LUCAE OPALENSKII
LIBER
OFFICIORUM
TERTIUS.

De Pietate.

P Artes duas Officiorum, quoniam puto; me fat luculenter (pro captu quidem meo;) libris superioribus absolvisse: restat ut explicem tertiam *de Pietate*. Hæc verò tantò major sublimiorquè duabus primis, quantò altius *habet argumentum: id est Deum*. Hactenus enim Officia ferè ducta sunt; quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quam & hæc dum talis est, à Deo est;) dictaret, monstraretquè; nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantibus, captum longè superant: & sicut præcepto, ita auxilio Dei propriè nituntur.

Meritò itaque illum, qui se nosci, coli, amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano, de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitquè: quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque me

Pars tertia Officiorum Pietas.

Maior duabus primis.

Quia dicitur rectè Deum petit.

Qui invocatur ut se nosci, coli, amari sinat.

thodo, & novâ, & brevi, explicem: ad gloriam ejus. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera: ut aliquid te dignum, & videam ipse, & aliis aperiam.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. *Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur*

Definitur præstare Deo. Id autem in tribus consistit. *Pietas.* Primum: Deum, quâ potest, & debet *Et divi-* *nosse.* Deinde: eundem certo & congru- *nitur.* *enti cultu venerari.* Postremò: eum solum *amare.* Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

C A P U T I.

Περὶ θεογνωσίας id est, De Notitia Dei.

Latè præ-
zet Dei.
notitia.

Sed ad
officii mo-
dum ve-
ligeretur.

Theo-
logis.

Est homi-
ni neces-
saria.

A Deo quidem latè patet, hæc de No-
titia Dei, dissertatio; ut vel totam The-
ologix scientiam, posset occupare: sed
cùm non tam Contemplatio, quàm actio,
ad Officia Pietatis, de quibus hîc agemus,
pertineat; ideò relicta τοῖς Θεολογικαῖς ple-
na tanti argumenti tractatione; quæ ex usu,
de illo scire sit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi hu-
mano necessaria: est animorum salus, fi-
dei mutux præcipuum vinculum, lex vi-
tæ, & quid in illa agendum, vitandumquè
sit, suprema regula. Cuncta enim hæc

con-

constare non possunt, & perturbatio officiorum sequeretur, Dei ignoratione. *Ut vitam ejus temperet.*
 Quando profani etiam Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris, Naturam, nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laberetur: invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. *Noscendus itaque Deus est, non quòd curiosè nimis inquiramus scrutemurquè; sed ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.*

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite tria. *Trifariam declaranda,*
 Nempe, de *Natura Divina ut in se est:* deinde: *ut erga nos est:* Postremò: *ut à nobis nosci vult.* idquè totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi. novo modo, ac ratione, dogma Trinitatis accuratè explicatur.

D eum esse demonstravi in Prolegomenis, in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quâ possum, explicabo: *Deum esse, dictum supra est. Nunc qualis sit*
 H 7 quam

*dicen-
dum.*

quam ; plenè enim Naturam ejus ad-
sequi , non est virium humanarum : ut
infra , parte Capitis altera , cùm de gloriæ
donis agam ; demonstrabo.

*Sæpe no-
scitur, ne-
sciendo.* Sed est etiam cognitio , & comprehen-
sio quædam, ut id, quod certa ratiocinatio-
ne agnoveris, ita esse ; id fatearis, quo-
modo ita sit, comprehendi non posse.
Hoc genus cognitionis Dei nobis con-
venit maximè : hoc est ; *non capiendo eum ,
capere.*

*Et quid
non sit di-
cendo.* Itaque magis convenit de illo dicere , quid
non sit, quàm , quid sit. ut ; non esse multi-
plicem essentiã : partibus : compositione : nume-
ro : sed omnino, & undique unum simplicem-

*Non est
multiplex
sed unus.* què. Esse enim, inquit D. Augustinus:
nihil aliud est, quàm unum esse. Et in quan-
tum quid unitatem assequitur ; in tantum
est. Unde simplicia, ideo magis sunt ; quia
una sunt : quæ autem composita ; concordia

*Quod
probat.* partium, imitantur unitatem : & in tantum
sunt ; in quantum, eam assequuntur : &

*Etiam
exemplis.* nisi eam haberent ; non essent. Quæ enim
constant partibus ; sunt unum, in suo toto : quæ
ex accidentibus ; unum subjecto : quæ plura
numero ; sunt una Specie : quæ specie varia :

*Est ergo
unus na-
tura.* genere uniuntur : & demum productione
multa ; unum sunt principio. Sequitur itaque :

Ens à se. ut idem sit esse, quod unum esse. Deus
verò ; cum sit *αὐτὸ τὸ ὄν*, & ejusmodi esse ;
ut nisi illud esset, ideo longè perfectiori
quadam

quadam ratione, & παντελῶς unum fit; Omni-
 necesse est. &, id est illi esse, quod unum modè,
 esse.

Unum, inquam, non modò simpli- *Est nu-*
 citate, sed etiam numero. Nam *si plures* *mero.*
essent Dii, essent differentes: atquè adeo om-
nes imperfecti: nam in eâ notâ, in quâ differ- *Alioquè*
rent, ab invicem; deficerent. *imperse-*
ctus.

Imperfectum autem Deum, nemo di-
 xerit. cùm *absurdum sit, eum qui est à se,* *Summ*
non perfectum omni ex parte esse. Aut enim *autem*
 sibi * dare, quod summum, perfectissi- *perse-*
 mumquè est, non potest; aut nescit; aut *ctum esse*
 non vult. Non primum; quia *qui à se esse* *demon-*
potest, omnia potest: Non alterum; nam *stratur.*
qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum ** vel po-*
fit: non demum tertium; quis enim, cùm *tius Ha-*
summè potest, & novit, non quod perfectum *bere,*
est, voluerit: prehenderitquè? Est ergo
 Unus, perfectusquè Deus.

Sed iterum oritur maxima difficultas. *Si solus*
 Nempe; quòd dum unus duntaxat Deus *est Deus,*
 est, *si solus est, non est bonus:* seu potius, *non est*
 non est bonum. Boni enim maxima, inti- *Bonum.*
 maquè proprietas est, communicatio: soli-
 tudo autem, communicationem impe- *Quia non*
 dit: aut potius tollit. Tollit ergo & Boni *se plenè*
 Naturam. Ergo τὸ ἐν summum, si solum *commu-*
 est, non est bonum. *At quomodo, cùm ab* *nicat.*
illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum ma- *Ens!*
gis tale?

Quod:

Creaturis enim imperfectè. Quodsi dicas; explevisse Naturam suam, cum se impertivit Creaturis: falsum est. Non potest enim finiri, & circumscriptâ communicatione, bonum infinitum expleri.

Nec beatus est sine consortio felicitatis. Sine Amore vel Amoris expers. Deinde: non est perfectè beatus Deus, si solus est. & φιλία enim esset, & careret consortio, ac Communicatione sibi adæquata: in quâ suavitas, ac fruitio beatæ vitæ sita est: dum nempe bonum, se alterum habet, cum quo ex æquo se commutat, frui-turquè.

Nec summè simplex. Tertiò: si solus Deus est; summè efficax, (ideoquè summè simplex) non est. Quod sic deduco. Quò magis quidpiam simplex, magis efficax est: ut inter elementa

Et summè efficax. ignis. Efficacitas verò in Natura Creatâ, maxima est in eo; ut id quod efficit, sibi quam maximè par, & simile efficiat: majus enim se efficere non potest: nam operatio, non excedit essentiam. Natura autem increata, ut sit summè simplex, & summè efficax; necesse est profectò, ut non modò simile producat; (par enim alioqui esset viribus creatis:) sed prorsus alterum idem: tum enim demum efficacissimum simplex cum producit alterum: atque ita solum non est.

Unum, Verum, Bonum. Quartò: cum ostensum supra sit; quod esse; nihil sit aliud, quam unum esse; consequitur, ut id quod est, unum sit. Atquè ideo, propriè unum est, quod est: sed quia verum etiam est, quod est; Falsum enim non

non est:) & denique, *Bonum etiam est, quod est: nam malum non est: ideo Unum, Verum, Bonum est: quod est.* Cùm autem esse, sit, *Tria hæc habent Unum Esse.* Unum esse: ideo tria hæc, habent, unum esse: & quamvis distincta sunt, coëssentialia tamen sunt. Porro *Unum; est Pater, id est Principium, Verum; est Filius: imago Patris; cum ἰσωςδῶς & vivè repræsentans. Bonum denique; est Spiritus Sanctus: nectens amore ac fruitione, commune ac confors trium esse.* *Suntque Pater, & Filius, & Spir. S.*

Quintò: *Deum ab æternitate totâ, nunquam sine actione fuisse; nec torpidam semelquè sopori vitam egisse; manifestum est: Summa enim, æternaquè mens, quæ sola per se vivit vigetquè, quomodo potuit esse, actionis aliquando expers? cùm ne nostra quidem, illâ careat unquam. Actio verò ejus intima, propriaque, quia interna est; ideo contemplatio est. Quid autem contemplatur? non aliquid seipso majus perfectiusque; nihil enim ipso majus, aut perfectius est. Non etiam tantum aliquid se inferius; nam sola contemplatio ejusmodi, non esset ipso digna; nec ejus menti par: nec sufficiens, ut ei per omnem æternitatem immoraretur: sequè eâ oblectaret. Necesse ergo est, ut sui ipsius contemplationem semper habuerit. Hæc verò sui ipsius Contemplatio perfecta consummataque ut sit; necesse est, ut Deo representet totam ejus substantiam. Quod autem* *Nunquam* *Dens sine actione.* *Actio ejus contemplatio.* *Contemplari se majus nequit.* *Nec tantum se minus.* *Se ergo contemplatur.* *tem*

Et totam suam essentiam representatur; cernitur; aspiciturquè; id sentiam. oppositum sit, necesse est. Et quod oppositum Quam est, alterum est. Est ergo Deo semper opposita, vivens, subsistensque sui ipsius Cognitio: sibi. seu imago: atque adeo, Persona (a) altera, co- a Filius. æterna, & consubstantialis. Ab utraque Ideoque verò hæc, manat, seu procedit, & tertia: se alte- nempe Spiritus Sanctus: nam, ut sine contem- rum ha- platione, & cognitione sui, esse Deus non po- bet. test; ita hæc cognitio, amorem sui & fruitio- Hinc nem producat; necesse est. Qui Amor consub- procedit stantialis itidem, & æquè æternus, & sub- Amor. sistens, atque extans semper: & omnino, Persona est.

Sub tertia Persona Sed dum sic, in Dei natura, solitudo vitatur; cavendum maximè est: ne pluralitas, & ex illa diversitas, accersatur. Hæc enim utraque, & Unitatem tollit: & dis- Deus est unus, & non solus. jungit: separatquè: unde à perfectissima natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut Deus, & unum sit, & non solus. Itemquè, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest consistere; quàm dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemquè; & Personis

Quia in una essen- tia tres Persona. trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura. nam Essentiâ, ejusquè attributis, unum idem- què est: (una nempe tribus & còessenti- alis

alis Potentia, Sapientia, Bonitas: una eadem-
 què numero, compos unius Essentiæ,
 Deitas: ideoquè nulla prorsus in illis di-
 versitas.) Solus autem non est, quia ipsum-
 met Bonum est: se infinitè sibi communicans:
 Perfectum quoque beatumque est, unitissimi
 consortii dulcedine: quâ gaudet Deus, verè & Pater
 propriè alter, & alter, ipse. Summè simplex, ^{gignit}
 quia summè efficax est, dum generat ac produ- ^{Filium.}
 cit, non modo sibi simile; sed $\alpha\sigma\iota\omega\delta\omega\epsilon$ idem se- ^{Substan-}
 cum. Nempe in mira emanatione illâ, Dei- ^{tivè.}
 tati interna, nequè illius Unam Entitatem ^{Vterque}
 egressâ, ab æterno Pater, visione sui, ^{producit}
 Filium, & uterquè ex sui boni agnitione ^{Spiritum}
 producit Amorem: id est, unum eundemque ^{Sanctum.}
 Entitate secum, Spiritum.

Quis autem comprehendat, aut effe- ^{Mira}
 rat; quæ dulcedo sit, istius fruitionis, quâ ^{hinc Di-}
 una Divinitas, in tota æternitate, se novit, ^{vinitatis}
 atque amat, & in pari & æquali commu- ^{felicitas.}
 nione, se sibi indulget, se mutuò oble-
 ctat, bono contenta suo, ideoquè læta,
 gaudens, & beata semper.

Essè itaque in Trinitate Personarum, unum
 naturâ Deum, & ratiocinatione iam dicta ^{Modus}
 colligimus: & quod majus est, remquè ^{hujus ar-}
 continet, ac conficit, fide Catholicâ do- ^{cani ac-}
 cemur. Sed, quoniam id quod asseritur ^{curatus}
 esse, cupimus etiam scire, quomodo sit; ^{& novè}
 ideo ad muniendum hunc locum, qui ^{deducitur.}
 profectò est Christianæ professionis, seu
 Reli-

Religionis unicum fundamentum ; ex istâ ipsâ sciendi naturâ, sumpto principio: ibimus in amorem: ducemusque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentii Pikarscii, è Societate IESU, eximii Theologi: quam mihi in suo dedit manuscripto : & quam ex ejus permissu, opportunè hîc (sed compendio) inseram : & explanabo.

Scientia directa scit. *Scientia*, (inquit ille ;) creata, naturæ rationalis, ut sit exacta seu vera ; duplex omnino esse deberet. Prima ; quâ scimus aliquid : vocaturquè *Directa*. Altera ; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ *Reflexa* dicitur. Hanc utramquè, & se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. *Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit ;* exinde verò necessaria consequitio cernitur. Deinde ; *si scit ; scit se scire : & si scit se scire ; scit etiam.* Unde evidenter mutua Relatio patet : ideoquè, ambæ istæ scientiæ, & se consequentur : & relativæ mutuò erunt. Quo concessio : amplius sequentur ista.

Suntque mutuo relativa. Primum : utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino, inter se, esse: *Quod enim, & quantum, quisque scit ; id, & tantundem, scit se scire* Non aliud ; quia aberraret. Non plus minusve ; quia revera nesciret. Similis ergo neces-

necessariò, & par per omnia, esse debet, scientia directa, scientiæ reflexæ.

Alterum consequitur: utramque hanc *Simul* scientiam & Naturâ, & Tempore, *simul* ^{natura} esse. Naturâ enim prius est; quod potest ^{& tem-} esse sine altero, alterum verò sine illo esse ^{pore.} non potest: quæ autem sunt *Relativa ad invicem*; non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ, sunt relativæ; Ergo non possunt esse, una sine altera. *Ergo simul sunt Naturâ: Tempore* deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul, scit se scire: *Ergo utraque scientia, erit simul, & naturâ, & tempore.*

Tertiò: quoniam ostensum evidenter *Originis* est; scientiæ directæ, scientiam reflexam, *tantum* consequentem omnino esse: atque adeo ab *priorita-* illa velut suo principio prodire: & (quod *tem ha-* infertur) secundam, ab illâ esse: deductum *bent.* verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis; nullam inter utramque inveniri: sequitur: origine tantum scientiam directam, primam esse: Reflexam verò, conjunctione ac communicatione *Sed hinc* ejus, alteram. Sed cum ibidem demon- *nulla im-* stratum sit: utramque similem omnino *paritas,* paremquè inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac, nullam illarum dissimilitudinem, nullamquè imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet: tamen ubi Origo, & derivatio,

Quod cō- tio, ita sunt junctæ sibi, ut altera primæ,
probatur. non sit accidens; sed natura, & ipsummet
 esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia:
 inæqualitas verò, imparitas, prioritas, na-
 turæ aut temporis, nulla erit. Atqui, ex
 dictis facilè patet: scientias Directam &
 Reflexam, eo modo conjunctas esse:
 nempe necessariâ consecutione, & ipsâ na-
 turâ: ideo *Ordinem habebunt, & nihilomi-*
nis, undiquaque pares sibi erunt.

Ostendi- Hæ sunt notiones, quæ ex consideratio-
tur creata ne scientiæ creatæ, verè deducuntur. Cæ-
scientia, terùm, quòd *scientia creata, longè inferior*
impar in- *sit scientiâ Divinâ*; etsi per se est evidens
creata. ac manifestum; tamen ad pleniorum eor-
 um, quæ dicentur, notitiam, non abs-
 re, erit, cur sit inferior; causam propo-
 nere. Quæ in hoc potissimùm sita est:
quòd Creatâ Natura, nesciat suum esse: scire
 enim rem aliquam, est eam mente videre:
ut autem seipsum oculus corporis non intuetur;
 idquè ideo; *quia sibi non opponitur*; ita &
 mens Creatâ, non potest habere, sui ip-
 sius, objectum terminatum: *alioqui cogni-*
tio, illi esset, ipsa ejus Essentia. Cùm autem
 Scientia Naturæ Creatæ, non sit ejus essen-
 tia; (ut patebit infra,) ideo non habet
 scientiam, sui esse.

Nec pro- Deinde; quomodo se scire, poterit, esse
priè est, Creatum; cùm vix sit, & vix existat? Nun-
existitque. quam stat in suo esse: sed semper, (ut inquit
 D. Au-

D. Augustinus) *desinit esse, quod erat: & incipit esse, quod non erat: atque adeo propriè non existit. Imo propriè non est: Quidquid enim, ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit: *inquens semper quod jam fuit.* Hoc, (ait Bernardus) *transitum sanè habet per Est: sed propriè non est: quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse? Tertio: esse ejus, est ab alio; ideoque alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.**

Denique ab alio est.

Hic de causis, imo præter omnes has causas, certum est: inferiorem infinita ratione, esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ: ideoque memoratas dotes, vix, vel certè imperfectè retinere & exercere.

Ex his verò, quæ de Scientiâ Creatâ dicta sunt; facile est gradum ad Divina promoverè: ac struere. Dotes enim quæ ostensæ sunt; inesse debere Scientiæ Creatæ; insunt verè, propriè, ac perfectè, Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentiùs præstantiusquè. hoc præsertim discrimine; quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, *disiunctum ac disparatum sit; ab ejus esse: non est enim ejus Substantia, sed accidens: unde non est illi, sicut Deo consubstantiale & còessentiale: sed est agentis actio ad extra. Ideoque actionis solum Naturam expendimus; cùm scire*

Naturæ Increatæ perfectior scientia ideo.

Quia idem est illi scire, quod esse.

crea-

Idem Deus quod sciens. creatum consideravimus. In Deo verò, simul & junctim, Natura seu Essentia ejus, & scire ejus considerandum est. Etenim in Deo idem est agere quod esse: nam, si actio ei accidens esset; compositus esset: id verò, cum absurdum sit omnino Divinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia: id scire, quod esse. Atque ita hoc idemque est Deus, quod est sciens.

Solus scit. Sciens hic, quia verè solus est; ideò solus se scit. Et hoc ipso, quod se scit; totum quod scire potest, scit: non, inquam, se aliquid majus; nequè id tantum, quod ipso inferius: nam si sciret, aliquid se majus; illud majus Deus esset, ipse verò, Deus non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valde haberet Scientiam: etenim seipsum nesciret. Consequitur itaque: ut Deus, & nihil se majus, & non tantum inferiora se sciat; Id est, scit sed seipsum sciat, quod est. Est autem ille suum esse. solus: ideo & solus, scit se esse: id est: propriè, & consummatè scit se scire: seu scit suum scire; seu (quod idem est) scit suum esse. in Deo namque, idem est scire, quod esse.

Hac scientia ei equalis. Hæc Scientia sui; quia Scienti est reciproce consequens; ideo est relativa. Similis quoque, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Unde non modò similitudo & paritas, sed eadem erit Entitas

tas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præ- Simul
 tera, & tempore sciens simul est & scire naturâ
 suum: seu Dicens, & Verbum. Dum & tem-
 autem simul sunt Naturâ & tempore, nulla pore.
 intercedit prioritas conditionis, etiam ex rati-
 one principii: nam semper, in principio, erat
 Verbum.

Origine ergo tantum, scire à sciente, Ver- Origine
 bum à Dicente; Verum ab Uno, alterum erit. tantum
 Alterum propriè: non verò aliud: eadem altera,
 est enim Entitas, seu Esse utriusquè. Se-
 cundum, inquam est, non verò propriè
 posterius aut inferius: Originatio enim hic, Originatio non
 ordinem tantum facit, non verò differentiam adfert
 æqualitatis. Nam, collocatio, & nume- impari-
 ratio, in recensendo, quam requirit Rela- tatem,
 tio, non adfert disparitatem: ut primum se-
 cundo, excellentius faciat; sed ordinem
 constituit, Relationis æquiparatae: Natu-
 ræ dignitatem non immutans: præsertim,
 cum Communis eadem, & una est.

Sed quia, Scientia Naturæ Creatæ, est Scientia
 mutabilis; sicut & Natura: quæ illam pro- creata
 ducit; & quod maximum, non est scientis non est
 esse; sed actio; nec substantia ejus, sed ac- subsistens,
 cidens; estquè velut imago in speculo, quæ
 viventem hominem utcunque repræsen-
 tat, cum ipsa non vivat; ideo non est res
 subsistens: nec; ὑποκειμένη suam habet: Scien-
 tia verò Dei, quia est immutabilis, una Increate
 semper, similis, & par per omnia scienti, Subsistens,
 I Vi-

Viventis viva imago, & coæterna, *coessentialis, consubstantialis*; ideo subsistit: & extat; existitquè semper. Est nempe Deo

Et Alterum I-dem. *oppositus suis terminus: cognitione productus: &, ut propriè dicam; Idem Alterum: Idem, non multiplicatâ, non partitâ, sed eâdem unitate Essentiæ: Alterum verò, exigentiâ Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est: (uti ostendi:) Relatio verò est, ad alterum.*

Alterum hoc facit Personã. Porro, Alterum hoc, quòd sit ὁμοούσιον Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non, ejus Essentia & Substantia esset; aliquid non Divinum & externum Divinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo, *Alterum hoc, Substantia Dei est: & est res verè subsistens: ita ut possit, ut hæc, monstrari: ideoquè facit Substantiam terminatam: ac individua: & quod consequitur, Personam. Intellectualis enim, terminata, & individua substantia, Persona est.*

Persona hac est, Filius, quia generata. Persona hæc, verè & propriè dicitur *Filius: idquè ideo, quia generatione procedit. Si enim Personæ istius non esset aut efficientia ejus, aut Creatio: (processionem namquè excipio: quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat; paulò post dicam:)* quod verò efficitur, ex alio est; quod

Non facta. *Non creata.* *creatur, ex nihilo est: atquè ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creantis: id autem; pro-*

productioni Divinæ, inconveniens profus, & absurdum esse; ex his, quæ dicta sunt, patet evidenter. Est ergo generatio hæc Generatio- nis propri- etatem implens. vera: præsertim cum exactè, unicè, & sola, generationis proprietates retineat: impleatquè.

Cum enim, sit ea generationis prima Est enim vivens ex vivente. proprietas; ut sit *viventis à vivente*; Deus, qui Vita est, non potest producere, nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; Est ex ge- nerantis substantia. *ex generantis substantiâ*; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut crea- substan- tia;) habet cum suo principio; sed identita- tatem: id est: non fluxum ejus; sectio- nem; partem; sed totius, ejusdemquè communicationem. Deniquè: cum ter- tium generationis requisitum sit ut Est in si- militudine *in similitudinem producat* sui principii, in genera- nem prin- cipii. tione Verbi, id consummatissimè imple- tur: quod mentis, à qua generatur, est ima- go, perfectissimæ similitudinis. *mentis, à qua generatur, est ima- go, perfectissimæ similitudinis.* Deus nempe, (inquit Augustinus:) genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque sciens, & scire suum: Dicens & Verbum: Unum & Ve- Ergo Fili- us Patri. rum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis, ve- rè, & propriâ significatione repetuntur.

Propriâ significatione, inquam. Nam Paterni- tas vera in calo tantum. Paternitas vera in cœlo, seu Deo tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam

dicam) vera. Homines enim; & patres, respectu filiorum sunt: & filii, respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam *Pater Filius, & nunquam Filius Pater.* Deinde; cum sint Deo filii, quos suâ gratiâ effecit; necesse; ut sit & Filius, quem suâ Naturâ genuit: Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum: Imitatio autem veræ generationis, est adoptio. Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem. S. Spiritus transitus. Sic generatione Filii deductâ: Processionem quoque à Patre & Filio, Spiritus Sancti, iterum videamus. Sed non sine debitâ ejus invocatione. Veni ergo S. Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

Cum ejus invocatione. Patet ex his, quæ hæctenus dicta sunt; quòd Divinitas, & Est; & scit suum esse: seu Est τὸ εἶναι: unum: & Verum: Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quòd in Deo, idem est esse, quod scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit. Tertiò: Quòd hæc scientia, sit consequens reciproçè. Quartò: Quòd sit relativâ. Quintò: Quòd sit cum suo principio simul naturâ & tempore. Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat: sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat: & suam hypo-

Ens,

Recapitulatio dictorum de generatione Filii.

hypo-

hypostasim habeat. Octavò: Quòd sit Persona.

Nonò: *Quòd sit Filius.* Hoc totum inquam, supra deductum fat esse, puto; evidenter. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, τὸ ὅτιος convenire hypostasi: seu Bono: seu Amori: id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum: nempe, quod non sit, & cur non sit, Filius: sed *Spiritus, ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens.* Et hoc mihi demonstrandum propono.

*Omnia
hæc cove-
nisse Spir.
S. demon-
strabitur.*

*Præter
unum
quòd non
sit Filius.*

Quod ut iisdem gradibus deducā; quibus ad secundam deveni hypostasim, ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter: id est, in rem amatam propendemus: ferimur: eamquæ prehendimus: qui vocatur Directus: Altero; quo amatæ rei compotes facti, eâ gaudemus: oblectamur: fruimur: & in fruitione con- quiescimus: id est, amamus hoc nostrum amare: qui amor, est Reflexus.

*Amor
creatus
directus
& Re-
flexus.*

Hunc utrumque amorem, se consequi; & ad se mutuò referri, evidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat, seu, amet se amore. Unde patet *consecutio.* Deinde si amat; gaudet eo amore: & si amore gaudet; amat. Unde *Relatio.* Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit.

*Se se con-
sequens
& mutuò
relativus.*

Hoc concessio: adfateri necesse est, utrumque hunc *Amorem*, parem sibi esse:

*Uterque
par & si-
mul na-*

turâ & simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum, à primo prodire: nullam tamen exinde, imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cùm Scientiæ Directæ ac Reflexæ infint; ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac Reflexo, inerunt necessariò.

Cur Amor Creatus, Amori Divino, nullo modo æquiparandus sit: Amor enim creatus, non debet esse, ad se: nam creatura per se, non est: ideo & bona per se, non est: ideo amare se, ut se; nisi perperam, & pravè non potest: Amaret enim non bonum, quod est contra naturam amoris: Ideoque in φιλαυτον ἐπιτημῶσι laboretur: nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

Iam verò, ut ex consideratione Amoris Creati, ad Increatum ascendamus: Imprimis agnoscendum est: dotes Amoris Creati recensitas; hoc differre ab increatâ naturâ, quod Amor Creatus, sit actio ad extra. Divinus verò, sit ipsummet suum esse: nam Deo idem est amare, quod esse. Et idem est Deus, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo & solus bonus est, seu solus bonum est: ideoquè; & solus, non potest non se amare, & solus se amat meritò. Quòd non possit non se amare; patet. quia boni proprietas est, amari: ipse ergo, cùm sit summum, totum, solumquè bonum

num; se summè amet, necesse est. *Ab alio enim, summè, & adæquatè amari, non potest.* Et merito. Privaretur itaque summum bonum debito sibi amore; *si à se non amaretur.* Quòd verò id meritò faciat, patet etiam: *Non enim potest amare, se aliquid melius, perfectiusquè; quia istud melius perfectiusquè Deus esset: ipse verò Deus non esset.* *Non potest etiam amare se quid imperfectius: quia contra Naturam, veri amoris est, imperfectum amare: quod enim est imperfectum, bonum non est.* Si itaque imperfectum amaret, non bonum amaret. *Quòd Creaturæ verò Creaturam, dicitur amare; id facit propter se: dum verò amat propter se; eo ipso, verè, & propriè, amat tantum se.*

Hic Increateus Amor sui, amanti est reciprocè consequens, ac Relativus: Nam *id amat, quod est: & id est; quod amat.* Similis, quoquè & par per omnia: quia *nec amplius, nec minus seipso amat.* Naturâ demum *& tempore simul, quia ut est; statim se amat.*

Origine ergo tantum Amans & Amor, ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eâdem non faciat *imparitatem ullam.*

Ordinis hujus terminus, quia est *Essentia ipsa Divina; ideo Deo est coessentialis: & consubstantialis; subsistitquè: & extat: Nempe fruitione resultans, alterum idem: Idem, non multiplicatâ, sed eâdem entitate: Alterum, exientiâ Relationis: Est enim*

Amantis ad Amare suum Relatio ; Relatio verò est ad Alterum.

Alterum hoc, est persona. *Alterum hoc ; quia totam plenitudinem habet substantiæ Divinæ, ideo res est ita existans, ut possit monstrari ut hæc. Ideoque facit Personam.*

Persona hæc non est Filius *Persona hæc non potest dici Filius: quia non generatione sed processione est. Etsi enim habet processio ista, hanc proprietatem generationis, quòd sit vivens ex vivente ; alteramquè, quòd sit ex substantiâ ; attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi consubstan-*

Quia non habet similitudinem ex vi suæ processionis. *Voluntas non refertur ad imaginem, sed ei unit.* *tialitatis: Mentis enim tantum, seu intellectus, est hæc intima, & peculiaris proprietas ; ut producat sibi simile. Unde fœtus ejus, Verbum seu Verum, est ejus perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui Bonum pro objecto est ; non in id Naturâ suâ fertur, ut repræsentet ; sed ut uniat: potitur: fruaturquè. Cùm itaque, voluntatis non sit hic finis, ut producat sibi simile, ideo non potest ejus dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsit ;) Spiritus Sanctus non est genitus : & non est Filius.*

Objicitur quod non uniantur nisi similia. *Sed objici potest. Quòd, Amoris proprium est unire; non uniantur autem, nisi similia. Ergo necesse est, ut Amor dum vult unire, feratur in simile: atquè ita in similitudinem producat: seu generet.*

Re-

Respondendum huic objectioni : Ve-
 rum quidem esse : quòd Amor uniat : &
 quòd nequeant uniri nisi similia ; sed ex
 hoc non sequitur ; quod Amans sibi simile
 producat : sed potiùs, quòd conetur, studio
 Unitionis , se in id quod appetit transmu-
 tare, & se similem rei Amatæ efficere. In-
 tellectus non transit in rem intellectam, sed
 potiùs eam sibi conformem similemquè
 efficit. Voluntas verò seu Amor, id effici-
 citur, quod amat. Unde qui intelligit, quid
 fit probum esse, non statim probus fit: qui
 autem vult esse probus ; quod verè vult,
 est. Exinde verò patet : quòd cùm gene-
 ratio sit ; sibi simile alterum producere ;
 non verò, se in alterius similitudinem con-
 vertere ; ideo, intellectus generatio, pro-
 priè dici potest, non potest voluntatis. I-
 taquè Persona quam voluntas producit, non
 est Filius: quia non generatione procedit. Nullo
 etiam modo, Efficientiâ aut Creatione: quia
 (ut supra dixi;) quod efficitur, ex alio
 est: quod Creatur, ex nihilo est : neutrum,
 ex substantiâ Divinâ. Atqui consubstan-
 tialem esse, Personam tertiam Divinitati,
 supra demonstratum est : ideo nec Effici-
 entiâ, nec Creatione producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan-
 dem, hæc Productio, & quem Ordinem
 Originis habeat ; quod ut deducam ; Hoc
 imprimis est ; Notandum. Eorum, quæ

Respon-
 detur,
 quod a-
 mor se
 mutat in
 amatum.

Intelle-
 ctus poti-
 us rem
 intellectã
 sibi simi-
 lem efficit

Unde e-
 jus est ge-
 neratio.

Volunta-
 tis non est.
 Nec effi-
 cientia.

Nec cre-
 atio

Ostendi-
 tur ejus
 productio

Referuntur ad se referuntur, tria esse genera. Primum
 tur ad se *Equiparantia*: ut vocant: ubi est Relato-
 equipa- rum paritas: ut amici ad amicum. Disqui-
 rata, ut parantia alterum: ubi eorum disparitas: ut
 amici. Domini ad servum. Tertium adhuc genus
 Disqui- est; *Naturale*: insitum: necessariò conse-
 parata, ut quens: in quo Originis ordo est, sed inæ-
 servus & qualitas nulla est. Hujus postremi generis,
 Dominus. in Naturâ Creatâ, exemplar maximè per-
 Se conse- fectum, ego censeo; *impotentiùs, seu facul-*
 quentia. *Quorum* *tatibus animæ: Memoriâ, Intellectu, Volun-*
 exemplar *tate. A Memoriâ* etenim; quam ego, vi-
 in tribus sionem animæ, in uno fixam voco; *oritur*
 animæ *Agnitio Veri: quæ Intellectus est: ab utroque*
 potentiùs. *autem Amor: seu fruitio boni: quæ est Natura*
voluntatis. Etsi verò tres istæ facultates,
 talem Ordinem Originis habent; attamen
 inter se pares & similes sunt: ideo quia
 sibi consubstantiales, & in unitate Natu-
 ræ sunt.

Multò autem, imò *infinite perfectiùs*, id
 totum *Divinitati inest.* Verum, inquam,
 Multo magis hæc con- Naturalem, immutabilem, *Originis ordinem*
 sequentia habet. Ostensum enim est, à Patre, ut
 ordinis, principio, Filium procedere, & oriri.
 est in Di- Origo autem & Principium, *Ordinem ideo*
 vinitate. *facit, quia non potest, mutuo & vicissim reci-*
 Origo non *procari.* Unde rectè voco, *Cæsaris imaginem:*
 reciproca- *non rectè vero, Imaginis Cæsarem.* Sic à Pa-
 tur. *tre Filius, non Pater à Filio.* Est ergo in Di-
 vinitate Originis ordo.

Qualis

Qualis autem? Ille certè, quem forma-
 la baptismi, id est, tessera fidei nostræ, o-
 stendit: ac comprobat. Dum (ut ait Ba-
 filius) Oportet nos baptizari, prout accepi-
 mus; credere verò, prout baptizamur:
 Nempe, in Nomine Patris, & Filii, &
 Spiritus Sancti. Sub his tribus (inquit Ter-
 tullianus) & testatio Fidei, & sponsio sã-
 lutis, pignoratur.

Hic ordo est Naturalis, & insitus: Scrip-
 tum enim est: quòd *quidquid habet Pater, Quod*
dederit Filio: & Filius decit: quòd Spiritus
de suo accipiat. Additquè Omnia quæ ha-
 bet Pater, mea sunt: propterea dixi, de
 meo accipit. Ex his inquam verbis patet.
 Et communicata à Patre omnia esse Filio:
 quæ servato Ordine Originis, & salvâ Pa-
 ternitate, communicari poterant: Et ab
 eodem, simul cum Filio, itidem commu-
 nicata, Spiritui Sancto.

Nempe Amorem Directum (ut supra
 ostensum est) habet Pater: & quia omnia
 quæ Ordini Originis, non repugnant dat
 filio, ideo dat ei eundem Amorem Dire-
 ctum. Dum verò uterquè etiam habet eundem
 Amorem Directum; uterquè etiam habet eun-
 dem Amorem Reflexum: id est Spiritum San-
 ctum: ab utroque, sed junctim, & ut ab uno
 principio procedentem, seu spiratum: Non
 enim participatio est hïc, sed communio ejusdem
 Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio:
 quia

*Ordo in
 Divinis
 est, Pa-
 tris, Fi-
 lii, &
 Spiritus
 sancti.*

*Quod
 Spiritus
 de suo
 accipiat.
 de
 scriptura
 probatur.*

*Amorem
 directum
 dat Pater
 Filio.*

*Ex uno
 duorum
 amore
 directo.*

*procedit
 unus u-
 triusquè*

*Amor
 reflexus:
 qui est*

*Spiritus
 Sanctus.*

*Nec ultra
procedit
divinitas.*

quia à duobus, eâdem amborum emanatione, est. *Quæ emanatio in tertio subsistit: nec tendere ultra potest. Quia cum est Deus; cum se scit esse; & cum se amat esse; hoc ipso; tota inclusa in se, se habens, sequè fruens, est Divinitas. Et omnia Patris habet Filius: & Patris Filiiquè omnia, Spiritus S.*

*Varia
imagines
Personarum
Tri-
nitatis.*

Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinate dicenda propofui. Cæterùm varias similitudines è rebus Creatis, Sacrà Scripturâ, & ex illâ, Ecclesia deducere solet, Personarum Sanctissimæ Triadis: quas Patres Sancti explicant, comparantquè: quin imo

*Earum.
quæ ex-
empla.*

suas quandoquè addunt. Unde Filius; lux vera, lumen de lumine, splendor, speculum, imago Patris: Spiritus Sanctus, spiratio, Halitus, odor, unguentum, Sigillum, Digitus, passim vocatur: sed in omnibus istis, semper aliquid dispar fit, necesse est: Creata enim non possunt aliter, id

*Et si im-
perfecta.*

quod increatum est, referre: nisi imperfectâ imagine. Hæc præfatus; audebone

*A nobis
proponi-
tur ex
formâ
Trianguli.*

& ego aliquam Trinitatis moliri similitudinem? Audebo; cum, ut dixi, habeam; qui præivere exemplo. Ducam itaque in clausulâ hujus loci, tenues quasdam tantæ Mysterii lineas, ex Trianguli consideratione, ac Formâ.

*Fluxus
puncti sit
linea
recta.*

Punctum, fluxu suo facit lineam, estquè ejus Principium: Linea verò dum directè tendit, à puncto in punctum; recta dicitur.

tur. Sed Linea recta, non ambit, non amplectitur, ut contineat includatque: quia tantum in directum fertur. Si verò *Qua ut ambiat* supponamus, quod recta hæc linea velit *complecti*, ac continere; necesse illi foret, figuram Rectilineam *quærere*; & assumere. *Necesse ut appetat Figuram.*

Nullam autem dubio procul, citius potiusque sumeret; quam *Triangulum*. Triangulum namque inter Rectilineas, primum est: ideoque figuram appetenti, statim obvium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum: facillimumque: Nam ex *Nullam potius quam Triangulum.* utroque puncto, fluxu Lineæ in unum definit: & concursu laterum efficitur, & *Quia primum & obvium.* seipsum quodam modo definit. *Quadrangulum* verò non concurrat: non se claudit: non à se definitur: sed ab externa & quarta Linea: ideoque magis est compositum, & difficilius. Multò verò magis *Quia simplicissimum.* alia Poligona. Linea ergo recta, prout *Non ita Quadrangulum.* dixi; non aliam figuram, citius potiusque appeteret; quam *Triangulum*.

Illud autem *non modo Æquicrurum, sed etiam Æquilaterum.* *Appetet non modo æquicrurum.* Et Æquicrurum quidem ideo; quia æqualiter utrinque fluctet, donec conveniret. Deinde; quia tum demum, par utriusque lateris (ut ita dicam;) via esset, ad se quantocius unendum: contra quam in Scaleno, ubi inæqualia latera, inæqualiter concurrerent: *Sed etiam Æquilaterum.* Æquilaterum verò ideo; quia Linea, mo-

dum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad mensuram sui. Deinde; quia inter latera, non aliter de conjunctione, certius convenire posset, quam si eam sumeret rationem, quæ una semper est, & invariabilis: ea verò in Æquilatero Triangulo tantum est: Nam Isoscelum potest esse multiplex: Æquilateri verò modus unus tantum, & immutabilis.

Quia invariabile

Hæc Trinitati aptantur.

Pater principii.

Unum à se ens.

Verum.

Visione directâ

fertur in unum.

Efficitq; rectam.

Æterna hæc linea

quia re-

cta; non includit.

Appetit autem includere.

Sic deductâ Trianguli Naturâ, aptemus eam Divinitati: mancâ equidem similitudine; sed si benè expenderis, profectò inter illas quæ adferri solent, non postrema.

Cogito itaque αὐτὸ τὸ εἶν ὄν nempe Deum Patrem & Principium, Naturâ ferri & tenere directè; in terminum agnitionis, sui, seu ad τ' ἀληθείας. Directè inquam; Nam id fit visione, quæ non potest esse, nisi recta. Est igitur hæc quædam recta Divinitatis Linea: terminos oppositos habens; sed ita; ut quod in linea creata est, à puncto ad punctum, directâ protensio; id in increata sit, unus termini, ad alterum Naturæ ejusdem, itidem directâ communicatio.

Hæc æterna & recta Linea, dum ex vi Naturæ suæ, in directum est; non amplectitur, non ambit, non continet. Divinitatis autem Natura, necesse est, ut se plenè habeat, definiat, includatquæ: & quodammodo figuram appetat: id est; in tertio terminetur, claudaturq;. Nempe ab utroquæ termino

à Patre

à Patre & Filio, seu ab Uno, & Vero, ejusdem Substantiæ Processione, velut communis Lineæ fluxu, definit in τ' ἀγαθόν: Ideoquē in Trigonom. completquē Sanctissimum hoc Patris, Filii, & Spiritus Sancti, Trigonum. Bonum.

Non enim Quadratum, aut Poligonum: quia tunc, non se ipsam Divinitas clauderet: sed aliunde, & ab extra, Composita esset: &, ut ita dicam; superflua. (Non veniō quadratum) formatur.

Trigona itaque (fas sit dicere;) est. Atquē; Illudquē Equicrurum & Equilaterum. ut insistam similitudini; non Æquicrura modò, sed etiam Æquilatera: Etenim non duo tantùm latera, ob æqualem terminorum ad se conjungendum vim habet; sed tria, omnino paria inter se: imò & eadem prorsus. Nempe; sicut, si in uno Triangulo, sint duo ejus latera, radii ejusdem periferiæ; deinde, duo iterum ejusdem latera, itidem sint ejusdem periferiæ radii, dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoquē conveniant, pariaquē sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris & Filii; eademquē; etiam Patris & Spiritus Sancti; ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt: Pater, & Filius, & Spiritus S. Quod demonstratur, Geometricè.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; Ad mensuram suam est. quod cum Linea ad mensuram sui productura videretur; Id. Naturâ ipsâ, Divinitati infitum necessariò est: ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat.

Et invariabilis. cat. Cùm ut Trianguli æquilateri, ita & hujus productionis, certissima, invariabilis, & unica tantùm, hæc Forma est; ut sit ad mensuram sui, per omnia par, & æqualis.

Ex eadem imagine patet Ordo Originis. Ex eadem similitudine, monstrari etiam potest, Ordo Originis in Divinitate. Cùm ut à fluxu puncti, Linea; sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli; sic à Patre, Filioquè velut ab uno conjunctoquè principio, Spiritus Sanctus.

Sed ab hac similitudine discernenda imperfecta. Hæc est similitudo, à me, non prorsus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret; *semper, discernamus: separemusquè: Nempe protensionem: fluxum: spatium: compositionem: aliaquè hujusmodi, quæ indivisibili, & simplicissimæ Naturæ, nullo modo conveniunt.*

Conatus ultra scrutandi reprimatur. Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cœlum, vel certè mare in scrobem fatago effundere? Desino: nec irritò conatu, fatigo ultra mentem, tantæ imparem Majestati: quæ fide & silentio adoranda est.

Et debita adoratio ne locus claudatur. Adoro te ergo toto animo Trinominis Divinitas: & quia posuisti, tenebras, latibulum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis, qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos men-

mentis meæ, debiles ad hunc solem, obte-
go: & unâ, cum loco hoc, claudio.

PARS CAPITIS ALTERA.

*Ut erga nos, est Deus. Ubi, Creationis pri-
mum, & post Missionis ad nos Divinarum
Personarum, ineffabile beneficium expendi-
tur: ex quo manarunt Triplicia dona, Na-
turæ, Gratiæ, & Gloriæ.*

Apparet evidenter ex superiori Tracta-
tione, Deum unum Naturâ & trinum Deus ipse
Personis sibi abundè sufficientem esse: nullius sibi suffi-
rei, quæ extra illum est, indigum: ante est.
omnem Creaturam æquè beatum: & post illam
productam, nullâ re auctum. Nullius ergo Nec ullâ
sui commodi causâ, esse voluit, & existere, creaturâ
universum hoc: & se impertiri decrevit eget.
rebus creatis ideo tantum; ut bene illis Produxit
esset. Elucet verò, & eminent maximè & illam
præcipuè, hæc omnipotens & omniscia quia bene
bonitas, seu voluntas ejus, in Creatione ei voluit.
Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta quæ
produxit; vidit, quod essent valde bona; Præcipuè
ideoquè & bene omnia fecit; & omnibus rationali-
benefecit; non tamen æquè illi Naturæ; lem.
quæ se esse nescit: ut illi; quæ se esse, cum
tot dotibus miratur, agnoscit, gaudet. Na- Quæ solâ
tura verò hæc, Angelorum est, & Homi- se esse a-
num. De Angelis non est nostri argumenti. gnoscit.

Homo.

Et agnoscere de- bet, tripli- cia, sibi data do- na, Homo autem, quæ ab illo tulerit *bona, Na- turæ, Gratiæ, & Gloriæ*: pro modulo Scip- ti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè: exinde enim manet cultus & amor, quo erga Deum, lege gratitudinis immensum tenemur.

D O N A N A T U R Æ.

In donis Naturæ, **O**rdior meritò à *Donis Naturæ*, & O- rigine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumquè Dei beneficium, quod nos voluerit esse, & existere. *Tria hîc perpendam: statum nempe Naturæ nostræ: Deinde corpus: Postremò Animam.*

Conditio- nem hu- manam. Status seu Conditio humana, quod om- nibus quæ Deus, sex dierum spatio pro- duxit, antecellat; patet evidenter. Homi- nem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Præparatâ pri- mùm ornataquè mundi mansione, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac

Quæ su- blimis & eximia, Dominum in hanc Orbis machinam in- trodixit: Paradisi voluptatis, habitatorem illum fecit. Quæ ante eum facta sunt; ejus usui addixit: præesse ac dominari iussit omnibus: Compendium deniquè in illo, Naturæ Creatæ inclusit: Nam est corpus; ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit; ut

Et com- pendium creaturæ, animalia: Ratione gaudet; ut Spiritus. Præterea *ἀυτοῖς ἔδωκεν* eum fecit: id est sui, arbitrii: suæ spontis ac potestatis: ac deniq; immortalitate dotavit. Eximius itaque sta- tus

tus ejus est. Unde non malè hominem; par-
vum mundum; Mundum; Magnum ho-
minem vocavère: sed profectò superat hoc
elogium: & Mundo visibili potior, & præ-
stantior est.

Ad Statum autem tantæ dignitatis, ap- Corpus ei
tavit illi par corpus: aut potius (ut loquitur par.
Scriptura) formavit. Nam *alia, jussu tan- A Deo*
tum & imperio, velut fudit productione: hoc velut elab-
dum formasse dicitur; elaborasse videtur cum boratum.
diligentiâ, elegantîâ, venustate: idquè seor-
sim ab animâ: & separatâ functione. De-
inde, de aliis dixit, & facta sunt: hîc; *faci-*
amus: ait: quod consultationis est, & destinati
cum cura operis: ut nempe Dominus omni-
um esse possit, qui propriè factus à Domi-
no: inquit Tertullianus.

Refert verò ac repræsentat hanc curam,
Opus ipsum: ejusquè forma, & statura ere- Magna
cta; ad cælum vergens: liberum nescio venustate
quid spirans: speciem natam ad imperium,
& dominationem præferens: contra quàm
animalia cætera, quæ prona ad terram, sta-
tum servilem, summissum, & ad humum
humilem, abjectumquè habent.

Iam quæ aptitudo, quæ symmetria, quæ Symme-
compositio membrorum? Nullum est quod tria &
non & eximiæ necessitatis causam habeat, aptitudo
& decoris. Vel folius certè manus, quæ ho- m embro-
mini tantùm data, varium usum, quis satis rum.
explicitet? Hæc est instrumentum omnium
ope-

operum, quæcunque mens humana vult moliri: hæc sustentationis ministra: hæc tutela vitæ; hæc experimentum virium humanarum: quibus regit ac domat se inferiora: hæc cultura artium: ac elegantix omnis fabra & opifex: hæc denique est: cuius admiratio, nescio cui, ad testimonium Divinitatis suffecit.

Sensuum organa.

Facultatum naturalis, vitalis, animalis, officina.

Anime præstantia.

In illâ imago divinitatis.

Quid verò abdita illa corporis scruter? sensus nempe miri artificii organa: & præsertim oculorum, qui vigilantes, velut in specula, constituti sunt animi indices: & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant;) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admirandas officinas; quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataquæ? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, proluxa & diffusa dissertatio.

Ad Animam ergo potius transeo: ubi propria imago, & similitudo Dei, spectatur: ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est. Hanc similitudinem, variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos, Ambrosius & Augustinus præcipuè; *ad tres Divinitatis Personas, Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant*: et si non eo similitudinis modo; cuius ego aliquoties memini in hoc Scripto: & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

Tres enim hæ facultates, una anima sunt. Et in memoria, intellectu, voluntate.
 Et quia insitæ ejus essentia; & naturales; ideo cõessentialia, atq; adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut supra dixi, Originis habent: eumq; talem. *Fixa Memoria in uno;* (alioqui nisi in uno consisteret, non constaret sibi: & non Memoria una, sed phantasma multiplex esset:) *fixa inquam* in uno; Originem præbet considerationi istius Unius: id est *Intellectum producit Veri: ex utroque autem Voluntas procedit: seu quies in Bono.* Quid enim aliud videat, noscat, appetatve Anima, quàm *Unum Verum, Bonum?* Deinde, quomodo plene videat noscat, appetatve, si non tota? quomodo autem tota, si non simul, & æquè per Memoriam, Intellectum, Voluntatem

Patet itaque: hisce tribus, tres Personas, Unius Divinitatis repræsentari. Patet Animam humanam, hac similitudinis prærogativâ, ad Divinam assurgere Naturam: ejusquè capacem debere fieri: ideoquè meritò, tam amplis dotibus ornata: dum nempe cogitatione, mente, affectu, momento uno, tot res adit: noscit: amplectitur: & hoc ipso temporis, loci, imo *universi metas excedit: sequè cunctis rebus majorem ostendit: nec posse ab ullâ earum contineri; nec in ullâ nisi in solo Deo, plene conquirere; apertè testatur.*

Ultra hoc, nihil est quod addam, præter

Trinitatis specimen.

Exinde ad Divinam assurgit naturam.

Et in illâ conquiescit.

Sic ornata videtur; ob futuram Incarnationem, ter unum: nempe, non mirum tot, & tantis ornatam, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in *consortium Divinitatis, & unionem Personæ, assumpta à Christo, & cælo illata esse debuit:* ut statim ostendam.

D O N A G R A T I Æ.

Non contentus Deus homini dedisse, quæ extra ipsum. Per Missionem Divinarum Personarum.

Seipsum dedit. **M**AGNUM itaque & vastum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertiit Deus: & si spectas conditionem nostram; abundè: sat: superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque *ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.*

Votum: ut ex merito expenderetur. Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc, quantumque est; quod Deus, in ejus bonum est molitus, *cum in terra visus, & cum hominibus conversatus est; & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus: nempe Deum manifestatum in carne: qui visitavit nos Oriens ex alto: Missionem hanc, inquam, primam; quæ est per* *σπαρακοπητον λόγον:* seu per Verbum carnem factum: Alteram deinde; quæ per adventum, Paracleti Spiritus Sancti, agnoscamus: & ab utroque mare immen-

Missio Filii.

Missio Spiritus Sancti.

sum

sum gratiæ Divinæ expendamus.

Quod ut probè fiat; inprimis quid sit in Divinis *Missio*; necessarium est noscere. Utraque non est de loco mi-
Non enim est, ne quis erret, de loco in gratio.
locum migratio: (hoc enim Deo, qui ubi-
que est, non convenit:) sed est ejusdem
semper, immoti, & immutabilis Dei,
facta hominibus in tempore, sui manife-
*statio. Id ergo est *Missus*, quod *visus*: id* Sed app-
**Missio*, quod *apparitio*.* paritio.

Porro temporalis hujus *Missionis* ratio, Modus
 & modus, manat ex origine, ac *Proces-* Missionis
sione illâ æternâ, quam, cùm de Trini- manat,
tate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge-
 nitus est; ita Pater mittit, & Filius missus
 est: & sicut à Patre Filioquè procedit Spi-
 ritus Sanctus; ita ab utroque Missus est. Ex gene-
 Interim, hæc *Missio*, non est (inquit Di- ratione,
 vus Augustinus) *inæqualitas substantiæ:* & proces-
sed ordo Naturæ: quamvis enim utraque sione, æ-
Persona, se nobis manifestavit; utraque ternâ.
 tamen immota mansit, in una cum Patre
 Divinitate & essentia.

Hujus *Missionis* in Christo, *Oeconomi-* Oeconomi-
 am seu modum, dispositionemquè, nia In-
 Ecclesia Catholica ejusmodi profitetur. carnatio-
 Nempe; *Secunda Divinitatis Persona,* nis.
 quæ est *Filius*, æqualis & *Coæternus*
 Patri; cùm venisset plenitudo tempo-
 ris; illi soli nota, qui novit, & con-
 sti-

Christus stituit tempora; nasci ex Virgine vo-
verus luit: & assumpsit *Naturam humanam*:
Deus, ve- totam: & integram: ex anima & corpo-
rus Ho- re constitutam: eamquæ *Naturæ Divinæ*
mo, univit: ita; ut *duæ Naturæ, & una Per-*
sona, esset Christus: Verus Deus: Verus Homo.

Duæ na- Duæ inquam in Christo sunt *Naturæ*;
tura, una si enim una tantum statueretur; ea vel
Persona. Divina, vel humana esset. Si Divina
 tantum; non esset homo: si humana
 tantum; non esset Deus. Quem tamen:
 Deum & Hominem, Sacra Scriptura, &
 gesta ejus loquuntur evidenter: partim
 enim Divina prorsus, partim verò humana
 tantum, operatus est.

Nec mix-
ta, nec
divisa.

Si verò dicas, *unam Naturam, ex duabus*
compositam, conflatamquæ; Id fieri nequit,
sine alterutrius, vel interitu, vel imminutio-
ne: & necesse, ut vel Divina degeneret in hu-
manam: vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta
sit. Atque ita neutra integra: sed nescio
 quæ nova, mixta, & imperfecta.

Disparēs
natura-
rum fun-
ctiones.

Duæ ergo sunt *Naturæ*: & ideo dispa-
 res, & cuiquæ propriæ, ac peculiæ sunt
 affectiones: atque functiones. Unde *nasci,*
lacte ac cibo ali, carnis necessitates sustine-
re, ac sustentare, pati deniquæ ac mori, huma-
num. Mira verò vi propria facere; morbis,
 morti, mari ac ventis imperare; *dæmonis re-*
gnum, evertere; non peccasse unquam; nec
peccare posse; peccata verò aliis dimittere; co-
 gi-

gitationes nosse; animis nostris (nempe ut in illum credamus) imperare; *Divinum.*

Etsi verò functiones istæ, utrique Naturæ separatim peculiare; attamen *ob* Tamen tanquam de una Personâ, prædicari possunt. *unitatem Personæ, tanquam de una Personâ, meritò prædicantur.* Inde est: quòd etsi *Deus* ἀπαθὴς ὅτι καὶ ἀσώματός ἐστι: tamen quia *Impati-* Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo *bilis.* Deus passus dicitur. Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et *Deipara,* Maria θεοτόκος, & Nativitas Christi vel *Nativitas Dei.* *apparitio,* θεοφανεία rectè dicitur; ex prærogativâ nempe Personæ, cui Divinitas *Ob unitatem hypostaticam,* inseparabilis est. *Causa*

Sic explicatâ Oeconomiam Incarnationis, *Incarnationis,* *Causas* cur Deus mirum hoc voluerit effeceritquè; non pigebit recensere: cum piis Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca, Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ, ac diligentiam collegit. *Nempe* *Finis* ergo: depromamusquè ex hac penu: *Finis* *ejus,* *con-* primis *Finem;* quem sibi proposuit Deus: *venientiam,* *ne-* *cessitas,* *Finis* *est* *gloria* *Dei,* *Convenientiam* deinde, qua eum est excutis: denique *Necessitatem* ejus.

Finis omnium Dei operum, etsi passim, & verè assignatur *Finis* *est* *gloria* *Dei,* *Gloria* ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia redundet, ac re-
deat; attamen cum hæc ipsa Gloria, quæ
K est

est laudantium consentiens vox, & nihil in se solidi fructus habeat; & etiamsi haberet; tamen Deo sibi sufficienti, addere nihil posset; Ideo dicendum est: quòd, etsi Gloria, necessariò comitetur opera ejus; tamen finem eorum non esse, ali-quod ex illa emolumentum: sed solum, *Naturæ beneficæ, ut ita dicam; gustum: dum bene fecisse, & amat unicè: & gau- det: & fructum ex se, & facto suo capit.* Infinitæ inquam Bonitatis ejus, in bene-faciendo (ut ita dixerim) satiètas, finis est: quòd apparuerit benignitas, & hu-manitas Salvatoris nostri Dei: ut tam dis-fitam, & conditione, & culpâ, naturam assumere, & reparare voluerit.

*Aur qua-
dam Bo-
nitatis &
beneficen-
tia satie-
tas.*

*Et hinc
maxima
quæ possit
esse com-
munica-
tio.
Opitula-
tio.*

*Vindica-
tio à Da-
mone.*

*Conve-
nientia
auctoris.*

Hæc cum impulit; Primùm ad sui Conjunctionem: quæ major esse non potest, quàm in hoc Incarnationis Mysteriorum: *cùm Deus Homo factus est, ut Homo fieret Deus.* Deinde ad opitulationem: quæ tantò major est quantò magis miseris sub-venit: nec sese juvare valentibus. Deni-que, ad profligandam mali Dæmonis sævitiam: quâ exercebat regnum, fraudu-lenter victi, in primo Parente, generis humani.

Hic ergo finis est, admirandi hujusce Operis. *Convenientia sequitur: quæ ostendit; à nullo, (præter Deum ipsum) convenien-tius hominem vindicari debuisse: magis enim obli-*

obligaretur homo, Creaturae id sibi praestanti,
quam Deo. Cui itaque debemus (inquit Nempe
Divus Augustinus) quod post lapsum, nullius
justificati sumus. praeter-

Si autem Divinitati competiit nos vin- quã Dei.
dicare; conveniebat: ut id secunda ejus Idquẽ se-
Persona, id est *Filius*, exequeretur: cunda
illo enim nos decebat refici; per quem nos, ab Divinita-
omnia facta sunt. Deinde, *Filius* est proprie tis, Per-
imago Patris, & figura substantiae ejus: per sona.
hunc itaque, amissa in nobis imago Dei, re-
stitui debuit. Qui cum assumpserit hominem,
non in unitatem *Essentiae*, sed in unitatem
Personae; sequitur: quod etsi Trinitatis
una sit actio; Personae tamen Filii, pro-
pria hæc sit assumptio.

Post Convenientiam auctoris, non mi- Modi
nus elucet, convenientia *Modi*. Expedie- Conve-
bat enim apparere, & manifestari homini- nientia.
bus Deum: apparere verò non potuit,
nisi velo corporis contectus: quando ne Moy-
sis quidem faciem, mortales oculi susti-
nere potuerint, recenter à Deo venientis:
si autem corpore tegi debuit, nullo conve-
nientiùs quàm humano. Decuit deinde: in Ut in
hac Naturâ Dæmonem vincere, quæ à Dæ- carne
mone victa est. Major enim, exinde, cer- nostra.
tamini ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De *Femina* etiam nasci, itidem consen- Ut de se-
taneum fuit: Nam ut per mulierem primam mina,
mors; ita salus per alteram. & ut Eva cul-

*Eaque
Virgine
nascere-
tur.*

pæ, Mater; ita gratiæ, Maria. *Ex Virgine* autem: quia noviter nasci debuit, *novæ Nativitatis dedicator*: per quem homo nascitur in Deum, quia Deus in hominem natus est. Deinde, *Virgo adhuc erat terra*, nec ullo attrectata opere, *ex quâ formatus Adam*: ideo alter & *novus Adam*, itidem *ex Virgine*. Et, *sicut æterna generatio sine Matre*; ita *quæ in tempore Nativitas*, *sine Patre*: ut nempe una *Persona*, & *binos tantum*, & *convenientes Naturis*, haberet *parentes*.

Non indecorum Neque verò indecorum, Deum *assumpsisse* carnem: Nam *qui de limo fecit hominem*; quis arguat, quod per carnem *refecit*? *attrectavit primum*, cur non *susciperet alterum*? si enim non verè suscepisset, quis eum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa *simulatae Naturæ*? quorsum, inquam, homo, non tamen homo?

Et quòd infirmitates nostras portavit. Nec dedecet, quòd *infirmitates nostras ipse portavit*. Sustinuit enim, *non impostas, sed assumptas*: sustinuit; ut vinceret: *sustinuit; non succubuit*: hoc enim imbecillitatis esset: illud Fortitudinis & Virtutis. Subiit ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtutum officia versantur: quæ Magister & præceptor perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: *nec repugnare id,*

mortali, fragilique Naturæ; quod, eam indutus, fecit ipse.

Tertia *Convenientia* est *temporis*: quæ et si, illi soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportuno; attamen post correctum genus humanum; lege promulgatâ; post præmissa de se Prophetarum testimonia; & mira opera adstruendæ sui notitiæ facta; dum medium silentium tenerent omnia, & pacatus per Augustum Orbis esset; dum ultima Monarchiarum Roma, ad summum perducta fastigium; cum arx omnis superstitionis est facta; dum Hierosolyma in mores gentium paulatim transfiret; dum Synagoga, in sectas scissa, philosopharetur; & Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem saperet; dum per idololatriam, toti Orbi, princeps mundi hujus, imperaret; ut tandem ejiceretur foras; & regnum peccati destrueretur; nasci in hominem, Deus, commodum, opportunum, & *conveniens* judicavit.

*Tertiâ
Conve-
nientia
temporis.*

*Cujus i-
donee
causæ re-
consentunt.*

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut promisi:) *Necessitas Incarnationis* ostendenda est. Quæ nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens Deum, dari potest; dari tamen potest *congrua*: & *consequens*. Nam Deus semper vult fieri, quæcunque verè convenit fieri. Et sicut; quantumlibet parvum *inconveniens*, est illi *impossibilitas*;

*Necessi-
tas Incar-
nationis.*

*Non
absoluta.*

Sed con-sequens. ita *justa ratio*, est illi *consequens necessitas*. Has itaque consequentes necessitates ex sensu Sanctorum Patrum recensebo.

Prima est quia peccatorem redimere, non potuerit, nisi peccato non obnoxius. Prima autem est. Quòd non potuerit genus humanum, in peccatum lapsum, re- parari, nisi ab eo; qui & peccati, tam Originalis, quàm commissi, seu (ut vocant) Actualis, expers, & ἀναμαρτῶν omnino, id est, ut ita dicam, *impeccabilis esset*: Non enim subvenire peccato potuit simili peccato semel nexus, & semper obnoxius; nec intervenire pro sceleratis servis, complex, & adstrictus jugo servitutis: nec satisfaciens, gratus acceptusquè esse potuit, odium meritus: nec immunis à peccato. In quo igitur non erat, nec esse potuit peccatum, ipse venit auferre peccatum. Nam si in ipso quoque fuisset, aut esse potuisset peccatum, auferendum illi foret, non ipse auferret.

Altera quia satisfactio plena esse non potuit, nisi à Homine Deo. Altera consequens *Necessitas Incarnationis* est. Quòd offensa ac injuria Dei, à genere humano placari, ac compensari debuit, *justâ satisfactione*: satisfactio autem justa ac perfectâ est, quæ totum quod tenetur, liquidò & planè exolvit, sine ullâ condonatione. Talem autem nec homo, nec Angelus præstare Deo potest: nihil enim uterque habet, quod de suo, in solutionem ei imputet. Qui itaque eam præstaret; necesse est, ut communi, & purâ Creaturâ, major esset:

esset: Nihil autem tali Creaturâ majus;
nisi Deus homo factus.

Tertia Consequens Necessitas, petitur ex Tertia:
magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est quia infi-
ideò infinitè malum quia adversum, & ex nita cul-
opposito contrarium, infinito bono Tolli pa infini-
 itaque non potuit, nisi ab infinitè dignâ, tis erat
 id est; unâ cum Deo, imo ipsamet *Divi-* pensanda
nâ Personâ: quæ & texit, quâ sine labe
homo, infinitam vilitatem offendentis: &
æquavit, quâ Deus, infinitam Majestatem
offensi: condignus inquam Mediator: &
sequester pacis Christus: imis summa con-
jungens: & faciens utraqûe unum: in-
terventu nempe suo, velut ponte quo-
dam, terrena cœlestibus, humana con-
junxit Divinis: quæ absque illo conjun-
gi, nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Necessi- Quarta:
tas exinde. Quod si ne in pristinum qui- quia si ho-
dem statum, redire per se potuit genus mo veniã
humanum, quantò minùs æternam feli- non po-
citatem mereri, & obtinere? eam verò tuit me-
cum homini destinasset, & præparasset veri, quã-
Deus; necesse fuit, ut præstitisset: præ- to minus
stari verò prævaricatori, justè non potuit, præmiã.
nisi & post satisfactionem: & ob meri-
tum: solvere autem, ne dum mereri,
non erat virium humanarum. Itaque ip-
sum; humanitate assumptâ, & abolere
culpam, & præmium hoc ingens mere-

ri, oportuit: per quod Filii Dei nominamur & sumus: si autem filii; & hæredes gloriæ ejus: hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Neceffitates has approbavit successus.

Hasce necessitates, videtur Deus eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa fuissent. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfecta opera; sed ut manifestius, & morbi, & remedii magnitudo, pateret:

Qui non secutus ex lege Naturæ.

Gradus verò hujus operis hi fuère. Primùm; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in terra ad malum omni tempore; ut mederetur tam gravi morbo; *Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris; & nunquam deleri penitus passus est: & semper redintegravit: manifestatione sui, allocutione, admonitione, præceptis, somniis, signis, præmiis, ac pænis: quæ cuncta, in Patriarcharum & Prophetarum gestis, spectantur.*

Nec ex lege scripta.

Deinde; cùm hæc non sufficere viderentur; *Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumquè legislatorem, deceret. quâ de re, in tertiâ parte, capitis hujus, dicitur uberiùs.*

Tertio; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantùm datum; sed per gentes spar-

sparsum, & optimis quibusque ingeniis *Nec ex*
 insitum, sapientiæ studium: per quod *dictamine*
 impressas, innatasque mentibus nostris, *Philoso-*
 Veri notiones; ad artis & scientiæ mo- *phia.*
 dum perducere, conati sunt multi: idque
 sæpe haud irritè: ut testantur non pauca:
 quæ vetus Philosophia prodidit: arcana
 profectò, & abdita veritatis. Id verò,
 etsi absque adminiculo aperta revelatio-
 nis; non tamen certè sine Divino instin-
 ctu: & occultâ quadam, mentium, velut
 manu ductione: Non enim alius, sapienti-
 æ has scintillas, spargere potuit; nisi Sa-
 pientia ipsa: id est Deus.

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non *Tria hæc*
 attulere tamen plenam generi humano *non juve-*
 medelam: Nam, *Legem Naturæ & scriptâ,*
numquam ita cultus Veri Dei obtinuit, ut *runt cor-*
πολυθεία & idololatria tolleretur: nec Ju- *ruptum,*
 daismus Dei Veri notitiam, ad gentes *genus hu-*
 transmisit. Unde, *Deus Israelis vocatus,*
qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique:
 & tantùm notus in Judæa Deus: Philoso-
 phia verò multò minùs id præstitit: dum
 aut non firmiter, unum autorem & recto-
 rem universi docuit: aut si docuit; (ut
 forsitan secta Stoica;) nullo tamen fructu
 ad cultum ejus: imo adeo eum insuper
 habuit; ut ei; sapientem suum, vel æ-
 quaret: vel præferret. Immortalitatem
 autem animorum, nulla prorsus professâ
 K 5 est,

est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus;) oculus, absentia, id est à sensu remota, non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum ejus sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt; qui viderunt; ita *Divina & æterna, à Deo æterno tantum, didicisse oportuit.*

*Itaque
ultima
imposita
manus.*

*Incarnatione
Dei.*

*Cujus
fructus
ante re-
censit.*

Itaque: ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi; postquam Deus multifariam multisquè modis, olim locutus esset Patribus, in Prophetis; *novissimè loquutus est nobis in Filio: & docuit nos, omnem veritatem, per eum; qui est Via, Veritas, & Vita.* ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum, ejus Providentiam, & demum vitam æternam agnoverit: credideritquè: eaque obtinuerit salutis subsidia; quæ recensui compendio: cum de Gratiâ tractarem: & quæ dicam infra uberius, ad quæ loca ne tautologus sim; meritò Lectorem remitto.

*De alterâ, nempe Spiritus Sancti
Missione.*

Sequitur jam altera manifestata nobis *Missio: Tertiæ Divinitatis Personæ: nempe Spiritus Sancti: pari compendio, eodemquè ordine tractationis explicanda.*

Oeco-

Oeconomiam ejus, Ecclesia Catholica *Oecono-*
 profitetur talem. Post perfectum consum- *mia mis-*
 matumquè redemptionis nostræ opus: *sionis*
 quod Filii Persona implendum susceperat: *Spiritus*
 cùm idem *Redemptor rogaret Patrem, ut*
alium Paraclitum daret nobis, qui maneret
 nobiscum in æternum; & rogatu ejus, &
 meritis, *venit Paraclitus Spiritus Sanctus:*
 quem misit Pater in nomine ejus. In no-
 mine, inquam, ejus: *sicut enim in æternâ* *Qui à*
illâ Processione, à Patre Filioquè originem *Patre Fi-*
habet; ita & ab utroque temporalem missio- *lioquè*
nem. Quæ tum primùm manifestata no- *missus.*
 bis; cùm Filius opus consummasset,
 quod illi dedit Pater ut faceret: ante enim
 non erat plenè Spiritus Sanctus datus,
 quia Jesus nondum erat glorificatus.

Acceperunt ergo credentes virtutem *Narratio*
 Supervenientis Spiritus Sancti, in eos, *hujus*
 tum primùm; cùm complerentur dies *Missionis.*
 Pentecostes: & essent omnes discipuli pa-
 riter in eodem loco. *Factus enim tum re-*
pentè de cælo sonus, tanquam advenientis
Spiritus vehementis: & replevit totam do-
mmum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt
illis dispertitæ linguæ, tanquam ignis:
 seditquè supra singuloseorum.

Miro tum, inquam, *modo communi-* *Per quâ*
cationis, per infusionem quandam, & illa- *sigillum*
psum Substantiæ suæ, impressit Spiritus *sanctita-*
 Sanctus, *velut sigillum ac formam, fan-* *tis.*

ctificationis animabus credentium. Antè hunc diem, Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis, per Operationem tantum, & effectiorem, charismata sua largitus est: tum verò demum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit: ut scripturæ loca evindunt: cum eum, nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa ejus esse, & denique, ut pignus, & arrhabonem, eum habere; testantur. Quæ cuncta substantialivam, & personalem in sessionem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis; (inquit Augustinus;) sed per ipsam Divinitatis ejus præsentiam: ita; ut in vasa cordium, animarumque (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cujus conjunctionis, peti similitudo potest, à mitione metallorum: vel olei cum cerâ: vel cum aquæ vinum infunditur.

*Communica-
tio
hec dif-
fert ab
unionem
hypostati-
ca.* Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo: ibi enim, à Deo, in unitatem Personæ, assumpta Humanitas; hinc Humanitati communicata Divinitas: ibi uni, & individuo homini propria: hinc pluribus æquè impertita: per illam Homo verus, Deus verus: per hanc in filios Dei, hominum adoptio: non Spirituum; sed Spiritualium. Unde ibi naturalis unio: hic habitualis tantum.

Cau-

Causam Missionis istius, Divinitas, non *Causa*
 aliam, quàm in Incarnatione habuit: *hujus*
 nempe *beneficæ Naturæ suæ vim*: & se *Missionis*
 communicandi insitum appetitum: per *bonitas*
 hunc; ut à Filio facta copiosa redemptio;
 ita à Spiritu Sancto, *Sanctificatio nostra.*

Non enim hæc ab alio esse potuit, quàm à *Et san-*
 Deo. Nam Sanctificatio, est animi hu- *ctificatio*
 mani, supra ejus vires naturales, gratis *nostra.*
 effecta capacitas: quæ Deo plenos, ejus *Quæ non*
 què consortes naturæ, efficiat. Creatura *potuit esse*
 itaque non potest sanctificare Creaturam: *nisi à Deo*
 quia quod Naturale tantum est, Super- *unde au-*
 naturalem effectum non producit. Dein- *toris con-*
 de; nulla res potest animum, ejusquè re- *venientia.*
 cessum ingredi, præter Deum. Ille solus *Nam*
 scrutans corda, alioqui imperscrutabilia; *creatura*
 illi uniri; in illum tantum possumus *non potest*
 transmutari: (ut supra cum amoris vim *quid su-*
 demonstrarem; explicavi:) ille denique *pernatu-*
 solus est, dominus & arbiter mentis no- *rale*
 stræ: quam semper adire intimè potest: *produce-*
 ejus facultates ingredi: & quocunque *re.*
 vult, movere: ac ducere. Itaque largi- *Nec ani-*
 tio Sanctificationis, est munificencia Di- *mus in-*
 vinitatis. *gredi.*
Quod so-
lius Dei
est.

In Divinitate autem, proprium & pe- *Sanctifi-*
 culiare id tertiæ Personæ: id est Spiritui *catio pro-*
 Sancto. Causa est: quia illius æterna *pria ter-*
 Processio, à voluntate ortum ducit: *tia Per-*
sonæ.
luntati autem, ita Sanctitas annexa; ut

intellectui Veritas. Unde Personalis hic character, Spiritui Sancto; ut fit autor Sanctificationis.

Quia à Deo amate orta.

Deinde; *ille non natus nobis est, sed datus*: idquè ideo; quia amor; origo, & causa doni; Spiritus Sanctus. ergo proprie Donum, quia amor: Donum autem non aliud; nisi Sanctificationis: nam præter illam, à Deo amante, donari nobis minus non decuit: majus non potuit. Hoc accepto; contingit summum homini bonum: hoc dato; impletur summus Dei amor.

Cui velut aditum fuit Incarnatio

Tertiò; *cùm se generi humano, ita profudit Divinitas, in Incarnatione Filii; quidni faceret idem; in tertia Spiritus Sancti Persona*: cujus proprietates bonitas, & caritas est? Cùm Filius, non modò reparasset; & in integrum restituisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset; & velut aptam amoris infinito reddidisset; quomodo, non rueret ille, *in communicationem?* non aliter, ac ignis admotus, in Materiam accendi & ardere promptam? si sapientia æterna eo se demisit; ut non Spirituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & semen Abrahamæ apprehenderet; quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis consortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, faci-

Et Sapi-entia exemplum bonitas subsecuta

faci-

facilem paratamquè? Meritò itaque, hisce de causis, æterna charitas, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum: qui datus est nobis: ut bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Post *Convenientias auctoris*, sequitur *modi*, congrua & consummata præstantia: *In igneis enim linguis*, Spiritus Sancti Misfio apparuit: convenienti profectò; æstui illi æterni amoris; & vim ac efficaciam ejus repræsentante Formâ. *Quid enim amori, igne similis?* utriusque natura ardens, & flagrans est. Misit itaque, Pater & Filius, sacrum hunc ignem in terram: hoc utique fine, ut accenderetur, & arderet: ut fervens in nobis desiderium suifaceret: & cum flamma sursum elevaret: ut scoriam animorum purgaret: vitiaquè exureret: ut denique, mentes, affectibus terrenis facilè cæcas; illustraret: ac lucis suæ radio illuminaret.

In linguis etiam apparuit: & statim post descensum suum, largitus est earum notitiam: cum admiratione enim omnium maximâ, rudes, ignari, indocti, imperiti, cœperunt loqui variis linguis: prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: ut nempe, *quemadmodum conatus superbiæ*, & *vani elatusquè Spiritus*, confudit linguas; ita Spiritus Sanctus eas uniret: & hoc necessario instrumento, Apostolos ad præ-

Convenientia modi.

In igne apparuit quia amor est.

Ut accenderet,

purgaret, exureret.

In linguis apparuit.

Quia largitus imperitiis earum notitiam.

prædicationem Veritatis, redderet idoneos.

Quia nos docet loqui in Psalmis Spiritu- libus.

Præterea, impletî Spiritu Sancto, variis linguis loquimur: dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, puras manus levamus: laudes & gratias agimus: prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifesta-

Vt loquamur rectè Verbum, quod Caro factum est,

tum est: dum Verbum Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggereret nobis omnia, & cujus unctio doceret nos omnia, in linguis igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labiis, loqui abbreviatum hoc Verbum non potuimus; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet: & linguas nostras, humana tantum balbutientes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu, ita animaret; instrueretquè; ut loqueremur rectè.

Convenientia temporis.

Nempe post redemptionem sanctificationem.

Tertia est *Convenientia Temporis*: sed ea jam in ipsâ Oeconomia Missionis explicata est: nempe, post redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cùm ascendit, qui descenderat; misit quod promiserat: & dedit dona hominibus: nisi enim ascendisset, prius consummato opere; meritis ejus, obtentus Paraclitus, non venisset ad nos. Ergo commodè *Redemptionem Sanctificationem* secuta est.

Ne-

Necessitas demum Missionis istius expen- *Necessitas*
 denda restat. Ea autem est nostræ miseriæ: *hujus*
et si enim redempti à Christo; non tamen re- *Missionis,*
lieti sine hoste: cum quo dum vivimus, *primum*
 continuè nobis pugna. Voluit nempe cer- *ex nostra*
 tamen nobis esse; ut esset meritum, *indigen-*
 ctoria, & corona. *Hostis primus Caro est:* *Contra*
 quæ adversatur ita Spiritui; ut ille olim, *carnem*
 in homine non mansurum se dixerit, *quæ spi-*
 quia caro esset. Contra hunc ergo, *ritui con-*
 tinuum, & domesticum hostem; præsi- *traria.*
 dium unicum, intima Spiritus Sancti in
 nobis mansio: *Quam & promisit Deus,*
 cum dixit; *Effundam Spiritum meum*
 super omnem carnem: & præstitit: cum
 Spiritus Sanctus supervenit in nos: ita,
 ut quod ex carne natum, caro erat; id
 nunc natum ex Spiritu, unus cum illo
 Spiritus efficiatur.

Necessitas ejusdem Miseriæ, altera est: *Alteram*
ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo *contra*
 etiam major multò, quàm cum carne *spiritua-*
 colluctatio; adversarius enim hic noster, *lia ne-*
 non modò tanquam leo ferox inhiat no- *quitia.*
 bis; sed etiam ut callidus serpens, insidia- *Nobis en-*
 tur calcaneo nostro. Porro, cum ille spi- *nim in-*
 ritus sit; ideo necesse fuit, firmari nos & *hiant &*
 tutari Spiritu Sancto: qui ab ejus potesta- *insidian-*
 te & servitute eriperet, & in libertatem *tur.*
 Filiorum Dei vindicaret: nam ubi Spiri-
 tus Dei, ibi libertas.

Tertia Ultima Necessitas est: quia orbatī per
quia eramus or- *Ascensum Christi, indigebamus Paraclito,*
phani *seu consolatore animarum nostrarum: Qui*
post Christi- *igitur dixit, non relinquam vos orphanos;*
stum. *providit hunc tutorem: & suis meritis*
obtinuit: & unâ cum Patre præstitit: ac
Et assi- *misit. Et; sicut æternus Pater, ita dilexit*
stente *mundum, ut ei Filium suum unigenitum da-*
Spir. S. *ret; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum*
egebamus *usque in finem: dum ambo, à se utroque pro-*
cedentem, donârunt Spiritum Sanctum: sem-
per nobiscum mansurum: & assiduam
nostri rectorem: & protectorem.

Utriusq; Hæc sunt quæ strictè recensui; utrius-
Missio- *que Missiois, immensa prorsus, & infi-*
ingens er- *nita Dona Gratia: quæ non modò fando*
ga nos di- *complecti, nemo dignè potest; sed ne*
gnatio, *cogitatione quidem ac mente assequi: ad*
quæ stupent Angeli: & mirantur tantam
dignationem generis humani: dum se tota illi
insudit Divinitas: quin imo si tangi pos-
sent invidiâ, quererentur, homini velut
Angelis *minori, & prodigo filio, præ se & Na-*
pœne in- *turâ suâ, talia ac tanta data, concessâquè.*
videnda

Infinité Itaque exinde, quid sit muneris, offi-
æstimanda. *ciiquè nostri, dignè æstimemus: magna*
quippe accepimus: & naturæ nostræ mo-
dum longè supergressâ: quæ ut dantis
magnitudinem testantur; ita confessio-
nem nostræ indignitatis inprimis requi-
runt. Profiteamur ergò verè nos indignos,

ut tantò magis crescat gloria, beneficæ *Cum con-*
 Divinitatis. Deinde exaltemus Dominum, *fessione*
 & exultet spiritus noster in Deo salutari, *nostræ in-*
 ac sanctificatore nostro. Postremò parem *dignitatis*
 curam, studiumque, tot ejus auxiliis su- *Laude*
 mamus, impendamusque, & coopere- *Dei.*
 mur gratiæ: ut compotes esse possimus *Et coope-*
 (quam explicatum eo;) Gloriæ, *ratione*
gratiæ.

D O N A G L O R I Æ.

AD hæc enim explicanda expendenda- *Eorum*
 què, Ordo me promissæ tractationis *basis Im-*
 deducit. Quorum basis ac fundamentum *mortali-*
 duplex est: nempe *Immortalitas animorum:* *Resurre-*
 & *Resurrectio Corporum.* *ctio.*

De utroque non est opus longâ disserta-
 tione evagari: Christianis namque scri-
 buntur ista: utrumque firmâ fide creden-
 tibus. Et in Prolegomenis jacta jam sunt, *Primâ*
 etsi velut per transfennam, solida tamen *asserta, in*
 argumenta, adstruendæ immortalitatis: *prolego-*
 Vitamquè æternam nobis Deus promisit: *menis.*
 commendavit: appetere suasit: & hanc
 præsentem, transitum tantùm, ad illam
 nunquam finiendam, esse asseruit: do-
 cuitquè: & quidem tam certò, tam cre-
 brò, ut non sit amplius dubitandi locus.

Resurrectionem item Corporum, ipse *Alterâ*
 Resurgens, & docuit: & monstravit: u- *certa itē*
 tique omnipotenti Deo *minimè difficilem:* & *apertâ*

Nam

Deoque facillima. Nam qui potuit hominem Creare, quomodo non posset mortuum suscitare? Cùm (ut Augustinus ait,) majus miraculum sit, nos semper homines nasci; quàm mortuos resurgere: *difficilius namque est,* (ait Minutius Felix:) *id quod non sit incipere; quam id quod fuerit, iterare:* Quod itaque Deus præstare facilè potest; id & præstitit ipse: & deinceps præstiturum promisit. Credo itaque: & cum Jobo scio: ac dico: quòd Redemptor meus vivit: & in novissimo die, de terra surrecturus sum: & rursus circumdabor pelle meâ: & in carne meâ videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse: & oculi mei conspecturi sunt: & non alius: reposita hæc est spes in sinu meo.

Credenda igitur firmiter.

Et vita altera certo expectanda. Vivemus inquam, vivemus in æternitate: cum animâ & corpore: vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam: Quam difficile est verbis explicare: cùm notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum, quin & captum, mentis humanæ, longè superare ea; quæ præparavit se diligentibus Deus: attamen dicenda sunt, prout in umbra tantùm, & tenui imagine tradita habemus.

Cujus beata ineffabilis gloria.

Quæ primum ad animum pertinet. Ea verò partim ad animum pertinent: partim referuntur ad corpus. De Animo jure merito præmittam: ille enim propriè solus

solus capax est, veræ felicitatis. Huic igitur Vulgò in visione ponitur. visionem Dei tribuunt: & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor: quin imo prorsus agnosco: sed id paulò aliter, quàm vulgò solet, explicare contendam.

Primùm igitur; totâ Animâ Deum Sed id recipi; Dico. Cujus facultates, seu Potentia accuratius ad lectus, Voluntas; ideo omnes hæc à Deo facultates animæ repleri; & omnes plenè & pariter compones illius debere fieri; firmiter statuo: atque id ita deduco.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu fateor, nuperæ scholæ; sed nec cujusquam veterum, quod sciam; sed si inspicis, profectò ex Naturâ ipsâ rei. *Memoria namque mihi; est Potentia animi, & internus ejus sensus, species & imagines, seu ideas rerum apprehendens: ac retinens.* Obtinuit vulgò, ut pro recordatione tantùm, & reminiscentiâ accipiatur: sed imperitè profectò: hæc enim, pars ejus tantùm est: nempe quæ præterita revocat. *Altera* Recordatione, cogitatione, admiratione. verò est, quæ in futura extenditur: & fertur: quam vocabo, *Cogitationem.* *Tertia* denique, quæ præsentia aspicit, quæ *Admiratio* rectè vocabitur.

Tria hæc; visionem & intuitum animi, referunt omnino: ac repræsentant. Nam

Re-

- Recordatio, prae-
vitorum
est visio.* Reminiscencia praeteritorum, quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quaedam & reductio? Futurorum deinde cogitatio, (cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito:) est eorum quae ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitque, prospicere & providere dicitur. Admiratio, praesentium est intuitus & visio mera: (unde miro; olim idem quod video:) quae dum exacta est; illicium statim praebet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum, proprie ad memoriam pertinet: & id; quod prima apprehensio intellectus vocatur; non intellectus pars, sed memoria ipsa est. Confundi haec facile possunt, ob magnam facultatum Animae inter se connexionem: sed profecto non debent: & secernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animae expungenda; quae primas in illa partes obtinet. Estque Potentia: non modo par aliis duabus; quia illis coessentialis, sed ut supra memini Ordine Originis prima. Merito itaque in beato illo statu animorum, primam partem habere debet: eamque non aliam, nisi *Visionem*.
- Visio ejus
est Divina
essentia.* *Visio haec Memoriae, est inspectio & intuitus quidam Essentiae Divinae, intimaque Naturae ejus: inquit enim Paulus: nos Deum*

Deum visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, profectò videre est Essentiam. Et facies Dei, (inquit Augustinus:) manifestatio ejus est. *Videbimus ergo Memoriam, Essentiam Dei* & defixi erimus, immotâ & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, admiratione:

Qua videtur Deus sicut est.

Eam verò statim consequitur, altera facultas Animæ, nempe *Intellectus*. Cujus est, id quod *Memoriam visu apprehendit, cognoscere: & comprehendere*. Visam itaque à *Memoriam Divinitatem*, statim ille noscere contendet: & infinitos illos *thesauros scientiæ Dei* ingressus, perfectissimam omni parte *Naturam Considerabit*: agnoscet: confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè, ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

Eam sequitur cognitio Intellectui propria.

Agnitionem denique ejus, quod *Bonum per se, proficuum, oblectans, & denique omnino perfectum est; quod consequatur Amor, & fruitio, & quies, & gaudium*; manifestum omnino est: Ruit enim in hæc *Voluntas*, sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui: & gaudium ejus nemo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit: & sine fastidio fatiabitur: cum apparuerit ei gloria: & famen

Hæc denique voluntatem rapit in amorem.

Qui ruit in bonum.

men sine indigentia, sine siti, sine fame, *semper appetens, & semper fruens* erit.

Quæritur quomodo videbitur invisibilis Sed in his, difficultates binæ sunt, quæ non explicatæ, dubios & perplexos reddere possent. Cùm enim Deus, ἀόρατος, id est invisibilis, sit; nemo vidit Deum unquam: ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet;

Respondetur quod animo. Quæritur quomodo à Naturâ Creatâ videri poterit? Respondeo: quemadmodum videntur invisibilia: nempe animo. hoc inquam, eum videbimus: sed (ut inquit

Ex manifestatione Dei.

Apostolus;) cùm apparuerit: *in nostra enim potestate* (inquit Augustinus;) *non est eum videre: sed in ejus potestate est, apparere.* Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras juverit; non erimus capaces istius visionis. Quæ est, *facultas supernaturalis*, Divino auxilio data animæ humanæ: alioqui ad intuitum Divinitatis debili: & infirmæ.

Quod incomprehensus sit Deus.

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus Deus est; *quomodo eum comprehendemus?* Comprehendere enim, est totum & simul complecti: continere; & capere.

Ratione aperta demonstratur.

Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant; continens contento majus est; ita in Noscibilibus (ut sic τα νηπὰ vocem) par esse debet, notum & noscens: sciens, & scitum: quia alterum alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes; major:

Jor: Si qualitatem; par esset homo Divinitati: si eam totam plenè comprehenderet.

Dicendum itaque: *non ita eam comprehendi; ut hac comprehensione, tota exhauriatur Essentia: & ut ista Notitia, sit idem cum ejus Substantia: taliter enim solus Deus seipsum novit: ut supra demonstratum: sed ita; prout capax reddi potest natura humana: & infra Divinitatis, (quæ in Triade tantùm est;) mensuram & modum: quem nulla Natura Creatata attingere potest.*

Quomodo tamen possit comprehendere docetur.

Neque Opponas; simplicissimam Naturam non posse comprehendi: nisi aut totam, aut nihil ex eâ: ita ut aut plenè debeat agnosci Deus: aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia etsi indivisibilis, & *ἀμερῆς*, seu (ut ita dicam;) *impartibilis, est Deus; tamen ut nos eum, quodammodo nunc partimus & dividimus; dum attributa ejus singillatim recensemus; sine ullâ tamen ejus noxâ: ita & in vitâ æternâ, etsi agnosceretur plenè; pro captu & modulo cujusque animæ; non ideo tamen dividetur, secabiturquè in partes: sed totus & simplex, Sufficiet omnibus: sine sui extensione & partitione.*

Sine divisione ac partitione, ac extensione.

Sine partibus.

Sufficiens omnibus.

Quodsi petas: quomodo id fieri possit? Ad mensuram. Hoc unum respondebo: id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. *Quem usq; admodum capacitatis.*

admodum autem debiliores oculi, non minuunt rem aspectam, etsi illam minus videant; idem quoque & hic censendum est.

Sed ne-

*cessarium
hic est lu-
men glo-
ria.*

Locum hunc concludo: *Necessarium* asserens, *Divinum* hic auxilium, & quod vocant *Scholæ*, *Lumen Gloriæ*. Illud enim *desigit Memoriam admiratione: illustrat Intellectum agnitione: occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc; conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum, videant: noscant: ament: idquæ tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè; & ut par est; & Naturæ Creatæ modum, superfluentem (ut ita dicam;) implere possint.*

*Post ani-
mi felici-
tatem
corporis
felicitas.*

Felicitate animi sic recensitâ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & auctoritate Divinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur: si dicta ubertim ab aliis, repetere luberet. Quin & illa, eâdem auctoritate addi solent:

*Quæ stri-
ctim de-
scribitur.*

quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumquæ tam altum dedecens est:) videntur pertinere. Ut sunt illa: cum Deus, Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum, & quod profectò mirandum, se præcinctum & ministrantem promittit.

mittit: Cùm ibidem, *Cantum & harmoniam, suffitum & odorama*, Scriptura memorat: cùm splendor Civitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur: cùm hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cùm propriè pertineant ad Corpus; quin ejus oblectamenti præparata sint; nullo modo potest dubitari: *Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expers esset. Non quòd, ista terreno prosus, humano, ac hujus vitæ modo censenda sint; sed ratione quâdam: ut nobis ignotâ, ita statui immortalis, congruâ & convenienti.* Immorari his, & oratione provehi, per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est promensura Scripti, quam mihi præfixi.

Potiùs itaque subjungo, necessaria quæ hinc manant monita. Ut quemadmodum Dona Gratia expendimus; ita paria eis hæc Gloriae agnoscamus: & ut in illis magna accepisse gaudemus; ita in his non minora accepturos speremus. Utrique enim Divinitatis quædam possessio est: ultra quam nihil magni est: sed hoc res differt, quòd Gratia, & potest non strâ culpâ non accipi: & potest amitti: Gloria cùm obvenit, amitti non poterit: securitas enim, comes ejus perpetua est.

Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc beatumquè statum. Si Poëta spe facti non

mæ posthumæ dixit ; Non totus moriar : Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat ; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. *Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est : & phasè, seu transitus ad vitam meliorem : Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit : idquè victoriæ pretium, præmiumquè, & ipse tulit : & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur : Deum in quo omne bonum appetamus : in eum toto animo, & Naturâ feramur : & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.*

Mors enim somnus. Toto itaque animo æterna appetenda.

PARS CAPITIS TERTIA.

Ut à nobis nosci voluit Deus. Ubi, Religionis veræ, triplex, per tria tempora, status : ejusquè ultimæ, id est, Christianæ, fundamenta : ac Signa : Per quæ Hæreses, ab illâ, faciliè dignosci, vitariquè possunt.

Deus se autore cognoscitur. **D**eus non nisi se autore cognoscitur : inquit verè Hilarius. Itaque illi soli de se credendum est : & iis ; quæ cognitioni nostræ, tribuit, assentiendum. Hinc enim religio manat : id est : *de rebus Divinis, segura, immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas.* Videamus igitur : quoties, & quomodo, eam, generi humano, aperuit : seu, *ut à nobis nosci voluit, Deus.*

Hinc manat religio vera.

L E X N A T U R Æ.

Vera Dei cognitio, ac Religio, ad tria ^{Prima in} tempora reducitur. Primùm enim; ^{lege natu-} innotuit statim Deus; homini creato. Nam ^{ra.} recens, à Dei manu, & opere, factorem ^{Innotuit} suum conditoremquè, quin cognoverit; ^{enim A-} dubitari non potest: ^{damo} manifestavit enim se ^{Deus.} illi: allocutus eum est: & dum mentem ejus, cognitione rerum creatarum illustravit; (quod nomenclatura illa animalium testatur: & addictum usui ejus univ-
sum:) Dum, inquam, hæc usu ipso, cognovit; necesse est, ut Autorem quoque eorum cognoverit.

Sed hæc notitia: ut sufficiens & conveniens, rectæ illi ac simplici innocentia ^{Sufficien-} erat; ita procul, à curiosâ nimis, acri, ^{ti ad sta-} & inquietâ indagatione: in quam, ^{tum inno-} esu ^{centia ne-} titi fructus, lapsa est natura humana: & ^{ritia.} loco sapientiæ, scientiam tantùm consecuta: quæ eam anxiam magis reddidit: & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adepta est.

Post culpam verò; & pœnam primi ^{Quæ post} Parentis: nihilominùs, & ipsius, & po- ^{culpam} sterorum ejus, eam curam habuit Deus; ^{non cessa-} ut noluerit eos oblivione Divinitatis, igno- ^{vit.} ratione recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimo *Cain*, odio fratris, ac

Firmata, invidiâ incensum, jamquè cædem ejus cogitantem, *blandè admonuit*: Bene, aut *salubri* fecus, facta; præmium vel pœnam merere: Moderandum ratione affectum: *redargu-* & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, (inquit) recipies: sin autem malè; *admoni-* statim in foribus peccatum aderit? sed subte erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. *Caim.* *Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitariquè posse, ostendit*: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique, in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Apud Sethi progeniem cultus Dei æternus. Post necem Abelis, natus est Adamo Seth: huic verò filius Enos: qui (ait Scriptura) cæpit invocare nomen Domini: Cultusquè Dei, ac Religio vera, apud illius posteros mansit: Scissumquè genus humanum, in filios Dei, in Sethi posteris: & filios hominum, in generatione Caim.

Quem corrupto genere humano, solus Noë propagavit. Sed cùm filii Dei, accepissent sibi in uxores filias hominum; corrupissetquè omnis caro viam suam; Noë tantùm, (inquit Scriptura;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis: & cum Deo ambulavit: ideoquè solus diluvio servatus est.

Ex ejus tamen posteris, potissima pars, in theoplanesiam politheiam, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio, ad
Abra-

Abraham, & deinceps per Israëlitas, uf- Cujus ta-
 que ad promulgationem scriptæ legis, men po-
 propagavit acceptum Deo cultum: qui steri lapsi.
 paucum constabat ritu: eoquè usu po- Præter
 tiùs, quàm per institutum, recepto: ac Sem &
 introducto. Præter circumcisionem, quam Abrahã.
 Abraham, expresso jussu Dei orsus; fan- Cui cir-
 guine pactum, cum Deo sanxit: eoquè cumcisio
 suam posteritatem obstrinxit. Hucusque imperata.
 vocatur lex naturæ.

L E X S C R I P T A.

Sed cùm, nullo hæctenus certo institu- Deus tan-
 to, illigasset Religionem Deus; tandem dem Re-
 ejus statum *definiuit: promulgatione legis:* ligionem
digito suo, in tabulis lapideis, exarata: & scripto
jussæ, imperatæquè per Moysen interpretem. præcepit

Promulgationis istius, ingens præsus Et pro-
 authoritas: quippe factæ, autore ipsomet mulgat
 Deo. Quod ipse, utpote magnum, sig- legem
 nanter expressit: dum Moyse loquens; propria
 veniam (ait) ad te: in caligine nubis: ut allocutio-
 audiat me populus loquentem. Et cùm ne.
 hoc, magnâ præstitisset majestate: vidi- Et mag-
 stis, (inquit,) quòd de cælo locutus sum na maje-
 vobis. Nempe; postquam toties, pri- state.
 vatim affatus Patriarchas esset; tandem
 etiam totum, ex eorum progenie popu-
 lum, triduo ante præmonitum, consti-
 tutoquè die. Hanc allocutionem Moyses

*Quod
merito
exagerat
Moyſes.*

*Magnum
quippe,
& ad au-
thoritatem,*

*Et ad in-
cutiendam
terrorem.*

*Lex hæc
partim
Moralis.*

*Quæ ve-
tat pecca-
re.*

ingeminans; Accessistis, (ait) ad radicem montis: qui ardebat usque ad cœlum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum ejus audivistis. Et passim hæc, meritò in sacris repetuntur: eximia enim, & prorsus summa fuere, ad conciliandam legi auctoritatem: & quæ assensum ei, obsequiumque, exigent, necessariò. Non enim populus Israel, (inquit Augustinus;) auctori legis Deo, & ejus interpreti Moyſi, sic credidit; quemadmodum suo Lycurgo Lacedæmonii: quòd ab Jove, sive Apolline, leges quas condidit, se dixit accepisse. Cùm lex dabatur populo, quâ unus coli jubebatur Deus; mirabilibus signis, prodigiis, & motibus apparebat, creaturam servire debere Creatori: & timor incussus est Dei; terribilis super omnes Deos: & frenum exinde peccati. Hanc enim causam, sic promulgatæ legis, adfert Moyſes: ut terror illius esset, (inquit,) in vobis, & non peccaretis.

Lex ista, & Religionem continet: & Politiam: de hac non est hîc sermo. Religio verò, de qua nunc res est, habet præcepta: partim ad vitam, & mores: partim ad ritus, ceremonias, cultumque Dei. Prima pars, *Moralis* dicitur: quæ aut vetat peccare: dum, non occides; inquit: non furtum facies: aliaque: sed in-
ter

ter illa, altum profectò, perfectumquè
 illud: non concupifces: quo omne pec-
 catum penitus arcetur: excluditurquè:
 Aut jubet bene agere: imperatquè virtu- Et jubet
 tes: quarum officia ad duo capita redigit: bene age-
 nempe, ad Dei, & proximi dilectionem. re.

In his enim duobus, universa lex & Pro-
 phetæ. Hoc mandatum magnum in lege.
 Hoc compendium pietatis, charitatisquè
 in quo tota sanctitas, & justitia.

Pars altera ejusce Religionis, ceremo- Partim
nialis erat. Ubi accuratè, cultus sacrorum Ceremo-
 descriptus: ut ritus phase: esus agni: & nialis. in
 azymorum: requies Sabbathi: neomeniæ: ritibus.
 altare: victimæ: holocausta: expiationes:
 thymiamata: aliaquè complura: quæ si-
 gillatim, minutatimquè recensentur.

Lex itaquè Domini Sancta: sed tamen Sancta o-
 pro ingenio; populi constituta. Hinc e- quidem
 nim est: quòd *præmia illi fuere, vitæ præ-* sed ad in-
sentis: & bonorum temporalium: quorum genium
 promisso, & largitione ad observantiam Populi
 invitatus: non aliter; quàm pueris olim, facta.

dant crustula blandi Doctores: elementa Premia
 velint ut discere prima. Deinde: cùm hujus vi-
 idem populus duræ admodum esset cervi- tæ assig-
 cis; pœnis repentinis, & suppliciorum nans.

fervili terrore, sapiùs compescendus fuit.
 Uti enim, olim futura præmia, illos non Pœnis pœ-
 illexissent; ita nec pœnæ deterruissent niens re-
 posthumæ. Omnino itaque ingenio tan- pentinis.

tum populi illius, accomodata lex fuit.

Unde patet cessaturam fuisse. *Atque vel hinc patet: cessaturam illam fuisse: & locum daturam perfectiori: quæ omnes gentes concerneret: converteret: & comprehenderet. Prout id Jacob Patri-*

Prout prædictū imple- *archa, David sæpiùs, tum Isaias, Jere-*
sumquè. *mias, Daniel, Malachias, aliique locis*
notis prædixere: impletumquè videmus.

Ipsemet præcepta autò exequi voluerit Deus. Nem-
scribere. *pe ut majorem auctoritatem adderet illis, quæ*
totum genus humanum in perpetuum obligant,
ideoque; immutabilia sunt.

L E X G R A T I Æ.

Tertium Religionis vera tempus à Christo. *Post legem, itaque naturæ, quæ ad*
Moysem; post legem scriptam, quæ
ad Christum; tandem ab illo: incipit
consummatæ Religionis tempus: tertium;
ultimumquè: quod est, Lex nova: Lex
gratiæ.

Qui au- *Quæ licet figuram, (inquit Leo;) in*
xit mora- *veritatem; Prophetiam, in manifestationem;*
lia præ- *legem deniquè in Euangelium vertit; att-*
cepta, ac *amen non modo nihil, de Moralibus ac De-*
perfectis, *calogi præceptis dempsit: sed potiùs longè illa*
auxit: perfecitque: ut vel ipso hoc Scri-
pto, quo præcipua Christianæ sanctitatis
explicantur, patet evidenter. Ceremonia-
lia verò, quæ in figura olim erant, re
ipsa

ipsa complevit: ita ut pro carnibus anima- Ceremo-
 lium, & sanguine hircorum, jam (ex nialium
 prædictione Malachiæ) in gentibus, & verò signu-
 in omni loco, sacrificetur, & offeratur nomi- ra in im-
 ni ejus: Nempe, oblatio munda: novum & plevit.
 incruentum Sacrificium: de quo infra di-
 cendi erit locus.

Premium verò legis istius, æternum con- Præmia
 stitutum: & non in carne, sed spiritu beati- æterna
 tas. Cùm Christus, suis meritis, dedit constiit.
 nobis potestatem filios Dei fieri, his; qui non
 ex carne nati, credunt in nomine ejus: &
 exinde, hæreditatem capiunt æternæ fe-
 licitatis: in qua summum, & naturam
 etiam supergressum hominis, bonum.

Quod attinet novæ hujus legis promul- Promul-
 gationem; hæc non eo, quo vetus, modo fa- gatio hu-
 cta. Non enim illi apparatu, Majestate, & jus legis,
 pompa: quia hic modus, ad ingenium huma- dispar à
 num, sese quodammodo attemperantis Dei, veteri.
 ultra non placuit. Non etiam cum terrore, & Quia sine
 minis: quia videretur, non posse serviri Deo, pompa si-
 nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ne terro-
 ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatio- re.
 ne dicta sunt. Nempe; per mansuetam Per infir-
 charitatem, & per infirma ac contemptibilia, ma victor
 victor, ac triumphator animorum, mul- animorū
 to mirabilior esse voluit Deus: majoremquè Deus.
 hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Unde est, quòd doctrina ejus, humilis
 visa, primâ fronte: & abjecta. Et præ-

Prædicatio Evangelii prima fronte humilis. dicatio Evangelii, (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) ejusmodi doctrinam, dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: *certè primâ specie, minor videbitur, cæteris seminibus, sementis Evangelii.* Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *κωπιας* illas *δὲ ξας* evertit: vanas esse ac inanes ostendit: *natas de ingenio, & sapientiâ sæculi: quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbiæ Philosophiæ elegit.* Ita ut & illa; & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium fastus; tandem *colla ejus doctrinæ submiserit: quæ irrita, ac illusa olim; nunc sola regnat: & animis imperitat nostris.* Nempe; vicit, suis viribus, nixa veritas: & stupendo prorsus modo, peregit tranquilla potestas: quod violenta, vetus illa, non fecit.

Et nunc sola regnat.

Non scripto tradita. Altera promulgationis legis novæ diversitas: quod non scripto, nec per literam, facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dixit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo in-

intulit, formulam autographam reliquit. Ita; ut *Euangelium*, seu bonum nuntium; non sit propriè, narratio illa dictorum, gestorumquè Christi: quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius, Sancti Scriptores, edidère: sed potiùs hoc nomine vocari debet *κηρυγμα* ipsum: id est, *legitima prædicatio: facta per Apostolos: id est Missos*. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in scripturis *Euangelistas*, qui *Euangelicam scripsère Historiam: sed potiùs qui prædicarunt Euangelium*. Quod testatur, locus ille notus factis, *Isaiæ*, cùm inquit: *Quàm pulchri sunt super montes pedes Euangelisantis, & prædicantis pacem: annuntiantis bonum: prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus*. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus *Euangelii, & Apostolis* dici; & verba clara testantur: & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam, fidei formulam acceperunt. Ostenduntque id: solennia illa; oretenus data, legationis velut instrumenta: quæ ab Euangelistis referuntur. Ut à *Matthæo*: qui post recensita Apostolorum nomina, datamquè illis tam amplam potestatem; *Hos*, (inquit) *duodecem misit Jesus: præcepitquè eis: dicens;*

Sed prædicazione.

Euangeliste propriè prædicatores.

Et loco Isaiæ.

Et intèpretatione Pauli.

Apostoli oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

dicens;

cens; Euntes prædicate, dicentes. Et apud eundem; post Resurrectionem suam, repetiit Dominus: Euntes ergo, (inquit)

Marci. docete omnes gentes. Marcus quoque: vocavit (inquit,) duodecem: & cæpit eos mittere binos: & exeuntes prædicabant.

Lucæ. convocatis (ait) duodecem, dedit eis virtutem: & misit illos prædicare.

Joannis. Apud Joannem; Illud: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et paulò post; ad declarandam potestatem; quorum remisistis peccata, remittentur &c. Paulus quoque; Legatione (inquit) fungimur pro Christo, tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) fecit ministros novi testamenti, non literâ, sed spiritu: Sed omnium optimè, Marcus: claudens Christi

Pauli. Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum: & sedit à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirman-

Modus prædicationis. te, sequentibus signis. Nullibi itaque, ut vides, mentio: scripto exaratae legis: sed cum promisso assistentiæ, datæ potestatis,

Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirman-

te, sequentibus signis. Nullibi itaque, ut vides, mentio: scripto exaratae legis: sed cum promisso assistentiæ, datæ potestatis,

& virtutis, missionis, & prædicationis, jurisquè ligandi, & solvendi.

Nusquam scripto legem exaratam, promulgans. Cur autem Christus non tradidit scripto doctrinam suam? Primùm, ea causa adferri potest: quòd semper elegerit, mundo,

&

& expectationi humanæ, contraria. Itaque illiteratus potius haberi, quam literis uti voluit. In parabolis tantum, apperuit os suum: & quia cum simplicibus fermocinatio ejus; ideo, scriptis operosis non est usus. Deinde cum professus esset, se non venisse legem scriptam solvere: ut id re ipsa ostenderet, nullum ei scriptum opposuit. Sed præcipua, & vera causa, ea omnino est: quod voluerit Ecclesiam suam, supra fundamentum Apostolorum stabilire: id est, tantum supra potestatem à se datam: quam nunquam cessaturam, neque erraturam, & sæpius, & magna asseveratione, promissit: atque re ipsa adimplevit.

Nolu-
nempe
Christia-
nos literis
uti.
Nec scri-
ptum legi
scripta
opponere.
Sed Ec-
clesiam
supra
funda-
mentum
Apostolo-
rum straxit

Lex ergo nova, nihil aliud est; nisi doctrinæ fidei, à Christo oretenus datæ, & scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed Spiritu Dei vivi; non in tabulis Lapidis, sed in tabulis cordis; talis inquam doctrinæ; ejus ope, auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem, continuatio: & successio. Quæ definitio constituit, unam, Sanctam, Catholicam, Ecclesiam Christi.

Et in po-
testate
Ecclesia-
stica, sua
assistentiâ
continua-
tâ.

Sed, inquires; quorsum ergo scripturæ novi testamenti? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia, depositum hoc ingens: quod custodit: quo gaudet: quo utitur: non ut hinc, de sancitâ credendi regulâ, du-

Scripturæ
novi
Testamē-
ti, ad cō-
solationē
jam cre-
dentium.
Non ut
inquirant
novam fi-
bitet; dem.

bitet; disceptet; aliamvè (ut hæretici solent) inquiret: (Etenim eam; conformem scripturis, decisam à Conciliis, defensam Patrum sententiâ, &, quod summum; acceptam à Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam, habuit: habet: habebitquæ semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens; refricet, magna consolatione, memoriam primæ prædicationis: & doctrinæ semel constitutæ.

*ad ut
memoriã
prædica-
tionis re-
fricens.*

*Ex earũ
privata
interpre-
tatione
non est si-
dei Re-
gula.*

*Non om-
nia conti-
nent.*

*Non modo
ac sine le-
gis scrip-
tã.*

*Caruit il-
lis ali-
quamdiu
Ecclesia.*

Hinc verò manifestum est, aut fallere, aut certè falli eos: qui scripta hæc sacra, ita jactitant; & præseferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quàm potius sensum ex illis, suã interpretatione depromptum. Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac fide legis, sunt exarata: ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque rituum, figillatim dicent: recenseant: fanciantquæ prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat, prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse: nullamquæ ejus in Actibus Apostolorum, mentionem esse. Cùm tamen essent omnes perseverantes, in eorum doctrinã.

Quod verò, Evangelistæ, Historiam Chri-

Christi scripserunt ; gravibus equidem Instinctu
 caulis ; nempe instinctu Spiritus Sancti , Spiritus
 & magno Ecclesiæ , ac posteritatis com- S. exara-
 modo , adducti sunt : sed non certè , ut ta.
 conderent Scriptam legem : formulamquè fidei Posterita-
 & canonem constituerent credendi. Quod tis com-
 aliâ formâ modoquè fieri oportuisset : & modo.
 quod reservatum videtur , donec dubita- forma can-
 tionibus , & quæstionibus variis , (ut nonis.
 est ingenium humanum ;) & post , hæ-
 resibus (quas futuras prædixit Domi- Qui ortis
 nus) ortis ; necesse foret , dogmata ver- questio-
 bis certis ponere : canonem ferre : & nibus &
 scripto sancire : Prout factum ab Aposto- heresibus
 lis , in quæstione illâ primâ , de circumci- dennum
 sione gentium. constitu-
tus.

Scripturæ itaque Novi testamenti , non Conclusio
 sunt propriè lex ; data , sancitaquè cun- hujus lo-
 cta , complectentes. Nec , prout dixi ; ci.
 sine , modo , ac formâ præcepti , sunt
 exarata. *Nec licet illis , nisi sensu Ecclesiæ ,* Non lice-
cujus depositum sunt , uti : Nec fas inter- re uti scri-
 pretari aliter , quam constituta semel fi- pturis ni-
 dei doctrina permittit. Ita , ut *qui illas so-* si Eccle-
las , pro unica fidei regulâ jactant ; profectò sie sensu,
earum specioso obtentu , licentiam , discerpan-
di quærant , potestatem verò , & obsequium
tollant.

Hiscæ verò ita deductis ; etsi non fuit Contra
 mihi animus hoc Scripto contra hetero- heterodo-
 doxos dicere : nec argumentum , quod xos præ-
 mihi scriptio-
ne.

Ad do-
mesticos
fidei.
Velut
præter
opus.

mihî propoſui, id requirat: (nam *μεγ' ἔτι*
ὀικεῖς τ' ἴσι scribo:) Attamen quoniam
ordine deveni ad hunc locum; *ὡς ἂν παρρησίῳ*,
non disputabo, sed præſcribam pauca;
quæ tamen probè penſitata, & ad opinio-
nem tollendam, & ad agnitionem veri,
ſufficere poſſunt.

1. *Esse ve-
ram Re-
ligionem.*

Prima itaque *præſcriptio* ſit: *Esse inter
Christianos Religionem veram*: Hoc nemo
diffitebitur: niſi qui aut ejus, quam præ-
ſefert incertus: aut novæ alicujus autor:
aut cujuſcunquè contemptor eſt.

2. *Unam
tantum
eſſe.*

Altera præſcriptio: *Religionem veram
unam tantum eſſe*. Nam verum; unum.
Diſſenſus ex uno, plura facit: & contra-
dictoria: quæ in re una, vera eſſe ne-
queunt.

3. *Neces-
ſariam
eſſe.*

Tertia: *Religionem veram, & unam,
neceſſariam eſſe*. Niſi enim neceſſaria eſſet,
quorſum vera? quorſum una? quorſum
ulla?

4. *Ac-
tu legiti-
mo reti-
neri.*

Quarta: *Religionem veram, unam, ne-
ceſſariam, à cœtu legitimo retineri*: ſeu non
unius alteriuſquè, privatâ & ſingulari
opinionem conſiſtere: ſed multorum con-
ſenſu, & velut conſociatione. Alioqui
ſingularis, & cujuſquè privata Religio,
multiplex eſſet: ideoquè, neque vera,
neque una eſſet: imo nulla eſſet: quia
cultus, rituſquè debitus; exerceri, niſi in
cœtu non poteſt: ſineritu autem, nulla
Religio eſt.

Quin-

Quinta: *Cœtum hunc, potestate & lege 5. Eum contineri:* Hoc enim tantum vinculo coa-^{potestate,} lefcit omnis multitudo. Alioqui non ef-^{& lege} fet, legitimus Cœtus: sed turba: non^{constare.} consentiens, in potestatis, & legis obsequium.

Sexta: *Potestatem manasse, à missione.* 6. *Potestatem à missione esse.* Hanc à Christo Apostoli, ab illis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evidenter ostendi ac demonstravi:) primarium, fidei, & doctrinæ Christianæ fundamentum: cui superædificata Ecclesia.

Septima: *Missionis veræ ac legitimæ nota- 7. Missionis nota- tam; esse successionem.* Hæc aut nulla est: ^{successionem.} aut una est: Nulla esse non potest; quia non interituram, promisit Christus. Una igitur tantum est. Eam autem alia Ecclesia, præter Catholicam, non modò docere non potest: sed ne profiteri quidem audet.

Octava: *Per hanc unam, missione conti- 8. Hinc nuatam potestatem, lex declarata est: Re- regula si- gula, inquam, & formula fidei. Quæ dei.* constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet: semper paret.

Nona: *Uti potestatem, quæ legem de- 9. Quæ, claravit, ita & legem infallibilem esse:* In^{uti & po- testas, in- fallibiles.} utroque enim, est Divinum autosepha: quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata, non statuitur.

Decima: *Potestas hæc, est Hierarchica: gradus habens, & ordinem.* Ubi autem gra-
dus;

10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinē, habens. *10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinē, habens. dus; devenitur ad summum: ubi ordo; ad unum. Et nimis liquidò constat: non popularem regendæ Ecclesiæ suæ formam, elegisse Christum; sed Principatum.*

11. Ex his notis, definitio vera Ecclesiæ. *11. Ex his notis, definitio vera Ecclesiæ. Undecima: Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta: Missionem ac successionem habens: certam fidei Regulam retinens: Infallibilis, & sub uno, summoque capite.*

Hanc qui non acceptant manifestū se induunt ultro erroribus. *Hanc qui non acceptant manifestū se induunt ultro erroribus. Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias: (omnes equidem, præter unam, falsas;) & exquiro: num acceptent, præscriptiones hæc, admittantquē. Quæ non; sua confessione arguentur, non habere Religionem veram: unam: necessariam: potestate & lege devinctam. Non item potestatem à Missionem: nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ: quæ est Principatus. Sed potiùs ἀκὴφαλλω ἀναρχίαν: & nullam denique Ecclesiam. Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se ultrò induerent: non admittendo hæc,*

Acceptabunt igitur potiùs *Acceptabunt igitur potiùs quæ præscripsi. Admittent igitur potiùs cuncta: & dicent: eorum professioni quadrare: ac omnino convenire. Itaque fidenter præscribam cætera: & perse quar.*

Duodecima ergo sit præscriptio: *Duodecima ergo sit præscriptio: Αταλή, quàm*

quam definiui, Ecclesiâ desciscere; eam er-¹² A
roris arguere; & condemnare; Hæreticum tali Ec-
prorsus esse. Causa præscriptionis in aper-^{clesia de-}
to: Divinam enim auctoritatem qualem sciscere,
hîc ponimus; quis licitè deserat, arguat-^{Hæreti-}
ve erroris? Deinde; cùm ex antedictis cum.
pateat; Ecclesiam habere, jus Potestatis Quia
summæ; demonstratum autem, libro se-^{Divina}
cundo, jus ejusmodi in eo situm, ut ei^{authori-}
pareatur semper; & nunquam licitè resi-^{tas, &}
statur; Ideo, parendum semper erit Eccle-^{potestas,}
siâ: & tantò magis, quòd aliæ quidem po-^{violatur.}
testates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet
Dei: quam *ἰσχυραν* rectè vocaveris.

Decima tertia: Desciscunt ab hac potesta-^{13. De-}
te, & hæretici sunt; qui Ecclesiæ sancita, sciscunt,
& dogmata corrigunt: vel interpretatione qui eam
scripturarum: vel ratiocinatione huma-^{corrigere}
nâ: vel pravo studio curiosæ indagacionis^{presu-}
munt.
Hoc enim non permittit, constituta semel
fidei Regula: quæ jubet credere, non quæ-
rere.

Decima quarta: Multò magis, Hære-^{14. Mul-}
tici sunt; qui novum cætum, separatamquè tò magis
faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper, qui novū
ut ostensum est; aliqua, & una; dum in-^{cætum}
ducitur altera, falsa sit oportet. Est verò^{faciunt,}
hæc nota vera, & proprius character Hæ-^{Nam}
reseos: facere Schisma: & secessionem. schisma
Non tam enim erronea opinio hæresim hæresis
efficit; (nam hæc ab innocenti ignoran-^{chara-}
tia^{cter.}

tiâ oriri potest:) quàm pertinacia, auctoritati resistens.

15. *Prima fides retinenda.* Decima quinta: *Prima fides retinenda:* quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet: quæ *triticum seminatum*,

Nam posterior zizania. ait, à *Patrefamilias: post verò ab inimico, Zizaniam.* Additquè Tertullianus: memoranda profectò, notandaquè verba: Ea sententia, (inquit) manebit adversus posteriores qualique hæreses. Ubi non præscriptio tantùm ejus, sed prudens, sanè prædictio, & præmonitio est.

16. *Qua doctrina citò placet suspecta.* Decima sexta: *Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet, & aridet mentibus humanis.* Talis, non jubet credere, quod non capias: quæ supra aut præter captum sunt, rejicit: Inquirere in regulam, permittit: licentiam fovet: obsequium tollit: multa superflua esse, & non necessaria, asserit: & denique, *laxat disciplinam:*

Quia multa indulget. *patentemquè nimis viam aperit: cum angusta sit, quæ ducit ad cælum.* Assentitur verò his facilè animus: quippe; sui juris amans: adstringi præceptis nolens: & ut plurimum prava arripiens sponte: recta sequens invitus. Quia illa, fronte blandiuntur, & statim alliciunt: hæc aspectu aspe-

Qua mens humana arripit.

aspera, ideoquè absterrent: sed, tractu ac mora: illa exitu tandem misera: hæc fine beata.

Decima septima: Hac ratione, sed ob-
tentu recti, hæresis sese insinuare solet. 17. Ex-
perimen-
to doce-
mur, No-
vatores
semper
fuisse im-
postores.
Frustra tamen. Nam *eventu tot sæculorum*
combertum habemus, omnes istos correctores,
re ipsâ semper fuisse seductores. Id ostendunt
tot, quæ recensentur *nomina sectarum:*
quæ ideo non ex Deo erant, quia periêre.

Decima Octava: *Quæcunque doctrina*
præfert autoris nomen, ostendit hoc ipso seces-
sionem & Schisma. Vetat Apostolus dicere: 18. Hære-
ses novo
nomine
semper,
infiguitur.
ego Pauli, ego Apollo, ego Cephæ: id-
què ideo, ut non sint, inquit, Schisma-
ta: sed sint omnes in eodem sensu: & in
eadem Sententia. Argumentum enim est
dissensus, & innovatæ doctrinæ: hæc ab
autore denominatio: quam semper sectæ
habuêre: nunquam Ecclesia Vera.

Decima Nona præscriptio: manat ab 19. Falsò
eo, quod opponi solet. *Nempe: si mani-
festus Ecclesiæ error sit, (inquiunt:) quomo-
do assensum merebitur, & exiget? Ad hoc,*
ut respondeam, præscribo: *Hypothesim*
falsam esse. Nunquam enim regula fidei,
quam sanxit legitima veræ Ecclesiæ pote-
stas, nunquam dico erravit: nec errare, ex
promissione Christi, potest.

Sed fac errasse. Tu ne es qui corrigas? quo
jure, qua potestate? quo argumento; scilicet
Perperâ
privato
iudicio
corrige
te

te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur: perperam credebatur: tot millia millium perperam tineta: tot officia perperam operata: ut hunc locum more suo, fortiter premit, Tertullianus.

Quod nova missionis Divina fieri oporteret.

Certè si errare posset Ecclesia; oporteret Deum primam missionem, novâ evertere: eamquæ signis, prout primam firmare: tum demum forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur.

Hæc sunt: quæ meritò præscripti, vera nempe religionis Christianæ fundamenta: & signa.

Hæreticis hæc fundamenta religionis non quadrant.

Excutiant se verò heterodoxi: & attentè expendant: quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant: seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est: quia tueri nequeunt: &, ut jaçtent; tamen verba rebus contraria sunt: & quod dicunt, factis negant.

Quod ex regula fidei quam præferunt demonstratur.

Quod ut breviter demonstrarem; operæ pretium est: ponere inprimis Regulam credendi: quam illi præferunt: ea autem est. Solum & purum (inquiunt) verbum Dei: seu Autoritas sacræ Scripturæ, sanè intellectæ. Hoc est quod passim jaçtant: quod speciosè ostentant. Et verum quidem est, veram regulam fidei, ne-

necessariò, sacræ Scripturæ, convenire: nec posse, ab eâ diversam esse: attamen, si bene inspicias; agnosces profectò, *Scripturam hîc obtentui esse: revera autem, pro regula haberi cujusque interpretationem.*

Quam variam esse posse, dissidium sectarum ostendit: Nunquam sine auctoritate sopiendum.

Hac tali regulâ fidei constituta, manifestum est: & ruerè omnia fundamenta religionis, quæ recensitis præscriptionibus stabilivi: & sectis minimè congruere. Primùm enim; *veram apud se, nec possunt, nec audent religionem profiteri Non possunt: quia inquirendam in Scripturis, & scrutandam docent: qui autem quærit, non tenet. Non audent: quia dum scire vo-*

lunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò *nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem: sed opinionem ac persuasionem: prout interpretati fuerint Scripturam.*

Tertiò: *neque necessitatem unius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit: Unde multorum assertio: omnes in sua religione posse salvari. Quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit.*

Ea enim est privata scriptura interpretatio.

Per quã

Religionis fundamenta.

Nec veritas ejus certo constare potest.

Nec unitas.

Nec necessitas.

Nec cætus legitimus. Quartò : nec legitimum cœtum : quia (ut mox ostendam ;) nec potestate , nec lege , constitutum : id est , non societatem , cum certo ordine regendi , & parendi : sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Nec Potestatis. Quod etiam ; Quintam , & deinceps , nonam usquè præscriptionem , contra illos esse ; evincit. Etenim omnes istæ , potestatem omnino exigunt , & legem. Potestatem verò illi , adeo non habent ; ut Scripturâ contenti , oppugnent etiam ac defugiant. Nequè sanè miror : cum hæc constet successione , quæ apud illos nulla. Dicunt etiam Ecclesiam veram , mille amplius annis , aut non fuisse ; aut , quod idem est , occultam. Quod utrumque successione (tanto præsertim intervallo) vel ruptam , vel ignotam , atque ideo falsam , nullamquè facit.

Nec Lex. Legem verò etiam habere nequeunt. Quia etiamsi fanciant dogmata ; tamen eatenus eis assentiuntur , quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò , possuntne agnoscere , contrarium ? Si possunt ; quorsum fidei formula ? si non ; quorsum inquisitio ? aut itaque desinant inquirere , si asserunt se habere , semel constitutam credendi rationem aut si inquirunt ; fateantur se illam non habere.

Nec Hierarchia. Decimò : Hierarchicos ordines aspernantur : & Monarchiæ professi hostes sunt.

Undecimò: *Ecclesiae definitionem quam Non deni-*
posui, potius (desperatione causæ) diffite- que Ec-
buntur veram: quam ut eam sibi accommo- clesia.
dent. Idquè ideo: quia ne esse quidem
 Ecclesiam aliquam, firmiter volunt: af-
 feruntquè. Etsi enim solennia quædam
 ejus retineant, ac usurpent; ut Cathe-
 chismum, instituta circa ritus, Festorum
 dierum indictionem, ministros certo gra-
 du, synodos, excommunicationes, alia-
 què; tamen cuncta hæc, necessitate po-
 tiùs, (aliter enim Religio constare non
 posset:) quàm approbatione: Nam ut
 omnia sibi libera, & integra relinquunt;
 ne illegitimi cœtus, & nullo jure congre-
 gatæ Ecclesiæ arguantur; ne illigari con-
 fessione, dogmati adstringi, ac potestati
 subjici possint; nulli se aiunt credere, nisi
 sacræ Scripturæ. Quo ipso; nihil Eccle-
 siæ debitæ authoritatis adtribuunt: sed ei
 proprio dominantur judicio: & tantùm
 vanam ejus formam, ac velut larvam ha-
 bent. Hinc est, quòd passim scripta vul-
 gant: Nullum sacrum ordinem, nulla
 officii potestatisquè discrimina, atque ad-
 eo nullam Ecclesiam, veit Civitatem
 bene ordinatam, esse.

Ista autem quæ undecies præscripti; *Ideo con-*
 dum non conveniunt sectis; dum eis ne- *vincun-*
 queunt aptari; hoc ipso facilè, & mani- *tur schis-*
 festò eas convincent, omnium eorum, *matiss.*

quæ à duodecima præscriptione deinceps sequuntur.

*Quod
strictim
ostenditur* Descivere enim sectæ, (ut quæ præscripsi compendi faciam,) ab Ecclesia, corrigere eam voluerunt: Novum instituerunt coetum: separatamquè Ecclesiam: Primam fidem, habentes exinde damnationem; reliquerunt: latam aperuere viam: Autores earum, non correctores, sed corruptores, meritò jam audiunt: *se-ctis denique nomina; de suo nomine imposue-*

Secessionè runt: Etsi enim hoc postremum negetur; & nemo se Lutheranum, aut Calvinianum libenter dici velit; sed tamen profectò sunt: nequè aliter dignoscuntur. *Quodsi* *Euangelicos, seu reformatæ Religionis sese nominent, hæc ipsa nomina novitia, & veteri Ecclesiæ ignota, prorsus esse; nemo nescit: quæ; præter Christianos, & Catholicos, non novit.*

Adhor- Sed fat evagatus sum: & ultra finem *ratio illos* forsan, modumquè propositi. Itaque *qui videntur velle* pauca tantùm ad sectatios. Non puto *errare,* omnes velle errare: si quos tamen ambitio, avaritia, æmulatio prava, studium præcellendi, obsequii detrectatio, arrogantia denique mentis, adeo transversos egit, ut illis

Videant peccare lubeat; *quinto* Videant quæso: quàm periculosæ plenum opus alex, levi causâ tractent: quanto in periculo versentur, quo damno, quo discrimine ludant. At-

tendant deinde ad internum testem in- Atten-
 quietæ mentis. Nemo enim suam con- dant con-
 scientiam decipit, qui fallit alienam. Cla- scientia
 mat animus interior, & arguit, vel dere- redargu-
 lictæ, vel non inventæ, vel (quod pessimum) enti.
 spretæ veritatis. Quisquis ergo
 ejusmodi es, redi tecum in gratiam.
 Quid prodest, te pertinaciter esse, quod
 esse non prodest? *Num pudet à veritate* Non eru-
vinci? Nonne si illa victrix tui, tu trium- bescant, à
phator erroris? Cur illo suffundaris, quo veritate
gaudebis caruisse? Certè deserta opinio vinci.
 prava, Confessio arberrationis, malè as-
 ferti dogmatis damnatio, Transfugium
 denique ad bonos, solido ac vero, immo
 necessario fructu, pensabit abundè, ina-
 ne, quod hinc oriri possit, levitatis im-
 properium.

Vos verò, qui ignoratione peccatis; Qui ig-
 nolite dogmatis pertinaciam, nimium stu- noratione
 dium sectæ, & denique odium adversæ peccant.
 partis induere. Non est enim vobis Reli- Inquirāt
 gio, etiam post sancitum dogma, inqui- verum fē-
 rere: & scrutari: Permittit hoc, aut po- de bona.
 tius exigit, regula fidei: quam profite-
 mini. Quærite ergo fide bonâ: *nihil enim*
absurdum magis; quàm aut testari dubita-
tionem, nec tamen inquirere: aut tueri, ac Non reti-
defendere, quæ dixeris quærenda. Deinde; neantur
 non vos secta, & societas opinionis reti- secta stu-
 neat: absolvit enim vos hoc vinculo, da- dio.

*Ne ode-
rint nos
gratis.*

*Qui illis
bene cu-
pimus.*

*Voto ad
Deum
Locus
claudi-
tur.*

tum cuique hac in re arbitrium: nullo ad-
strictum obsequio. Deinde; nolite odio
abripi: tum enim demum, spondeo,
agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis,
& iniquè odisse cum ignoratis. Nos certè
non vobis irascimur. Pœnam errantibus
assignamus, veri agnitionem: victoriæ
vobis pretium, salus Vestra. Pro hac de-
certamus, pro hac pugnamus. Et cum
Apostolo, testis est nobis Deus, quo-
modo omnes vos cupiamus, in visceri-
bus Domini nostri JESU CHRISTI.

Denique voto locum huc concludo:
& te, Deus, invoco: ut (quod tu solus
potes) mentes opinione corruptas, veri-
tati restituas: & aberrantes oves, in Ec-
clesiæ caulam reducas: ut sit, prout pro-
misisti, unum ovile, & unus PASTOR.

C A P U T I I.

Περί Θεοσεβείας: Seu

De Cultu DEI.

Notitiam **N**otitiam Veram, & agnitionem Di-
Dei cul- vinitatis, necessariò veneratio &
tus conse- cultus consequitur. Quis enim, cum cogno-
quitur. verit summum illud, intra se infinitè perfe-
Et ab illâ etum, beatumquè, in omnia summè potens;
necessario erga nos, mirè & supra modum, beneficium;
manat. quis, inquam, non colat? non adoret? De-
bemus

bemus id primùm, *admiratione majestatis*: Tenemur deinde *officio gratitudinis*: suademur ingenti *præmio*: jubemur denique, gravi, & extremâ *pœnâ*.

Porro, sicut Vera notitia Dei, non est *Implen-* nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus esse *dius preus* non potest, nisi ab ipso met expetitus: *impe-* *se coli* *Deus præ-* *cipit.* *Modum-* *què im-* *perat &* *religionē* *facit.* Ergo, ita eum colere oportet; *quemadmodum sese colendum præcepit.* Quod præceptum, partim imperat, modum certum sacrorum rituum, & cæremoniarum; partim imprimi mentibus nostris, religiosum quendam metum: qui nos Divinæ mancipet, servitututi; sed voluntariæ: & paratæ: quippe simul erga Dominum, & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus officium; *Oritur ab* scire oportet: *oriri cultum ab honore.* Honor autem, est internum judicium debitiæ existimationis, testimonio & signo externo expressum. Hinc, inquam, manat *cultus*: & *adoratio*: Quæ, est submissio *Uti &* quædam animi, quippe erga excellentior *adoratio.* *rem.* Unde quo major æstimatio, eò major submissio.

Deus verò, cum sit infinitæ dignitatis; *Utrumq;* *ideo & nunquam sibi parem honorem, à soli Deo* *creatura obtinere potest*: & sibi soli, eum, *proprie* *debetur.* meritissimè vindicat. Quia solus, propriam, à nullo acceptam dignitatem habet: cum omnis alia sit ab ipso: & propter ipsum; imo ipsius omnino. M 4 Pa-

Animosissimè Patet verò etiam: quòd, *adoratio Dei,*
animò potissimum fiat: Dum ille se humiliat; & abjicit, coram Deo: & summâ quâ potest æstimatione, adorat eum *in Spiritu, & Veritate.* In hac, inquam, actione mentis, præcipuè sita Veneratio: sed tamen, ad consortium hujus officii, *corpus etiam* accersitur. Cujus conformatio, ac Compositio, *externo signo, & gestu,* exprimit *internum mentis sensum:* ut mox explicabo. Utroque verò, id est, *animo & corpore,* testamur soli Deo debitum illum cultum: quem *τὸ λατρείας* nomine vocare solemus.

Cultus partim privatus. Adorandus ergo & venerandus solus Deus. Idquè triplici cultu. *Primus,* est proprius cuique ac *privatus:* qui vulgò *devotio dicitur.* Alter, *religiosus seu Mysticus:* qui est in observatione instituti, & rituum sacrorum. Tertius, *relativus;* qui per honorem alterius, ad Deum transit; ei-què propriè defertur. Itaque hinc manabunt, tres hujusce capitis partes, sigillatim explicandæ.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Cultu Dei privato: seu Devotione.

Definitur devotio privata. PRIVATUM Dei cultum, devotionem voco; non latino, sed Ecclesiæ sensu. Est enim, quam hic intelligo, *Devotio: purè*

puri & innocentis animi, in Deum ascensus: & elevatio: actione certâ, allocutione, & cogitatione.

Actionem primùm pono, id est, ut dixi; certam corporis compositionem: qua submissam venerationem testamur. Ea, partim est usu recepta: & introducta partim imperata à potestate Ecclesiæ. *Actio* *ejus fit* *gestu cer-* *to corpo-* *ris.* *Consuetu-* *ma, fit inclinatione cervicis capitisque: ad-* *dine pio-* *rum in-* *truducta.* *geniculatione: cernuâ corporis demissione: pro-* *pectoris: aliisque modis, quos consuetudo pio-* *rum, & usus, potissimum ab exemplo Chri-* *sti acceptos, retinet: exercetque. Hæc talia,* *Movet* *animum,* et si mente animantur, & ab illâ vim accipiunt; tamen & ipsa valent: faciuntque ad animi motum. Et constanter ac fixè exercita; & excitant eum sæpe: & ne evagetur, quodammodo firmant.

Sed bina hîc cautio. Primùm: *ut fiant, Sed fiat* ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico: & spectantibus coram; aut certè *ostentatione pro-* *cul.* parcè. Deinde, *ut non anxiam & sollicitam* curâ: & tanquam sine illis esse non possent *Et sine* *anxia ni-* *mis curâ.* oratio. Sunt enim adjumenta potiùs ad cultum: quàm ipsa ejus opera. Cùm, ut notum est vetus illud; Bonus animus, præcipuus, pulcherrimusque Dei cultus fit.

Illà verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula, ut actione certâ, seu ministerio corporis,

- Eadem actio ex precepto Ecclesie.* circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.
- Altera pars Devotionis, oratio.* *Allocutio Dei, seu oratio*, sequitur: privati cultus, seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis ejus, quæ mox recensebo, patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet *preparatio*. Hæc verò, *relinquere jubet, & velut seponere ad tempus, curas omnnes: sollicitudines: negotia: & dicere illis; manete hîc, donec vadam illuc, & orem*. Hæc, inquam, jubet. Unum porrò necessarium, *accuratâ attentione, ac diligentîâ, agere: Memoriam defigere: & phantasmatum copiam submovere*. Deinde, magnitudinem majestatis, quam alloqueris, ut par est expendere: præsentemquæ intueri: vilitatem tuam agnoscere: & humiliari quantum potes, in conspectu Dei. Tertiò, *petere auxilium: & benedicti modum: ut dirigatur & assurgat oratio tua, velut incensum; in odorem suavitatis: & ad gloriam ejus*.
- Deum profundè venerari.* *Officia*, quibus oratio fungitur; plura sunt, & varia. Primum est *laudis*: ut nempe benedicat & magnificet anima tua Dominum: & exultet Spiritus tuus: & omnia quæ intra te sunt, in Deo salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum: & hoc tantum possumus deferre. Cum verò, ne id quidem
- Quæ hoc unum agere.*
- Et auxilium petere jubet.*
- Officia orationis. Primum laudis.*

quidem ut par est; ideo, opus erit, de *Eam Divi-*
 alieno divitem, & liberalem esse. Offer *vititas ex*
 ergo ei eam; quâ, sibi ipse sufficit, glo- *se, plenâ*
 riam. *Gratulare: gaude: & exulta: quòd* *habet.*
Divinitas se dignam, à se capiat, habeatquè *Offerenda*
laudem. Offer ei deinde, naturam humanam: *ab huma-*
à Christo in consortium divinitatis assump- *Christi.*
tam: ineffabili modo se coram ea humiliant-
tem: eam adorantem & laudantem. Cui *A Virgi-*
 laudi, junge canticum Sanctissimæ Vir- *ne Maria.*
 ginis: quo magnifactus est Deus vehe-
 menter. His, etsi nihil par addi possit;
 tamen tu adde, millia illa millium Spiritu- *A beatis*
 tuum: ei ministrantium: & turbam quam *Spiriti-*
 dinumerare nemo possit, Sanctorum; *bus.*
 procidentium coram Sedente in throno, *A sanctis.*
 adorantium eum, & dicentium; *Cœlitibus.*
Salus, benedictio, & claritas, & sapientia, &
gratiarum actio, honor, virtus, & fortitu-
do Deo nostro. Adjunge deinde militantis
 Ecclesiæ, officia: laudes: & sacrificia:
 & phialas illas aureas, plenas odoramē- *A mili-*
 torum: quæ sunt orationes Sanctorum: *tante Ec-*
 Acceptos nempe suffitus Deo. Denique, *clesia.*
 exemplo Davidis, *inanima quoque ad hoc* *A rebus*
 officium advoca: supple elinguem eorum *creatis.*
 laudem: Et per te, *benedicant omnia opera*
Domini Dominum. Multa sunt, quæ hac
 de re tradita, à Viris piis, habere potes,
 & debes petere, in exemplum.

Alterum orationis officium est: *verat*

Alterum officium oblatio sui. oblatio sui, ad agenda, & sustinenda omnia, quæ Deus iusserit: volueritquè: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem:

Ad agenda & sustinenda omnia. cogitationes, verba, opera: corpus, & cuncta externa: & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo: nullum capiendo commodum, præter puram gloriam, placitumquè ejus. Desideria, & vota hujus officii, plurima & ardentissima esse possunt: itidem à piis scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est: quippe qui, unice complacet, in hominibus bonæ voluntatis.

Solo respectu Divinæ gloriæ.

Tertium officium confessio propria vilitatis. Et malitiae. Tertium Officium: *Confessio vilitatis suæ, & malitiæ*: non modò te in suo nihilo collocando; sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac: & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino: & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei: & jacturam ejus gratiæ: & veniam precare.

Quartum officium gratiarum actio. Quartum officium est: *Gratiarum actio*. Quæ enim, ô Deus, à te, & quanta accepimus! quæ promissa accepturos speramus! quis unquam satis, dona, quæ supra recensui, naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatve Immensum ergo tibi

tibi tenemur: nec unquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, *postquam omnia feceris, ingenuè imparitatem fateri.*

Quintum est: *Petitio*: Utile, Unicum, *Quintum* præfens, & certum miseriæ nostræ re-*petitio.* medium: Firmatum, toties ingeminato, impetrationis promisso. *Petite enim, inquit, pulsate, querite, & quidquid petieritis fiet vobis.* Securi ergo simus de even-*Quæ ut* tu: certi donationis & gratiæ: *modò, & sit rata* bona, & bene, petamus. *Cùm enim sit in- & profu-* *finite bonus, malum dare nec vult, nec po-* *test.* Carior est illi homo, quàm ut ei malefaciat, etiamsi petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant: & pauci dignoscere possunt, vera bona: & verè mala: *Quid enim ratione timemus, aut cupimus? Quid tam dextrè concipis, ut* *Petenda* *voluntaria* *Dei.* te, conatus non pœniteat: votiquè peracti? Itaque optimum est, ejus expetere voluntatem: & dicere; Domine fac mecum, non secundùm mea peccata, quæ multa sunt; non secundùm vota, quæ stulta sunt; non secundùm merita, quæ nulla sunt: Sed secundùm tuam misericordiam, & meam miseriam.

Deinde, *nec minus petere, nec aliud,* *Petendus* *ipse* *Deus.* *nisi ipsum.* Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare: cùm ille seipsum, id est omne bonum, offerat ultro:

*Et in omnibus
ejus gloria.*

& elargiri promittat. Alia potius quam summum hoc, confectari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas: & vilipendium offerentis. *Vastum ergo sit, quod petamus: & dignum tanto datore:* & quod, non privatas tantùm necessitates, sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.

Titulus petendi, & fiducia, quia potest, vult, scit, non facere.

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus; & quia promissus sit; propter gloriam nominis sui, non potest, non facere. Operi manum suarum, dexteram porrigat, necesse est: nihil enim, odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare; & dicere possum: Tuus sum ego: salvum me fac, propter nomen tuum.

Hæc officia sunt primum oratione vocali.

Hæc fere sunt officia orationis: quibus partim sermone, partim cogitatione, & mente fungimur. Vocalis, ut vocatur, oratio, ab Ecclesia variè adhibetur: & descripta est: tam publica, quam privata. Utraque potissimum desumpta ex his, quæ dixit, cecinitque David; egregius psaltes Israel: quo elogio eum Scriptura ornavit. Additquè ibidem ipsum dicentem: Spiritus Domini locutus est, per me: sermo ejus, per linguam meam. Itaque meritò, divinam hanc ejus psal-

Ex Davidis psalmo 110.

modiam, ascivit Ecclesia: eamquè quotidie, publicè & privatim, decantat, aut recitat: plenam quippè admirandi Spiritus, fervoris, & ardentis, inflammati- què affectus.

Addit verò eadem, & alias Orationes, *Ex con-* statis temporibus, congruas & solennes: *stitutis* prout annum partita est, & Fastos Chri- *pro tem-* stianos condidit: authoritate, cui parent *pore Ec-* etiam, qui ab ea secessère: & insignitos *clesia pre-* nominibus, festorum & Sanctorum dies, *cibus.* retinent vel inviti. Ibi verò illa loquitur in canticis, & hymnis spiritualibus: & officium (ut vocant) constituit, cuique tempori & festo proprium: è Phopheta- rum, & sacræ Scripturæ verbis: magna fidelium consolatione, atque fructu. E- jusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes; *Per quas* communitio Sanctorum, & unanimis cla- *commu-* mantium, toto Orbe Vox, valde com- *nio San-* mendat: efficacesquè promittit. Si nam- *ctorum.* que duorum aut trium, in nomine suo consensum, Deus se magni facere profes- sus est, quantò magis totius Ecclesiæ con- sonas, conjunctasquè, preces?

Sed inter hæc omnia, vocalis Oratio- *Oratio* nis exempla, relucet, velut inter ignes, *Dominica* luna minores, *Oratio Dominica:* idquè, *ca præ-* & propter majestatem authoris: & ob miram *cellit* suam vim, & energiam. Petentibus enim *omnibus.* à Christo Discipulis, ut eos doceret, ora- re;

re; postquam Βαπτολογήσειν, & Ethnicos imitari, vetuit; Sic ergo, Vos, inquit, Orabitur: Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ: & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem, cuncta Orationis officia, quæ supra recensui.

*De qua
paraphrasticè
paucâ.*

Operæ pretium est, videre: quæ Viri sancti & eruditi, in ejus sensâ eximiè multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hac quæ sequitur paraphrasi.

Deus vocatur Pater ob fiduciam.

Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; *Deum, jubet Christus, vocare Patrem*: eumquè communem omnium nostrûm: *ut ortus & fraternitatis admoneret. In cælis autem eum esse: ut nos à terrenis eò elevarer, ubi verè Pater & Patria.* Subjungit deinde: Septem petitiones.

Petitiones septem.

Petendum enim totum est: quia nostrum nihil est. Tres primæ, ad Deum pertinent: & videntur, in ejus commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim, *bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti & præmii nostri quærit: cùm sibi deferri aliquid jubet.* Nostrâ ergo propriè interest; petere primùm, ut sanctificetur nomen ejus. Non per nos tantùm: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde *petimus;*

Ut sanctificetur nomen ejus.

ut adveniat (a) regnum ejus. Non quod illo Vt adve-
 carere, aut privari, ipse possit; sed quia nos. niat re-
 Itaque propriè petimus, ut non habeamus gnū ejus.
 Regem, nisi Deum: qui imperitet mentibus
 rebusquè nostris. Tertio; ut Regni istius Vt fiat
 suprema lex sit, & fiat, voluntas ejus: voluntas
 nempe omnis justī, æqui, boni, regu- ejus.
 la: tam in cælo, quàm in terra. Hæc ad
 Deum, & vitam alteram. Præsentis verò Vt lar-
 necessitates sequuntur: quas brevi voto giat
 complecti jubemur. Id est; panem no- panem;
 strum tantum petere: quotidianum, non
 extraordinarium: modicum; & qui ho-
 die sufficiat: nam de crastino, vetat esse
 sollicitos. Hoc compendio, circa externa,
 properè & sine magna cura functi; ma-
 gis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. Vt dimitt-
 Adeo enim gravia sunt, ut reddi non possint: tat debi-
 nec exolvi. Itaque, quod magnificentiam, ta.
 & munificentiam ejus decet; non solutionis
 moram, & patientiam, sed condonationem
 jubet petere. O benignum creditorem!
 lætemur: quamvis ære ejus oppressi de-
 bitores. Nonmodò usuras, sed nec sortem
 repetit. Pœnam non urget: Rogari se tan-

(a) Ne regnum extendatur super nos, mundi,
 carnis, vel diadoli, & in universum, peccati.
 Sed Regnum Dei sit in nobis, per amorem illius-
 met, & proximi, per castitatem mentis, & cor-
 poris, per humilitatem, per patientiam, ac de-
 niq̄ue, per omnem Catholicam virtutem.

tum,

tum; Fateri, & debitum, & insufficientiam, jubet: & condonat. Sed *justâ tamen cum cautione. Nempe si & nos dimittamus, debitoribus nostris* Quid æquius! Abominatio & horror est, *Servus ille nequam:* qui omnis debiti remissione obtentâ, vix digressus à Domino, *suffocabat pauca sibi debentem, conservum.* Ita ut, meritò, contubernales contristati, cum deferrent nequitix: ut dominus remissionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam *illicium est misericordix Divinx, misericordia in proximum.* Quam, etsi promittere, & profiteri jubemur; tamen consciis, proni in malum animi, petendum adhuc nobis est: Ne nos inducat in tentationem: seu, ut alibi dixit, orandum, *ne intremus in tentationem.* Memoriâ enim infirmitatis nostræ, *non modò victoriæ non sumus securi: sed certamen etiam meritò detrectamus:* sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram; Ideò ultimò petimus, *ut nos liberet à malo: nempe demone:* (hic enim proprius Character ejus est:) ne nos in tentatione superet: sed potiùs faciamus, ex illa proventum. *Ita peccata & præterita dimitti, petimus: & futura carveri, ac averti.*

Ut nos non inducat in tentationem.

Ut nos liberet à malo.

Oratio hac brevitarium

Hæc est brevis paraphrasis Divinx istius Orationis: quam, brevitarium Euangelii, Tertullianus vocavit: & quæ, accepta sit Deo,

Deo, & efficax; necesse est: quia prout jussit; & de suo; (ut loquitur Ciprianus) rogatur. *Agnoscet facilè Pater, Filii sui verba: & quicquid petierimus in nomine ejus, institutione & sermone ejus, dabit nobis.*

Post Orationem Vocalem, sequitur *mentis & cogitationis*: quam tertiam partem privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo Deum alloquitur. Id est *considerat*: *consideratio*. & *ipsum*: & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda ejus opera, mysteriorum arcana, inspicit: agnoscit dogmata fidei: & exinde, miro affectu, recensita officia Orationis exercet.

Id verò partim *Meditatione*: partim *Contemplatione*. *Meditatio* est: *ex lectione sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus Divinis, intenta consideratio*. Quæ fit, cum in memoria formatur, rei meditandæ imago: Intellectu, de ea instituitur ratiocinatio: per voluntatem sequitur ejus fructio. *Contemplatio* vero; est animi præparati ante, & jam apti, motus quidam, quo in Deum, velut naturâ, & pondere, fertur. *Ibi memoria* sine phantasmatum adminiculo illum admiratur: *Intellectus* sine ratiocinatione noscit: *voluntas* sine ullo illicio proprii Commodi, ita eo fruitur; ut non tam sibi illum, quàm se illi, largiatur: & impendat.

Meditatio itaque sit, quodammodo operâ, *Illam Deum querit, hæc habet.*

perâ, curâ, & industriâ nostrâ. Contemplatio, solo impulsu, & illapsu Dei. Illa Deum quærit: hæc habet. Illa agit: hæc patitur tantùm. Illa in actione mentis: hæc in quiete ejus, otio, silentio, solitudine, immò morte. Quia seipsâ vacua, vacat Deo, & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc, in viris sanctis, sæpe extases, & raptus: sive extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda: immò quantum per nos potest, vitanda. Alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

Ex hac extases, sed non appetenda.

Præcepta extrinseque apud scriptores sacros.

Præcepta tam meditationis, quàm contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum: domitum in commotionibus: virtutum officiis exercitum. Talis facilè, & Meditationi incumbit: & Contemplationem recipit. Alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapiencia.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitquè.

Cultus Mysticus potior.

Quia totus à Deo

Cultum explicavi privatum: qui etsi eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit, ab autore Deo: à cujus vo-

lun-

luntate est: non ab electione nostra. Et deinde, à gratia operi semper adherente. Utilitatem exinde; quia tutior, & securior, ob meritum obsequii: & deceptio-^{annexam} nis effugium. Privata enim devotio, ex^{habet} suavitatem, dulcedine, & teneritudine qua-^{gratiam} dam affectus, facile in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamque sui fiduciam, ^{Securior.} labitur. Facit hoc instabilitas animi humani: qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem provenit ex gaudio inconsulto^{sioni par-} Spiritus: quod facile evanescit. Tertiò, ^{tet.} ex astutiâ Dæmonis: qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

Ab hoc periculo, abest longiùs, Cultus ^{Per illu-} mysticus: Ubi animus illigatus præcepto, se animus ei subdit: Captivat assensum: etsi ratioci-^{fungitur} nationi suæ, & captui non convenientem. ^{præcepto.} Hoc verò, non permittet evagari: sibi applaudere: & se frui. Sed tantùm operi jubet insistere: hoc agere: & gratiam certò comitantem opperiri.

Voluit autem Deus, cultum hunc col-^{Deus cum} locare sæpe in rebus, & actionibus: quæ ^{prescrip-} mens humana, nunquam existimasset, ^{sit, ratio-} fore ei grata: & quæ non paradoxa solùm ^{ni huma-} videntur, sed profectò paralogæ. Quis enim ^{na con-} (exempli causa) putasset, acceptum Deo ^{trarium.} cultum fore, ex mactatione, aut exustione animalium? Certè nulla hîc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adoratio-
nis.

Ut apparet ex ritu veteri & novo. nis. Atqui ille, hoc genus sacrificii, olim elegerat: hoc præstari sibi mandaverat: & suaviter odoratus est. Par ratio in ple- risque ritibus, cæremoniis, Sacramentis tam veteris legis, quàm novæ.

Causa, quia non servit rationi nostre, sed dominatur. Si autem fas est inquirere: cur ita Deus voluerit, feceritquè; Causas puto inve- niemus istas: Primùm: quia meretur as- sensum, & obsequium, etiam sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exi- git, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est, jussum ejus: suffi- cit ad certitudinem, *authoritas dicentis.* Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumquè no- strum, se & omnia componere.

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit. Altera causa est: ut curiosam & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato origi- nem dedit, & qua prurit semper mens no- stra; satagit; & variè effertur; confunde- ret: deprimeretquè. Nempe imperans, ac jubens credere, quæ stulta videntur: assen- sum in illis requirens: nec noscenda ape- riens; aut suavitate condiens; nisi Priùs credantur. Et ni credantur, pœnam assi- gnans extremam. Hac inquam ratione, voluit Deus frangere superbiam nostri iudicii

Quia religio non fidei. ut posset flecti arrogans animus, ad obsequium

est ars, sed præceptum. Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia, demonstratione constans: sed *lex*

lex & præceptum: quod jubet, non disputat. Imperium igitur ejus, in animos nostros, ut maneret integrum; exemptumquè esset, à ratiocinatione & disquisitione; non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum: sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cùm *Cujus* tamen sint *omnia mandata ejus veritas*. Ita *mandata,* ut, quod profanis mentibus videtur scandalum & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapientiam. *veritas.*

Inest enim, inest profectò, omnibus ratio: sed non intelligenda; nisi prius credantur, & exercentur. Tum demum, *Inest illis ratio, sed occulta,* mentibus sibi obsequentibus, manifestat hæc arcana Deus: *Ὅτι δίδασκεις,* facit: *docibiles* τὰ τῶν Μυστηρίων σεμνὰ aperit: *Dei.* gustum illorum largitur: & suavitate commendat. *Mysteriorum* Ita, ut admiratione mens attonita, *veneranda,* veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat *Quæ cre-* tandem; quomodo in parvis, & specie vilibus, *dentibus* tam mira, tam magna, inclusit Deus: *demum* & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; *manifestatur.* sequè homini quem dilexit, largitur; subvelo usitatæ rei, & specie signi obvii, velut *in sanctiori quodam recessu, majestas tanta delituit.*

Hæc meritò præfatus; divido cultum *Cultus mysticus* mysticum in *Ceremonias, Ritus, Sacramenta.* *primùm in ceremoniis.* Ceremonias intelligo; ordinatio-

*Hæc consi-
stunt in
certo mi-
nisterio.*

*Spiritus
S. dicta-
mine ani-
mantur.*

*Si ritè fi-
ant, mo-
vent ani-
morum.*

*Altera
pars Cul-
tus My-
stici: Ri-
tus.
Adjun-
ctum ha-
bent exor-
cismum
& bene-
dictionem*

nem certam actionis, & ministerii, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur, varius *gestus corporis*: nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, aliisque modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut *variâ adjunguntur opera*; ut lucernas, & lampades accendere: thus adolere: vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi, adhibere: Quæ talia, indifferentia quidem, per se sunt: sed pondus capiunt, ab auctoritate potestatis Ecclesiasticæ: cujus præscripta, Spiritus Sancti, assistentiâ, & dictamine, animantur. Itaque decen-ter, graviter, & splendidè exerceri debent. Movetur enim talibus animus: ad devotionem componitur: & mitescit. Contra, contemptus istorum, efferatos, superbos, & denique Dei contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus: ut Deo grata: quia, per potestatem, ab eo institutam, jussâ.

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordinatione certâ actionis consistunt: sed hoc à Cæremonia nuda differunt, quòd adjunctum. Præmittitur enim, certa & constituta verborum formula, per quam, Exorcismi increpatione, dæmon & malum abigitur: & benedictione, mysticum quid

quid, & sacrum inditur. *Effectus* verò *Effectum*
 consequitur, *non quidem infallibilis, ut in* *habent*
Sacramentis: sed magnam tamen vim conti- *non infal-*
nens, gratiæ obtinendæ. Itaque altioris *libilem.*
 ista sunt gradus, & ordinis: & cum ma- *Sed vim*
 jori religione, ac reverentia exercenda: ac *tamen*
 ceptandaquè. Ejusmodi est, *aqua bene-* *magnam.*
dicta: ejusquè aspersio: aliæquè rebus im-
 pertitæ, ex instituto, *benedictiones: quas*
 Ecclesia depromit ex ubere penu, ac *infi-* *Petuntur*
nito thesauro meritorum Christi. Et deinde, *ex meri-*
 ex potestate sibi in Apostolis data, mira *tis Christi.*
 operandi, in curatione omnium infirmi-
 tatum: & immundorum spirituum vi-
 ctoria: ac depressione. Itaque copiosè,
 per hæc talia, quod gratis accepit, gratis
 largitur, & concessas sibi *ἐξουσιᾶς καὶ δυνάμεως* Potesta-
 exercet. Ad ritus itidem pertinent ea; *tes &*
 quæ in administratione Sacramentorum, *virtutes.*
 ordinavit potestas Ecclesiastica: dum in il-
 lis conficiendis & exercendis, modum *Et data*
 certum actionis, & ministerii, *potestate.*
usu potius,
quam scripto, ab Apostolis traditum, præ-
 cepto definivit: ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, immo *In Sa-*
 tota est, in Sacramentis. Definitur verò *cramentis*
Sacramentum; signum visibile, invisibilis *præci-*
gratiæ: seu; Dei instituto in materia certa, *puus cul-*
 & certa verborum formula consistens, *tus mysti-*
 gestum quoddam: seu, factum: quo ri- *cus.*
 tè adimpleto, homo gratiam accipit: & *Eorum*
 consecratur. *definitio.*
 N Est,

Et varia Est, inquam, *signaculum sacrati Deo*
descriptio hominis : mancipatio & stigma Divinæ
 servitutis : *tessera ejus militiæ* : Signum Dei
 Viventis : *Fœdus Pacis, & reconciliationis* :
 Peccati ablutio : & abolitio : Armatura
 fidei : scutum adversus ignita tela inimi-
 ci : vestis ad Agni nuptias : Amictus &
 ornamentum gratiæ : Antidotum incor-
 ruptionis : Arrhabo immortalitatis : Pig-
 nus præmii : Jus hæreditatis æternæ : De-
 nique, bonitatis Divinæ ingens flumen ;
 & gratiarum, immensum pelagus. Hæc,
 inquam, omnia mysticis istis actionibus
 infunt : & *ex opere* (ut loquuntur) *operato*
 proveniunt.

Numerus Septem autem sunt Sacramenta. Baptif-
Septena- mus, Confirmatio, Eucharistia, Pœni-
rius. tentia, Ordo, Matrimonium, Extrema
 Uñctio. Quæ ubertim & fusè, à multis
 explicata, nobis libasse sufficiet. *Baptif-*
Baptif- mus, est regeneratio spiritualis, per quam
mus desi- homo mortuus peccato, vivit Deo. Imple-
nitur. tur, per aquæ puræ affusionem largiorem :
 quæ est materia hujus Sacramenti : & per
 verba solennia illa ; *Ego te Baptizo, in no-*
mine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti :
 quæ animo conferendi prolata, formam ei
 imponunt. Est primum medium salutis :
 & ad eam obtinendam necessarium prorsus :
 Characterem habet indelebilem :
 ideoque semel tantùm usurpatur : fidem
 illo

illo profitemur: & satanæ renunciamus.

*Confirmatio, est Sacramentum, quo Spiritus Sanctus gratia in Baptismo accepta, stabilis fit, & augetur, per Episcopum; Chrisma-
tis unctio, & certa verborum formula.* Confir-
matio
item.

Materia ergo Sacramenti; est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis: quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti: non est necessitate mediæ, ad salutem necessarium. Potestque non exerceri: modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento, initiamur *Loti à* Deo. Nempe; *Loti à* peccato, uncti *peccato* gratiâ, amissam in culpa originis, redin- *& uncti* tegramus innocentiam. Sed non ideo ta- *gratia.* men à lapsu securi: Itaque aliis majoribusque firmandi præsidis: nempe Eucharistiâ; ne tam facilè peccemus: Pœni- *Tamen* tentiâ; ut à lapsu surgamus. *egemus*

Eucharistiâ, est SACRAMENTUM *Euchari-
stia.*

Corporis & Sanguinis Christi: sub speciebus *stia.*
Panis & Vini: cujus sumptione, in anima
spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo
efficimur. Unde vocatur communio: per quam
in ipso manemus, & ipse in nobis: Multi
unum sumus corpus, in Christo: & mem-
bra unius capitis: Firmati hac spirituali
alimonia, contra concupiscentiæ fomi-
tem, & dæmonis fraudem.

: Mater a hujus Sacramenti, ex institu-
tione

Materia tione & usu tradito receptoque, est *Panis*
ejus Pa- isquè *azymus*: & *purum putum Vinum*,
nis & vi- cum modica aquæ admittance. Forma
num. in *verbis hisce*: *Hoc est Corpus meum*: *Hic*

Forma in est *Calix Sanguinis* &c. Virtute horum ver-
consecra- borum, à potestate ad id ordinata, fit vera
tionē. & *substantiva conversio*, *Panis & Vini*, in
Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabi-
 lia, inquam; fecit, misericors, & miserator
 Dominus, ut daret escam timentibus se.

Frustra *Caligat verò ad tantum miraculum, mens*
hic cali- humana: in assensu titubat: & cum Iudæis
gat mens quærit, quomodo hic potest nobis carnem
humana. suam dare, ad manducandum? Sed profe-
Omnipo- ctò, *fateatur necesse est: non esse impossibile*
tenti cun- *apud Deum omne verbum*: cum omnipo-
cta possi- tentiæ suæ, supremum quod esse potuit,
bilis. argumentum dederit: nempe nos, & om-
 nia, ex nihilo producendo. Certè enim,
maius est novas condere, quam immutare na-
turas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quæ-
 rendum esse, ordinem naturæ in Christi
 Corpore: cum eum mutarit, in Nativitate.
 Et qui convertit, inquit, *aquam in vinum*,
 cur non *Vinum in Sanguinem*? *Quid magni est,*

Etiam *Deum mira facere, cum illa genii patrent: im-*
homines *mo cum humana æmuletur industria? Quis*
arte mira *enim non admiretur, ex limo chartam, ex ligno*
efficiunt. *vitrum?* Si talia creaturæ, & homo artifex
 potest, quantum creator posse putandus
 est? Credamus igitur hæc in Eucharistia:
 mira

mira quamvis: quia, ipse dixit; & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, *tan-* Debetur
tum Sacramentum veneremur cernui: & ita huic Sa-
 nos præparemus ad Sumptionem, & usum cramento
 ejus; prout tanti mysterii dignitas requi- venera-
 rit. *Qui enim indignè accedit, & manducat,* tio.
reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et
 Judicium, atque unâ pœnam, sibi man-
 ducabit & bibet, non dijudicans verè, nec,
 ut oportuit, agnoscens Corpus Domini.
 Examinet ergo seipsum homo: & sæpiùs Et in sū-
 dijudicet, & tum, cum timore Sancto, pa- ptione di-
 riterquè & amore, in vera humiliatone ligens ex-
 cordis, frequenter accedat, ad hoc Sacrum amen.
 Convivium: in quo Christus sumitur: reco-
 litur memoria Passionis ejus: mens im-
 pletur gratia: & futuræ Gloriæ, nobis
 pignus datur.

Est enim τελειος, & sanctum hoc, quæ- Perfe-
dam Incarnationis continuatio: & nobiscum ctum.
 communicatio: ut enim per illam Deus, Est hic
 uni, & individux humanæ naturæ, se hy- velut re-
 postaticè univit; ita per hoc Sacramentum, petita In-
assumptam humanitatem, cum annexa semper carnatio.
Divinitate, participat cum omnibus, ritè &
dignè Corpus ejus sumentibus. Nascitur Nascitur
itaque, & sumptione ista formatur, in nobis enim in
Christus: Non naturâ quidem; sed tamen nobis
 substantivo habitu: & *energica virtute:* quæ Christus.
 nos in illum convertit: & quantum possibile

est transmutat. Unde admirandum hoc, arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & quo affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

Huc pertinet Missa Sacrifcium. Adhæret verò huic mysterio, *Missa*: seu functio illa: quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificii: ubi sacerdotum ministerio offertur, idem *Christus*: qui semetipsum in *Cruce obtulit Deo*: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit: ut hoc faceremus, in sui commemorationem. *Hujus Sacrificii, omnia veteris legis Sacrificia, fuere,*

Pro vivis & defunctis. *umbra: imago: & figura.* Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit Filius cum Patre: & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo. Itaque utamur dignè, tanto munere, ac dono. Offeramus, cum hac oblatione, ex merito, ac debito acceptabili, Spiritum & cor contritum: veniam peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium gloriæ petamus: securi impetrationis.

Ex debito acceptabili. Quartum Sacramentum, vocatur *Pœnitentia*. Quæ genericè definitur: *animi motus, dolentis, se quidpiam perperam commisisse, vel omisisse.* Tum, inquam, sic doleo; dum me pœnitet: & factò torqueor ipse meo. Sed ut pœnitentia, nomen Sacramenti obtineat, impleatque, requiritur imprimis:

mis: ut fit dolor, ex abominatione, & detestatione peccati: quatenus est injuria, & offensa Dei. Talis dolor, vocatur, verbo in Ecclesia recepto, *Contritio*: primamque Pœnitentiæ partem obtinet.

*Prima
ejus pars
contritio.*

Altera est *Confessio*. seu, *sui coram delegato judice accusatio*. *Judex hic Sacerdos est*, ob acceptam Ordinis potestatem: de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat *Deus*; Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen velut *decessit*, de hoc, sibi soli proprio *jure*: & primum *Christo*, ut *Filio hominis*, dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille, in *Apostolos*, eorumque *successores* transtulit: dum *insufflavit*; & *dixit*; *Accipite Spiritum Sanctum*: quorum *remiseritis peccata*, remittentur eis: & quorum *retinueritis*, *retenta sunt*. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cùm *judicem habemus*, ex *hominibus assumptum*: nostro *sequi compati possit miseriæ nostræ*: cùm & *ipse eadem circumdatus sit*: Qui jubetur *condonare*; non tantum *septies*, sed *septuagies septies*: immo *quoties opus fuerit*; & *quoties rogabitur*.

*Altera
Confessio.*

*In qua
potestas
peccata
remittendi.*

*Magno
se-*

Sed, ut condonet; opus est: ut prius *cognoscat*. Id verò *fieri nequit*, nisi habeat, *accusatum, convictum*, seu potius, *confitentem reum*. Itaque *sacra exomologesis* accedat *necessè est*: in qua exercetur *dolor peccati*: *obedientia*: *resipiscentiæ promissum*:

*Sed re-
censenda
prius de-
licta.*

sum: & *humilitas*: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquàm, pœnitens delicta omnia: se candidè aperit: secreta sua dicit: ideoquè *fidem secreti meretur*: quod *Sub sigillo secreti* sigillum confessionis vocamus. Nam revelare nefas. Primùm: quia id *debetur ingenuæ sui ipsius, accusationi*: deinde: *ut scandalum vitetur*: postremò: *ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro*. Jure merito ergo, cautum & vetitum est acriter, ne Confessio reveletur.

Tertia pars pœnitentiæ Satisfactio.

Pars tertia Pœnitentiæ sequitur, *Satisfactio*. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. *Quid enim infinito par? quid summo æquale?* Itaque modica illa, quæ à Confessario injungitur pœna, argumentum potius Divinæ clementiæ est: quàm satisfactio. Adimplenda tamen accuratè: cùm gratiarum actione, obtentę venię, & impetratę gratię.

*Forma Sacramenti in absolutio-
ne.*

Hæc sunt partes, ac officia, istius Sacramenti: quæ Materiam ejus faciunt: Formam autem imprimit absolutio: solennibus illis verbis: *Ego te absolvo* &c. Est medium salutis: ex suppositione actualis (ut loquuntur) peccati, cujus vix quisquam expers est; necessarium. Per hoc detrimenta reparamus: & lucra nova gratiæ acquirimus: A lapsu validiores surgimus: *verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur*.

Quintum Sacramentum est, *Ordo*: seu
Pres-

Presbyterorum Ordinatio: sine qua, vel esse, *Quintum*
 vel ritè dispensari, nequeunt Sacramenta. *Sacra-*
 Est enim Ordo, *gradus divinitus concessæ* *mentum*
potestatis, ad sacras & mysticas functiones,
 validè & ritè peragendas. Quæ potestas, *Defini-*
 per χειροτονίαν seu impositionem manuum, & *tur.*
 Spiritus Sancti ad id munus acceptionem,
 consecratur: & à Christo, & Apostolis,
successione continuatur: vocatur hic status
κληρονομία: id est, fors, hæreditas, successio
 Domini. Per hunc; jus Dominationis, & *In hoc su-*
 supernaturalis potestatis, in mentes nostras *pernatu-*
 exercet: cui non opus hinc immorari: quia *ralis pote-*
 nec omnibus injunctus: imperatusquè: & *stas.*
 eo initiatis, copiosè ab aliis, ex sensu Ec-
 clesiæ, descriptus est.

Itaque nec *matrimonio* insistam: quod *Sextum*
 sextum Sacramentum est: sed liberæ iti- *Sacra-*
 dem voluntatis: cum verò initur; Mag- *mentum*
 num, in Christo & in Ecclesia. Undè *Matrimo-*
 præcepit Apostolus: ut *viri diligant ux-*
ores, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quam
 ex latere suo ædificavit, novus Adam: si-
 cut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum, *Natura-*
 naturalis copula, sponcione priùs firma- *lis copula*
 tur: & tum sacratur benedictione: ut non *Sacratur*
 corporum tantùm conjunctio sit, sed etiam *benedi-*
 animorum. Qua de re supra meminimus: & *ctione.*
 ubertim ab aliis tradita, facilè petere potes.

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè
 vitæ; *Extrema Unctio: quæ fit periclitantibus*

Ultimum *egrotis*, ad salutem mentis, & corporis.
Sacra- Cujus luculenta est *mentio in Epistola Jaco-*
mentoriũ, *bi*: qua rem usu receptam traditamquẽ
 & *vita*, imperat. Materia hujus Sacramenti est,
Extrema Olei unctio. Forma in verbis, quæ in li-
Unctio. bro Rituali.

Licet Ec- Porro cùm demonstratum supra sit; le-
clesiæ gitimam & veram *potestatem Ecclesiæ*, san-
quædam citaquẽ ejus, velut *manuductione Spiritus*
in ritu *Sancti dirigi*; Ideo consequitur: jus & fas
Sacra- illi, quædam; circa usum Sacramentorum,
mentoriũ *statuere: ac ordinare: præcepta ejus rei po-*
commu- *nere: quædam in Cæremoniis addere: vel*
tare. *detrahere: & pro moribus, temporibusquẽ,*
 in melius commutare. *Citra tamen essen-*
tialium immutationem. Ita ut *frustra sint*
Sectarii; dum multa dicunt, præter usum
 moremquẽ veterem invecta esse: Ideo-
 quẽ Ecclesiam arguunt novitatis.

Cultus hic Absolvi de cultu mystico: quo religio
est exi- potissimùm constat: qui apprimè Deo
mius. gratus sit oportet: quia totus ab eo: quia
 plenus rei arcanæ: & sacræ: quia infinitis
 gratiis affluens: & immensa præmia pro-
 mittens: sed qui, pro pudor! rarò dignè
 impletur: nec nisi à *paucis animabus puris,*
Sanctisque, & ut ita dicam, à Deo infessis.

Rarò di- Humanam malitiam! *assentitur facile*
gne im- *dæmoni*, falsò magna promitenti: *Pactum*
pletur. *cum eo inquit: sperat quod paciscitur: præstat ei*

Magis *absurdum* *imperatum obsequium: aloga multa ejus jussu*
dæmoni *creditur.* *facit*
Absurda

facit: ut magiam, præstigias, & maleficia Quàm
 exerceat: Asserenti autem, ac affirmanti Deo.
 Deo, non credit: Ludibrio habet iussa san-
 citaquè ejus: Non fedit promissis: Pauca,
 quæ in sui cultum, & nostrum commo-
 dum certa nec difficili functione, facere,
 & gestum aliquod, modo ac ordine præ-
 scripto, implere, præcepit; fructum ex-
 inde ingentem promittens; ægre, & du-
 bitans, exequitur.

Hoc nempe est: quod Philosophus eru- *Aspernã-*
 buit: quod profanus quisque contempfit: *tur hac*
 ac derisit: quod *Hæresis*, vanæ superstitionis *profani-*
 crimine damnavit: *Cæremonias*, inquam,
 & *Ritus* aspernata: & Sacramentorum nu-
 merum primùm tollens: mox naturam
 ipsam, & vim totam. Nam quamvis vi-
 cta evidenti Scripturâ, & veteris Ecclesiæ
usu, quædam usurpat, tamen eorum virtu-
tem non agnoscit: & simiæ instar, gestu po-
tius, quàm re, & fide, exprimit.

Cum his verò omnibus, quos, vel *Ideoquè*
ἀπίστια, vel *κακοπίστια*, occupavit; Quid *ab his sa-*
 contendam? quî reprobis, talia approbem. *cris abi-*
 Olim in leiturgia veteri acclamatum; Fo- *guntur.*
 ris canes: Et ego certè odi profanum vul- *Infideli-*
 gus, & arceo. Absistant: & abscedant in- *tas.*
 fideles ab his sacris. Et, (ut Tertullianus *Prava fi-*
 dixit:) *avolent quantum volent, paleæ levis*
fidei: tanto purior massa frumenti, in horrea
Domini reponetur.

*Advocantur
verò Sancti.*

Adeste verò vos, mentes dicatæ Deo; quibus datum est nosse mysteria ejus: vobis ista apponuntur. *Sanctis nempe sancta.* Haurite ergo de fontibus Salvatoris: ut sit vobis fons saliens, in vitam æternam. Venite: comedite Panem: & bibite Vinum: quod Æterna Sapientia, id est Christus, miscuit vobis: & saturabimini, ab ubertate domus & Ecclesiæ ejus: & invenietis requiem animabus vestris.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Cultu Dei Schetico: seu Relativo. Qui creaturis tribuitur: sed propter Deum: ad eumquè totus redit.

*Cultus
relativus
erga Deo
cara.*

*Deus soli
debitè
colitur.*

*Secundum
excellen-
tiam.
Secundum
proportionem.
Creatura
participatione,
& dono.*

Dixi paucis: quæ ad Duplicem Dei cultum. Tertia pars ejus restat: quæ *σχετικὴ λατρεία* vocatur. Id est; *veneratio*, & *cultus relativus*. Talis est erga illos; & illa; quæ Deo creduntur esse cara: & ad eum referuntur.

Etsi enim, ut dixi, soli Deo debita, *κατ' ἐξοχήν* veneratio; tamen *κατ' ἀναλογίαν* etiam tribuitur creaturis: quatenus nempe impertitam à Deo habent, ejus dignitatem. Ille colitur propriè, per se, & naturâ: homines participatione, & dono: Honorati enim sunt amici Dei, ideo meritò honorabuntur, quos Deus honorat. Et dum, hæc est gloria omnibus Sanctis ejus; ipsius est. Cultus namque illis exhibitus, propriè cen-

cenfetur cultus Dei: quia ab illo caufam,
& originem fumit: propter eum eft: & ad
eum redit.

Hic, tripliciter, ab Ecclefia Catholica, *Triplex hic Cul-*
firmo & constanti ufu, (quidquid blatiant *tus.*
hærefes;) exercetur: & triplex eft. Nem-
pe *erga Sanctos: erga Reliquias: & erga*
Imagines. Singulos exactè edifferam: at-
que hoc ipfo, & à calumnia, ac contem-
ptu vindicabo: & ut dignè impleantur,
accendam.

Ordior à *cultu Sanctorum:* id eft; partim *Primus*
Angelorum, qui defertoribus ejectis, in of- *erga vi-*
ficio perftitere: Partim *hominum:* quos *uentem*
vitâ functos, *ἀποθνήσκουσιν* habet. Utroſque *naturam.*
(uti sæpè, & ipſum Deum) ablegant à *Inter*
nobis, & removent, illi: qui vitæ præfen- *Divos*
ti immerſi; putant eos, qui ſupra nos, nihil *relatio.*
ad nos: & affectu extorres à vera patria, *Angelo-*
obliviſcuntur olim contubernalium: & *rum &*
nunc quoque concivium. *hominum*
defunctorum.

Atqui non eft putandum; cum iſtis *Cum u-*
terræ filiis, (ut fic vocem, qui terrena *trisquè*
tantùm ſapiunt;) *non eſt, inquam, putan-* *nobis con-*
dum; nos longo nimis intervallo, diſſitos, à *junctio.*
Cœleſtibus & Divinis eſſe. Πάρτα τὰ ἐν dixit *Omnia*
quidam è Philoſophis. Nefcio equidem *unum.*
quo ille ſenſu: ſed profectò tali, verum *Nam o-*
eſt: ut omnia in quendam circulum, & *mnia u-*
compendium unitatis, redigamus: & *num.*
coarctemus: Cœleſtia, inquam, & Ter-
reſtria:

Christo nos conjungente. restria: præsertim, cùm Christus, Alpha; & Omega, imis summa conjunxerit: feceritquè utraque unum. Itaque, sicut nefas cum impiis dicere, Deum longè abesse; nec considerare nostra; Ita & Sanctos ejus relegare. Uti enim Dominus propè, immo intra nos est; ita & Sancti ejus cum illo: quia in illo.

Univer- sum una Civitas. Totum hoc univèrsum, una Civitas est. Ejus summus Princeps Deus: Angeli verò & Homines, seu vitâ hac functi, seu hîc superstites; sumus concives: statu, gradu, & habitatione, dispares & disjuncti: sed tamen, uno ambitu, communis patriæ comprehensi.

Ergo omnes vi- ventis Concives. Ergo consociatio nobis, & commercium cum illis. Etsi enim corpore gravati; sensibus, non communicamus; tamen animis in Deo conjungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur Deum: in quo omnia nostra. Nec commere, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint: & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis, ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

Angelos esse ex revelatione scimus. De Angelis primùm dicam, Quorum *ἄγγελος, ὁπλίης, ἡ ἀγγελία, ἡ ἀγγελία*, id est; animatam, intelligentem, & Spiritualem substantiam; Deum, mediam inter se, humanamquè naturam, creasse; non modò

Et è consensu humani generis. ullus Christianorum; ex revelationis certitudine, dubitare potest: sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter asseruere. Adeoque hæc, firma,

firma, & communis est notio: ut simul cum agnitione divinitatis, innata impressaque mentibus humanis esse videatur. Neque id mirum: nam ut animorum nostrorum ar- Nam ei innotuere.
 biter Deus, illos liberè, & cum potestate, adit, ac ingreditur; Ita ei proximi spiritus, subtili sua natura, facilè quoque sese nobis insinuant: ac innotescunt.

Produxit verò eos Deus; primùm boni- Produxit eos Deus testando Bonitatis.
 tatis suæ testandæ, causa: & purissimas Sanctissimasque hæc substantias, compotes summæ felicitatis fecit, ideo: quia bonus: & bene illis voluit. Deinde produxit: ut eorum ministerio, & famulatu, uteretur. Non quòd egeret: qui sine ullius ope, vi sua mo- Et magnificentia.
 vet, regit, & continet universa: sed ut magnificenti- am ostenderet: tot myriadas sibi ministrantium, & tantæ dignitatis, procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur; & Pars eorum lapsa.
 sibi complacet; in superbiam primùm, mox in interitum gloriæ, lapsa. Qui in officio man- Pars mansere
 fere; firmati gratiâ, Hierarchiam Cœlestem, in novem Choros, seu ordines di- in novem Choros distincti.
 stinctam, (ut Gregorius testimonio Scripturæ numerat; & comprobat;) obtinent: omnes cum adjuncto sibi proprio munere, ac officio. Archangelus; qui summa annunciant. Throni Θεσφόροι; Deum quibus insidet, quodammodo Deus: & hæc ferentes.
 infessio, tranquillitas est. *Dominationes;* qui

qui Sabaoth seu exercitus: quibus imperatoria, & bellica vis in hostes Dei: *Principatus*; quibus cura gentium: *Potestates*; quibus regimen animorum: *Virtutes*; per quos miracula: *Cherubim*; quibus plenitudo scientiæ: *Seraphim* deniquè seu ardentes; quorum flamma, amor est. Hæc ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est: quòd primogeniam hanc, perfectissimamquè naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit Deus.

Ex vi nominis & sententiâ Sancto- rum.

Omnes sunt ad- ministrato- rii.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem caperent salutis; in confesso est. Mandavit enim Deus; ut nos custodiant, in omnibus viis nostris: ut nos manibus suis portent: ut comitentur nobis. Adeo; ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis: & simul in coelis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc, (ait Hieronymus) *dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum delegatum.* Qui varium erga nos implet officium: & jussu Dei, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solùm illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio amabilis. *Gaudium est illis, ex profectu nostro: & contra, si tristari possent, amarè fierent, Angeli pacis, in ruina iustorum.*

Et singulis hominibus custodes.

Hinc

Hinc manant prolixa & luculenta, quæ *Magna*
 nobis testantur, officia. Hinc est illa, à *nobis præ-*
 Dionysio verè asserta, & beneficio, eorum *stant.*
 adjuncta, animorum *καὶ θαρσις, φωσμοῦς, τε-*
λείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, Per-
 fectio: quam in mentibus nostris procu-
 rant: & qua, in suam nos vertere satagunt
 naturam: ut nempe ætherei & spirituales;
 id est; à corruptione hac terrena, & car- *Quæ enim*
 nali, liberi simus. Hinc ortus, educatio- *μεγαλη-*
 nis, vitæ totius, curam gerunt. Dæmonis *τιν.*
 insidias detegunt: insultus arcent: vim re-
 primunt: opportuna consilia & monita
 suggerunt: orantibus assistunt: preces
 Deo offerunt: in ultimo vitæ agone tutan-
 tur. Functos vitâ hac, excipiunt: & ad
 Beatorum societatem transferunt: *sed nec*
singulis tantum, opitulantur; Regnorum etiam
ac populorum protectores sunt: ut patet ex *Regnorum*
 certamine illo, apud Danielem, Angelo- *ac popu-*
 rum pro Persis, Græcis, ac Judæis. *lorum*
Quos sunt pro-
 strenuè funguntur, donec illis voluntas immo- *rectores.*
 tescat Dei. Quin immo, non modò quæ *Etiam*
 ad æternam, sed etiam quæ ad præsentem *res vitæ*
 vitam faciunt; eorum ope sæpè obtinemus. *presentis*
 Nam ut maligni spiritus, permissu Dei, *procurant.*
 corporibus (ut in Jobo apparet) valetudi-
 nes infligunt; & maleficia, & acerbos ca-
 sus; Ita illi morbos corporis (ut Raphael
 cæcitatem Tobix) curant: iis medentur:
 & pericula arcent. Deinde in adiaphoris,
 verè

Hominū verè ἀνθρώπων διδασκαλοὶ (ut eos Athana-
 magistri. sius vocat) industriam humanam juvant :
 Et res a- Artes & artificia occultè docent: Naturam;
 diapho- & vim abditam rerum, suggerunt. Hæc
 ras. inquam cuncta, & multò plura, eorum
 habemus beneficio: Non ut divina dona
 suppleant; sed ut ministerio injuncto, stu-
 diosè fungantur.

Ideo me- Cùm autem jussu Dei talia ac tanta, &
rentur possint; & sciant; & velint; nostri causa;
coli, cer- Deinde, cùm tot, ab illo, dotibus, præ-
to modo. diti ornatiquè sint; nobisque longè præ-
 stantiores effecti; *Ideo, cultum illis sui ge-*
neris deberi, & invocationem, nemo sanus du-
bitaverit. Id meritum eorum, id gratitu-
 do, id nostra requirit necessitas; id deni-
 que non modo nihil detrahit Divino cul-
 tui; sed potiùs, eum auget: ceditquè in
 honorem Domini, honor famulitii ejus.

*Ad Dei
 gloriam.*

*Cultus
 Beatorū.*

*Eorum
 Hierar-
 chia de-
 scribitur.*

Jam verò, *transeo ad cultum Beatorum:*
qui in Domino moriuntur: quorum animæ in
 manu & conspectu ejus: visi sunt oculis
 insipientium mori, illi autem sunt in pa-
 ce: & vitâ Beatâ fruuntur. Horum quo-
 que Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ec-
 clesia: eum nempe; quem hîc tenuere.
 Primùm Patriarchæ ponuntur: Patrum-
 què cætus: Agmina canora vatum: &
 quo non surrexit major, Baptista Christi
 prævius: summiquè cœli claviger: cum
 cæteris Apostolis: Euangelistæ, & Disci-
 puli

puli Domini: cohors triumphans, Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices: & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi: & quos Ere-
mus incolas transmisit astris: *Chorea casta Virginum*: cum alio fœmineo cætu.

Sed inter istos omnes, immensùm eminet, ideoquè seorsim dicenda est: *Sanctissima Dei genitrix Maria*: Non homines tantùm, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tantò melior illis effecta: quantò excellentius, præ illis nomen obtinuit: cùm Filium Altissimi genuit: meritoquè vocata Mater Dei. Cùm enim humanitati Christi, in unitate personæ, annexa & inseparabilis sit Divinitas; ideo *carnem ex Carne Mariæ sumpsit*, natusquè ex illa est, *Homo Deus*.

Prærogativa hæc, & electio in matrem, causa est: cur *compos sit totius, quidquid infra Deum, magni est*. Et quòd (ut ipsa Magnificans Deum cecinit;) fecit illi magna qui potens est: & Sanctum nomen ejus. *Et exinde immensã dotata.*

Hinc est: quod etsi humillima coram Deo esset; tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent, omnes generationes. *Quod ipsa confitetur.*

Hinc ab Archangelo, plena gratiæ, Deo conjuncta, & benedicta salutatur. *Archangelus testatur.*
Hinc ab Elisabeth, mater Domini, & beata quòd credidisset, dicitur. Hinc, est de-

Ejus debita gloria. cus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ: Generis humani gloria: Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis, sublimatæ, instrumentum: *Cooperatrix Redemptionis: quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretquè assensum præbuit; expetita.*

Ornavit eam Deus causâ impositi munus. Si solenne Deo est, ad munus quod nobis injungit, parem præstare gratiam; ideoquè idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros novi testamenti; & cumulavit eos potestate variâ, ac virtute; Quid non fecisse censendus est, in electâ hâc, ad matris munus, dignè sustinendum? *Si honoraverit, hanc, quæ illi quâ homo est, Parentis utriusquè implevit officium?* Si gloria filiorum, (inquit Salomon;) Patres eorum; quomodo non gloriosam, fecerit, quam

Causâ suâ in parentem, pietatis. sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immensâ profectò est hæc dignitas: & infinitis ornata dotibus: ideoquè nullis dignè, explicanda verbis.

Est post Christum Mediatrix. Meritò igitur, Regina hæc Sanctorum omnium, ab Ecclesia, *cultum hyperdulie* (ut vocant) obtinet. Meritò Sanctorum Patrum pænè innumeris celebratur encomiis: & ab optimo quoque studiosissimè colitur. Denique meritò; secunda post Christum est mediatrix: post illam verò, &

& Sancti cæteri. Etsi enim solus mediator
 Christus: tamen & huic, & reliquis, sui
 generis *μεσσηρια* tribuitur: & est, non mo- ^{Media-}
 dō citra Mediatoris supremi, injuriam; ^{tio.}
 sed ad ejus gloriam potiùs. Totam enim ^{Post illam}
 vim & pondus, ab illo accipit. Et eate- ^{alii cæli-}
 nus efficax, quatenus, qui illa funguntur, ^{tes.}
 Deo grati, & cari sunt.

Colimus ergo eos, cultu dilectionis (inquit *Ideoquē*
Augustinus) *& societatis: quo in hac vita colendi*
coluntur, Sancti Dei homines: Et sicut horum omnes.
preces expetimus; ita & illorum; qui in illā
regione sunt viventium. Et quidem tantō
 devotiùs, quantō post certamina superata;
 & propter caritatem quæ in illis non mo-
 dō non cessavit, sed aucta est; securiùs.

Colimus, inquam, publicè primùm; dum ^{Publico}
 sacrificia offerimus, non illis, sed, Deo, in ^{instituto.}
 eorum memoriam: Templā & aras, in eo-
 rum nomine, Deo struimus: & dedicamus:
 dies festos illis assignamus: & læti peragi-
 mus. Hæc publico instituto.

Privata verò officia, quibus illos devin- ^{Privatā}
 cimus, potissima sunt: vera ac debita æ- ^{devotione;}
 stimatio: & dignitatis agnitio: Revocan- ^{Memoriā}
 do in memoriam vitæ ac mortis eorum ^{acta eorū}
 narrationem: quo munere functi: quanta ^{vita reco-}
 gessere: quanta meruerē: Idquē non cen- ^{lendo.}
 soria nota: dijudicatione: sed debitā reve-
 rentiā. *Celebrare, inquam, illos: Gratias illis*
agere: gratulari: & Deum, pro gratia illis
imper-

Amicitia inuendo arctiore. impertitâ, & præmio reddito laudare: Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitia pactum: & arctiori vinculo mutua caritatis adstringi: se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint: In eorum honorem curam & operam impendere: Cum illis tanquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in cælis sit conversatio nostra. Et denique, quia amicitia non est, nisi inter similes, imitationem eorum, animo proponere: eiquè magno studio conformari. Tertiò; cum fiducia eos precari: ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus Deum: nunc per gratiam: olim in gloria.

Opem implorando.

Huic Cultui adhaeret pro defunctis exoratio.

Qui iuvandi a nobis.

Cæterùm, cùm inter functos vitâ, pars fruatur gloriâ, de quibus jam diximus; Pars damnati, sunt, cum quibus nulla nobis ampliùs societas: Pars denique, nondum felicitatis compotes: sed ejus tamen post expiatis culpas securi: quibus nos caritas conjungit, opemquè nostram exigit: Ideo meritò & opportunè, cultui Sanctorum, attexendum est, id Catholicae pietatis officium: quo defunctos prosequimur. Meritò, inquam: nam in lacu miseræ, gravissimis afflicti poenis, post elapsum merendi tempus, ipsi se juvare non possunt: sed nostris possunt suffragiis: variisque bonis operibus, quibus Deus placatur: ut in hoc sæculo

lo non remissa, in futuro remittantur. Hoc officio functi, & Charitatem Deo gratam, implemus: & de illis ita meremur; ut liberati abundè rependant. Ergo, cum Iuda illo Machabæo, salubris est cogitatio, pro defunctis orare: ut à peccatis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum. Qui manat à debita estimatione Sanctorum, quorum cum liquariis pars melior; id est anima, jam juncta Deo sit; cur altera verò propriè non mortua, sed data somno; nempè corpus, hinc felicem resurrectionem expectet; Meretur certè & hæc, eum honorem, quem ei Ecclesia deferre solet: Dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo; quia amicis ejus exhibitus; necesse est: & puras illas perfectasque animas, facile ad vicem gratitudinis, obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesiæ retentus. Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepultura primùm digniori: & accuratâ, post etiam structurâ templorum, venerata est; Eorumque adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium, supra aras, in quibus reconditæ reliquix essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesiæ scriptores, reperies. Ter-

Cultus re-

gruus.

Gratus Deo & Sanctis ejus.

Usitatus semper.

Cultus Imaginū ad prototypum transit. Tertius denique *cultus*, est *Imaginum*: non minūſ prisco ritu, ab Ecclesia recep- tus, retentusquē: Sed horum totus *honor*, *transit ad prototypum*. Estquē *relativus alia ratione, quā cultus Sanctorum*. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariò Deum respiciant; ad eumquē referantur; tamen

Estquē purè re- lativus.

Meritò exerce- tur.

Cultus scheticus fundatur.

Conve- nientia rei. Usu con- tinuo.

& illos quoque contingunt: & quodam- modo etiam iis adhærescunt. Quia nempe, vivens, & rationalis, natura, talis officii, non est incapax. At *honor erga inanima, purè relativus est*: totusquē transit ad alium, nec manet in re tali honorata, nec manere potest. Nihilominus; quòd meritò deferatur; idque propter eum cu- jus memoriam repræsentat; *Arce veneratio, & in illa, tabularum legis, ac virgæ Mo- saicæ; tum efficacia fimbriæ Christi, immò umbræ Petri, sat evincit: comprobatquē. Et frustra hîc idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est, in honore & cultu cacodæmo- num, eorumquē Divinâ in Idolis adoratione.*

Cæterùm totus *hic scheticus*, de quo ha- stenus egi, *cultus*; præter Scripturæ testi- monia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstravimus; Tribus præcipuè nititur fundamentis: Primùm, *apertâ convenientiâ*, ac merito rei: Deinde, *usu continuo, & approbatione Ecclesiæ*: Tertiò, (quod omnem dubitatio- nem amovet,) ipso *Effectu admirando*:

Clara

Clara enim & manifesta miracula, Tot se-
quentia signa, apparitiones deniquè San-
ctorum, fide testium omni exceptione
maiorum factæ, satis superquè, rem fir-
mant: Comprobantquè. Adeo, ut talibus
non assentiri, sed inficiari; & contra tot se-
culorum testes negare; profectò, & pravè
pervicacis sit, & gnaviter impudentis.

Profitemur ergo constanter, eiusmodi
cultum: & innumera exinde, quotidie ca-
pimus solatia: aperta que habemus argu-
menta: & audiri nos, & juvari, à beatis
illis, Sanctisque mentibus. Experimur, in-
quam, & gaudemus, immò gloriamur,
societatem nobis esse Civium æternorum:
nec avelli ab ea morte ipsa. Itaque fidenter
eorum opem imploramus: & vt pro nobis
interveniant: petimus lubentes: & meritò.

Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælo-
rum, Deipara Virgo: & ex illa tua pleni-
tudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scin-
tillas, emitte. Potes certè, quid enim Filius
omnipotens negaverit, Optimæ Matri?
Voles etiam: quia Mater es omnium: &
quidem testamento Joanni, & in illo nobis
data. Effice ergo tuis precibus, animas no-
stras: quodammodo Marias: id est, foetas
Deo: vt formetur in illis Christus: & fiat
nobis sicut; tibi, secundum Verbum Dei:
quod in te Caro factum, in nobis, maneat
in æternum.

*Effectu
admirandi.*

*Meritò
itaque
eum pro-
fitetur
Catholica
Ecclesia.*

*Claudi-
tur locus
Oratione
ad Virgi-
nem San-
ctissimã.*

Ad Angelos. Adeste deinde vos, beatorum Spirituum Ordines. Et in Spiritum versi, *Ad Cœlites.* Deum vobiscum laudemus; orate: & iuvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum, subvenite laborantibus in via hac, quam emensi feliciter estis. Vt quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

C A P U T I I I.

*Περὶ Θεοφιλίας**Sen*

D'E A M O R E D E I.

Ultimum Caput de Amore Dei. Tertium libri huius, ultimumquè tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum: quod pari cura, studioquè exequar: immò, quia metæ jam proximus, fortèan majori. Postquam enim, de notiâ, cultuquè Dei dixi; *de Amore* demum eius, restat dicendum: & hic terminus ac finis statuendus: ad quem, non officia tantùm omnia, referuntur: sed tota rationalis natura, propendet. Nam pondus ejus, amor est: *amoris autem terminus, bonum: boni verò fons, imo ipsummet bonum, Deus.*

Ad quem natura rationalis fertur.

Alioqui frustra sint alia officia.

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra probus charitarisquè cultor; si non verè pius, id est, Dei amans, sis. Frustra deinde eum noveris; & colas si non ames. Nec potiri ac frui potes; si non appetieris;
nec

nec appetere; nisi per Amorem. Quem ei Modera-
 soli debitum, cum de Metriopatheia age- tione af-
 rem, demonstravi. fectuum,

Ibidem deduxi: summam energiam *Amor*
 ejusdem esse, in transmutatione. *Trans-transmu-*
mutatio autem hæc; non fit (ut item supra *iat.*
 dictum) *amatum in se convertendo; sed se,*
in amatum. Nam voluntas, transire cona-
tur, in id; quod appetit: Id fit, quod amat:
 Ita ut amare; fit, se relinquere: à se exire:
 & in amatum transire.

Quin immo, si rectè expenderis; ag- *Seipsum*
 nosces: quòd ne id quidem propriè agat, *perimen-*
 ac moliatur, verus, & ad verum bonum, *do.*
 amor: ut transeat in amatum: id est, ut
 quodam ambitu illud invadat; & occupet:
 sed agit in se: ut se evacuet: expropriet:
 perimat, & annihilat: quò pateat, & va-
 cet amato: illudquè recipiat: patiatur:
 ac induat.

Hoc verò fit, & impletur, *tribus gradi-*
bus: nempe Mortificatione: Abrenuntiatio- *Quod fit*
ne; & Abnegatione. (Utar enim fidenter *tribus*
 verbis, quæ Christiana Sapientia fecit no- *gradibus.*
 va.) In his tribus, inquam, situm, ratio-
 nalis naturæ, veri erga Deum amoris, offi-
 cium: meritum: & præmium. Cujus rei, *Unde tres*
 ipsemet Christus, dedit nobis documen- *Capitis*
 tum, & exemplar. Cui insistendo, tres *partes.*
 hæc partes, Capite isto, explicabo. Et ex
 illis fundamenta *et deopitias*, ostendam. *amoris*
Dei.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Mortificatione, cujus natura, & ratio, explicatur.

Philosophia mortis meditatio. **I**nter complura dicta, reconditi sensus & veritatis, Philosophorum veterum; æstimavi, & admiratus sum semper: quòd Plato, aut quisquis ille, definiverit Philosophiam, *μελέτην θανάτου*: vertere id solent, mortis meditationem: Et explicant: ut novissima cogitemus: vivamusquè memores lethi: Sed altior paulò mens, opinor, est istius definitionis: quam explicat aliq̄i Cicero: dum à corpore, animum avocare, & abducere dicit Sapientem: & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè fit, cura mortis: per quam animus corpus abdicat: ac linquit: sequè ab illo fercernit. Quare hoc commentemur: (inquit Cicero:) disjungamusquè nos à corporibus: id est; consuescamus mori. Hoc; & cùm hîc in terris sumus, erit cœlesti illi vitæ simile: Et; cùm illuc ex his vinculis emissi, feremur; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cùm venerimus, tunc denique vivemus. Nam hæc quidem vita, mors est.

Id est; animi à corpore abductio. *Quod explicat Cicero.* Præclara profectò verba: sensusquè in non sine illis eximius, & altus: qui sanè *ἐκὰθ' αὐτῶν*, et si Deo. profanis illis mentibus, infedit. Hoc est enim,

enim, quod Christiana profitetur, & agit, *Quod im-*
 Mortificatio: Abrenuntiatio: & Abnega- *pletur*
 tio. *Mortificatio* imprimis, quæ mihi est, *primum*
Mors carnis. Ut nempe eam, cum suis concu- *mortifi-*
piscentiis, exemplo Christi, & admonitione *catione.*
Apostoli, crucifigamus. *Et ea mor-*
te corpo-

Porro cum de anamarthisia agerem; *ris.*
 triplicia concupiscentiæ carnis, vitia de- *Impec-*
 duxi. *Mollitiem nempe: Gulam: & Libidi-* *cabilita-*
nem: iisque post, in Eupraxiæ præceptis, *te.*
Virtutem Temperantiæ opposui: cujus par- *Exerci-*
tes, Abstinentia, Frugalitas, & Castitas; *tium.*
 præscriberent *prudentem usum eorum; quæ* *Et ejus*
debentur carni. Nunc verò, *Mortificatio,* *necessita-*
 de qua agimus; hunc ipsum quamvis tem- *tum di-*
 peratum usum, arctat magis: & penè *minutio-*
 tollere nititur: dum quantum potest, mi- *ne.*
 nuit ejus necessitates.

Quantulum enim hoc esset, carnis superva- *Ac penè*
canea sprevisse? hoc bruta etiam faciunt, præ- *odio.*
scribente naturâ: Christianus, qui verè,
 æterna, & Deum appetit; tum se profe-
 cisse putet; cum carnis necessaria incipiet
 aspernari: & penè odisse.

Sed non tantum necessaria detrabere; sed *Et con-*
 etiam eis contraria docet usurpare, *Mortifi-* *trariorù*
catio: ut nempe, hac ratione, animus ple- *optione.*
 nè vincat: & perimat, adversantem sem-
 per, & inimicam, hanc sui partem: & à
 concretionem mortali sese vindicet: *homo*
animalis esse desinat: & in Spiritum se con-
 vertat.

*Contra
mollitiem
asperita-
te.*

Itaque, *contra mollitiem, vel dura eligit & aspera: accersitquè ultrò dolorem: & variè affligit, castigat, & in servitutem redigit corpus: vel oblatas, impositasve aliunde, ejus molestias, acceptat: & constanter ac patienter tolerat. Defricta autem hoc acrisale caro, non facilè corrumpitur: & disciplinæ patientior, & studiosior fit virtutis.*

*Contra
Gulam
jejunio.*

Contra Gulam, jejunium adhibet: & inediam: quam, cibum virtutis, vocavit Leo: & quam, mirâ prorsus continentia, sancti illi, & præsertim Anachoretæ, exercuerunt: ita ut, vix eguisse amplius esu, visi sint. Tertiò, contra libidinem, virginitatem amplectitur: eamquè in vitam totam, voto etiam obstringit: devincitquè. Hac ratione; minuitur primùm: mox planè interit caro: & per afflictiones, concupiscentiis moritur: & molesta esse animo desinit.

*Contra li-
bidinem
virgini-
tate.*

*Præcepta
ejus &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exercitationis, & præcepta monitaquè ad eam necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat: non anxie: placidè: *sobriè: intra mensuram: ut hypocrisis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur.* Ideoque Mortificatio tecta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita: imperataquè: nempe à potestate Ecclesiastica: cui parere tenemur: & si libenter facimus; atque cum curâ; meritum augemus. Ejusmodi, inquam,

*Dum te-
gitur; o-
ptima*

Mor-

Mortificatio, dictis vitiis, non facilè obnoxia est.

Cæterùm, totum hoc, ab una causa *Ex amo-* oriri, & ad finem unum *referri debet:* nem- *re cau-* pe, ad amorem Dei: qui, cùm non mansu- *sim habe-* rum se in homine dixit, eò, quòd caro sit; *at & fi-* *nem,* Ideo, hunc primum obicem carnis amo- vere oportet: ut nobiscum manere velit. Hunc, inquam, primum gradum, scan- dere opus: ad Divinum amorem, ascen- dere conanti. Id Christus, vitâ suâ nos do- cuit: & exemplo. Ad hunc agonem in- *Id Chri-* vitans; si quis, inquit, vult venire post me, *stus docuit* tollat crucem suam, & sequatur me. Et *& mon-* iterum; *stravit.* *qui non tollit crucem suam, non est* me dignus. Hoc est auctoramentum ejus militiæ: cui dedere nomen omnes, *qui ei olim compassi, nunc corregnant.*

PARS CAPITIS ALTERA.

De Abrenuntiatione: cujus vis, atque modus declaratur.

Alter potiundi amati, ejusquè in se deri- *Abrenū-* vandi, gradus, seu modus est, *tiatio est* Abrenuntiatio: quam voco, mortem cupiditatis: *mors cu-* ut nempe rerum externarum, omnis ap- *piditatis.* petentiæ, prorsus vacui, toti vacare amo- ri Divino possimus.

Quod ut impleamus; non modò concu- *Et abdi-* piscentiæ oculorum, seu avaritiæ, opponere *catio ex-* *ternorum.* O 4 *justi-*

justitiam, ejusque recensitas partes, quibus, rectus usus, eorum quæ extra nos, præcipitur; oportet: *sed omnem affectum, & penè usum etiam ipsum, ac sæpè possessionem abdicare.* Hoc enim & ratio requirit: & exemplum: & demum edictum Christi.

Quibus non potest jungi amor Dei.

Ratio primùm: quia *infinitum, rectè amari non potest, nisi toto amore.* Si eum, ad *finita deflectis; & partiris; ac dividis; jam fornicaris: & adulteras.* Amor enim Divinus, ob dignitatem solidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens consortis est: quia *solus est. Totum totus requirit.* Ignoratio itaque, oblivio, vel contemptus veri boni, est; alia præter illud consecrari: & tam vilia & abjecta, ei sociare; injuria: & offensa. Exemplo deinde docuit Christus: *nil externum appetere: nil possidere: se solo contentum esse.* Denique edixit: *omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Exemplo Christi abdicanda.

Affectu primùm.

Id fit partim *affectu*, partim *re ipsa.* Quoad affectum; hunc ut valde moderatum, aut penè nullum, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum, verâ eorum æstimatione. Eâ nempe: quam schola Christi, aliter quam olim Philosophia docet. Etsi enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; mala tantùm, quæ turpia; vocavere; alia verò

Non modo indifferencia censenda.

ἀδιάφορα ἢ ἰσοτέρα, id est indifferentia & neutra; Attamen hæc εὐχρηστία, ληπτὰ, ἀξίαν ἔχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere: & si optio daretur; eligenda; ac anteponenda: *Christiana verò sapientia, longè ulterius, in vilipendio, & aspernatione talium progressa: Non modò enim, ea non bona, & adphora dixit; sed ἀληπτα, etiam, ἢ καὶ ἀίρετα, eo ipso ostendit; Quòd his contraria, & opposita; Paupertatem nempe; uti & dolorem, ac luctum; vocavit, non modò non mala, sed etiam beata: Quod æterna nobis assignavit: ea; contemptu mundi hujus parare docuit: eorum spe, hæc aspernari iussit: non hic thesaurizare, sed in cælis.*

Manifestum autem est: mundum in æstimatione talium, aberrare: cùm Christus, æterna Sapientia, qui nec fallere, nec falli potest, contraria anteposuerit. Meritò itaque imitari eum; qui sunt ejus. Unde Apostolus, omnia externa; & detrimenta vocavit; & retrimenta. Sibi què mundum dixit crucifixum: & se mundo. Talem animum, similem què mentem, omnibus habere oportet: qui Christiano nomine censentur: & non affectu hæc possidere; sed usu.

Quantò autem altiùs non possidere! & re ipsa abjicere! Hoc est demum, pressè insistere vestigiis Christi: hoc obtemperare

consilii ejus. Suasit enim ille: *si vis perfectus esse; vade, & vende omnia, quæ habes: & da pauperibus.* Habuit què tot sibi obsequentes: qui relictis omnibus, secuti sunt eum. *Adeoquè hæc derelictio, ei placuit; ut cuidam de hæreditate heriscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti; detrectaverit: subjunxit què: videte & cavete, ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet: Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent; vario exemplo Divinæ providentiæ commonuit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem.*

Merito itaque hoc agendum.

Merito itaque, Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia justa, aut suasa; sed quia, ad amorem divinum necessaria: & hoc potissimùm fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem, cūræ hujus seculi, ponunt Deo: prohibent què ne animos nostros invifat: & intret. Non potest esse hospes, sollicitæ mentis, & turbatæ, circa plurima: sed quietæ: vacuæ: & illi soli vacantis.

PARS CAPITIS TERTIA.

Indiviniatio.

Vel Deificationis.

Abnegatio necessaria.

De Abnegatione: quæ describitur: ostenditur què: quomodo tandem theosis proveniat.

NON satis verò est, ut Deo vivas; carne & cupiditate mori; non potes etiam sequi,

qui, nisi non modò ista, quæ tibi adhærent, sed etiam te ipsum, deseras. Non potes verè eum amare; nisi non modò tua, sed te etiam, oderis. Denique; Deus in homine non erit: (inquit verè Bernardus;) si de homine, quidpiam supererit. *Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio: est què hic tertius, ultimusquè gradus, ad amorem Dei. Per hunc enim dum animam vacuum, prorsus invenit Deus; eam ingreditur: inhabitat: replet: compotem sui facit: & amantem vera fruitione dignatur. Definitur, sui ipsius mors.*

Ad amorem Dei.

Modum ejus & rationem, jam attuli in parte: cùm tertium supremumquè Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi: *in victoriâ proprii Spiritus, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet: & uberiùs explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consumatio est, in câ Abnegatione, quam Deus veram videat.*

Ejus mētio supra.

Fit verò illa; quadam *abdicatione, animi facultatum: earumquè Deo mancipatione. Nempe, memoriam ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam & Deo obfignatam habendo: & continuò, hunc unum, cogitatione respiciendo. In intellectu, procaces, & (ut ille ait) rabidè furentes ratiocinationes frænando: & ad jussum Dei, præscriptum, præceptumquè fidei, ac regulam*

Fit, memoriam Deo obfignando.

Frænando intellectum.

credendi firmiter alligando : Denique propriam relinquendo voluntatem : libertatemque rem mandatam arbitrii, velut restituendo Deo: & ut faciendo. at voluntas ejus ; sincerè petendo : curando: implendo.

Sui Nichil agnoscendo. Hinc prodibit exigua, aut potius nulla, virium suarum fiducia. Hinc subsistemus in se: ne rapiamur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, *respondebimus, illud Joannis: Non sum.* Hoc enim nobis propriè convenit: *Nam, qui est; solus Deus est.* Quicumque autem existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

Hæc est Christi doctrina & exemplum. Id Christus, & docuit: & monstravit. Cùm *beatos pauperes Spiritu dixit:* id est; non externorum modò, sed *sui etiam vacuos.* Cùm discere à se iussit: non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare; sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cùm semetipsum exinanivit: formam servi accepit: se totum obtulit: posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et denique edixit: *qui vult venire post me, abneget semetipsum: & sequatur me.*

Quod eximie ostendit, crucifixus Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimùm Abnegationem, implevit exactissimè: in theatro illo miri exempli: & eximie virtutis: In throno veræ ac solidæ constantiæ: In novâ cathedrâ mundo igno-
tæ

tæ doctrinæ: In arbore abditæ, & cœlestis scientiæ: in Cruce, inquam: quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus, gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum; quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, & testatus est, Epilogo. Ibi, dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit: meriti, immò debiti causâ. Ibi, fixus, manus pedesquè, & ut figeretur, factus obediens; immolavit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo, *oblatus est, quia ipse voluit.* Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians, angorem summum, tædiumquè ac derelictionem Dei, ad animum admit- tens; solâ se sustentans, in se collectâ ac invictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exuit: triumphavit: Deo impendit: & hoc ipso infinitum mervit: præstititquè. Ibi denique; postquam elevatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: ut *nihil scire velimus, nisi JESUM, & hunc crucifixum.* Invitavit per eundem: ut Christo simus confixi cruci: mortificationem ejus in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improperii ejus libenter consortes.

Quod se describitur.

Quòd verò ea ratione exactissimè Dei *Ea ratione impletur Dei amor.* amor acquiratur, impleturquè: Manifestum exinde est: *quia sui ipsius occiditur.*

Qui verò amat animam suam, perdet eam, & qui eam perdit propter Deum, eam invenit, etiamsi non quærat. Non inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit: id enim jam esset amoris proprii: sed *omnis*

*Qui de-
bitus Deo.*

præmii oblitus, amat Deum: primùm, quia meretur: immò debet amari: cum sit unicum

*Qui prior
dilexit
nos.*

& totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum communicavit, in bonis, naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ: etiam supra Angelos: idquè in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia *eum amare*

*Suavis
est Domi-
nus.*

volupe est: & expedit. Volupe imprimis: quoniam suavis est Dominus: & quicquid hinc pulchrum, delectabile, jucundum; ab ipso

*Et benefi-
cus.*

originem habet: scaturigo ejus parva, gutta & umbra est, boni illius infiniti: Expedit deinde: quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ, secura ac beata

*Ideo toto
corde a-
mandus.*

quies: unaque pax animo. Diliges itaque; ob præceptum, meritum, debitum, & ultimò, præmium; diliges inquam; Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore *prodibit ὁμοίωσις, ἀνομιλία,* & deinde *θεώσις.* Id est, *Assimilatio, Affectatio,*

ctatio, & (ut ita vertam) *Deificatio*. Priores duas partes, dum eruditè Lipsius, ex *Vetus Philosophia multa vera vidit.* scitis veterum, & Stoicorum præsertim, deducit; Luculenter profectò, quantum profana Sapiencia, ad Divinam assurrexerit, ostendit. Meritòquè miratur, quomodo ad profanos, augusta hæc, & sancta, vel delata sint, vel illapsa. Utrumque probabile esse Clemens Alexandrinus dicit. Dum Plato, (inquit) hæc docuit: seu concurrens cum dogmate legis; (solent enim magnæ mentes, nudæ affectuum, veritatem attingere:) seu id è sacris didicit: uti semper cupidus omnes doctrinæ: Quanquam profectò, si inspicias; parcè ille & languidè, talia quæ ducunt ad Deum: nec eo Spiritu; quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docuere; *Ὁμοιοτέλει ἐῖναι ὁμοίωσιν Θεῷ*: Finem esse, Dei *sin Dei, docuit: seu assimilationem.* assimilationem. Hoc enim Deus ipse, & voluit: & edixit. Voluit primùm: cum ad imaginem, & similitudinem sui hominem creavit: Edixit deinde: dum; *sancti estote,* (ait;) *quia ego Sanctus sum Dominus Deus vester.* & Christus: Estote perfecti, sicut *Confortati.* Pater vester cœlestis perfectus est. Apostolus verò; imitatores Dei nos esse debere dicit: illiquè, quâ potest, similes. Definit verò, hanc Assimilationem, satis conformiter, Plato: *δικαιον κὶ ὁσιον γενέσθαι*: Justum & Sanctum fieri. Nempe; *ut simus in sanctitate.*

Elitate, & justitia, coram ipso: qui verè solus Sanctus, & justus est.

*Item aco-
lutian :
seu asse-
ctatio-
nem.*

Ἀκολουθία, Affectatio, seu *Obedientia* est. Hanc quoque veteres agnovere. Unde *Epietetus*: Præcipuus Philosophorum, inquit, sermo; brevis admodum est: quid enim longum dicere? τίλλε ἰσὶ τὸ ἐπεισεῖν θεῶν, Finis est, sequi Deum. Hoc *Christus* requirit: dum toties; *Sequere me*: & ; tu me

*Quæ à
Christo
jussa.*

sequere: & nisi quis reliquerit omnia & sequatur me: & ; vos qui secuti estis me: toties, inquam, ingeminavit. Hæc sequela, seu *Obedientia* est; Deo, se submittere: omnia ad eum referre: ab illius nutu pendere:

*Et à mul-
tis præsti-
ta.*

audire quid loquatur in nobis *Dominus*: petere, ut jubeat, quod vult: & promptè exequi, quod jusserit: *Ecce me*: mitte me: dicebat ille: *Alter*; *Domine, quid me vis facere?* *Alius*; *loquere, audit servus tuus*: vel; *paratus sum*: & ; *paratum cor meum*: *Idem* tu dic, ac præsta: & postquam tibi innotuerit voluntas *Dei*; actu & facto eam imple.

*Denique
Theosin:
seu Deifi-
cationem.*

Tertia est *Θεώσις*: seu (ut semel verti) *Deificatio*. Hæc itidem, veteri *Philosophiæ*, non ignota prorsus. Non quidem, in illa insana assertione; qua sapientem Deo parem, immò potiolem, docuere: *Id* enim, non minus stultum, quàm impium: sed eo sensu; quo dixit *Laertius* in *Zenone*: *Divinum, esse sapientem*: habere enim

enim in se, quodammodo Deum. Ideoque alter dixit: eum Θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμῶντα γενέσθαι: cupere, ut ex homine, Deus fiat.

Hoc, Sapientia Christiana, non tam cupit, *Quam sapientia Christiana exequitur.* nec suis viribus curat, & molitur; Id enim esset, pravi, perversi, superbi illius spiritus, ambitiosè, & arroganter ascendere, & similem fieri altissimo, volentis: Sed, ut dixi; hoc agit: *ut se seipso spoliaret: prioret: orbet: quo capax Dei fit:* eumquè demum ultrò illabentem, recipiat: ac patiat: prout de Dyonisio illo dictum, quod esset. *παθὼν τὰ θεία.* *Patens divino-*

Porro, id eum velle, exinde evidens est: *rum.* quòd ideo, *ipse homo factus est, ut homo fieret Deus:* Quòd filios nos vocat: &, ut nominemur, & simus; requirit: id est; ut gratiæ cooperando, efficiamur, unus cum illo Spiritus: Divinæ consortes naturæ: & in eam convertamur. Cujus rei similitudo *Dum velut ferrum candens.* peti potest, ab ignito, & candente ferro. Illud enim, prorsus suam naturam amittere videtur: dum recipit igneam. Nam ex frigido, opaco, duro, gravi, urit: splendet: mollescit: levius fit: sic anima verè à Deo possessa. Et ut possideatur; per triplicem recensitam ἀσκησιν, Mortificationem, inquam, Abrenuntiationem, & Abnegationem apta, tota immutatur: & Divina fit. *In Dei naturam mutatur.* Ita ut, &, dum hîc vivit, *dicere possit; vivo ego jam non ego, vivit in me Deus.* Et, dum

hinc

hinc migrabit, tum demum verè, tota Diva erit.

perfectus
finis. *τέλειον τέλος* Postremò (ut in hoc fine, qui verè, est
Conclusio: manifestum est: ea quæ hæctenus de Officiis
& Synopsi: dixi, huc cuncta referri: & hoc compen-
psis totius dio contineri. *Facile enim est; Concupiscen-*
operu. *tiarum victorem, Commotionum arbitrum,*
Virtutum compotem, id est Probum; Deinde;
Charitatis; in jure Potestatis Domini, Oblig-
ationis studiosum; Denique Pium; in sensu,
cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile,
inquam cuncta hæc implere Mortificato: Re-
nuntianti externis: & se Abneganti: Id est; ad
Dei amorem cuncta referenti: Inde verò to-
tum, id quod sis, in causam tui, finem-
què seu Deum, se transformanti.

Cum vo-
to: ut si-
mus com-
potes finis
seu Dei. Fac ergo ò Deus: ut hunc finem no-
strum cognoscamus: & ad illum, vel hoc
scripto; quod tua ope cœptum, finitum-
què est; deveniamus: ut, inquam, trans-
formemur, in eam; quam nobis creatione
indidisti; & Redemptione, ac Sanctificati-
one, reparasti; Imaginem tuam: Et vitâ,
animoquè appetamus; referamus; & asse-
quamur; TE, UNUM, VERUM, BONUM.

A P P E N D I X
A D L I B R U M T E R T I U M.

Monita
pauca
appenden-
duntur.

DEduxi, ut vides Lector, rem; quò desti-
naveram: & unde; *ultra, & altius, non*
itur.

itur. Quod enim majus officium homine assignari potest; *quàm ut mutetur in Deum?* Audax profectò, & improbus, videretur, hic conatus: si Gyganteo ambitu, viribusquè suis fieret: &, divinitatem, suo studio, velut Promethei astu, furaretur: verùm, ut dixi; status hic, *non usurpatione contingit: sed dono.* Quod, ut memoriâ retineamus semper; uti libris superioribus; ita & huic; pauca quædam monita appendam.

Primum autem erit: ut ex cognitione, tam altæ sapientiæ; non incipias, alta sapere. Vides; sublimem hanc, pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? *à fundamento incipe. Quod tantò magis ima petit; quanto altius superædificabitur.* Ergo, *ut fabrica,* (inquit Augustinus:) ante celsitudinem humiliatur; &, fastigium post humiliationem; demum erigitur; Ita & tu, *deprimas te:* & totus in eo sis: ut præceptum Domini impleas: in simplicitate cordis. Altiora verò te ne quæsieris: (inquit Ecclesiastes.) Sed, quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper: & imple. *Cognitio enim sola, te bonum non faciet: sed voluntas: sed amor:* qui sine ratiocinationis magno molimine, affectu fertur: & impletur.

Alterum monitum: ut scias, in parvis profectum consistere. Nam, quæ ardua, & sublimia videntur; facilè, annexam elatio-

*Primum:
ut nolis
alta sapere.*

*In simplicitate
cordis imple
præcepta.*

*Alterum:
ut scias in
parvis esse
profectum.*

tionem habent: rarò implentur: ferè in proposito tantùm consistunt: in futurum destinantur. Interim, *dum voto pendet; differtur vita: & transcurrit.* Itaque tu, *viue hodie. Impone manum presenti tempori.* Quotidiana, & velut domestica vitia, superiora: leviora affectuum, corrigere stude: virtutes, quas putas altas; & ex illis opera eximia; nec ambitiosè affectes: nec ostentes. Deniq; intra usum vitæ probe, ac emendatæ, *arcta te:* ac contine. Et, in pura ac simplici actione, eorum præsertim, quæ à legitimâ potestate, iussa & imperata; Ecclesiæ, inquam, sancita; cultum præsertim Mysticum; tum verò bonas piorum consuetudines, studiosè imple: & exequere. Quidquid verò, vel dignè egeris; vel meritò spreveris; vel patienter sustinueris; dic tibi obvium illud: *servus inutilis sum:* nihil enim aliud, nisi quod debui, nec ut oportuit, feci.

Tertium monitum ut pietatè occultes. Tertium Monitum est: ut interiorum animum, & profectum pietatis, non modo *non ostentes,* sed quantum potest, etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus, & jejunantibus faciem exterminare, vetuit. Elemosynam largiri occultè iussit: denique, *omnem hypocrisim sustulit:* idquè non iussu tantùm; sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi non proficere, sed conspici volunt.

Etenim Hypocrisim vetuit Christus.

volunt. Itaque recipiunt mercedem suam: *Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo, eunt: & fastum caleant: sed fastu alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus, sæpè quæritur: quæ omnia corrumpit: & depravat.*

Atqui vel *natura ipsa rerum, nos docet: bona nostra occultare: dum pretiosissima quæque in abdito habet: Metalla intra terræ viscera: Uniones in fundo maris: Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera denique, verè magna, in recessu: & sæpè, sub diversa specie latent: Itaque, & virtutes tegere, & abscondere oportet: ne vilescant: aut facillè auferantur.*

Natura ipsa tegit pretiosa.

Sed etiam *aliorum causâ, ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facillè tali exemplo: & quos emendare volumus; affectatâ austeritate, fugamus: Efficimusquè: ut nihil velint nostri imitari: dum timent; ne talia imitanda sint: Satis autem, ipsum nomen Sanctitatis Christianæ, molestiâ terret: quid si ejus sectatores, cœperint consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus pleraque, dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac: ut in quocunque vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit: & ab omnibus diversum.*

Etiam, ob alios, vitanda ostentatio.

Quia est scandalo.

In sermone præsertim: ne sis mihi æs sonans: aut cymbalum tinniens: Quemadmodum enim,

In sermone absit jactantia.

Inania; strepera. enim vasa vacua; leviter quamvis tacta; sonum edunt: plena; vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil: hæc, largiter fundunt: ac affatim suppeditant: Ita mens inanis; clamosa sæpè: sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum: & tacet: sed opere se prodit: Ita ut; &, videant cuncti opera ejus bona: indequè glorificent Deum: &, si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur: eximiè: & cum fructu.

Quartum monitum: ne securitate pecces. Quartum monitum: etiam si te longa exercitatio, aut potiùs gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hic vivis; nunquam te putes, à lapsu securum. Nam, in quocunquè statu, tentatio, & colluctatio, & militia est, vita hominis super terram. Certandum itaque semper; ne experiamur falsæ pacis mala. Et unica securitas hæc est, securitatem timere.

Quintum: ut in Tentatione re- Etè te generas. Suggestioni resistens. Quintò: si in tentationem incideris; non despondeas animum: sed memento: eam constare suggestionem: oblectationem: assensum. Suggestio, non est arbitrii nostri. Et, quòd sine ulla culpa nos invadere possit; testis est; tentatus in deserto Christus: qui, ut Gregorius ait, tentari per suggestionem potuit: sed ejus mentem, peccati delectatio, non momordit. Itaque, in tali aggressione, non opus terreri: Sed, cum Deo arma fumere: ut mereamur illud responsum: sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.

Oblect-

Oblectatio; etsi rarò potest culpâ carere, *Oblectatio* saltem negligentiae: tamen, *si reluctante* *tionem* superiori sua parte animo, per blanda illicia *desugiens* *tilla* veret tantum mentem; non verò pelle-
 rit ad assensum; inculcata adhuc, insons, & innocens est. Itaque hîc maxima decertandi occasio. Solet autem Dæmon, subdolè triumphum ante victoriam canere. Ergo circumspice, ac expende vires tuas: & quamdiu vel tantillum resistis, non te victum existimes: *Spera ex tentatione proven-*
tum: ad Deum confuge: confide ejus auxilio: illoquè; longè te hoste fortiorem cense.

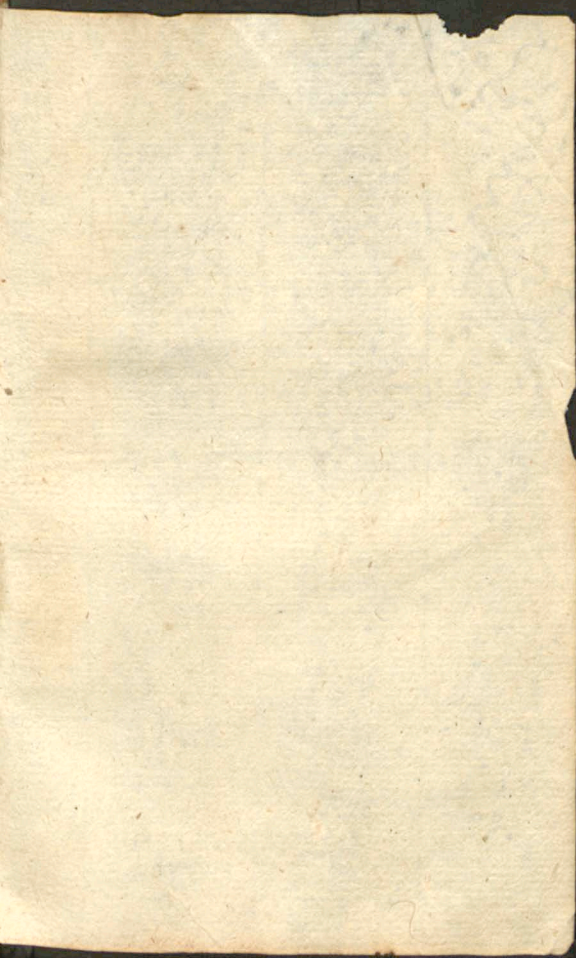
Quod si labi, & assensu peccare, contingat: A lapsu
Non diu prostratus jace: sed erige te: & à cito sur-
lapsu validior surge. Hoc, inquam, age: ut *gens.*
 aut non pecces: aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti; alterum, subito & sedulò præsta. *Non desperes:* nec divinæ misericordiæ diffidas: modò, cum dolore veniam implores: verè, inquam, *coram Deo pœniteat fecisse: & firmum sit*
propositum, amplius non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare: & sapienter cave. Pœnitentia enim, (ait Ambrosius,) delictum abolet: sapientia cavet.

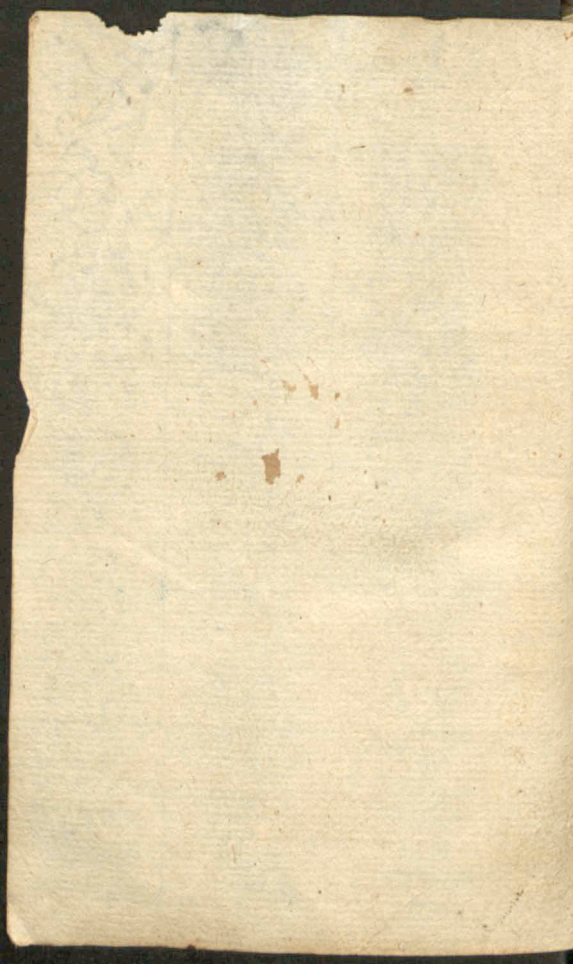
Ultimum monitum: non ad hunc modò *Ultimum*
 librum, sed ad opus totum pertinens, *monitum*
 est: ut, cum exiguam ejus molem, & *ut hac re-*
 minorem omninò copiâ rerum tractata- *petantur.*
 rum,

rum, videas; ut, inquam, non pigeat, relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies: quæ prima ac festinata lectione, fallere te, potuerunt. Præsertim; si non totum, aut non continuo legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo; non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsitan saporem *Merentur* semper invenies. *Magna volumina, qui enim.* scribere amant; primum non meminere, *Pauca sciri.* Deinde, nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò; conatus sum, paucis multa dicere: cassâ verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensus detrimento, possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amænitati indulgere: meditationi cujusquè, consultò multa relinquere: immò Notis etiam reservare quædam: uberiùs si Deus volet, explicanda. *Mereor itaque & legi: & repeti.*

F I N I S.

2666

14.574

7551

